II 3138

PITEȘTI•600

Petre Popa
Paul Dicu
Silvestru Voinescu

Studii
și comunicări

pagini de istorie

MUZEUL JUDEȚEAN–ARGEȘ

1986

PETRE POPA PAUL DICU SILVESTRU VOINESCU

PITEȘTI
PAGINI DE ISTORIE

Cuvint inainte : dr. Radu Stancu

STUDII ŞI COMUNICĂRI

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEŞ

— 1986 —

- Redactor : GRIGORE CONSTANTINESCU

- Tehnoredactor : Silvestru Voinescu
- Coperta : Romulus Constantinescu
- Fotografii şi reproduceri foto : Ion Pătru, Alexandru Oprea
- Lector : Mihai Sachelarie
- Texte dactilografiate de: Filofteia Mărăcine, Gherghina Stancu, Ana Neamţu, Rozalia Popa, Maria Tomescu.

CUVÎNT ÎNAINTE

Mi se oferă prilejul să scriu cuvîntul înainte la prima culegere de Studii și comunicări despre municipiul Pitești. *Am convingerea că o lucrare de acest fel este așteptată cu interes de către cititorii (nu numai argeșeni și nu numai istorici), pentru care cunoașterea trecutului este o necesitate și o garanție a făuririi viitorului, întocmai ca vîslașul — spunea H. Coandă — care vîslește privind înapoi, dar scrutînd, în răstimpuri, orizontul ce i se deschide în față.*

La 20 mai 1988, se vor împlini șase secole de la prima atestare documentară a urbei medievale dintre coline, reședința județului Argeș — Pitești. *Prefațînd evenimentul, autorii ne dăruiesc în această culegere, mult mai mult decît ne-o spune cu simplitate și modestie titlul ei. Cartea cuprinde, de fapt, profesiunea de credință a unui experimentat cercetător și bun cunoscător al istoriei zonei,* dr. Petre Popa, *orizontul cuprinzător al unui împătimit slujitor al cărții,* Silvestru Voinescu, *pasiunea de peste 30 de ani a unui istoric, prof.* Paul Dicu.

Patriotismul, dragostea și prețuirea față de trecutul glorios al poporului — acest nesecat izvor de demnitate națională, conștiința rolului și locului orașului Pitești — reședință temporară domnească și "capitala" primului autoturism românesc — în istoria patriei i-au determinat pe autori să aducă în circuitul lucrărilor de specialitate, cu competență și real spirit selectiv, această interesantă contribuție.

Fără pretenția unei lucrări exhaustive privind istoria Piteștilor (pe care o așteptăm în viitorul apropiat), autorii izbutesc să prezinte, într-o reușită sinteză, coordonatele rezultatelor cercetării științifice de pînă acum, conștienți că ea poate fi întregită în viitor. Ei au pornit la alcătuirea acestei sinteze urmărind, nu atît *epuizarea faptelor, cît, mai ales, abordarea din noianul de fapte și fenomene, a momentelor celor mai semnificative care pot oferi cititorului imaginea evoluției unitare, în contextul istoriei naționale, a frumosului oraș așezat, așa cum scria poetul Ion Pillat, "Acolo unde-n Argeș se varsă Rîul Doamnei".*

În culegere, sînt incluse mai multe studii de sinteză, elaborate și ordonate în așa fel, încît să constituie o unitate dialectică, un tot unitar al lucrării. Cartea începe cu un studiu preliminar semnat de dr. Petre Popa, în care sînt menționate sau, după caz, analizate în sinteză unele lucrări, studii și articole publicate pînă în momentul de față despre Pitești sau în care se menționează această localitate. Printre ele, încercările monografice *ale lui D. Butculescu (1883),* Monografia stării meseriilor în Pitești *a lui* St. Chicoș *(1909),* Ansamblul urban medieval Pitești *al Eugeniei* Greceanu *(1983),* Memento piteștean *al lui Petre Popa (1983) sau* Ghidul orașului Pitești *al autorilor acestei culegeri (1985) ni se par a fi dintre cele mai interesante.*

Așezarea localității la confluența a două rîuri cu debit permanent, la intersectarea unor importante căi de comunicație dintre Țara Românească Muntenia și Țara Românească Transilvania, dintre centrele mari ale zonei cuprinse între Carpați și Dunăre a influențat favorabil evoluția sa multimilenară. Spun multimilenară, în acord cu autorii care, pe baza analizei și interpretării unui vast material arheologic și a cercetărilor întreprinse de alți specialiști în domeniu, ajung la concluzia că teritoriul municipiului Pitești a fost locuit din zorii preistoriei și pînă în zilele noastre. De altfel, poziția sa geografică face și astăzi din Pitești orașul cu cel mai mare trafic rutier de tranzit. Aceeași poziție a favorizat așezările care s-au succedat pe teritoriul localității în paleolitic, neolitic, epoca bronzului, epoca fierului, așa cum se documentează în prezentele studii. Existența culturii materiale a geto-dacilor, limesul transalutan care trece prin Pitești, ca și castrele romane din apropiere sînt argumente peremptorii aduse de autori în sprijinul ideii că vechea așezare de pe teritoriul Piteștilor a făcut parte din Dacia Romană.

Importante mi se par analiza și interpretarea făcute de autori asupra pieselor arheologice și numismatice descoperite pe teritoriul municipiului Pitești și în împrejurimi, din perioada de după retragerea aureliană (271 — 275) și pînă în secolele X—XI. Este vorba de numeroase vase și fragmente ceramice autohtone caracteristice secolelor III—VII, de monedele romane și bizantine *din aceeaşi perioadă, ca şi de piesele ceramice şi metalice aparţinînd culturii Dridu (databile în secolele VIII — XI), care reprezintă dovezi incontestabile ale unei intense activităţi a populaţiei daco-romane în această parte a Ţării Româneşti Muntenia, precum şi a legăturilor comerciale cu diferite centre din lumea romană şi bizantină. Pe baza descoperirilor arheologice şi a altor izvoare istorice, autorii aduc dovezi că, în timpul populaţiilor migratoare, oamenii acestor locuri şi-au continuat existenţa, durînd cultură şi civilizaţie proprie şi făcînd schimb de cultură materială şi spirituală cu popoarele învecinate. Ei nici n-au fost exterminaţi ori asimilaţi de barbari, nici n-au bejenit în graniţele altor state. Ei au rămas stăpîni autohtoni, ca stînca în calea şuvoaielor, ori ca bolta de sus, contribuind la evoluţia vieţii materiale şi spirituale în spaţiul carpato-danubiano-pontic şi inscriindu-se în ampla acţiune de formare a limbii române şi a poporului român.*

Prin aceste concluzii, studiul respectiv depăşeşte importanţa unei monografii locale, căpătînd valenţe naţionale, contribuind alături de numeroasele dovezi materiale de pe intreg teritoriul românesc la infirmarea teoriilor neştiinţifice roesleriene şi neoroesleriene referitoare la formarea poporului român.

Analizînd importanţa Piteştilor ca centru economic şi social al evului mediu românesc, ev nu totdeauna favorabil nouă, autorii arată că localitatea a făcut parte din voievodatul lui Seneslau, apoi din statul feudal independent Ţara Românească Muntenia condus de Basarab I Întemeietorul. Cu siguranţă că locuitori de-ai săi au intrat în rîndurile oastei domneşti la marea şi victorioasa bătălie de la Posada (9 — 12 noiembrie 1330) atît de plastic descrisă în Cronica pictată de la Viena, din care reproducem citeva rînduri : "Mulţimea nenumărată a românilor, sus, pe ripe, a alergat din toate părţile şi a aruncat săgeţi asupra oastei regelui, care se găsea în fundul unei văi adinci ce nici nu se putea numi cale ... Au căzut tineri şi bătrîni, principi şi nobili fără nici o deosebire. Căci această tristă întimplare a ţinut mult ... în care zile ostaşii aleşi aşa se izbeau unii de alţii, precum în leagăn se leagănă şi se scutură pruncii sau cum se clatină trestiile bătute de vînt"[1]. Dezastrul campaniei de cotropire organizate de regele

---

[1] **Documente străine despre români**, Direcţia Generală a Arhivelor Statului, Bucureşti, 1979, p. 48—49.

Ungariei Carol Robert de Anjou împotriva Țării Românești Muntenia și victoria strălucită a românilor la Posada au consfințit independența statului feudal românesc dintre Carpați și Dunăre, stat în cadrul căruia Piteștii vor deveni reședință domnească temporară pînă în secolul al XVIII-lea. Acest aspect este bine ilustrat în carte cu numeroase documente domnești emise "În noile curți din Pitești" sau în "Minunatul scaun în Pitești". De asemenea, autorii prezintă diferitele puncte de vedere referitoare la denumirea și vechimea orașului Pitești, precum și documentul din 20 mai 1388, emis de Mircea cel Mare care reprezintă prima mențiune documentară despre Piteștii evului mediu, în vremea în care, probabil, localitatea depășise deja stadiul de sat.

Este interesant să constatăm, din documentele prezentate, că orașul Pitești a deținut un loc de frunte în cadrul schimburilor comerciale cu Brașovul și Sibiul. Numele pur românești ale negustorilor piteșteni, așa cum apar în registrele vigesimale ale celor două orașe transilvănene, reprezintă un argument scris, prin care autorii infirmă părerea unor istorici că negustorii din Țara Românească Muntenia erau în cea mai mare parte străini de țară și că ei și-au adus o importantă contribuție la progresul orașelor noastre.

O serie de date și documente prezintă dezvoltarea unor elemente locale de cultură medievală determinate de dezvoltarea economică, politică și socială, de prezența unei cancelarii temporare domnești și, mai tîrziu, a cancelariei Episcopiei Argeșului. Printre acestea, sînt de menționat vestitele ateliere de pictură adevărate școli de zugravi, arhitectura tradițională locală îmbinată cu stilul neoclasic și eclectic, școlile românești de la biserica Sf. Gheorghe (sec. XVIII), schitul Buliga etc.

Cartea oferă date inedite și relevante privind specificul dezvoltării orașului Pitești în perioada 1821 — 1918 în contextul dezvoltării generale a țării, cu deosebire în ceea ce privește stadiul evoluției diferitelor ramuri de producție, insuficienta valorificare a potențialului uman și material disponibil în această zonă ș.a.

După cum se arată, orașul a fost cuprins în triunghiul strategic al lui Tudor Vladimirescu, iar în apropiere, la Golești, conducătorul revoluției de la 1821 și-a trăit ultimele zile, înainte de a fi trădat, arestat și trimis la Tîrgoviște (prin Pitești — Cîmpulung) unde a fost omorît. Piteștenii și-au manifestat activ adeziunea *față de revoluția de la 1848, printre conducătorii căreia s-au aflat Goleștii și Brătienii. Ei au susținut fără rezerve actul Unirii de la 1859, domnitorul Alexandru Ioan Cuza vizitind Piteștii și stabilind o serie de măsuri pentru dezvoltarea sa urbanistică, printre care și construirea unui nou local de primărie — astăzi Galeria de artă a orașului. În timpul războiului de independență de la 1877 — 1878, Piteștii au fost o importantă bază de aprovizionare a frontului și centrul pentru tratarea răniților. Regimentul 4 Dorobanți Argeș, înființat în anul 1876, s-a umplut de glorie în luptele de la Rahova și Vidin, iar, după terminarea războiului, prințul Carol va trece în revistă, la Pitești, trupele lăsate la vatră.*

Cartea tratează pe larg începuturile mișcării muncitorești, relevind faptul că în anul 1880, la Pitești, se organizează primul cerc socialist, iar în anul 1886, Clubul local afiliat la P.S.D.M.R. În 1911, se reorganizează Secțiunea locală a P.S.D.R. care va fi reprezentată la Congresul de făurire a Partidului Comunist Român din 1921, de un delegat cu drept de vot "imperativ".

Importante date relevă participarea piteștenilor la acțiunea de făurire a statului național unitar român din 1918, idealul multisecular al locuitorilor tuturor provinciilor românești. De asemenea, sînt prezentate importante împliniri din epoca modernă, în domeniile învățămîntului, științei, culturii, sănătății publice, arhitecturii, sportului.

Deoarece, în perioada interbelică, aici, au avut loc importante evenimente în cele mai diverse domenii de activitate, două dintre studiile incluse în culegere prezintă orașul Pitești în perioada 1918 — 1944. Sînt analizate sporurile economice și urbanistice ale orașului, modernizarea unor artere de circulație, înființarea de noi școli și instituții, construirea de edificii publice, diversificarea vieții culturale. Este perioada în care Liviu Rebreanu a poposit 14 ani la Valea Mare pentru a pune o piatră la temelia culturii naționale. Este perioada în care Ion Pillat, Mihail Sorbul, Vladimir Streinu, Tudor Teodorescu — Braniște și alții și-au legat numele, prin creații literare valoroase, de urbea piteșteană. Un loc deosebit îl ocupă prezentarea principalelor aspecte ale vieții politice locale, unele dintre acestea avînd importanță națională, lupta clasei muncitoare împotriva exploatării, activitatea organizațiilor comuniste și a altor forțe democratice, editarea unor reviste și ziare etc.

Este remarcabil faptul că în anii 1935 — 1936, a desfăşurat activitate revoluţionară, la Piteşti, tînărul comunist Nicolae Ceauşescu, din iniţiativa căruia, la 1 ianuarie 1936 s-a creat filiala locală a Blocului Democratic.

În ultima parte a culegerii, se face o amplă prezentare a dezvoltării vertiginoase şi multilaterale a municipiului Piteşti în anii socialismului. Studiile evidenţiază activitatea revoluţionară a organizaţiei locale a P.C.R. în condiţii de legalitate, după 23 August 1944, succesele obţinute în atragerea celorlalte forţe politice interesate în progresul general al ţării, contribuţia piteştenilor la derularea revoluţiei în perioada 1944 — 1947.

Se analizează, apoi, perioada 1948 — 1965, timp în care economia şi viaţa social-politică a localităţii s-au angajat ferm pe drumul socialismului, obţinîndu-se primele succese în domeniile industriei, construcţiei de locuinţe, dezvoltării învăţămîntului şi culturii, întăririi unităţii clasei muncitoare. În acest amplu context, este prezentată importanţa deosebită pentru dezvoltarea localităţii şi a judeţului, a faptului că, între anii 1952 — 1969, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a fost deputatul piteştenilor în Marea Adunare Naţională.

În existenţa multiseculară a Piteştiului, perioada 1966—1986, însumînd numai două decenii, reprezintă o etapă de vîrf în care localitatea a devenit un important centru economic şi social-cultural al României. Piteştiul ocupă astăzi locul patru pe ţară în ceea ce priveşte producţia industrială, rezultat intrinsec al înfăptuirii consecvente a politicii profund ştiinţifice şi realiste a Partidului Comunist Român.

Pentru o cît mai concludentă relevare a potenţialului său, dezvoltarea industriei piteştene în anii de după cel de al IX-lea Congres al partidului este tratată pe ramuri de producţie. Totodată, se face o analiză judicioasă a potenţialului economic al zonei periurbane, fiind prezentate, inclusiv unele aspecte privind dezvoltarea agriculturii comunelor suburbane.

Avînd în vedere rolul vieţii spirituale piteştene în context naţional, un spaţiu corespunzător este destinat prezentării înfăptuirilor din sistemul şcolar, ştiinţific, cultural, medical, sportiv. De asemenea, sînt prezentate, sintetic, principalele cartiere de locuinţe, monumentele de artă şi de arhitectură, muzeele şi alte lăcaşuri de cultură, cele mai de seamă artere de circulaţie, unităţi comerciale, locuri de agrement.

Această impresionantă dezvoltare se datorează grijii deosebite de care s-a bucurat municipiul Pitești din partea conducerii de partid și de stat, personal a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele Republicii, care, în ultimii 20 de ani, a făcut numeroase vizite de lucru purtînd un permanent dialog cu oamenii muncii din Pitești, cu care prilej, au fost stabilite locurile de amplasare ori au fost date în folosință mari obiective economice de importanță națională.

Împreună cu conducătorul partidului și statului, s-a aflat tovarășa acad. dr. ing. Elena Ceaușescu, deputat de Pitești în Marea Adunare Națională.

Culegerea se încheie prin reliefarea principalelor direcții ale evoluției viitoare a municipiului Pitești.

Prin expunerea faptelor și a evenimentelor, autorii au urmărit numai adevărul obiectiv, verificat cel mai adesea printr-o riguroasă investigație științifică și numai arareori se sprijină pe ipoteze, menționîndu-le ca atare și lăsîndu-l pe cititor să reflecteze asupra adevărului, iar timpul să le confirme sau să le infirme.

În structura lucrării, s-a avut în vedere faptul că ea se adresează unui public larg de cititori. Nu au fost, însă, neglijate nici exigențele cerute de o lucrare științifică, utilizîndu-se în acest scop, un bogat material de specialitate, ceea ce oferă cititorului posibilitatea de a-și forma cu mai multă certitudine, o viziune de ansamblu asupra trecutului, prezentului și viitorului unui oraș.

Cele prezentate anterior sînt argumente care au determinat Muzeul Județean Argeș să rezerve un număr din publicația sa "Studii și comunicări" prezentării exclusive a acestei culegeri de istorie piteșteană. De altfel, în paginile revistei, au apărut, de-a lungul anilor, mai multe articole despre Pitești semnate de nume prestigioase ale științei și culturii românești. De asemenea, studiile incluse în prezenta culegere au fost susținute, sub formă de comunicări sau referate, la sesiunile muzeului sau la alte sesiuni și simpozioane organizate în județ, unele dintre ele fiind și publicate în "Studii și comunicări", în revista "Argeș" sau în alte reviste de specialitate. Înmănucherea lor într-o sinteză era, cred, necesară și așteptată.

Imaginile care ilustrează volumul, unele inedite, întregesc atmosfera de epocă, dar, mai ales, relevă nenumărate valori adăugate istoriei locale și naționale în anii deosebit de prosperi ai socialismului.

Nu pot încheia această succintă prezentare, fără a observa pasiunea, priceperea și strădania exigentului redactor de carte, prof. Grigore Constantinescu, datorită căruia unele publicații piteștene au fost îngrijit și corect tipărite, precum și efortul susținut al colectivului de muncă de la Tipografia "Argeș", de sub teascurile căreia, a apărut această importantă lucrare despre urbea de reședință a județului.

În final, las cititorului plăcerea de a descoperi el însuși farmecul și utilitatea acestei cărți izvorîte din conștiința perenității noastre în spațiul atît de încărcat de istorie al Piteștilor.

Lectori salutem !

Prof. dr. RADU STANCU,

Directorul Muzeului județean Argeș

ISTORIA PITEŞTILOR ÎN LITERATURA DE SPECIALITATE

— Studiu introductiv —

Municipiul Piteşti, important centru social-economic şi cultural-ştiinţific al Republicii Socialiste România, prezintă valoroase pagini de istorie, precum şi remarcabile înfăptuiri ale contemporaneităţii. Datorită acestui fapt, studierea trecutului, dar, mai ales, evidenţierea realizărilor obţinute de piteşteni în anii socialismului, cu deosebire a celor înregistrate după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, perioadă pe care, cu îndreptăţită mîndrie patriotică, o numim "EPOCA CEAUŞESCU", se regăsesc frecvent în diferite lucrări de specialitate, în preocupările statornice ale unor cercetători.

Ca urmare, cunoaşterea şi folosirea concluziilor desprinse din studiile şi articolele referitoare la diferite componente ale evoluţiei, de-a lungul secolelor, a acestei străvechi aşezări au devenit o cerinţă de mare actualitate pentru cei ce şi-au propus să elaboreze lucrări unitare privind ISTORIA ŞI CONTEMPORANEITATEA MUNICIPIULUI PITEŞTI.

Editarea, prin grija Muzeului Judeţean Argeş, a unui volum din cunoscuta culegere ştiinţifică "STUDII ŞI COMUNICĂRI", special pentru valorificarea, în succesiune, a referatelor înscrise de-a lungul anilor, în programele sesiunilor şi simpozioanelor organizate de această instituţie sau de alte unităţi culturale din judeţul nostru, în care se prezintă viaţa economică şi social-politică a Piteştilor din cele mai vechi timpuri pînă în prezent, constituie un important act de cultură.

Semnificaţia unei asemenea iniţiative sporeşte în contextul împlinirii, în 1988, , a 600 de ani de la atestarea medievală a Piteştilor într-un document oficial, semnat de ilustrul domnitor al Ţării Româneşti, MIRCEA CEL MARE (1386—1418).

De remarcat faptul că în Opera tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, Preşedintele Republicii Socialiste România, sînt înscrise importante referiri la locul şi rolul municipiului Piteşti în istoria noastră naţională.

"Oraşul Piteşti, arată tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU, are un trecut vechi ; cu mulţi ani în urmă el a fost un timp şi reşedinţa Ţării Româneşti... Locurile acestea au fost martore la multe momente importante din istoria glorioasă a poporului român, a formării naţiunii române, a luptelor de clasă, a răscoalelor ţărăneşti din 1907. De aici s-au ridicat mulţi luptători pentru independenţa patriei, militanţi revoluţionari, oameni de ştiinţă şi cultură care au adus o contribuţie de seamă la dezvoltarea naţiunii române... Partidul nostru are, de asemenea, tradiţii glorioase de luptă în acest oraş... Ca în întreaga ţară, şi în Piteşti se văd astăzi roadele politicii de industrializare socialistă a ţării — baza progresului întregii economii, a bunăstării întregului popor, garanţia independenţei şi suveranităţii patriei".

Aceste aprecieri de o excepţională valoare au stimulat cercetarea ştiinţifică privind istoria municipiului Piteşti, dînd o nouă dimensiune importanţei sale în dezvoltarea multilaterală a României contemporane. În consecinţă, sporurile de informaţii şi concluzii referitoare la evoluţia diferitelor sectoare ale vieţii social-politice, economice şi cultural-ştiinţifice piteştene au devenit, în ultimele decenii, mult mai consistente, adăugîndu-se concludent la cele cunoscute din izvoarele istorice tradiţionale.

În perspectiva istoriei, remarcăm ca elemente definitorii descoperirea unor importante urme materiale ce probează existenţa colectivităţilor umane, în această zonă, încă din paleolitic, precum şi informaţiile scrise, transmise din antichitate, care prezintă, într-un context mai amplu, Dacia străbună. Amintim, de exemplu, lucrările elaborate de geograful grec Ptolemeu, precum şi unele izvoare literare romane, cu ample referiri la ţinuturile nord-dunărene.

Localitatea medievală Piteşti este amintită în mai multe cronici semnate de : Miron Costin (1633—1691), Radu Greceanu (1655/1660 — c. 1725), Constantin Cantacuzino (1640—1716), *Radu Popescu (c. 1658—1729), Mihai Cantacuzino (1723 — c. 1793), Gheorghe Şincai (1754—1816), Dionisie Fotino (1769—1821), în documente oficiale semnate de domnitorii : Mircea cel Mare, Neagoe Basarab, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Şerban, Constantin Brîncoveanu, într-o serie de lucrări cartografice interne şi externe sau în notele de călătorie ale unor importante personalităţi ale evului mediu european.*

Cercetarea istorică românească şi, în acest cadru, volumul de informaţii asupra Piteştilor au cunoscut o importantă amplificare după publicarea corpusurilor de documente referitoare la epoca medievală sau la principalele evenimente din epoca modernă. Ca urmare, în paginile din "Documenta Romaniae Historica", în lucrările sau în colecţiile de documente alcătuite de marii noştri istorici : Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Eudoxiu Hurmuzaki, Bogdan Petriceicu Haşdeu, Grigore Tocilescu, Nicolae Iorga, Constantin D. Aricescu, Ioan Bogdan, Alexandru D. Xenopol, Andrei I. Veress, Dimitrie Onciul, Constantin Kiriţescu, se găsesc numeroase date, deosebit de interesante cu privire la anumite momente din evoluţia Piteştilor.

În acelaşi timp, o serie de documente referitoare la Piteşti sînt încă nepublicate, făcînd parte din portofoliul fundamental al unor fonduri arhivistice din Bucureşti, Piteşti, Tîrgovişte, Rm. Vîlcea, Braşov, Sibiu şi din alte localităţi, din colecţiile Bibliotecii Academiei R.S.R. şi ale diferitelor instituţii similare din ţară sau din străinătate[1].

Un important aspect, pe care dorim să-l evidenţiem, este cuprinderea unor elemente din istoria oraşului Piteşti în contextul analizei sau prezentării fenomenelor proprii existenţei noastre naţionale, în numeroase tratate de istorie, lucrări enciclopedice, dicţionare, anuare ale unor edituri de prestigiu naţional şi internaţional, volume de sinteză, studii sau articole a căror coordonare

---

[1] Teodor Mavrodin, **Filiala Arhivelor Statului, Judeţul Argeş**, D.G.A.S., Bucureşti, 1983, 66 p ; Teodor Mavrodin, Mircea Gîlcă, Violeta Sima, Dan Pintilie, Lucian Pribeagu, **Îndrumător în Arhivele Statului, Judeţul Argeş**. Bucureşti, 1984, 326 p.

sau elaborare a aparținut unor istorici de seamă din secolul nostru, cum sînt : Vasile Pârvan, Constantin C. Giurescu, Constantin Daicoviciu, P. P. Panaitescu, Ion Ionașcu, Andrei Oțetea, Aurelian Sacerdoțeanu, Petre Constantinescu-Iași, Dumitru Tudor, Radu Vulpe, Ștefan Meteș, Constantin Grecescu și alții.

Totodată, în studiile și în lucrările lor, istoricii : Ștefan Pascu, Ștefan Ștefănescu, Radu Manolescu, Ștefan Olteanu, Constantin Șerban, Dinu C. Giurescu, Dan Simonescu, Florin Constantiniu, Ilie Ceaușescu, Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, Dan Berindei, Vasile Netea, Radu Crețeanu, Ion Cojocaru, Atanasie Iordache, Gheorghe Țuțui, Nicolae Stoicescu, Marin Badea, Constantin Preda, Bucur Mitrea, Octavian Iliescu, Gheorghe Poenaru-Bordea, Grigore Ionescu, Gheorghe Pârnuță, Răzvan Teodorescu, Liviu Ștefănescu, Ion Șendrulescu, Petre Simionescu și alții prezintă diferite componente din evoluția Piteștilor, surprinse de-a lungul întregii noastre istorii naționale, ceea ce dă posibilitate cercetătorilor locali să-și bazeze concluziile lor, inclusiv pe analizele sau consemnările acestora.

Date semnificative referitoare la orașul Pitești se găsesc într-o serie de publicații editate la sfîrșitul secolului trecut sau în anii noștri, cum sînt : "Dicționarul topografic și statistic al României" de Dumitru Frunzescu, București, 1872 ; "Marele dicționar geografic al României" de G. I. Lahovari, C. I. Brătianu și Gr. Tocilescu, 1898—1901 (vol. I și IV) ; "Dicționarul geografic al județului Argeș" de G. I. Lahovari, București, 1888 ; "Enciclopedia Română" de C. Diaconovich, Sibiu, 1904 ; "Minerva. Enciclopedia Română", Cluj, 1930 ; "Enciclopedia României", București, 1938—1943 ; "Dicționarul de Istorie Veche a României", București, 1976 ; "Enciclopedia Istoriografiei Românești", București, 1978 ; "Dicționarul folcloriștilor" de Iordan Datcu, S. C. Stroescu, București, 1979 ; "Dicționarul personalităților românești ale științelor naturii și tehnicii", București, 1982 și multe altele.

Un îndreptar prețios pentru selectarea lucrărilor, studiilor și articolelor referitoare la Istoria Piteștilor îl constituie volumele :

"Bibliografia publicaţiunilor periodice românesci" (1817—1887), extras din Analele Academiei Române seria II, tomul X, Bucuresci, 1888, de Al. Pop ; "Publicaţiile periodice româneşti" tomul I, catalog alfabetic, 1820—1906, Bucureşti, 1913, de Nerva Hodoş şi Al. Sadi Ionescu ; "Publicaţiile periodice româneşti", tomul II. Catalog alfabetic : 1907—1918. Supliment : 1790—1906, de G. Baiculescu, G. Răduică şi N. Onofrei ; Calendare şi almanahuri româneşti 1731—1918. Dicţionar bibliografic", Bucureşti, 1981, dar mai ales, cuprinzătoarea lucrare "Bibliografia istorică a României", apărută la Editura Academiei din Bucureşti, începînd din anul 1970.

Pentru sfîrşitul epocii moderne şi pentru cunoaşterea istoriei contemporane a Municipiului Piteşti, deosebit de utile devin colecţiile de documente privind mişcarea socialistă şi muncitorească, volumele referitoare la presa democratică, lucrările de sinteze economice, anuarele editate de Direcţia Centrală de Statistică sau de Direcţia de Statistică Argeş.

Prezenţa Piteştilor în asemenea publicaţii este în raport direct cu sporirea rolului său în viaţa economică, politică şi social-culturală a ţării, în condiţiile dezvoltării multilaterale a României în ultimele decenii ale secolului nostru.

Anumite spaţii sînt consacrate Municipiului Piteşti, în lucrările cu caracter monografic dedicate judeţului Argeş sau în paginile lucrărilor elaborate sub formă de ghid. Printre acestea, amintim : "Judeţul Argeş" (Monografie), de Aurelia Barco şi Eugen Nedelcu, Bucureşti, 1974 ; "Localităţile judeţului Argeş", Piteşti, 1971, de : I. Năstăsoiu, C. Florea, I. Rizea, C. Huzui, V. Ceauşescu, Al. Gîlcă, N. Băjenescu ; "Monografia judeţului Argeş", elaborată de un numeros colectiv din diverse domenii de activitate, Bucureşti, 1980 ; "Argeş — ghid turistic al regiunii" de Cezar Radu, Bucureşti, 1966 ; "Piteşti. Mic îndreptar turistic", de Mihail Cristescu şi George Nichitovici, Bucureşti, 1969 ; "Itinerare argeşene", de : Gh. Poenaru, Constantin Popescu, Ion Băcanu, Alexandru Bera, Zenovie Păun, Florin Anghel şi Atanasie Brichiuş, Piteşti, 1970, sau "Argeş — ghid turistic", de : Teodor Mavrodin, Ion Bă-

canu, Spiridon Cristocea și Grigore Constantinescu, București, 1978.

Literatura de specialitate nu consemnează scrieri exhaustive despre Pitești, deși, de-a lungul anilor, au existat unele preocupări de acest gen, dar care, din diferite cauze, nu au putut să se finalizeze. Astfel, un document de la sfîrșitul secolului al XIX-lea consemnează lapidar apelul primarului orașului Pitești adresat funcționarilor și preoților de a furniza date "pentru scrierea unei monografii"[2]. *Acțiunea a rămas însă numai ca o intenție lăudabilă.*

Semnalăm, apoi, încercarea publicistului piteștean Dumitru I. Butculescu (1845—1916) de a elabora, în anul 1883, "Monografia orașului Pitești". Studiul, rămas în manuscris, avînd titlul : "Pitești. Position geographique. Histoire. Les monuments. Son industrie", oferă la nivelul cercetării din etapa respectivă, informații interesante, mai ales pentru aspectele geografice, demografice și de istorie medievală. Se păstrează în fondurile bibliotecii Muzeului Județean Argeș.

Este certă, totodată, preocuparea susținută a istoricului piteștean de renume național, G. I. Ionescu-Gion (1857—1904), membru corespondent al Academiei Române, autorul cunoscutei opere "Istoria Bucurescilor", de a elabora "Istoria Piteștilor". Încercarea sa nu a putut fi însă realizată, deoarece o moarte prematură, survenită la 22 iunie 1904, i-a întrerupt brusc dorința de înfăptuire a acestei lucrări.

Cu prilejul dezvelirii, la Pitești, a bustului istoricului, în ziua de 26 octombrie 1911, un fost elev al acestuia, N. I. Apostolescu, a primit, din partea lui Grigore T. Coandă, directorul Băncii Populare, îndemnul : "Ar fi bine să urmărești cu aceeași perseverență și opera lui Gion — Istoria Piteștiului ... începută de el cu atita dragoste"[3]. *În mai multe consemnări despre G. Ionescu-Gion*

---

[2] Arh. St. Pitești, fond Primăria orașului Pitești, dosar 14/32, 1886—1889.

[3] **Revista pentru istorie, arheologie și filologie,** vol. XII, partea a II-a, 1912, București, p. 506.

aparţinînd diferiţilor autori, se arată : "In ultimul timp lucra foarte mult... şi asupra istoriei Piteştilor"[4].

De asemenea, ziarul "Universul" din 1 iulie 1904 menţiona : "Nemiloasa moarte nu i-a îngăduit lui Gion de a sfîrşi Istoria Piteştilor, oraşul său natal, la care lucra în timpul din urmă". Aceeaşi ştire a fost inserată şi în ziarul "Românul", la care G. Ionescu-Gion a colaborat cu mult succes. Manuscrisul referitor la Piteşti a rămas, pînă acum, necunoscut.

Unele date interesante privind situaţia economică şi socială a oraşului în primul deceniu al secolului al XX-lea ne furnizează succinta lucrare a lui Ştefan Chicoş, "Monografia stării meseriilor în Piteşti"[5]*. În paginile sale, sînt prezentate o serie de aspecte care, analizate astăzi cu toată atenţia, reliefează nivelul scăzut al forţelor locale de producţie, precum şi condiţiile grele de muncă pentru lucrătorii şi ucenicii din unităţile meşteşugăreşti sau de factură industrială.*

La Piteşti, au fost tipărite, în perioada interbelică, mai multe lucrări avînd ca tematică anumite aspecte ale vieţii oraşului din diferite etape istorice. Astfel, în 1927, la Piteşti a apărut lucrarea "Istoricul Regimentului Argeş no. 4 scris cu ocazia jubileului de 50 ani 1877—1927", semnată de colonelul Barbu Pârâianu[6]*. În paginile cărţii, este descrisă, în detaliu, organizarea acestei unităţi militare a României, participarea ostaşilor argeşeni la luptele pentru obţinerea independenţei de stat şi făurirea unităţii noastre naţionale.*

In 1933, sub egida Ateneului popular" Ionescu-Gion" din localitate, a apărut, la Piteşti, un "Album religios", de Tatiana N. Bobancu, iniţiatoarea 'Ateneului şi a unei biblioteci publice[7]*. Al-*

---

[4] Haneş V. Petre, **Studiu introductiv şi note,** în G. I. Ionescu-Gion, **„Cum vorbim"**, Bucureşti, f.a., p. 40.

[5] Ştefan Chicoş, **Monografia stării meseriilor în Piteşti,** Piteşti, 1909.

[6] Institutul de Arte Grafice „Artistica", P. Mitu, Piteşti, 1927, 132 pagini şi foto.

[7] Din publicaţiile Ateneului Popular „Ionescu-Gion", din Piteşti, nr. 1, Piteşti 1933.

bumul, avînd tematica prefigurată chiar din titlu, prezintă însă şi multe aspecte utile privind istoria oraşului Piteşti.

Consemnăm, de asemenea, datele oferite în anul 1936, prin lucrarea institutorului Gheorghe M. Franţescu, intitulată "Citeva pagini din trecutul şcoalei primare Domneşti azi Şcoala Primară de Băieţi nr. 1 «Nicolae Simonide» din Piteşti", întrucît cuprinde diverse aspecte privind dezvoltarea învăţămîntului din oraşul nostru[8]*.*

Reţinem, totodată, ca deosebită, intenţia autorităţilor locale de a susţine, în anii 1936—1937, din bugetul primăriei, cu suma de 40 000 lei, acţiunea de întocmire a unei monografii privind oraşul Piteşti. Această sumă a fost, pînă la urmă, folosită la acoperirea cheltuielilor necesare reparării Uzinei de apă, distruse parţial în urma unui incendiu[9]*.*

Nivelul dezvoltării economice a oraşului pînă la 1900 este prezentat în lucrarea prof. Ioan Gr. Rădulescu, intitulată "Industria şi comerţul în trecutul oraşului Piteşti"[10]*. Aici, sînt creionate fugar anumite date referitoare la situaţia industrială a localităţii, paralel cu prezentarea unor aspecte privind cuprinderea oraşului Piteşti, de-a lungul secolelor, în sfera schimburilor comerciale interne şi internaţionale.*

COMERTUL ŞI INDUSTRIA
IN TRECUTUL ORAŞULUI PITEŞTI

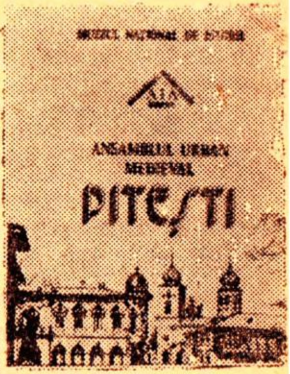

ANSAMBLUL URBAN
MEDIEVAL
PITEŞTI

---

[8] Lucrarea a apărut cu ocazia împlinirii a 103 ani de la înființarea școlii, Pitești 1936.

[9] Arh. St. Pitești, fond Primăria orașului Pitești, dosar 71/4, 1936 — 1937.

[10] Pitești, 1938.

Aceste lucrări au, în principal, un caracter descriptivist, fiind limitate ca tematică și rămînînd tributare metodei de cercetare și interpretare. Deși conțin o serie de erori, ele sînt totuși utile în ceea ce privește valoarea anumitor date statistice, care, privite astăzi dintr-un alt punct de vedere decît autorii, ne dau posibilitatea să sesizăm anumite trăsături ale vieții locale. Din paginile lor, pot fi preluate critic aspecte referitoare la trecutul orașului Pitești în diferite epoci istorice.

Contribuțiile la cunoașterea orașului Pitești prin lucrările elaborate și tipărite înainte de 23 August 1944 nu ne oferă deci o imagine cuprinzătoare și unitară asupra istoriei acestei localități. Insuficienta aprofundare a fenomenelor social-politice, economice și culturale, prezentarea de multe ori a unor amănunte nesemnificative vizînd exagerat legenda, descrierea sumară a edificiilor publice sînt principalele neîmpliniri ale acestor lucrări.

Evoluția deosebit de concludentă a municipiului Pitești în anii socialismului a determinat sporirea valorii referirilor și concluziilor privind tradițiile acestei localități, contribuția oamenilor săi la lupta poporului român pentru progres, libertate și democrație, pentru construirea, sub conducerea Partidului Comunist Român, a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Așa, de exemplu, în perioada elaborării primelor planuri și schițe pentru fundamentarea dezvoltării arhitectonice a Piteștilor, au fost întocmite mai multe studii, care, de regulă, cuprind și unele detalii din istoria acestei localități. Amintim pe cel elaborat de Al. Zanfiropol și K. Constantinescu, intitulat "Proiectul de sistematizare a orașului Pitești", precum și pe cel întocmit de Alexandra Bunescu, purtînd denumirea de "Monografia geografică a orașului Pitești".

În același timp, apreciem eforturile depuse de către unii pasionați cercetători locali, avînd uneori și alte preocupări, pentru a scoate la lumină elemente ale istoriei orașului și a reține, în scris, aspecte ale vieții economice și social-culturale din Pitești, contemporane lor. Dintre aceștia, un loc însemnat îl ocupă activitatea învățătorului Dumitru Udrescu (1892—1982), preocupat constant atît de istoria orașului Pitești, cît și de alte aspecte proprii județului Argeș, inclusiv de natură lingvistică și folclorică. Începînd din anul 1950, Dumitru Udrescu a publicat, în presa locală, o suită de articole cu privire la "Istoricul orașului Pitești", făcîndu-se referiri mai ales la epoca medievală și la primii ani ai epocii moderne.

Deosebite, în ceea ce privește cercetarea și prezentarea istoriei municipiului Pitești, au fost preocupările publicistului Constantin Florea (1926—1978), care în ultima parte a vieții, a deținut funcția de șef al Filialei Argeș a Arhivelor Statului. Prin articolele și studiile elaborate, parțial tipărite în presa locală, în reviste de specialitate sau în volume, prin numeroasele expuneri la simpozioane și sesiuni științifice, Constantin Florea a adus o importantă contribuție, mai ales, la cunoașterea participării active a piteștenilor în cadrul războiului de independență, la prezentarea mișcării muncitorești locale în perioada grevei generale din anul 1920, la definirea principalelor particularități ale evoluției economice și urbanistice a orașului în perioada interbelică, precum și a altor momente din istoria municipiului Pitești. În calitate de colaboratori apropiați ai cercetătorului Constantin Florea, în cadrul desfășurării mai multor manifestări culturale, la elaborarea unor articole sau comunicări științifice, autorii acestor studii îi sînt recunoscători pentru conclucrarea prodigioasă, dar, mai ales, pentru prelucrarea numeroaselor surse documentare puse, apoi, la dispoziția noastră, în timpul elaborării lucrării de față, ca expresie a dorinței sale de a se realiza "Istoria Municipiului Pitești".

De-a lungul anilor, în diferite publicații au apărut numeroase materiale referitoare la orașul Pitești, semnate de cercetători și publiciști locali, cum au fost : Mircea Adameșteanu, Florin Anghel, Gheorghe Deaconu, dr. Constantin Dumitrescu, Iulian Matei, Vasile Morărescu, Vasile Negescu, Ion Postelnicescu, Celestin Speri, Augustin Stoenescu, Gheorghe Toma, Nicolae Vlad, Ion Ancu Urecheanu și alții care au conferit cunoașterii trecutului orașului noi cote valorice, de interes major.

În același context, se evidențiază articolele, studiile, anuarele, monografiile și manualele școlare, tezele de doctorat cu caracter istorico-social și cultural realizate de : dr. Ion Anton, Constantin Arsene, Ilie Baranga, Ion Băcanu, Ion Bădălan, Marin Bădescu, Alexandru Boiu, dr. Marin Braniște, Dumitru Căpitanu, Nicolina Coman, Grigore Constantinescu, Spiridon Cristocea, Mircea Crăciun, Ion Cruceană, Laurențiu Cudric, Ion Diaconescu, Gheorghe Dinu, dr. Ion M. Dinu, Gheorghe Dragoș, dr. Ion Duțu,

20
TEATRUL A. DAVILA
PITEŞTI
ghid de oraş
UN SECOL DE ACTIVITATE CORALĂ ÎN PITEŞTI
1966
1970
PITEŞTI
PITEŞTI
MONOGRAFIA
UZINELOR
AUTOTURISME
PITEŞTI
PITEŞTI

dr. Stan Florea, Marin Ghindescu, Mircea Gîlcă, Eugenia Greceanu, dr. Ion Hurdubețiu, dr. Silviu Ilie, Constantin Iliescu, Nicolae Mateescu, Teodor Mavrodin, Nicolae Mitulescu, Ion Nania, Dumitru Nanu, Gheorghe Neagu, dr. Sergiu Nicolaescu, Gheorghe Nicolescu, dr. Marin Nițulescu, dr. Vasile Novac, Anton Petrescu, Cecilia Petrescu, dr. Augustin Z. N. Pop, Constantin Popescu, Eugenia Popescu, dr. Emil Răcilă, Iulian Rizea, Nicolae Rizescu, dr. Constantin Savu, Violeta Sima, Romulus Sorescu, dr. Radu Stancu, Filip Stănescu, Constantin Ștefănescu, Cornel Tamaș, Dumitru Tudor, Sebastian Tudor, Octavian Ungureanu și alții, aflați astăzi în plină activitate.

Cu toate acestea, considerăm că prezența istoriei municipiului Pitești în literatura de specialitate este, încă, insuficientă, în comparație cu alte localități similare din țară, cu importanța și rolul său în anii socialismului.

Pentru unirea eforturilor cercetătorilor locali în vederea realizării unei lucrări complexe privind tradiția și contemporaneitatea municipiului Pitești, la 24 ianuarie 1971, s-a inițiat o întîlnire de lucru desfășurată în sediul primăriei, la care au participat o bună parte dintre cei enunțați mai sus. S-au stabilit atunci o serie de măsuri referitoare la intensificarea cercetărilor pentru mai buna cunoaștere a anumitor etape istorice din existența multimilenară a așezării noastre. Rezultatele s-au oglindit în publicarea, cu mai multă frecvență, a unor valoroase articole în presă și în revistele de specialitate sau a unor lucrări, sub semnătura cercetătorilor locali din diferite generații.

Autorii studiilor și comunicărilor înmănuncheate în volumul de față și-au asumat atunci dificila misiune, ca, prin analiza și coroborarea principalelor surse documentare și de informare referitoare la municipiul nostru, dar, mai ales, prin aprofundarea cercetărilor proprii, să persevereze în elaborarea Istoriei Piteștilor.

Publicarea unitară a acestor studii și comunicări în anuarul Muzeului Județean Argeș se constituie, desigur, într-un moment important al strădaniilor noastre de a realiza o lucrare reprezentativă cu privire la istoria și la dezvoltarea socialistă multilaterală a municipiului Pitești. Considerăm că prin aceasta ne aducem contribuția la educarea revoluționar-patriotică a cetățenilor, îndeosebi, a tineretului, la îmbogățirea cunoștințelor despre localitatea în care muncim și trăim. De altfel, autorii studiilor de față au avut, de-a lungul anilor, preocupări statornice privind cunoașterea și prezentarea, inclusiv prin scris, a evoluției necontenite a municipiului. S-a urmărit permanent valorificarea descoperirilor arheologice, a noilor date și fapte referitoare, în special, la remarcabilele înfăptuiri obținute de oamenii muncii din Pitești, sub conducerea partidului, în epoca socialistă.

Asemenea stăruințe au favorizat tipărirea, pe parcursul timpului, a lucrărilor : "Municipiul Pitești pe noi coordonate" (1969), "Un secol de activitate corală în Pitești" (1971), "Argeșeni în spiritualitatea românească" (1980), a albumului omagial "Președintele României Socialiste, Nicolae Ceaușescu și Argeșul" (1983), a sintezei istorice "Pitești 600 — Memento" (1983), a monumentalei opere comemorative "Argeș — Cartea eroilor" (1984), iar recent a ghidului istorico-turistic "Pitești" (1985), care, alături de alte materiale publicate de autorii studiilor din volumul de față, au prefațat editarea acestei culegeri.

Precizăm faptul că selectarea, prelucrarea și valorificarea materialului documentar din acest volum s-a realizat pornind de la principiile socialismului științific și materialismului istoric, de la aprecierile conducătorului partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la rolul maselor populare în istorie, al raportului dintre general și particular, dintre factorii naționali și cei locali, definitorii în analiza aspectelor specifice vieții social-economice, politice și culturale a municipiului Pitești, integrate evoluției generale a patriei. Observațiile, sugestiile și propunerile cititorilor vor contribui, fără îndoială, la îmbogățirea documentării referitoare la istoria municipiului Pitești în scopul elaborării, pe măsura dezvoltării ascendente, calitativ-superioare *a tuturor domeniilor creației materiale și spirituale, a noi lucrări despre reședința județului Argeș.*

Aducem mulțumirile noastre conducerii Muzeului Județean Argeș pentru faptul că a consacrat un număr din prestigioasa sa publicație, în vederea prezentării acestor studii de istorie a Piteștilor. Adresăm, de asemenea, mulțumiri tuturor acelora care, de-a lungul anilor, ne-au sprijinit și încurajat în direcția elaborării acestei lucrări, precum și tipografilor piteșteni, dornici de a-și aduce contribuția la consemnarea apropiatei aniversări a municipiului nostru.

Dedicăm aceste studii și comunicări, ziditorilor de ieri, de astăzi și de miine ai Piteștilor, muncii și eforturilor lor de a înălța, pe străvechea vatră a orașului, într-un climat de pace și colaborare, o înfloritoare și tot mai prosperă localitate a anilor socialismului — Municipiul Pitești.

Pitești,
23 noiembrie 1986

Prof. dr. PETRE POPA,

Președinte al Comitetului Județean
pentru Cultură și Educație Socialistă
Argeș

STUDII ŞI COMUNICĂRI

PITEŞTI

PAGINI DE ISTORIE

PITEŞTI — COORDONATE GEOGRAFICE

AŞEZAREA. Situat într-un cadru natural pitoresc, municipiulul Piteşti, reşedinţa judeţului Argeş, este unul din cele mai însemnate centre economice şi culturale ale ţării noastre. Teritoriul piteştean este străbătut de paralela 44° 51' 30" latitudine N şi de meridianul 24°52' longitudine E, aflîndu-se la 20 km S de paralela 45°.

Apariţia şi dezvoltarea Piteştilor au fost influenţate, în mare măsură, de amplasarea localităţii într-o regiune naturală complexă, de o deosebită însemnătate social-istorică, cu factori pedoclimatici favorabili vieţii şi activităţii umane, la intersecţia unor principale căi de comunicaţie şi vechi drumuri comerciale care făceau legătura între deal, munte şi cîmpie, între Ţara Românească şi Transilvania sau între aceste provincii istorice româneşti şi sudul Dunării[1].

Aşezarea medievală Piteşti s-a format iniţial în partea dreaptă a rîului Argeş, pe terasele fluviale şi în luncă. Terasele văii Argeşului sînt dispuse sub forma unui amfiteatru, cu orientarea spre dealurile estice, numite Dealurile Piteştilor din Piemontul Cîndeşti.

În ordinea descrescîndă a altitudinii, terasele fluviale din dreapta Argeşului în perimetrul Piteştilor sînt următoarele: terasa **Smeura** (350 m altitudine); **Trivale-Papuceşti** (333 m altitudine), unde s-au înălţat noile cartiere de locuinţe Trivale (în vest), Războieni (în sud-vest), precum şi Stadionul 1 Mai şi Sala sporturilor; terasa **Exerciţiu** (300 m altitudine), pe care se află cartierele Craiovei, Exerciţiului-Traian-Banatului, Găvana I, II, III; terasa **centrul civic** (277 m altitudine), vechea vatră a oraşului, cu cartierele Gara de Sud, Petrochimiştilor-

---

[1] Petre Popa, Silvestru Voinescu, Paul Dicu, **Piteşti**, Edit. Sport-Turism, Bucureşti, 1985, p. 7 şi urm.

Prundu și Negru Vodă-N. Bălcescu, platformele industriale Pitești-Sud și Pitești-Nord, piața publică și centrul politico-administrativ; **terasa de luncă** (255—252 m altitudine), unde s-au construit cartierele Calea București, Cîmpineanu, Viilor, diferite unități industriale, Parcul Argeș, Bazinul olimpic acoperit de înot, serele Pitești și Bascov, lacurile de acumulare și hidro-

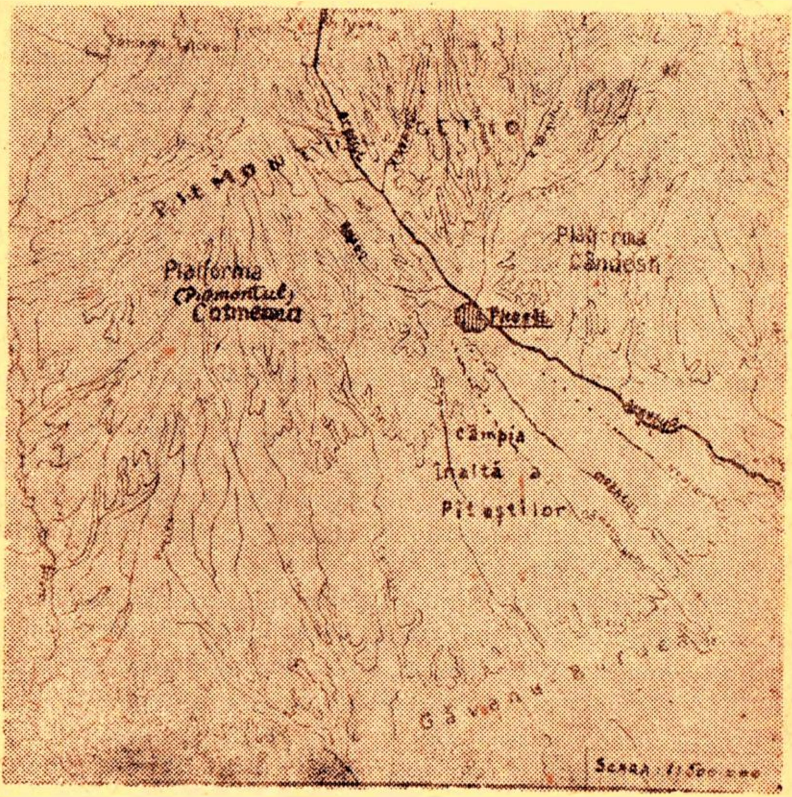
Piemontul Getic
Platforma (Piemontul) Cotmeana
Platforma Cândești
Pitești
Argeș
Câmpia înaltă a Piteștilor
Găvana
Scara: 1:500 000

Regiunea naturală complexă în care este așezat municipiul Pitești

centralele Bascov-Pitești N, Pitești-Prundu, Golești-Călinești. Amplasarea localității pe terasele văii Argeșului conferă Piteștilor, în comparație cu alte orașe, o anumită personalitate și un pitoresc deosebit.

LIMITELE. Municipiul Piteşti se învecinează cu următoarele comune: Bascov (NNV), Budeasa (NNE), Mărăcineni (NE), Ştefăneşti (ESE), Bradu (SSV), Albota (SV), Moşoaia (V) şi Băbana (VNV) din judeţul Argeş.

SUPRAFAŢA. Oraşul cuprinde 4 073 ha, iar împreună cu aria comunelor suburbane Bascov, Bradu, Colibaşi, Mărăcineni şi Ştefăneşti totalizează 25 074 ha.

RELIEFUL. RESURSELE SUBSOLULUI. Teritoriul Piteştilor aparţine aproape în întregime Piemontului Getic, aflîndu-se pe linia de contact dintre subunităţile sale: Piemontul Cotmeana (V şi NV), Dealurile Argeşului (NNE), Piemontul Cîndeşti (ESE) şi, totodată, în sectorul de tranziţie dintre Piemontul Getic (N) şi Cîmpia Română (S). Vechea vatră a municipiului face parte din Piemontul Cotmeana, iar terenurile sudice se integrează în Cîmpia Piteştilor, subunitate a Cîmpiei Române.

Pe parcursul evoluţiei paleogeografice a teritoriului piteştean s-au desfăşurat ample şi îndelungate procese geologice şi geomorfologice în epocile prehercinică, hercinică şi carpatică[2]. Cercetările întreprinse au semnalat numeroase transgresiuni şi regresiuni marine. Pe îndelungate perioade de timp, au existat mări în erele paleozoică, mezozoică şi neozoică. În cuaternar, lacul din Cîmpia Română s-a retras treptat spre est. În faza Mindel, lacul se întindea pînă la Piteşti, iar, în faza Riss, cîmpia a fost eliberată de ape.

Piemontul Cotmeana s-a clădit pe Depresiunea Getică. În villafranchian, Piemontul Cotmeana s-a definitivat sub forma unei cîmpii piemontane care apoi a fost înălţat, transformat în platou şi fragmentat de văi. Formaţiunile geologice sînt dispuse, în general, monoclinal. Perimetrul municipiului Piteşti este flancat la VNV de anticlinalul de la Slătioarele (com. Băbana), iar la S şi SV, de anticlinalul de la Bradu-Oarja-Albota, acestea fiind cute pliocene sudice ale avanfosei precarpatice acoperite de cuvertura piemontană. Depozitele au o vîrstă pliocenă şi pleistocenă și sînt alcătuite mai ales din pietrișuri asociate sau intercalate cu nisipuri, cunoscute sub denumirea de „pietrișuri de Cîndești“.

---

[2] **Enciclopedia geografică a României,** Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982, p. 209 şi urm.; **Geografia României, I, Geografia fizică,** Edit. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1983, p. 73 şi urm.

Cîmpia Piteștilor are ca fundament Platforma Moesică (Platforma Valahă). Este una din cele mai înalte și fragmentate cîmpii piemontane din România (350 m altitudine absolută) și este formată din terasele de pe partea dreaptă a Argeșului. Terasele au fost sculptate într-un mare con de dejecție, pe suprafața căruia se pare că Argeșul și-a schimbat cursul de mai multe ori. La geneza Cîmpiei Piteștilor a contribuit și remanierea pietrișurilor villafranchiene din Piemontul Cotmeana. Depozitele sedimentare ale acestei cîmpii cuprind „pietrișuri de Pitești“, pe lîngă alte elemente.

Sistemul de terase al văii Argeșului din Piemontul Cotmeana a început cu pleistocenul mediu, crearea lui fiind determinată de oscilațiile eustatice și de influențele ridicării neotectonice. În Cîmpia Română, sistemul de terase a început în pleistocenul superior.

În Piemontul Cotmeana, rețeaua hidrografică este divergentă. La Pitești, rețeaua este însă convergentă, formînd o piață de adunare a apelor. Pînă la Pitești, cursul Argeșului este orientat pe direcția N-S. Din cauza modificărilor tectonice produse în fundament de către lăsările subsidente spre SE, de la Pitești cursul Argeșului este deviat spre ESE.

În cuaternar (pleistocen și holocen), relieful Piteștilor a dobîndit înfățișarea actuală.

La Pitești au fost resimțite mișcările seismice (cutremurele de pămînt) din 10 noiembrie 1940, 4 martie 1977 și 31 august 1986.

Subsolul zonei Piteștilor este bogat în resurse naturale. În profunzimea structurilor geologice, se află zăcăminte de țiței și gaze naturale, municipiul fiind un important centru petrolifer. Se remarcă zăcămintele de țiței din formațiunile meoțiene pe aliniamentul Bogați — Leordeni — Călinești — Oarja — Pitești — Moșoaia — Cocu. Exploatarea țițeiului în jurul Piteștilor a început în anul 1953.

În anticlinalul de la Slătioarele, în marginea de VNV a Piteştilor, a fost prospectat şi delimitat un însemnat masiv de sare (diapirul de la Slătioarele-Piteşti)[3].

Depozitele aluvionare cuaternare din albia rîului Argeş oferă cantităţi imense de pietrişuri şi nisipuri care sînt exploatate intens pentru construcţii. De asemenea, argila şi alte roci sînt folosite pentru producerea cărămizilor, teracotei etc.

DATE PALEONTOLOGICE. Teritoriul Piteştilor aparţine unui areal bogat în resturi de faună fosilă pliocen-cuaternară, termo şi criofilă. În sectorul Trivale, au ieşit la suprafaţă, la începutul secolului nostru, piese fosile de proboscidieni (Elephas meridionalis). Materialele au fost studiate de geologul şi paleontologul Sava Athanasiu[4] şi de paleontologul francez Étienne Patte[5]. Fragmente de molari şi alte oase fosile au apărut în anii 1957—1959 în urma unor săpături efectuate într-o grădină din str. Ţepeş Vodă şi în cîteva locuri din Ştefăneşti-Piteşti (Archidiskodon meridionalis-Nesti)[6]. În timpul excavaţiilor pentru fundaţia barajului de la lacul de acumulare şi hidrocentrala Piteşti N — Bascov — Budeasa Sud din anul 1968 au fost recuperate mai multe resturi ale scheletului unui individ tot din specia Archidiskodon (Elephas meridionalis — Nesti). În acelaşi loc ,se aflau două tibii care se pare că au aparţinut unui exemplar de Rhinoceros (Dicerorhinus etruscus — Falc). Fosilele erau depuse în straturile cuaternare villafranchiene din albia minoră a Argeşului[7]. Speciile respective de mamifere au trăit într-un climat cald, umed şi cu vegetaţie abundentă, la începutul cuaternarului. Resturile fosile de la Piteşti au o valoare ştiinţifică deosebită, deoarece sînt în legătură cu descoperirea, în aceleaşi depozite cuaternare, a uneltelor de silex aparţinînd culturii de prund, din paleoliticul inferior şi deci, contribuie la explicarea începutului antropogenezei în acest spaţiu geografic[8].

---

[3] P. Coteţ, **Geomorfologia României**, Editura Tehnică, Bucureşti, 1973, p. 53, 131—161, 310—320, 362—378 ; Gr. Posea, N. Popescu, M. Ielenicz, **Relieful României**, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1974 ; A. Barco, E. Nedelcu, **Judeţul Argeş**, Edit. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1974, p. 10—70; V. Mutihac, L. Ionesi, **Geologia României**, Edit. Tehnică, Bucureşti, 1974, p. 14—23, 53—87, 471—484, 623—624 ; **Enciclopedia geografică a României**, p. 209—224 ; G. Neagu, I. Postelnicescu, I. Dabu, **Contribuţii la istoria forajului sondelor de petrol şi gaze în jud. Argeş...**, Piteşti, 1972, p. 24—33.

[4] Sava Athanasiu, **Comunicare asupra resturilor de mamifere pliocene găsite în judeţul Argeş...**, Buletinul Societăţii de Sciinţe din Bucureşti...., anul XIV, nr. 1—2, Bucureşti, 1905, p. 273.

[5] Étienne Patte, **Sur les éléphants fossiles de Roumanie**, Bucureşti, 1936, p. 13.

[6] Paul I. Dicu, **Paleoliticul inferior în Piemontul Cotmeana şi Depresiunea Sibiu**, Studii şi cercetări de istorie veche şi arheologie (SCIVA), 30, 1979, 4, p. 576.

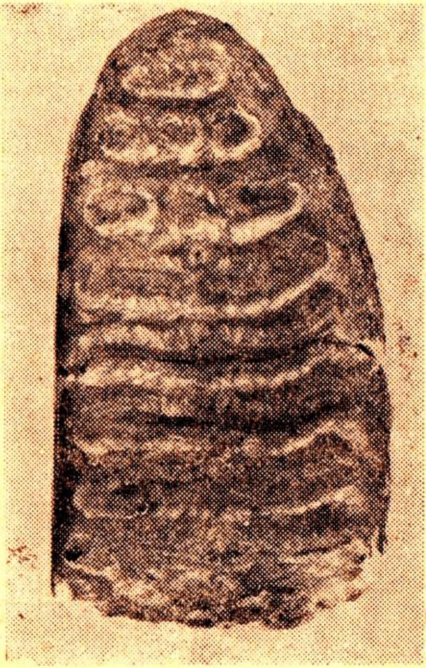

Fragment de molar fosilizat, aparţinînd unui Archidiskodon (Elephas meridionalis) **descopoerit în Piteşti**

---

[7] R. Stancu, R. Gava, I. Băcanu, **Noi date paleontologice privind prezenţa lui Archidiskodon şi Rhinoceros în Bazinul mijlociu al Argeşului**, Studii şi comunicări (St. Com. Piteşti), II, Piteşti, 1969, p. 33—45.

[8] Paul I. Dicu, **op. cit.**, p. 575—589.

CLIMA. Climatul văii Argeşului la Piteşti este temperat-continental de pădure, etajul colinar. Acest climat este determinat de advecţia aerului maritim din vest şi a celui continental din nord şi din est. Oraşul, aşezat între dealurile piemontane înalte, este ferit de acţiunile excesive ale factorilor climatici, ceea ce determină o predominare a timpului calm, moderat. În lunile iernii, nu se înregistrează temperaturi foarte scăzute sau viscole puternice, iar verile sînt mai puţin toride. Temperatura medie anuală a aerului din perioada anilor 1896—1955 a fost de 9,8°C (media lunii ianuarie -2,4°C, cea a lunii iulie 20,8°C). Temperatura maximă absolută a atins 39,2°C la 14 august 1946, iar temperatura minimă absolută a ajuns la 27°C în ziua de 24 ianuarie 1907. Durata de strălucire a soarelui este de 2 196 ore anual.

Precipitaţiile atmosferice depăşesc media pe ţară, fiind de circa 700 mm anual. Cele mai abundente precipitaţii au fost de 1 099,1 mm în anul 1897, iar cele mai scăzute au ajuns la 310,9 mm în anul 1957. Umiditatea atmosferică este, în medie, de 68%, iar indicele de ariditate are valoarea 50, ceea ce asigură condiţii optime pentru dezvoltarea pomiculturii şi viticulturii.

Circulaţia aerului (vîntul) se produce cel mai adesea din nord-est (26%), apoi nord (14%), vest (12%) şi est (11%). Calmul atmosferic are o frecvenţă de 15%. Viteza medie anuală este de 2,6 m/s, variind între 0,9 m/s din sud-vest, în decembrie, la 4,7 m/s din est, în martie[9].

HIDROGRAFIA. Rîul Argeş este principala apă curgătoare a Piteştilor, albia sa formînd marginea estică a oraşului pe o distanţă de aproximativ 10 km. Valea Argeşului a avut un rol important în istoria comunităţilor umane care au trăit aici din epoca străveche şi pînă astăzi.

Pe partea stîngă, lîngă parcul din luncă, Argeşul primeşte apele afluentului său Rîul Doamnei. Pe dreapta, colectează apele unor afluenţi mai mici din Piemontul Cotmeana, cu scurgere torenţială, cum sînt : rîul Bascov şi pîrîul Valea Rea (Găvana) în NV, pîraiele Trivale (Valea Stancii) şi Scorobaia în V, Dîrzul (Turceşti) şi Geamăna (Geamăna Mare) în S. Pe valea Argeşului și pe văile afluenților săi, au fost executate ample lucrări hidrotehnice. Albiile minore ale pîraielor au fost canalizate subteran pe distanțele de traversare a ariei orășenești. Pe valea Argeșului, au fost construite lacurile de acumulare și hidrocentralele Pitești N — Bascov — Budeasa, Pitești E — Prundu, Pitești S — Golești — Călinești. Pe Rîul Doamnei, s-a amenajat lacul de acumulare Mărăcineni — Valea Mare Podgoria — Colibași. Lacurile de acumulare constituie principala sursă de aprovizionare cu apă potabilă și industrială a municipiului și a localităților limitrofe.

---

[9] **Anuarul statistic al R.S.R.**, 1973, p. 22—55. Unele date au fost furnizate de Staţia meteorologică Piteşti. Staţia de la Piteşti şi-a început activitatea în anul 1899 (v.St. C. Hepites, **Organisation du service météorologique de Roumanie**, Bucarest, 1899, p. 17).

În aval de Pitești își formează cursurile rîurile Neajlov, afluent al Argeșului pe dreapta și Dîmbovnic, afluent pe stînga al Neajlovului.

Fîntînile arteziene din Pitești, cu apa ușor mineralizată (sulfatată) mult apreciată de cetățeni, își au sursa în straturile freatice. Aceste fîntîni se află pe străzile Crinului, Brîncoveanu (parcare), Gh. Lazăr, Eremia Grigorescu, Bascovului (peste linia C.F.R., cantonul 110), Calea Depozitelor (lîngă autobaza Pitești), b-dul Bălcescu (în curtea Fabricii de încălțăminte) ș.a.

SOLURILE. În aria Piteștilor, solurile fac parte din categoria celor silvestre submontane, provincia danubiano-getică, aflîndu-se într-o zonă de tranziție de la solurile etajului deluros la solurile dealurilor joase și ale cîmpiilor înalte cu soluri pseudogleice. Pe terasele și pantele dealurilor piemontane se disting soluri podzolice argiloiluviale, iar în cîmpia înaltă, soluri argiloiluviale brun-roșcate podzolite. În lunca Argeșului, predomină solurile aluviale gleizate, iar, în Cîmpia Piteștilor, apar și soluri negre argiloase compacte, slab humifere[10]. Pe aceste soluri, locuitorii au practicat din cele mai vechi timpuri agricultura. O amploare deosebită au avut-o pomicultura și viticultura din Dealurile Piteștilor (estice și vestice). În anii socialismului, s-au aplicat și se aplică măsuri complexe agrotehnice pentru ameliorarea solurilor și măsuri hidrotehnice în scopul prevenirii și combaterii eroziunii sau degradării solurilor.

VEGETAȚIA. Pe terenul urban și periurban, se dezvoltă vegetație de pădure colinară și vegetație de luncă[11]. În renumita pădure-parc „Trivale“ (total 2 008 ha, din care 45 ha parc) și în masivele silvice din apropiere — Valea Mare-Podgoria, Enculești, Ștefănești, Colibași și Făget (localități suburbane municipiului), predomină stejarul, gorunul, gîrnița și fagul, la care se adaugă paltinul, arțarul, ulmul, frasinul și castanul. În lunca Argeșului, se găsesc numeroase varietăți de salcie, răchită, plop, arin. În pădurea Trivale, există singura specie din țară a stejarului hibrid Quercus pseudodalechampii[12], iar în pădurea Valea Mare Podgoria-Enculești, din imediata vecinătate a orașului, a fost identificată feriga Botrychium Virginianum (1) SW, exemplar foarte rar în România[13].

---

[10] **Enciclopedia geografică a României**, p. 215.

[11] Flora din zona Pitești și, în special, din Pădurea Trivale a fost studiată la finele secolului al XIX-lea de către renumitul botanist D.I. Grecescu (1841—1910); Vezi opera sa **Conspectul florei României (1898)**.

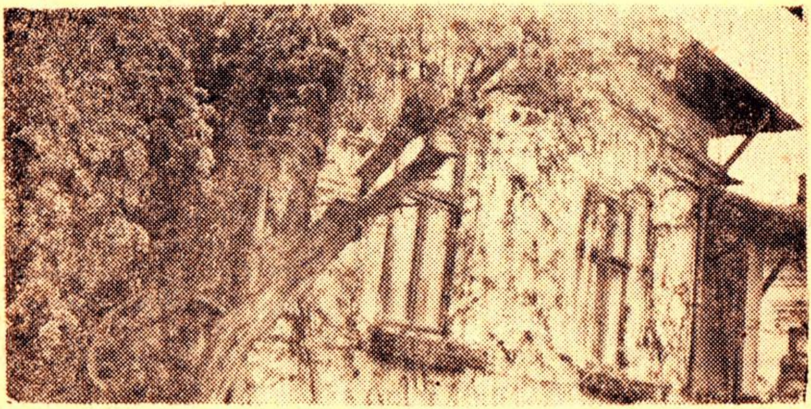

Un exemplar de liliac **din specia** Syringa pers. L. — **monument al naturii (Bd. Republicii, nr. 52, Pitești)**

În oraș, sînt cîteva plante rare, ocrotite de lege, printre care, amintim : un exemplar de conifer din specia Gynkgo bilobail (str. Egalității nr. 15) și arbore de tisă (Taxus baccata)[14], liliac din specia Syringa pers.L. (Bulevardul Republicii nr. 52).

---

[12] Gh. Mohan, **Contribuții la cunoașterea Briofitelor din pădurea Trivale**, St. Com. Pitești, II, 1969, p. 49—59.

[13] I. Todor, B. Drăghici, A. Richițeanu. **O nouă localitate pentru feriga Botrychium Virginanum (L) SW în Republica Socialistă România**, St. Com. Pitești, II, 1969, p. 47—48.

[14] B. Drăghici, M. Giosanu, M. Pungoci, **Contribuții la cunoașterea arborilor și arbuștilor ornamentali din orașul Pitești**, Buletinul Facultății de Învățămînt Pedagogic, Pitești, 1977, p. 159—163.

În parcuri şi în numeroasele spaţii verzi din Piteşti, abundă lalelele, trandafirii, garoafele, crizantemele, liliacul, teii. În perimetrul urban, s-au înmulţit, în ultimii ani, unele plante decorative exotice cum sînt, de exemplu, magnoliile. Datorită vegetaţiei bogate şi interesante, la Piteşti, se organizează, în fiecare primăvară, la sfîrşitul lunii aprilie, o amplă expoziţie floricolă naţională, denumită „Simfonia lalelelor".

În comunele suburbane, s-au amenajat, după criterii ştiinţifice, masive pomicole, în special de meri şi de pruni la Mărăcineni şi Colibaşi, precum şi întinse suprafeţe viticole la Ştefăneşti în Dealurile Piteştilor, unde s-au plantat varietăţi superioare de mare productivitate. La Bascov, funcţionează un sistem de sere pentru producerea legumelor şi florilor. De asemenea, pe unele loturi din zona periurbană, se cultivă cereale şi plante legumicole, plante industriale, medicinale şi furajere.

FAUNA ACTUALĂ. Principala caracteristică a faunei naturale din zona Piteştilor este diversitatea sa. Cele mai multe animale din fauna terestră aparţin biotopului de pădure şi în mai mică măsură biotopului de silvostepă. În pădurile din perimetrul municipiului, pot fi întîlnite animale cu o răspîndire mai largă : exemplare ale faunei cinegetice — iepurele, vulpea, lupul, căpriorul, mistreţul, viezurele, diferite păsări, precum şi alte animale cum sînt veveriţele, şoarecii de cîmp, ariciul, dihorul etc[15]. Ca urmare a transformărilor petrecute în orizontul local, mai ales în cazul amenajărilor hidrotehnice, pe drumul de migraţie al rîului Argeş, în aria oraşului, pot fi identificate zborurile pescăruşilor, gîrliţelor, bătăuşilor şi ale raţelor sălbatice[16]. În păduri, zăvoaie şi pajişti, trăiesc anumite exemplare rare din familia Itonididae, specii de insecte menţionate pentru prima oară în fauna României[17], precum şi broasca roşie de pădure.

În pădurea Trivale, există un punct zoologic cu animale indigene şi exotice.

---

[15] G.D. Vasiliu, **Contribuţii la cunoaşterea populaţiei de Sciurus Vulgaris L., 1758... din judeţul Argeş**, St. Com. Piteşti, III, 1971, p. 107—115.

[16] Mircea Mătieş, **Cercetări avifenologice de-a lungul Bazinului mijlociu şi superior al Argeşului...**, St. Com. Piteşti, II, p. 73—90.

[17] P. Neacşu, **Contribuţii la cunoaşterea faunei de Itonididae... din judeţul Argeş**, St. Com. Piteşti, I, 1968, p. 227—234 ; idem, **Noi contribuţii la cunoaşterea Itonididaelor Galicole... din judeţul Argeş**, St. Com. Piteşti, II, 1971, p. 93—98.

Apa rîului Argeș, cu deosebire apa lacurilor de acumulare Pitești N — Bascov, Pitești — Prundu, Pitești S — Golești este populată cu varietăţi de pești specifice acestei zone : scobar, mreană, clean, grindel, beldiță etc.[18]. Vînătoarea şi pescuitul sportiv pot fi practicate în bune condiţii în jurul municipiului, iar biologii dispun de un bogat fond faunistic pentru cercetări științifice.

POPULAȚIA. Dezvoltarea economică și evoluţia teritorială au determinat, în secolul trecut și în cel actual, o continuă creștere demografică. Astfel, populația orașului era de 4 000 locuitori în anul 1832, de 7 229 în anul 1865, de 15 699 în anul 1899, de 19 722 în anul 1912, de 19 352 în anul 1930[19]. Ritmul înalt de dezvoltare a economiei socialiste s-a reflectat și în dinamica demografică. Ca urmare, populaţia stabilă a crescut în ritm susținut, de la 29 007 locuitori în anul 1948[20], la 38 330 locuitori în anul 1956[21], ajungînd la 60 094 locuitori în anul 1966[22], la 123 943 locuitori în anul 1977 și la 143 614 locuitori în anul 1981. Din anul 1948 pînă în anul 1966, media anuală de creștere a fost de 59,5%.

În ultimii 20 de ani populaţia Piteștilor a sporit mai mult decît dublu. La 1 ianuarie 1986, populația municipiului Pitești era de 165 000 locuitori, iar împreună cu cea din comunele suburbane depășea 220 000 locuitori[23].

Pînă în anii construcției socialiste, majoritatea populaţiei era concentrată, îndeosebi, în zona centrală. Ca urmare a sistematizării și a extinderii perimetrului orașului, au apărut noi și moderne cartiere: Calea București, Cîmpineanu, Trivale, Craiovei, Războieni, Banatului, Exercițiu, Negru Vodă — N. Bălcescu, Găvana I, II, III, Cartierul Petrochimiștilor, Viilor, precum și tînărul oraș satelit Mioveni-Colibași, în care locuiește mai mult de jumătate din populația municipiului Pitești[24].

---

[18] Virginia Popescu-Marinescu, P. Bănărescu, Gh. Stănescu, **Componența ihtiofaunei rîului Argeș...**, Buletin de cercetări piscicole, III, nr. 1—1, 1981, p. 59—66.

[19] I. Cojocaru, **Ţara Românească după statistica generală din 1832**, Studii și articole de istorie, (SAI) VII, București, 1965, p. 158—159 ; C. Stancovici și P. Iconomu, **Statistica anuală a României**, 1912, anul II, București, 1913, p. 3 ; **Dicționarul statistic al României...**, vol. I, București, 1914, p. VIII ; **Anuarul statistic al României (1915—1916)**, București, 1919, p. 18 ; **Recensămîntul general al populației României**, vol. V, București, 1940, p. XXII ; D. Bugă, **Populația orașelor Munteniei și Olteniei în ultima sută de ani**, Revista de statistică, XVI, nr. 11, București, 1967, p. 62 și urm.

[20] V. Cucu, **Orașele României**, Edit. Științifică, București, 1970, p. 230.

[21] **Recensămîntul populației din 21 februarie 1956**, vol. I, București, 1960, p. 58—59.

[22] **Recensămîntul populației și locuințelor** din 15 martie 1966, vol. I, partea I, București, 1969, p. 5.

[23] După datele furnizate de Direcția de statistică a județului Argeș.

CĂILE DE COMUNICAȚIE. Drumurile modernizate asigură un trafic intens spre București (115 km pe șoseaua națională — vechiul „drum al Piteștilor" și 114 km pe autostradă, traseu internațional E 15 A); Rm. Vîlcea (61 km); Curtea de Argeș (36 km); Cîmpulung (53 km); Slatina (70 km); Drăgășani (75 km); Giurgiu (177 km); Lacul Bîlea (120 km prin grandiosul drum alpin Transfăgărășan); Sibiu (160 km); Brașov (138 km).

Pe la Pitești, trece magistrala feroviară 101 care realizează legătura cu Bucureștii (108 km), avînd ramificații spre Curtea de Argeș (38 km), iar de la stația Golești, spre Cîmpulung-Muscel (55 km). Este în construcție noua cale ferată între stația Vîlcele (22 km N de Pitești) și Rm. Vîlcea, care scurtează traseul București — Pitești — Rm. Vîlcea — Sibiu cu peste 120 km. Preocupări și proiecte pentru construirea acestei importante linii feroviare între Pitești — Rm. Vîlcea — Sibiu, prin pasul Turnu Roșu, au existat încă din anul 1872[25]. Gazeta „Dorința Argeșului" din Pitești a susținut în mai multe articole necesitatea și oportunitatea concretizării unor asemenea inițiative luate de tehnicieni cu vederi înaintate[26]. Dar, în condițiile existente atunci în România, proiectele respective au rămas documente de arhivă. Numai potențialul economic și tehnic ridicat al României socialiste a făcut posibilă realizarea acestei dificile construcții feroviare, cu cel mai lung viaduct din țară, peste valea Topologului (1300 m), cu multe poduri, tuneluri, diguri și alte lucrări tehnice.

Prin diversitatea sa, cadrul geografic al municipiului Pitești prezintă numeroase elemente cu valoare deosebită, care au favorizat dezvoltarea continuă a acestei localități.

— o o O o o —

---

[24] **Argeș. Monografie,** Edit. Sport-Turism, București, 1980, p. 70 și urm.

[25] C. Göllner, **Gîndirea economică a sașilor din Transilvania în secolul al XIX-lea,** Edit. Academiei R.S.R., București, 1969, p. 101—102, 107.

[26] Gazeta „Dorința Argeșului", II, nr. 26, Pitești, 9 august 1887, p. 2.

URME ALE CULTURII MATERIALE DIN EPOCILE STRĂVECHE ȘI VECHE ÎN MUNICIPIUL PITEȘTI

Istoria Piteștilor se caracterizează, în primul rînd, prin permanența și continuitatea de viețuire și de muncă a colectivităților umane, încă de la începutul comunei primitive, pe parcursul tuturor epocilor istorice și orînduirilor sociale.

EPOCA PIETREI. **Perioada paleolitică** (1.000.000 — 10.000 î.e.n.).

Paleoliticul inferior. Descoperirea în aceste locuri a unora dintre cele mai vechi și mai primitive unelte de piatră cioplită din România și chiar din Europa reprezintă o confirmare a faptului că, în spațiul geologic și geografic al municipiului Pitești, s-a desfășurat încă din primele faze ale perioadei vechi a pietrei, în trecutul foarte îndepărtat, complexul și îndelungatul proces bio-psiho-social-istoric al antropogenezei, proces prin care hominidele s-au desprins din rîndul animalelor și s-au transformat treptat în oameni[1].

La Pitești și în localitățile vecine, într-o zonă cu multe resturi fosile de faună termofilă, mai ales proboscidieni (Archidiskodon = Elephas meridionalis)[2], în depozitele cuaternare villafranchiene din pleistocenul timpuriu, aflate în și sub actuala albie minoră a rîului Argeș, pînă la adîncimi de 20 m, au fost descoperite peste 400 de unelte de silex și cîteva de cuarțit din paleoliticul inferior. Piesele respective aparțin culturii de prund (Pebble Culture), precum și altor culturi și tehnici de prelucrare, pe galeți și așchii, specifice paleoliticului timpuriu :

---

[1] O parte din uneltele descoperite la Pitești au intrat în patrimoniul Muzeului de istorie al R.S.R. din București (v. **Creșterea patrimoniului muzeal**, Buletin, I, București, 1976, p. 17 ; Buletin, II, 1978, p. 17 și 138).

[2] V. cadrul geografic, fauna paleontologică.

culturile abbevillo-acheuleene (piese bifaciale), tehnicile clactoniană şi Levallois incipientă (aşchii şi lame)[3].

Cioplitoarele unifaciale (choppers) şi cioplitoarele bifaciale (chopping-tools) din cadrul culturii de prund, numită şi cultura galeţilor amenajaţi, au fost primele unelte de piatră făurite şi utilizate de hominide (fiinţe umane în devenire) în etapa iniţială a desprinderii lor din starea de animalitate, la începutul perioadei cuaternare. Cu uneltele de piatră din cultura de prund hominizii au efectuat operaţii multiple : tăiat, cioplit, lovit, străpuns, răzuit etc. Acestea au marcat etapa decisivă a antropogenezei, începutul muncii, tehnicii, civilizaţiei umane, începutul istoriei societăţii omeneşti.

Inventarul litic al uneltelor de tip cultura de prund descoperite în zona Piteşti cuprinde exemplare care au o valoare ştiinţifică excepţională, unele piese fiind unicate sau variante unicat, caracteristice acestei arii geografice, în care ies în evidenţă procedee de prelucrare şi forme specifice. Ele pot fi considerate veritabile prototipuri şi etaloane arheologice, unelte de referinţă pentru determinarea şi încadrarea corectă a altor piese similare din această categorie, indiferent de locul în care au fost sau vor fi descoperite. La uneltele din cultura de prund descoperite la Piteşti în profunzimea straturilor aluvionare existente în albiile minore ale rîului Argeş şi în straturile similare de pe cursurile rîurilor : Bascov, Cotmeana, Vedea, Topolog ş.a. se disting şi alte trăsături care atestă vechimea foarte mare a acestui utilaj litic : tehnica rudimentară utilizată pentru cioplirea galeţilor de silex, dimensiunile mari şi foarte mari, greutatea mare, gradul de rulare redus pentru cele aflate la adîncimi mai mari, patina şi luciul pronunţate etc.[4].

Uneltele din paleoliticul inferior descoperite la Piteşti pe valea Argeşului sînt similare tipologic şi morfofuncţional cu cele găsite în zona municipiului Slatina-Olt (văile Oltului, Dîrjovului, Valea Muierii, Tesluiului-Muntenia, Tesluiului-Oltenia

---

[3] Paul I. Dicu, **Descoperiri atribuite paleoliticului inferior pe cursul mijlociu al Argeşului (jud. Argeş)**, SCIV, 23, 1972, 2, p. 223—234 ; idem, **Noi descoperiri de unelte atribuite paleooliticului intefior pe cursul mediu al Argeşului**, SCIV, 24, 1973, 4, p. 653—658 ; idem, **Paleoliticul inferior în Piemontul Cotmeana şi Depresiunea Sibiu**, SCIVA, 30, 1979, 4, p. 575—589.

[4] Ibidem, p. 575—589.

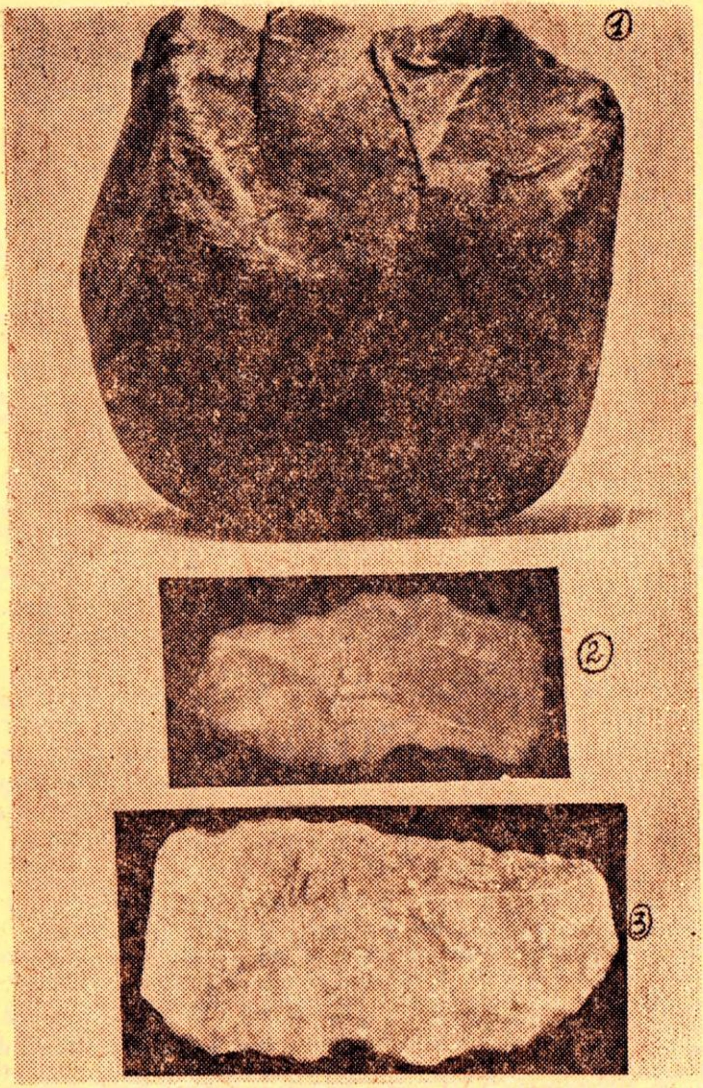

Unelte de silex din paleolitic descoperite în Piteşti, în depozitele cuaternare villafranchiene din albia minoră a Argeşului : 1. Paleoliticul inferior, cioplitor bifacial (chopping-tool, Pebble Culture — cultura de prund) ; 2. Paleoliticul inferior, lamă de tip Levallois ; 3. Paleoliticul mediu, piesă musteriană.

ş.a.), în zona oraşului Costeşti-Argeş (văile Dîmbovnicului, Mozacului, Neajlovului, Teleormanului ş.a.)[5] şi pe văile altor rîuri şi pîraie din Piemontul Cotmeana sau Cîmpia Română nord vestică.

Prin numărul mare de unelte din piatră cioplită, prin vechimea şi varietatea lor, Piemontul Cotmeana împreună cu zona nordică a Cîmpiei Române dintre rîurile Argeş şi Olt, avînd ca punct central sectorul municipiului Piteşti, a devenit principalul areal al paleoliticului inferior din România şi unul din cele mai importante din Europa, în ceea ce priveşte cultura de prund.

Paleoliticul mediu şi superior. În cîteva locuri de pe teritoriul oraşului, pe valea Argeşului, pe pantele şi terasele estice ale Piemontului Cotmeana, au fost descoperite piese de silex (aşchii şi lame), care aparţin culturilor şi tehnicilor de prelucrare specifice paleoliticului mijlociu (faciesul musterian) şi etapei finale a paleoliticului.

Mezoliticul sau epipaleoliticul (circa 10.000 — 4.500 î.e.n.). Din această perioadă de tranziţie de la paleolitic la neolitic cînd oamenii trăiau în grupuri mici şi foloseau arcul cu săgeata, au fost observate în zona piteşteană unelte de silex microlitice de forme geometrice.

Neoliticul (circa 4.500 — 1.700 î.e.n.). Teritoriul piteştean a fost locuit de oameni în toate fazele perioadei noi a pietrei. În vatra oraşului Piteşti, s-au descoperit unelte din piatră şlefuită : topoare de diferite mărimi şi forme (cartierul Piteşti Sud-Craiovei, Piteşti Nord — str. Căpitan Cuţui, str. Trivale, sectorul estic din terasa de luncă), precum şi numeroase fragmente ceramice (în mai multe puncte ale municipiului) care aparţin principalelor culturi neolitice[6]. Lîngă Întreprinderea de Poduri Metalice şi Prefabricate din Beton, au fost identificate fragmente ceramice din cultura Gumelniţa, caracteristice neoliticului final (eneoliticul). Diferite materiale din epoca nouă a pietrei, îndeosebi topoare-ciocane perforate, au fost găsite şi în localităţile suburbane Bascov, Ştefăneşti, Mărăcineni sau în comunele vecine Budeasa, Merişani, Călineşti, Oarja ş.a.

---

[5] C.S. Nicolăescu-Plopşor, I.N. Moroşan, **Sur le commencement du Paléolithique en Roumanie**, Dacia, N.S., III, 1959, p. 9—33 ; Al. Păunescu, **Evoluţia uneltelor şi armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României**, Edit. Academiei R.S.R. Bucureşti, 1970. p. 11—14 107—108 ; idem, **Evoluţia istorică pe teritoriul României din paleolitic pînă la începutul neoliticului**, SCIVA, 31, 1980, 4, p. 523—526 şi fig. 1 (harta) ; Idem, **Cronologia paleoliticului şi mezoliticului din România...** SCIVA, 35, 1984, 3, p. 245 şi fig. 1 (harta) ; M. Nica, **Unelte ale culturii de prund descoperite la Fărcaşele (jud. Olt)**, R.M.M., 5, 1970, p. 430—437 ; I. Nania, **Unelte ale paleoliticului inferior descoperite pe văile Dîmbovnicului şi Mozacului (judeţul Argeş)**, SCIV, 23, 1972, 2, p. 235—244 ; Paul I. Dicu, **Noi descoperiri arheologice din paleoliticul inferior în Piemontul Cotmeana şi Depresiunea Sibiu**, Argeş, XVII, nr. 8 (135), Piteşti, 1982, p. 15.

De menţionat că, în apropierea limitei est-sud-estice a municipiului, lîngă Ştefăneşti pe Dealul Olarului, satul Rîncăciov, comuna Călineşti au fost depistate fragmente ceramice din cultura Criş, caracteristică neoliticului timpuriu, cea mai veche cultură neolitică din ţara noastră, şi din culturile Boian, Sălcuţa, Gumelniţa (o figurină de lut). De asemenea, aici au apărut fragmente ceramice aparţinînd culturii Coţofeni din perioada de trecere de la neolitic la epoca metalelor (circa 1900—1700 î.e.n.). Urmele neolitice de la Piteşti documentează existenţa pe aceste locuri a unor colectivităţi umane care au trecut la o viaţă sedentară, în aşezări stabile.

EPOCA METALELOR (circa 1.700 î.e.n. — 106 e.n.).

Perioada bronzului (circa 1700—800 î.e.n.) este reprezentată în municipiul Piteşti prin mai multe obiecte : fragmente ceramice descoperite la intersecţia dintre Calea Bucureşti şi str. 1 Mai, în sectorul Piteşti SE şi cartierul Războieni ; topoare din piatră şlefuită, scoase la lumină în zona Piteşti SV — Calea Craiovei, în sectorul Piteşti E, Piteşti S — Prundu ; o unealtă din corn de cerb, tip „baston de şef“, utilizată ca săpăligă, descoperită în zona Expoparc — Calea Bascovului unde, probabil, a existat o aşezare din această perioadă[7].

Vestigii din epoca bronzului au mai fost semnalate în comunele suburbane Ştefăneşti (topoare de piatră şlefuită, cu orificii, aparţinînd culturii Tei) şi Bascov (un interesant topor de piatră şlefuită, neperforat, găsit la Valea Ursului, avînd o formă similară cu cele din bronz)*.

---

[6] Piesele au fost identificate de prof. Paul Dicu, Ion Nania, Irina Ocnaşu, Al. Smaranda.

[7] **I. Nania, Istoria vînătorii în România,** Edit. Ceres, Bucureşti, 1977, p. 64.

* Topoarele au ajuns în colecţia Şcolii Ştefăneşti-sat, prin preocupările prof. G. Săvulescu, iar la Bascov, piesa a fost recuperată cu concursul prof. Liliana Stănoiu.

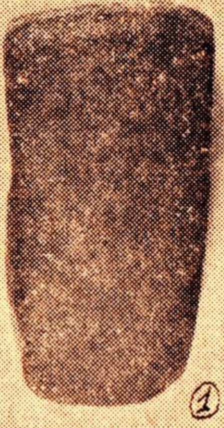

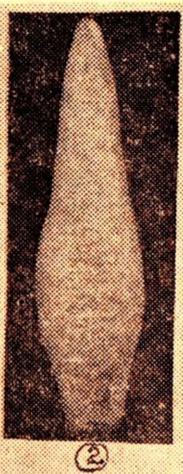

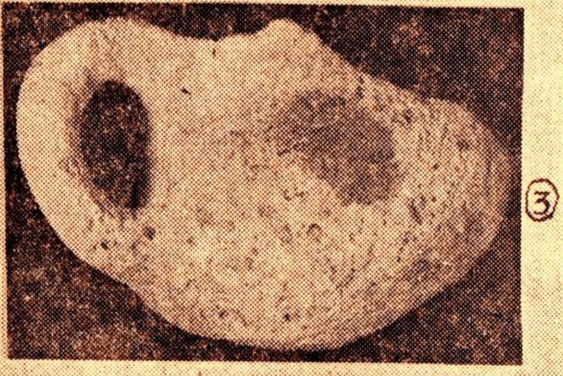

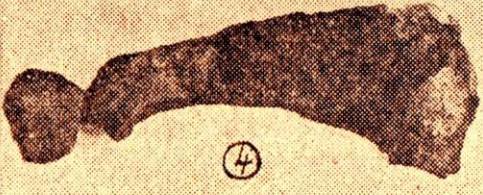

1 Topor de piatră şlefuită din neolitic descoperit în Piteşti. 2 Topor de piatră şlefuită din perioada bronzului descoperit la Piteşti — Valea Ursului. 3 Vas ceramic fracturat din perioada bronzului, cultura Tei, descoperit la Goleşti—Piteşti. 4 Topor de fier, sec. III—X e.n., descoperit în Piteşti (malul Argeşului)

De asemenea, în sectorul balastierei de la Goleşti-Ştefăneşti, într-o aşezare distrusă prin excavare şi eroziune, au ieşit la suprafaţă numeroase fragmente ceramice şi un vas ceramic fracturat, aparţinînd culturii Tei (fazele IV—V).

Lîngă Piteşti, la Călineşti-Vale, în apropiere de spital, dintr-o aşezare distrusă prin eroziune, au fost recuperate obiecte din perioada bronzului : un vas mic de lut (ceaşcă), caracteristic culturii Tei (faza a III-a), un fragment dintr-o bară de bronz şi un răzuitor pe lamă de silex, specific culturii Tei (bronzul mijlociu). Pe Dealul Olarului din Rîncăciov-Călineşti, s-au găsit : ceramică aparţinînd culturii Glina III din bronzul primar şi culturii Tei şi topoare de aramă din bronzul mijlociu[8].

Perioada fierului. Din prima fază a perioadei fierului (Hallstatt, circa 800—300 î.e.n.), s-au descoperit fragmente ceramice în mai multe sectoare ale oraşului. Pe terenul de lîngă Institutul de Învăţămînt Superior din Piteşti (facultatea pedagogică), cercetările arheologice au reperat o necropolă tumulară, iar în sudul oraşului, între comuna suburbană Bradu şi comuna Oarja, pe locul unde s-a construit platforma petrochimică, au existat, de asemenea, tumuli probabili hallstattieni. Tumuli similari se află între platforma petrochimică şi comuna Căteasca, în partea sud-estică a municipiului[9]. Urmele hallstattiene de la Piteşti aparţin în mare parte, grupului cultural Ferigile (secolele VI—IV î.e.n.), bine documentat în judeţul Argeş atît la Tigveni, Ciofrîngeni, Şuici, Curtea de Argeş, Ţiţeşti, Beleţi-Negreşti şi Merişani, cît şi în alte localităţi[10].

---

[8] Paul I. Dicu, **Autohtonii în documente arheologice şi numismatice**, Argeş, XII, nr. 4(110), Piteşti, 1977, p. 4.

[9] **I. Nania, Locuitorii gumelniţeni în lumina cercetărilor de la Teiu,** SAI, IX, 1967, p. 16, nota 38.

[10] Al. Vulpe, Eugenia Popescu, **Date noi privind grupul Ferigile în Argeş** St. Com. Piteşti, I, 1968, p. 23—31 ; idem, **Contribution à la connaissance des débutes de la culture géto-dacique dans la zone subcarpatique Vîlcea-Argeş (La Necropole tumulaire de Tigveni),** Dacia, N.S., XVI, 1972, p. 75—111.

Perioada geto-dacă. Teritoriul municipiului Piteşti a fost populat de geto-daci în a doua fază a perioadei fierului (La Téne, circa 300 î.e.n. — 106 e.n.). Sînt indicii ale urmelor unor aşezări răspîndite atît pe suprafaţa oraşului, cît şi a comunelor suburbane sau vecine.

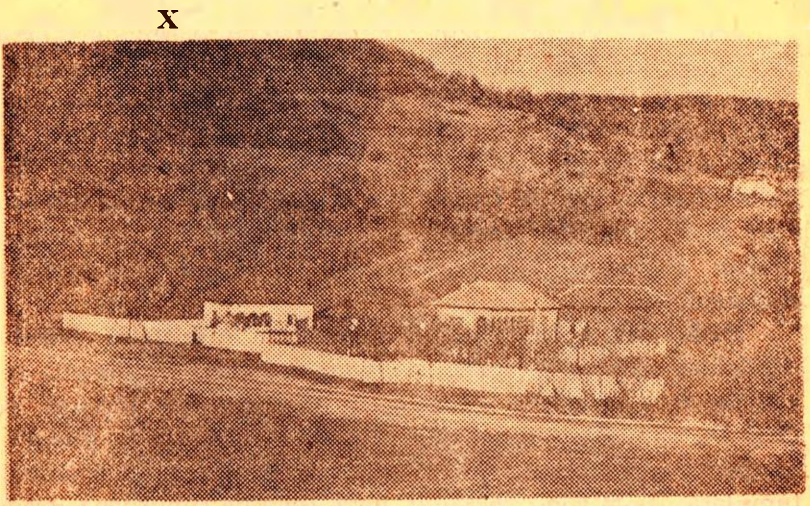

Urme ale unei aşezări fortificate geto-dacice de la Budeasa Mică (x) situată în apropierea Piteştilor (NE) pe Dealul Văcăreasca, „La Cetate“

La distanţă de circa 5 km din marginea de NE a municipiului Piteşti, în satul Budeasa Mică, pe Dealul Văcăreasca, în pădurea statului, se află urmele unei cetăţi geto-dacice, folosită probabil ca loc de refugiu, în punctul „La Cetate“ („Cetatea Jidovilor“ sau „Cetatea lui Mircea“). Aşezarea fortificată era înconjurată de şanţuri, care parţial se păstrează, fiind amplasată pe un mamelon central flancat de alte două mameloane spre NE şi SV. În jurul cetăţii, au fost depistate mai multe vetre de locuire, fragmente ceramice geto-dacice tip La Téne, fragmente de cărămizi şi cioburi de vase de factură romană din secolele III—IV e.n. etc.[11].

---

[11] Paul I. Dicu, **O aşezare dacică necunoscută**, Argeş, XIV, nr. 2 (117), Piteşti, 1979, p. 5 ; idem, Junimea, nr. 24—25, Piteşti, 1979, p. 172—173

Unii istorici au admis, ipotetic, localizarea pe teritoriul Piteştilor a cetăţii getice Helis, reşedinţa şefului de trib sau uniune tribală Dromichaites (secolele IV—III î.e.n.) şi a cetăţii Argedava[12], una din reşedinţele marelui rege Burebista (secolul I î.e.n.). Cercetările arheologice şi izvoarele istorice cunoscute pînă acum nu au confirmat sau infirmat aceste supoziţii. Totodată, din datele geografului Ptolemeu (secolul II e.n.) reiese că, în acestă zonă, ar fi trăit Potulatensii, al patrulea trib din grupa a doua de geto-daci[13].

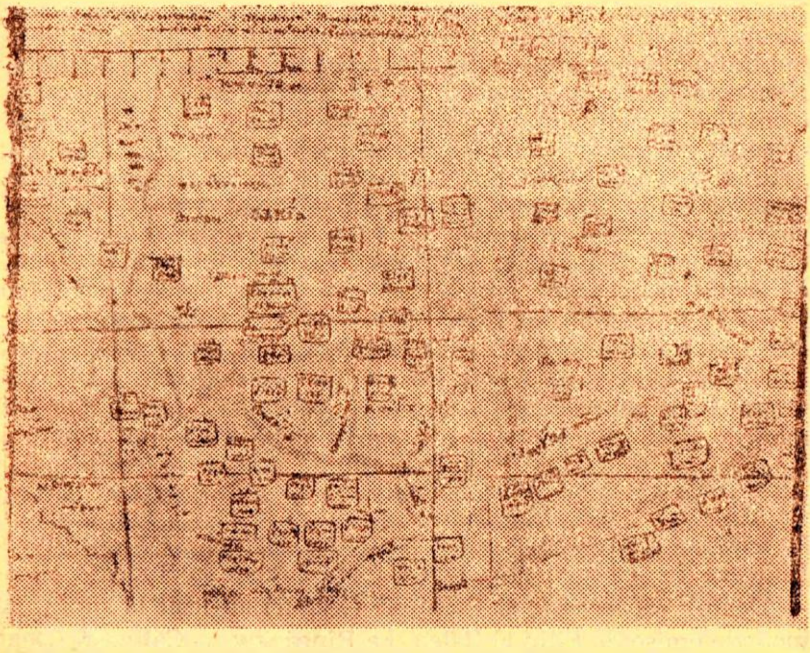

Fragment din harta geografului Ptolemeu (sec. al II-lea e.n.), care cuprinde şi zona Piteştilor

---

[12] D. Frunzescu, **Dicţionar topografic şi statistic al României. . .**, Bucureşti, 1872, p. 11 ; G.I Lahovari, **Dicţionar geografic al judeţului Argeş**, Bucureşti, 1888, p. 121—122 ; G.I. Lahovari, General C.I. Brătianu, Gr. G. Tocilescu, **Marele dicţionar geografic al României** (MDGR), I, 1898, p. 114.

[13] V. Pârvan, **Getica. . .**, Bucureşti, 1926, p. 249—254.

Dintre mărturiile care susţin prezenţa geto-dacilor pe teritoriul Piteştilor, sursele numismatice ocupă un loc deosebit. Împreună cu alte mărturii arheologice şi istorice, piesele numismatice confirmă permanenţa şi continuitatea geto-dacilor pe aceste locuri. Circulaţia monetară oglindeşte direct nivelul dezvoltării lor economico-sociale şi politice, precum şi intensitatea schimburilor de produse din perioada respectivă. Primele monede utilizate de colectivităţile geto-dace de pe actualul teritoriu al municipiului au fost cele greco-macedonene, ajunse în teritoriul Piteştilor, pe valea Argeşului şi pe vechiul drum care făcea legătura între sudul Dunării şi Transilvania, de-a lungul căruia romanii au construit mai tîrziu Limes Transalutanus. Subliniind importanţa rîului Argeş pentru realizarea schimburilor comerciale între geto-dacii nord-dunăreni şi lumea greco-elenistică sud-dunăreană, arheologul Vasile Pârvan, arăta: „Negustorii greci, o dată ajunşi la gura rîului prin excelenţă getic al Argeşului (al cărui nume chiar ca pronunţare este tot acela de acum două mii de ani), nu se sfiau să urce pe valea rîului în sus şi pe afluenţii săi pînă la izvor, în înseşi cheile Carpaţilor"[14]. S-au găsit, la Piteşti, monede greco-macedonene de argint şi de bronz, izolate sau în tezaure, emise în secolele IV—I î.e.n. de Filip al II-lea (359—336 î.e.n.), Lisimach (311—281 î.e.n.), Maroneea (Tracia), Confederaţia din Epir, insulele Rhodos şi Thasos, provincia Macedonia Prima şi oraşul Dyrrhachium de pe ţărmul estic al Mării Adriatice. De asemenea, monede greco-macedonene au apărut şi pe teritoriul comunei suburbane Ştefăneşti, acestea fiind emise de Alexandru III cel Mare-Macedon (336—323 î.e.n.), de insula Thasos şi de oraşul Dyrrhachium. În localităţile vecine sau apropiate Budeasa (în aşezarea geto-dacică fortificată de la Budeasa Mică — Dealul Văcăreasca) şi Richiţele (tezaur) au ieşit la suprafaţă monede emise de Filip al II-lea. La Rîncăciov — Călineşti (Dealul Olarului), au fost depistate monede de argint şi bronz autonome emise de Histria, iar, în satul Călineşti, monede de argint emise de insula Thasos[15].

---

[14] V. Pârvan, **Dacia**..., ed. a V-a, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, p. 95

[15] Paul I. Dicu, **Note numismatice, Monede greceşti antice**, Argeş, XVI, nr. 2 (125) Piteşti, 1981, p. 12 ; idem, **Note numismatice**, Argeş, XVII, nr. 2 (129), Piteşti, 1982, p. 9 ; B. Mitrea, Dacia, NS, 23, 1979, p. 372.

În perioada de formare a culturii la Téne, cînd s-au petrecut transformări importante în economia şi viaţa social-politică a geto-dacilor, strămoşii noştri au început să bată monedă proprie determinaţi fiind de intensificarea schimburilor de produse. Din această perioadă pe teritoriul oraşului au rămas monede de argint imitaţii de tip Filip al II-lea, piese de tip Adîncata — Piteşti, Aninoasa — Dobreşti, Vîrteju — Bucureşti. Se remarcă tezaurul descoperit în centrul oraşului (109 piese de tip Adîncata — Piteşti) ce se păstrează parţial la Muzeul de Istorie a Municipiului Bucureşti, şi cel din Dealul Marcea aparţinînd comunei suburbane Ştefăneşti, alcătuit din monede dacice de tip Filip al II-lea (secolul al III-lea î.e.n.) şi tetradrahme thasiene. Monede geto-dacice au fost semnalate şi în alte locuri din comuna suburbană Ştefăneşti (pe Dealurile Piteştilor — Florica, în satul Valea Mare — Podgoria) sau în localităţile apropiate: Budeasa, Moşoaia, Călineşti, Topoloveni, Leordeni, Costeşti, Silişteni, Săpata de Jos, Lunca Corbului ş.a. Teritoriul Piteştilor a reprezentat o zonă de interferenţă a circulaţiei diferitelor tipuri monetare geto-dacice[16].

Moneda geto-dacă a fost înlocuită, treptat, cu denaurul roman republican. În Piteşti, s-au depistat monede romane republicane emise în secolele II—I î.e.n., între anii 172—44 î.e.n.[17].

Din secolul I e.n., s-au găsit mai multe monede romane timpurii emise de împăraţii Nero (54—68), Vespasian (69—79) şi Domiţian (81—96)[18]. Circulaţia monedelor romane republicane şi imperiale timpurii dovedeşte existenţa legăturilor comerciale între geto-daci şi romani în secolele II î.e.n. — I e.n., precum şi extinderea influenţelor romane la nordul Dunării, înainte cu circa trei secole de cucerirea Daciei de către Imperiul roman.

---

[16] Constantin Preda, Paul I. Dicu, **Monede geto-dacice descoperite pe teritoriul judeţului Argeş**, Buletinul Societăţii Numismatice Române, LXXV — LXXVI (1981—1982), nr. 129—130, Bucureşti, 1983, p. 89—100. Monedele din Dealul Marcea — Ştefăneşti au fost recuperate de prof. G. Săvulescu.

[17] Paul I. Dicu, **Note numismatice, Monede romane republicane.** Argeş, XV, nr. 2 (125), Piteşti, 1981, p. 12.

[18] Pentru monedele antice din secolul al III-lea î.e.n. — secolul I e.n. vezi şi **Numismatic Literature**, nr. 103, New York, 1980, p. 17.

Pe lîngă monede, pe teritoriul piteştean şi cel al comunelor suburbane, din perioada geto-dacică, s-au aflat fragmente ceramice de tip La Téne, iar în comuna suburbană Bradu s-au descoperit obiecte de podoabă geto-dacice de argint[19].

Perioada daco-romană. După marile războaie daco-romane din anii 101—102 şi 105—106, actualul teritoriu al municipiului Piteşti a făcut parte din provincia romană **Moesia Inferior**, iar apoi din provinciile **Dacia Inferior** şi **Dacia Malvensis**[20]. În unele lucrări, s-a încercat fixarea aşezării romane Pirum pe teritoriul Piteştilor. Se ştie că Ptolemeu a inclus în lista localităţilor din Dacia Traiană şi Pirum (statio Ad Pirum = La Păr), care s-ar fi aflat fie în sud-estul Transilvaniei, fie în nord-estul Munteniei. Acelaşi geograf aminteşte de localitatea Pinon (Ad Pinum = La Brad) din sud-vestul Munteniei[21]. Deoarece informaţiile lui Ptolemeu se află sub semnul incertitudinii, arheologul Vasile Pârvan a fost determinat să spună că dubletele „Pinum — Pirum nu pot fi demonstrate nici în afirmativ, nici în negativ“[22].

Cel mai reprezentativ monument istoric roman de pe teritoriul piteştean, prin care s-a materializat cucerirea romană şi stăpînirea Imperiului roman pe aceste locuri, avînd semnificaţia puterii romane, este **Limes Transalutanus**, sistem militar de apărare şi dominaţie a părţii de vest a Munteniei, considerat ca o dublură de protecţie a Limesului Alutanus. Oraşul Piteşti este situat în sectorul mediu al Limesului Transalutanus sau Valahicus, numit de Vasile Pârvan, „valul de la Piteşti“[23]. Limesul forma graniţa de est a provinciei romane Dacia şi se întindea între: E Turnu Măgurele (Poiana—Flămînda) — V Roşiorii de Vede — Piteşti — Cîmpulung Muscel — Bran — Rîşnov (Cumidava). Limesul pătrundea pe teritoriul municipiului pe la V de Geamăna (com. suburbană Bradu), trecea prin izlazul Piteştilor, pe lîngă actualul tîrg săptămînal, unde se aflau urmele unui turn de pază, apoi pe la gura pîrîului Dîrzul (Turceşti sau Geamăna Mică), traversa calea ferată Piteşti — Bucureşti şi ajungea pe malul drept al Argeşului, la E de Gara Piteşti Sud[24].

---

[19] L. Marghitan, **Tezaure de argint dacice**, Muzeul de istorie al R.S.R., Bucureşti, 1976, p. 69—70.

[20] C. Petolescu, **Contribuţii privind organizarea administrativă a Daciei Romane**, Revista de istorie (RI), 32, 1979, 2, p. 259—275.

[21] **M.D.G.R.**, IV, p. 735 ; Gr. Tocilescu, **Dacia înainte de romani**, Bucureşti, 1880, p. 95—96 ; G. Ionescu-Gion, **Istoria Bucureştilor**, Bucureşti, 1899, p. 10.

[22] V. Pârvan, **Getica...**, Bucureşti, Editura Meridiane, 1982, p. 148—150.

[23] V. Pârvan, **Începuturile vieţii romane la gurile Dunării**, ed. a II-a, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1974, p. 47 şi 141.

Cercetările din teren efectuate între anii 1945 şi 1975 au dovedit că limesul nu se oprea în malul drept al Argeşului, la E de Gara Piteşti, aşa cum au susţinut unii autori[25]. Din punctul respectiv, limesul înainta, cu unele întreruperi, pe malul drept al Argeşului, prin Parcul Argeş, de unde se continua spre N. Amonte de podul rutier Piteşti — Mărăcineni, limesul apărea pe malul opus al Argeşului şi, de acolo, se îndrepta spre NE, pînă la Budeasa Mică. Aici, pe Dealul Văcăreasca, romanii au transformat aşezarea geto-dacică într-un castellum sau castru. În acest loc, s-au depistat urme de zidărie şi cărămizi romane, ceramică romană din sec. IV, monede romane etc., în punctul „La Cetate" sau „Cetatea Jidovilor". La vest de limes, în imediata sa apropiere, în faţa Atelierelor Centrale A.C.H. Piteşti, au fost reperate prezumtive urme ale unui castru roman, amplasat pe partea stîngă a Argeşului[26]. Terenul pe care se afla castrul de la Piteşti a fost complet distrus prin eroziunea Argeşului şi excavările efectuate în cadrul lucrărilor hidrotehnice. Pe traseul limesului se afla vechiul drum geto-dacic care făcea legătura între sudul Dunării şi Transilvania. Romanii au reconstruit această importantă cale de limes, utilizînd o tehnică specifică civilizaţiei lor. Se pare că drumul de pe limes a fost cunoscut de armatele romane şi înainte de cucerirea Daciei de către Traian. Este posibil ca romanii să fi utilizat acest drum în timpul celor două războaie din anii 101—102 şi 105—106 pentru pătrunderea armatelor în Transilvania. Se poate admite că ridicarea unor turnuri de semnalizare şi pază şi a unor castre a precedat construirea Limesului Transalutanus în anumite sectoare. Nu este exclus ca romanii să fi asigurat paza drumului şi după retragerea aureliană, dacă se ţine seama de importanţa strategică şi economică a acestei artere. Ipotetic s-a admis, pe lîngă drumul roman, situat de-a lungul Limesului Transalutanus între Zimnicea — Poiana, **Piteşti**, Jidava — Cîmpulung, Bran, şi existenţa unui drum roman în partea sudică a Subcarpaţilor, care pleca de la Bumbeşti, trecea prin Săcel, Grădiştea, Ioneştii — Govorii, apoi prin **Piteşti**, Ploieşti, Drajna de Sus, Buzău, pînă la Siret[27]. Anumite indicii cum sînt : resturi de zidărie, cărămizi, ceramică, urmele unor turnuri de observaţie şi pază (Dealul Oraşului — Sămara, Chilia, Topana, Leleasca, Sîmbureşti), monede romane imperiale izolate şi în tezaure (Chilia, Făgeţel, marele tezaur de la Sîmbureşti, jud. Olt), alte obiecte de provenienţă romană, porţiuni din drum care mai puteau fi văzute pînă în 1950, confirmă folosirea acestui drum pe distanţa Piteşti — Ioneştii-Govorii, între Limes Transalutanus şi Limes Alutanus. Drumul care traversa colinele şi văile Piemontului Cotmeana de la E la V avea, probabil, următorul traseu : Piteşti — Smeura — Moşoaia — Dealul Oraşului — Sămara (jud. Argeş), Chilia — Făgeţel — Topana — Păroşi — Leleasca — Sîmbureşti — Cîmpu Mare (jud. Olt) — Ioneştii Govorii (Ponts Aluti din jud. Vîlcea). De reţinut că spaţiul dintre Limes Alutanus şi Limes Transalutanus a fost intens locuit de geto-daci şi daco-romani, procesul romanizării fiind tot atît de puternic ca şi la vest de Olt.

---

[24] D. Tudor, **Oltenia romană**, ed. a IV-a, Edit. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1978, p. 253, 257.

[25] **Ibidem**, p. 255

[26] Paul I. Dicu, **La Piteşti — un castru roman necunoscut**, Argeş, XIV, nr. 4 (119), Piteşti, 1979, p. 6.

Pe teren s-a constatat că romanii au organizat între Limes Alutanus şi Limes Transalutanus diferite puncte fortificate pe valea medie şi superioară a Argeşului şi pe văile unor afluenţi ai Oltului (Topolog, Cungrea Mare, Cungrea Mică), ai Vedei (Vediţa, Cotmeana, Plapcea Mare şi Mică), ai Argeşului (Bascov, Vîlsan, Rîul Doamnei, Bratia, Rîul Tîrgului şi Argeşel) pentru a asigura paza teritoriului cucerit sau controlat şi pentru a preveni atacurile barbare dinspre est şi nord. A fost deci construit un sistem defensiv bazat pe cele două limesuri şi pe linii intermediare, cu posturi de pază succesive.

La Piteşti şi în comunele suburbane s-au găsit şi alte vestigii romane : resturi de zidărie, cărămizi izolate (unele ştampilate), fragmente ceramice (pe terenul Institutului de Învăţămînt Superior şi în jurul său, sectorul staţiei C.F.R. Piteşti Sud, str. 1 Mai, în partea sud-estică a Parcului Argeş, pe malul drept al Argeşului). Fragmente ceramice şi alte obiecte de factură

---

[27] D. Tudor, **op. cit.**, p. 56.

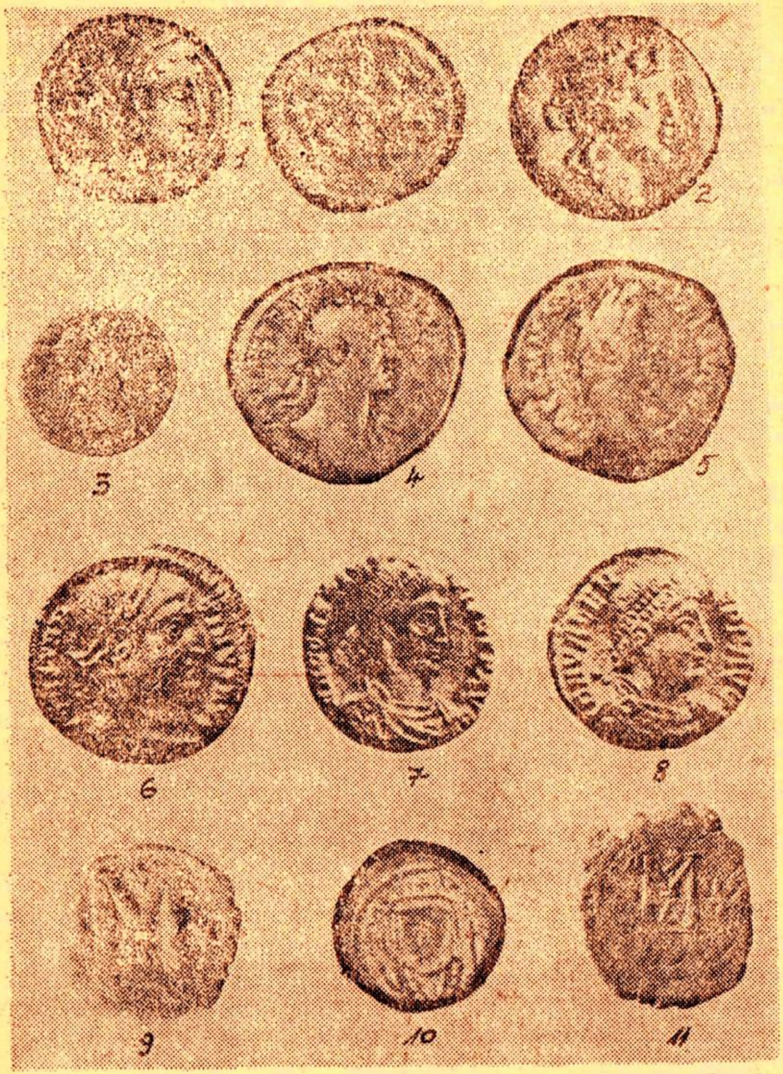

Monede antice şi bizantine descoperite pe teritoriul Piteştilor : 1. Monedă geto-dacică de tip Filip II (AR) ; 2. monedă (tetradrahmă) grecească emisă de insula Thasos (AR) ; monede romane imperiale : Traian (AE) ; Hadrian (AR) ; Commodus (AR) ; Constantin cel Mare (AE); Constantius II (AE) ; Valens (AE) ; monede de bronz bizantine : Iustin I, Focas şi Heracheius.

romană au apărut şi la Ştefăneşti, Racovița — Colibaşi, Țițeşti (urme de construcții şi o parte dintr-o rîşniță romană care se află la Muzeul Piteşti)[28].

Tot din timpul stăpînirii romane s-au păstrat, în diferite puncte ale oraşului, numeroase monede romane imperiale de argint şi bronz, în tezaure sau izolate. Monedele descoperite sînt emise între anii 106—275 de aproape toți împărații romani: Traian (98—117), Hadrian (117—138), Antonius Pius (138—161), Marcus Aurelius (161—180), Commodus (180—192), Septimius Severuş (193—211), Caracalla (211—217), Geta (211—212), Elagabal (218—222), Alexandru Sever (222—235), Gordian al III-lea (238—244), Filip Arabul (244—249), Decius (249—251), Gallienus (260—268), Claudius al II-lea Goticul (268—270) şi Aurelian (270—275).

Continuitatea daco-romanilor după retragerea aureliană din provincia Dacia pe linia Dunării între anii 271—275 este atestată la Piteşti şi în localitățile vecine prin descoperirea unor obiecte caracteristice secolelor III—VII e.n. Dintre acestea, ies în evidență, prin valoarea lor ştiințifică, monedele romane aflate în tezaure sau izolat emise de împărații Probus (276—282), Diocleţian (284—305), Galerius (293/305—311), Licinius (307/308—324), Constantin I cel Mare (306/307—337), Constantin II (337—340), Constans (337—350), Constantinus II (337—361), Iulian (361—363), Valentinian I (364—375), Valens (364—378), Teodosius I cel Mare (379—395), Honorius (395—423), Arcadius (395—408) ş.a. La aceasta se adaugă monedele bizantine emise de împărații Justin I (518—527), Justinian I (527—565), Justin II (565—578), Focas (602—610), Heraclius (610—641)[29].

Prezența în teritoriul actual al Piteştilor a monedelor din timpul împăraților Filip Arabul, Decius, Gallienus, Claudius al II-lea Goticul şi Aurelian, şi a altor urme materiale pun sub semnul întrebării distrugerea şi abandonarea definitivă a Limesului Transalutanus în deceniul al cincilea al secolului al treilea datorită atacurilor carpice. Numărul mare de monede romane imperiale, îndeosebi din perioadele lui Constantin cel Mare şi Justinian, documentează intensa activitate economică a daco-romanilor în această parte a Munteniei, legăturile lor comerciale cu diferite centre ale Imperiului roman (din anul 395, Imperiul roman de răsărit şi de apus) şi revenirea stăpînirii romane la N Dunării. Aceste legături s-au menţinut cu Imperiul bizantin şi după aşa-zisa „prăbuşire a frontierei dunărene“ din anul 602, sub presiunea invaziilor avare şi slave. În acest sens, circulaţia pe teritoriul piteştean a monedelor bizantine emise de împăraţii Focas şi Heraclius este concludentă.

---

[28] Paul I. Dicu, **op. cit.** p. 6.

[29] **Ibidem,** p. 6—7 ; Gh. Poenaru Bordea, Paul I. Dicu, **Monede romane imperiale tîrzii și bizantine (sec. IV—XIII) descoperite pe teritoriul județului Argeș,** Studii și cercetări numismatice (SCN), IX, București 1986 (în curs de tipărire) ; v. și B. Mitrea, Dacia, NS, XIX, 1975, p. 323, nr. 61 ; XXI, 1977, p. 379, nr. 86 ; XXIII, 1979, p. 374, nr. 70, 94 ; XXIV, 1980, p. 376, nr. 120, 121, 122 ; XXV, 1981, p. 386—387, nr. 152.

În cîteva sectoare ale municipiului, s-au depistat fragmente ceramice autohtone caracteristice secolelor III — VII[*]. De asemenea, vase ceramice din secolul al IV-lea au fost găsite în apropiere, la Vrăneşti-Călineşti[**].

Descoperirile arheologice şi numismatice evidenţiază permanenţa relaţiilor între romanitatea de la nordul şi sudul Dunării, continuitatea populaţiei autohtone daco-romane pe actualul teritoriu al municipiului Piteşti, în perioada formării poporului român şi a primelor migraţii din secolele al III-lea — al VII-lea e.n.[30].

— o o O o o —

---

[*] Identificările aparţin prof. I. Nania care a depus materialele la Muzeul judeţean Argeş din Piteşti.

[**] Au intrat în patrimoniul Muzeului judeţean Argeş.

[30] Gh. Bichir, **Geto dacii din Muntenia în epoca romană**, Edit. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1984.

ORAŞUL PITEŞTI — IMPORTANT CENTRU ECONOMIC, POLITIC ŞI SOCIAL AL EVULUI MEDIU ROMÂNESC

În perioada feudalismului timpuriu, populaţia românească a continuat să trăiască pe teritoriul de astăzi al municipiului Piteşti, fapt dovedit şi de descoperirea unor resturi ceramice de tip Dridu (databile între secolele VIII-XI), la intersecţia dintre str. 1 Mai şi Calea Bucureşti[*], precum şi în alte sectoare. Numeroase fragmente ceramice specifice culturii Dridu au fost observate pe Dealul Olarului din comuna apropiată Călineşti[1]. În comuna suburbană Ştefăneşti-Piteşti, pe lîngă fragmente ceramice aparţinînd culturii Dridu, s-a găsit un topor de luptă din fier, cu tăişul îngust, din secolul al X-lea[2]. Un alt topor din fier a fost descoperit în malul albiei minore a rîului Argeş, lîngă podul rutier de pe şoseaua Piteşti-Bucureşti. De asemenea, în piaţa civică din centrul municipiului, în timpul executării săpăturilor pentru fundaţia blocului Centru-Vest, au fost identificate fragmente ceramice din secolele XIII-XIV, unele aparţinînd vechii ceramici autohtone, altele fiind de tradiţie bizantină sau de factură sud-transilvăneană[3].

De o deosebită importanţă pentru etapa de început a feudalismului sînt descoperirile numismatice. În cîteva puncte ale oraşului, au fost găsite piese provenind din sudul Dunării : monede de bronz şi aur emise de împăraţii bizantini Ioan I Tzimiskes (969—976), Vasile II (976—1025) şi Constantin VIII (1025—

---

[*] Fragmentele au fost adunate şi depuse la Muzeul judeţean Argeş din Piteşti de prof. Ion Nania.

[1] Paul I. Dicu, Argeş, XII, nr. 4 (110), Piteşti, 1977, p. 4.

[2] I. Nania, **O importantă descoperire în perioada feudalismului timpuriu de la Bîrlogu, com. Negraşi, jud. Argeş,** St. Com. Piteşti, II, 1969, p. 127. Toporul a intrat în patrimoniul Muzeului judeţean Argeş din Piteşti.

[3] Dinu Rosetti, **Observaţii arheologice privind vechimea oraşului Piteşti,** Revista muzeelor şi monumentelor, seria monumente istorice şi de artă (RM—MIA), XLVI, nr. 1, 1977, p. 69—70.

1028), Alexios III Anghelos (1195—1203), Ioan III Dukas Vatatzes (1222—1254) la Niceea (trei hiperperi), o piesă de bronz imitație latină, post 1204, emisă de Regatul latin de la Thessalonic sau de Ioan Asan II (1218—1241) la Tîrnovo, o monedă de bronz bătută de oraşul Cattaro de pe Coasta Dalmată şi una de argint, din Serbia, emisă de Ştefan Uroš II Milutin (1282—1321). Aceste monede confirmă existenţa unei aşezări medievale la Piteşti în secolele X—XIV, care avea legături economice cu oraşele şi locuitorii din statele sud-dunărene şi în primul rînd cu Imperiul bizantin.

Sursele arheologice şi numismatice din secolele X—XI atestă că vechimea Piteştilor, ca aşezare medievală, este cu mult mai mare decît apare în documentele scrise cunoscute astăzi. În secolele X—XIII, în etapa formării şi afirmării cnezatelor şi voievodatelor româneşti dintre Carpaţii Meridionali şi Dunăre, deci cu peste trei secole înainte de constituirea statului feudal independent Ţara Românescă (1330), la confluenţa dintre rîul Argeş şi Rîul Doamnei se afla, consolidată, localitatea medievală Piteşti[4].

Numele şi atestarea medievală a Piteştilor

Asupra toponimului Piteşti cercetătorii au formulat păreri diferite. Astfel, Nicolae Iorga şi C. C. Giurescu au avansat ideea că denumirea Piteşti derivă de la antroponimele Pitea (Pita) ori Pitu, unul dintre stăpînitorii acestor locuri în timpul feudalismului timpuriu[5]. Este posibil însă ca situarea Piteştilor pe terasele, colinele şi văile de pe versantul estic al Platformei Cotmeana, precum şi în lunca Argeşului, într-o regiune acoperită cu păduri seculare şi zăvoaie, poziţie mai greu de observat la o primă vedere, să fi generat toponimul Piteşti de la „loc pitit', deci loc ascuns, ferit[6]. Radicalul „pit" de la Piteşti, ca şi „arg" de la Argeş, este străvechi, poate de origine indoeuropeană, fiind transmis prin filiera traco-geto-dacă pînă în zilele noastre.

---

[4] Paul I. Dicu, **Vechimea Piteştilor**, Argeş, (Supliment 590), XIII, nr. 2 (112), 1978, p. 2/7 ; B. Mitrea, Dacia, N.S., XXIII, 1979, p. 374, nr. 94.

[5] N. Iorga, **Istoria românilor**, vol. III, Bucureşti, 1937, p. 160 ; C. C. Giurescu, **Istoria românilor**, vol. II, partea a II-a, Bucureşti, 1943, p. 442 ; A. Sacerdoţeanu, **Inceputurile oraşului Piteşti**, St. Com., 3, Piteşti, 1971, p. 197.

[6] G. Lahovari, **Op. cit.**, p. 122.

În privința sufixului „ești" s-a afirmat că numele topice care posedă această terminație sînt tipic românești și au o foarte mare vechime. Unii lingviști, ipotetic, admit chiar originea tracă a sufixului „ești"[7].

În documentele interne toponimul este notat în mai multe variante: Pitești (Piteștii, Piteștilor), Pitiștii (Pitiștilor), Pitesci (Pitescilor). Prima formă, care este și cea mai veche, s-a impus ca termen de largă circulație de-a lungul secolelor. Celelalte variante, considerate alterațiuni fonetice sau grafice, au avut o utilizare restrînsă. În trecut, toponimul Pitești sau formele sale derivate și apropiate pot fi întîlnite de puține ori. De altfel, în nomenclatura actuală localitatea „Pitești" este singura unitate administrativ-teritorială din țară care poartă acest nume[8].

S-a enunțat și ideea că „Raritatea toponimului Pitești impune concluzia că nu provine prin fenomenul de roire a satelor"[9].

Apariția așezării medievale PITEȘTI a fost un rezultat direct al dezvoltării forțelor de producție și cristalizării noilor relații de producție în perioada feudalismului timpuriu, precum și al factorilor economici și demografici locali, în condițiile istorice ale închegării primelor formațiuni politico-statale românești, voievodatele și cnezatele dintre Carpații Meridionali și Dunăre. În acest sens, subliniem influența pe care au exercitat-o asupra procesului formării Piteștilor, existența voievodatului lui Seneslau în zona Argeș-Muscel, dar, mai ales, constituirea statului feudal independent Țara Românească, la 1330, prin celebra bătălie de la Posada, în care Basarab I a obţinut o strălucită victorie[10].

---

[7] N. Iorga, **Originea satului românesc**, în rev. Școala și viața, anul I, nr. 2, București, febr. 1930, p. 108; C. C. Giurescu, **Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene**, Edit. Academiei R.S.R., București. 1967, p. 288; Sextil Pușcariu, **Limba română**, vol. I, București, 1940, p. 339; Al. Graur, **Nume de locuri**, Edit. Științifică, București, 1972, p. 70—71.

[8] **MDGR**, vol. IV, București, 1901, p. 734; **Județele României socialiste**, ed. a II-a, Edit. Politică, București, 1972, p. 360. Ion Iordan, P. Gaștescu, D. Oancea, **Indicatorul localităților din România**, Edit. Academiei R.S.R., București, 1974, p. 200—201; A. Sacerdoțeanu, **op. cit.** p. 197 (un sat Pitești în Moldova, secolul al XVII-lea); **Codul poștal al localităților din R.S.R.**, București, 1974, p. 75.

[9] A. Sacerdoțeanu, **op. cit.**, p. 198.

În secolul al XIV-lea, ţinuturile argeşene au alcătuit nucleul în jurul căruia s-a format şi dezvoltat primul stat feudal românesc independent, fapt care va determina o continuă şi accentuată evoluţie economică, politică, socială şi culturală a acestuia. Declanşarea procesului de urbanizare a localităţii Piteşti reprezintă, în ultimă instanţă, o consecinţă a întemeierii şi consolidării statului feudal centralizat şi independent Ţara Românească, în primele decenîi ale secolului al XIV-lea[11].

În unele lucrări, bazate pe informaţiile din cronicile medievale interne, pe tradiţii şi legende, se întîlnesc şi alte explicaţii cu privire la constituirea aşezării feudale Piteşti. În aceste scrieri legendarul întemeietor de ţară Negru Vodă este considerat fondatorul Piteştilor. Astfel, cronicarul Mihail Cantacuzino, în Istoria Ţării Româneşti, a arătat : „Iar către începutul secolului al doisprezecelea rădicîndu-se o puternică colonie de Vlachi sub comanda lui Negru Vodă din Burcia, şi trecînd munţii Transilvaniei despre miazăzi s-a aşezat în Valachia de astăzi şi au fundat oraşele Tîrgovişte, Bucureşti, Cîmpulung, **Piteşti** (subl. ns.) şi Sînt-Georgiu şi şi-au ales domn, pre care l-au numit voevod"[12]. Mai tîrziu, G. Ionescu-Gion a reluat ipoteza intervenţiei lui Negru Vodă, despre care a notat : „Legenda spune că un Negru-Vodă ar fi descălecat **Piteştii** (subl. ns.) ca şi Curtea de Argeş, Tîrgoviştea, Buzăul şi Cîmpulungul"[13]. Se înţelege că asemenea referiri şi interpretări reprezintă doar ecourile evenimentelor istorice petrecute pe aceste locuri, în primele secole ale mileniului al II-lea, care s-au păstrat, prin tradiție, pînă în epoca modernă.

---

[10] **Istoria României,** II, Edit. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1962, p. 144 ; N. Constantinescu, **Curtea de Argeş (1200—1400). Asupra începuturilor Ţării Româneşti,** Edit. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1984, p. 28 şi urm.

[11] **Istoria României,** II, Edit. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1962, p. 140—159 ; C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, **Istoria românilor, I,** Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1974, p. 239—249 ; Ştefan Ştefănescu, **Ţara Românească de la Basarab I „Întemeietorul", pînă la Mihai Viteazul,** Edit. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1970, p. 24 şi urm.

[12] M. Cantacuzino, **Istoria politică şi geografică a Ţerei Româneşti...,** ed. Fraţii Tunusli, 1806, tradusă de G. Sion, Bucuresci, 1863, p. 8, 13.

[13] G. Ionescu-Gion, **op. cit.,** p. 15 ; **MDGR,** IV, 1901, 735 ; V. şi B. P. Haşdeu, **Istoria critică a românilor,** ed. Gr. Brîncuşi, Edit. Minerva, Bucureşti, 1984, p. 160—161 ; C. Aricescu, **Istoria Câmpulungului...,** vol. I, Bucureşti, 1855, p. 99.

Dintre factorii care au contribuit efectiv la creșterea rolului economic, politic, strategico-militar și social al Piteștilor se evidențiază amplasarea localității într-un punct obligatoriu de trecere a principalelor drumuri care asigurau legăturile între orașele rezidențiale domnești ale Țării Românești — Curtea de Argeș, Cîmpulung-Muscel, Tîrgoviște, București, cu cele din Transilvania — Brașov, Sibiu —, precum și cu ținuturile din sudul și estul Dunării prin Calafat-Vidin, Turnu (Măgurele) — Nicopole, Zimnicea — Sviștov (Șiștov), Giurgiu — Rusciuk, Orașul de Floci — Hîrșova, Brăila — Măcin. În această situație, începînd cu secolul al XIV-lea, înscrierea Piteștilor în documente dobîndește o frecvență din ce în ce mai mare.

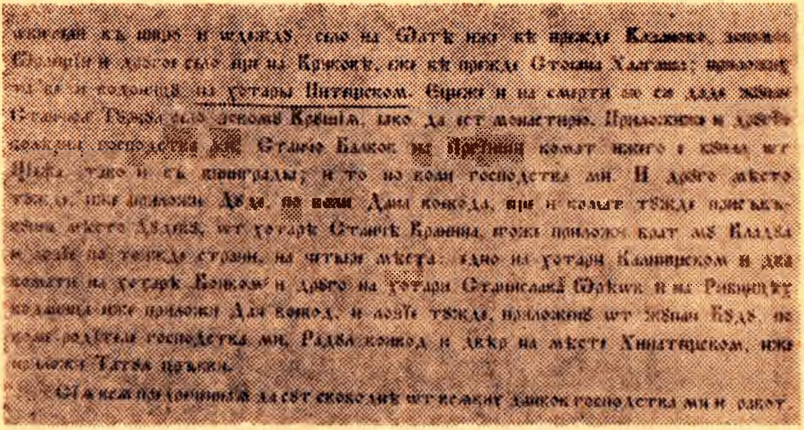

Fragment din copia documentului de la 20 mai 1388, care consemnează localitatea medievală Pitești

În timpul domnitorului Mircea cel Mare (1386—1418) existența așezării argeșene Pitești este atestată prin actul semnat de viteazul voievod la 20 mai 1388 : **„Io, Mircea mare voievod și domn a toată Ungrovlahia a binevoit domnia mea să ridic din temelie o mănăstire... la locul numit Călimănești pe Olt... A dăruit și domnia mea cîte sînt de nevoie călugărilor ce trăiesc în acel lăcaș pentru hrană și îmbrăcăminte... ; am mai dăruit și**

o moară în hotarul PITEŞTILOR"[14]. Din izvoarele interne publicate pînă acum, reiese că aceasta este cea mai veche mențiune documentară a localității medievale Pitești.

Integrîndu-se unui fenomen constatat la aproape toate așezările medievale, așa cum s-a arătat în paginile precedente, vechimea Piteștilor este cu mult mai mare decît anul primei atestări documentare. În consecință, orașul Pitești este unul din cele mai vechi tîrguri ale Țării Românești, cunoscute în izvoarele medievale scrise, după Severin (Drobeta-Turnu Severin, 1233), Cîmpulung-Muscel (1300), Curtea de Argeș (1330—1336), Slatina (1368), Roșiorii de Vede (1385?)[15].

În ultimii ani, unii cercetători au reluat problema identificării orașului Pitești cu localitatea Nuwestad, menționată în relatarea călătoriei pelerinilor germani Peter Sparnau și Ulrich von Tennstädt din 1385, relație ce se află în original la biblioteca din Weimar (R. D. Germană) sau cu localitatea Nieuwemere (Nieuwermerkt), indicată în „Itinerariul de la Bruges" (Itinerarium de Brugis), păstrat, într-o copie manuscrisă din 1500, la biblioteca Universității din Gand (Belgia), itinerar datahil între 1353 și 1377 sau 1380 și 1390. In această privință, istoricii au susținut păreri diferite, arătînd că Nuwestad, Neumarkt, Neu Markt, Nieuwermerkt etc, ar mai putea fi identificat, în afară de Pitești, cu orașele Slatina, Tîrgșor, Tîrgoviște ș.a.[16].

Este dificil a admite că peregrinii străini au notat la 1385, în însemnările lor, toponimul Pitești sub forma „Tîrgul sau orașul nou", cînd în hrisovul emis de Mircea cel Mare, din 20 mai 1388, adică la un interval de numai trei ani, se vorbea de „hotarul Piteștilor"[17], deci despre o localitate cu o denumire bine precizată sub raport lingvistic și care avea o largă circulație în acele vremuri. De aceea considerăm că este puțin probabil ca mențiunea pelerinilor să se refere la Pitești.

---

[14] **Documenta Romaniae Historica, B, Țara Românească,** vol. I, (1247—1500) (DRH), Edit. Academiei R.S.R., București, 1966, p. 25—28 (doc 9). Originalul acestui document nu s-a mai găsit. O copie slavă se păstrează la Arh. St. București în Condica mănăstirii Cozia, nr. 712, f. 244—247.

[15] C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, **op. cit.,** I, p. 242—245.

[16] **Călători străini despre țările române,** vol. I, Edit. Științifică, București, 1968, p. XL, 19—22, 24—25, 546, 562.

[17] **DRH,** B, I, p. 27.

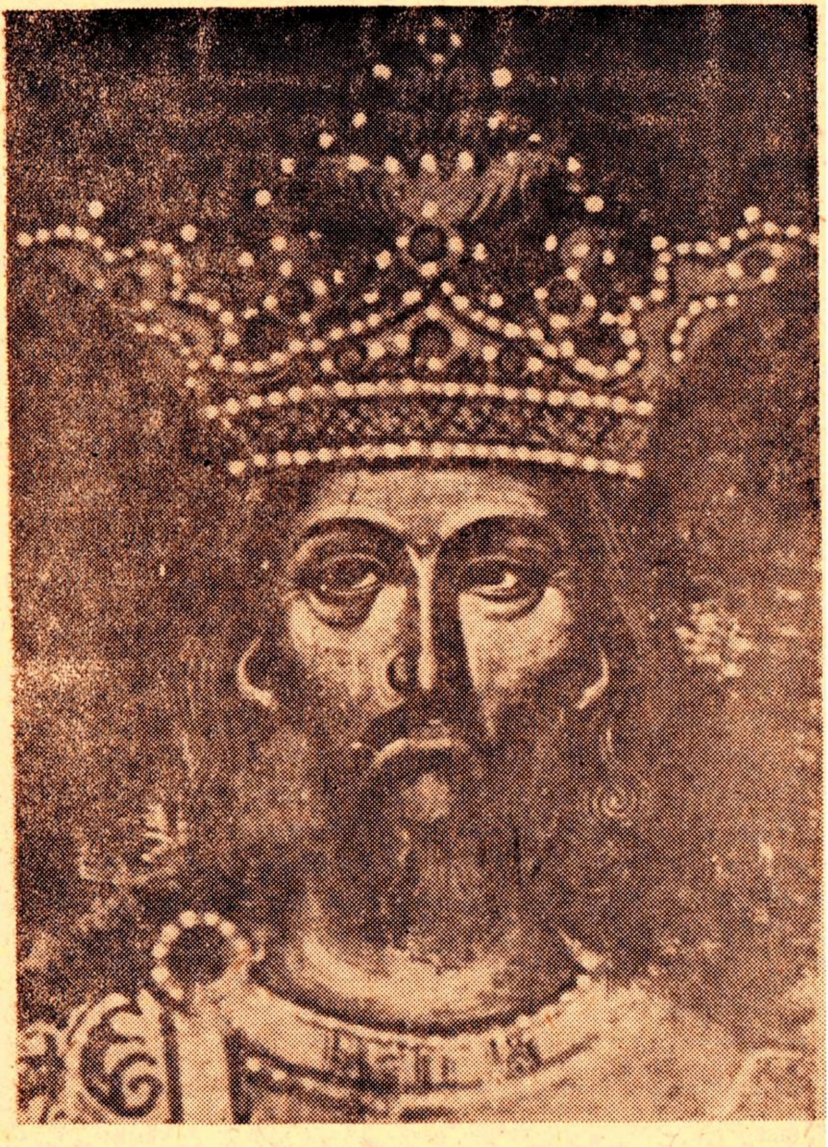

Mircea cel Mare, domn al Ţării Româneşti (1386—1418)

Cruciatul german bavarez Johannes Schiltberger, participant la lupta de la Nicopole (septembrie 1396), în drum spre locul bătăliei aşa cum arată în cartea sa, a poposit în Ţara Românească : „Am fost şi în Ţara Românească în cele două capitale ale ei care sînt numite Argeş (Agrich) şi Tîrgovişte (Tűrkoich)“[18]. Din această afirmaţie, reiese că în anii 1396—1420 oraşul Tîrgovişte era deja socotit a doua cetate de scaun. Cu acest prilej, nu este exclus ca Schiltberger să fi trecut, în cursul călătoriei sale de la Curtea de Argeş la Tîrgovişte, şi prin Piteşti.

Întărirea statului feudal Ţara Românească la finele secolului al XIV-lea şi în secolul al XV-lea a influenţat favorabil dezvoltarea oraşului Piteşti care s-a numărat printre cele mai importante reşedinţe domneşti temporare pînă la începutul secolului al XVIII-lea.

În mai multe lucrări, s-a afirmat că Piteştii au îndeplinit rolul de reşedinţă domnească încă din timpul primilor Basarabi şi în deosebi din vremea lui Mircea cel Mare. Istoricul G. Ionescu-Gion, în Istoria Bucurescilor, arată că Piteştii au devenit cetate de scaun a Basarabilor, ca şi Curtea de Argeş, Cîmpulungul, Tîrgovişte şi Bucureştii[19]. Acelaşi autor a notat următoarele : „Nu vorbim de domneasca cetate a Argeşului, de **Piteşti** (subl. ns.), de Cîmpulung şi de Tîrgovişte. Acestea erau scaune domneşti de mult. Condicele Coziei şi Tismanei sînt pline de hrisoave date dintr-aceste oraşe sau cetăţi în secolele XIV şi XV“[20]. De asemenea, în Marele dicţionar geografic al României, sînt consemnate următoarele informaţii : „Sigur este că multe din hrisoavele lui Mircea sunt datate din oraşul Piteştilor, la sfîrşitul secolului XIV. De la 1388 încoace, domnii Ţării Româneşti au avut printre oraşele lor de reşedinţă şi Piteştii“[21]. Deocamdată nu este cunoscut şi publicat vreun document semnat de domnitorii Ţării Româneşti la Piteşti în secolul al XIV-lea. După tradiţie, Mircea cel Mare a avut strînse legături cu Piteştii. El ar fi zidit o biserică la Piteşti, în locul căreia s-ar fi ridicat, în secolul al XVII-lea, biserica domnească, ctitorie a domnitorului Constantin Şerban (1654—1658)[22]. Pe lîngă morile domneşti, confirmate de izvoarele publicate[23], marele voievod ar fi posedat şi terenuri cu vii la Piteşti, precum şi unele clădiri. La 5 km NE de Piteşti, pe Dealul Văcăreasca din satul Budeasa Mică, pe terenul unde se afla aşezarea fortificată getodacică pe care romanii au transformat-o într-un castellum sau pe care au înălţat un turn de observaţie şi pază, Mircea cel Mare ar fi zidit o cetăţuie pentru refugiu ori pentru odihnă. Acest loc este numit pînă astăzi „La Cetate", „Cetatea Jidovilor" sau **„Cetatea (cula) lui Mircea"**.

---

[18] **Călători străini...**, I, 1968, p. 26—30 ; B. P. Haşdeu, **Scrieri istorice**, vol. I, Edit. Albatros, Bucureşti, 1973, p. 71 ; N. Iorga, **Istoria românilor prin călători**, Edit. Eminescu, Bucureşti, 1981, p. 70.

[19] G. Ionescu-Gion, **op. cit.**, p. 15.

[20] **Ibidem**, p. 22.

[21] **MDGR**, vol. III, 1901, p. 735.

Oraşul Piteşti — reşedinţă domnească temporară

În secolele al XV-lea — al XVII-lea, unii domnitori ai Ţării Româneşti au locuit în reşedinţa temporară de la Piteşti, în clădirile din curtea domnească sau în alte case din împrejurimi. Aici, au semnat diferite acte domnitorii : Basarab cel Tînăr — Ţepeluş (1477—1482, cu întreruperi)[24], Mihnea cel Rău (1508—1510)[25], Vlad cel Tînăr (1510—1512)[26]. Stabilirea lui Basarab cel Tînăr la Piteşti se pare că a fost determinată şi de înrăutăţirea relaţiilor dintre el şi domnul Moldovei Ştefan cel Mare (1457—1504)[27]. Mihnea cel Rău a semnat la 1.XI.1508 un hrisov şi „la Ştefăneşti în Podgorie"[28], adică într-o localitate suburbană a Piteştilor. De reţinut este încheierea actului semnat de Vlad cel Tînăr : „S-a scris în **oraşul** Piteşti", la 1 aprilie 1510 sau 1511[29]. Este primul document publicat în care este consemnată calitatea de oraș a Piteștilor. Desigur, statutul de oraș și chiar utilizarea termenului respectiv sînt anterioare acestei date.

---

[22] N. Stoicescu, **Bibliografia monumentelor feudale din Ţara Românească**, Craiova, 1966, p. 147/257, 357/495 ; idem, **Bibliografia localităţilor şi monumentelor feudale din România**, I, Ţara Românească, vol. 2, Bucureşti, 1970, p. 487—488.

[23] **DRH**, B. I., 1966, p. 27—29.

[24] **DRH**, B, I, 1966, p. 287—288 (doc. 178, din 16 august 1481).

[25] **Ibidem**, II, 1792, p. 116 (doc. 54, din 6 iunie 1508).

[26] **Ibidem**, II, p. 141—142, (doc. 67, din 1 aprilie 1510 sau 1511).

[27] C. C. Giurescu, Dinu Giurescu, **Istoria românilor**, 2, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 167—168, 197—199.

[28] **DRH**, B, II, 1972, p. 129—131 (doc. 60).

[29] **Ibidem**, p. 141—142.

Din documente, se știe că relațiile lui Neagoe Basarab (1512—1521) cu Piteștii au avut un caracter permanent. Domnitorul a semnat la Pitești un mare număr de acte, primul datînd din 3 noiembrie 1516[30], iar ultimul din 11 iulie 1519. La Pitești, și-a construit noi case domnești, după cum aflăm și din documentul din 22 noiembrie 1517 : „Și eu, Moisi scriitor, ce am scris în noile curți **din orașul Pitești**“[31]. Informația este foarte prețioasă, deoarece atestă faptul că orașul Pitești a avut și înainte curți domnești folosite ca reședință temporară a voievozilor din Țara Românească. În documentul din 18 ianuarie 1518, se notează : „Și eu, Florea, carii am scris în **minunatul foișor al Piteștilor** în luna lui Ghinar 18..., leat 7026“ (1518)[32].

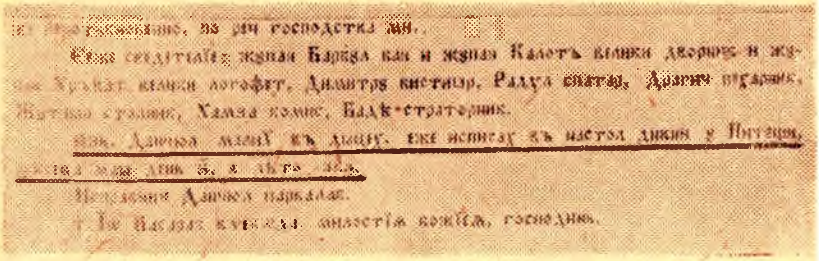

Document de pe timpul domnitorului Neagoe Basarab scris la Pitești.

---

[30] **DRH,** B, II, 1972, p. 286—288 (doc. 146).
[31] **Ibidem,** p. 321—322 (doc. 165).
[32] **Ibidem,** p. 322—323 (doc. 166).

Această încheiere întărește afirmația din hrisovul precedent referitoare la faptul că Neagoe Basarab a ridicat o nouă casă domnească la Pitești. Actul din 6 mai 1519 dovedește, încă o dată, că localitatea a avut funcția de reședință voievodală („Eu Danciul cel mic între diaci, care am scris în **minunatul scaun** în Pitești")[33]. În ultimul document, semnat de domnitorul Neagoe Basarab în Pitești, la 11 iulie 1519, se menționează: „Scris în cetatea Pitești"[34], ceea ce constituie o altă mărturie că orașul îndeplinea rolul de reședință domnească.

De asemenea, în reședința de la Pitești au mai fost alcătuite hrisoave și scrisori emise de domnitorii Radu de la Afumați (1522—1529, cu întreruperi)[35], ginerele lui Neagoe Basarab; Vlad Înecatul (1530—1532)[36], Vlad Vintilă de la Slatina (1532—1535)[37], Pătrașcu cel Bun (1554—1557)[38], tatăl lui Mihai Viteazul, Simion Movilă (1600—1602)[39], Matei Basarab (1632—1654) ș.a. Documentele semnate de Matei Basarab cuprind o precizare valoroasă, deoarece au fost scrise „la pod la Pitești"[40]. De asemenea, domnitorul Matei Basarab a construit o biserică în orașul Pitești[41]. Acestea contribuie la susținerea ideii cu privire la existența unei curți domnești la Pitești. Trebuie să reținem și faptul că în oraș a figurat strada Podului (Podurilor) pînă la finele secolului al XIX-lea, numită ulterior str. Podul Viilor, iar astăzi, str. Viilor[42]. În stadiul actual al cercetărilor, nu se pot face precizări în ce loc au existat curţile domneşti de la Piteşti şi clădirile aferente. Nu este exclus ca biserica Sf. Gheorghe din centrul oraşului să se fi ridicat pe terenurile curţii domneşti, care, probabil, se întindeau pînă la rîul Argeş. Sînt unele indicii despre existenţa unor curţi domneşti în mai multe sectoare ale oraşului, în jurul bisericii domneşti Sf. Gheorghe şi în zona Tîrgului din Vale, aflată în partea de ESE (Curtişoara din timpul lui Matei Basarab)[43]. S-a propus localizarea curţii domneşti din timpul lui Neagoe Basarab în zona sudică a oraşului pînă la pîrîul Geamăna Mică (Turceşti). Această supoziţie nu se bazează pe argumente convingătoare. În plus, pîrîul Geamăna (satul Prundu) din actele medievale (Geamăna Mare de astăzi) a fost confundat de unii cercetători cu pîrîul Dîrzul (marginea sudică a Piteştilor) numit frecvent în epocile modernă şi contemporană, Turceşti sau Geamăna Mică. Pîrîul Dîrzul (Geamăna Mică, Turceşti) este un afluent direct al Argeşului şi nu al pîrîului Geamăna (Mare). Morile medievale menţionate în documente se aflau atît pe cursul şi la gura Dîrzului (confluenţa cu Argeşul) cît şi pe valea sau la gura pîrîului Geamăna (Mare)[44].

---

[33] **Ibidem**, p. 345—350 (doc. 182).

[34] **Ibidem**, p. 354—355 (doc. 185).

[35] **DRH**, B, III, 1975, p. 103—105 (doc. 61, din 2 sept. 1528).

[36] DRH, B, III, 1975, p. 198—199 (doc. 124, din 2 mai 1532), p. 200—202 (doc. 126, din 28 mai 1532), p. 203—204 (doc. 128, din 14 iulie 1532), p. 204 (doc. 129, din 21 iulie 1532), p. 205—206 (doc. 130, din 24 iulie 1532).

[37] **Ibidem**, p. 206 (doc. 131, din 10 august 1532 sau 1533), p. 267—268 (doc. 165, din 28 august 1533).

[38] **DRH**, B, V, 1983, p. 51—52 (doc. 51, din 5 iulie 1555), p. 52—54 (doc. 52, din 6 iulie 1555, scris în scaunul Piteștilor), p. 72—73 (doc. 70, din 28 aprilie 1556), p. 105—106 (doc. 96, din 17 iulie1557).

[39] **Hurmuzaki, vol. II**, București, 1895, p. 70—71 (doc. XLI, din 1 noiembrie 1601), p. 71—72 (doc. XLII, din 5 noiembrie 1601).

[40] Sp. Cristocea, **Pitești, reședință domnească temporară**. Comunicare prezentată la Sesiunea științifică a Muzeului jud. Dîmbovița, Tîrgoviște, 18—19 mai 1979.

[41] **Cronicari munteni**, I, Edit. pentru literatură, București, 1961, p. 155; V. Drăguț, **Dicționar enciclopedic de artă medievală românească**, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 236.

Evoluţia şi structura administrativ-teritorială medievală a Piteştilor în secolele al XIV-lea — al XVIII-lea nu pot fi urmărite şi stabilite cu exactitate, deoarece nu s-au efectuat săpături arheologice în acest scop, iar documentele existente sînt lacunare.

Vatra oraşului, aşezată parţial pe terasa civică şi pe terasa de luncă, cuprindea diferite clădiri, curţi, grădini şi străzi, terenuri virane din centrul urban aflat în jurul bisericii domneşti „Sf. Gheorghe" (sec. XIV—XV ? ; 1656). Perimetrul vechii vetre poate fi jalonat de cîteva obiective arhitectonice : biserica veche Precista din Coastă (1540), biserica lui Ioan Norocea Logofăt din Piteşti (Buna Vestire-Greci, 1564), biserica veche a lui Ianache vistierul (Sf. Treime) — schitul Bestelei (1672), biserica schitului Buliga (1745 ; în locul respectiv se află clădirea Muzeului judeţean Argeş) ; biserica veche Mavrodolu (1752, de lemn), biserica veche Sf. Ioan (1728, de lemn)[45].

---

[42] Arh. St. Piteşti, fond Episcopia Argeş, dosar 14/1888.

[43] Eugenia Greceanu, **Ansamblul urban medieval Piteşti**, Muzeul Naţional de Istorie, Bucureşti, 1982, p. 28—34, 66—69 ; Spiridon Cristocea, **op. cit.**

[44] Eug. Greceanu, **op. cit**, p. 66—71, Pentru primele atestări : „gura Geamenei", v. DRH, II, p. 411—412 (doc. 215, din 4 aprilie 1523) ; „Dîrzul", v. DRH, III, p. 87—88 (doc. 52, din 25 mai 1528).

Hotarul Piteştilor în aceste secole era format din terenurile situate în afara vetrei : locuri cultivate cu cereale şi legume, vii, livezi, izlazul comunal, fîneţe, mori, iazuri, case şi alte construcţii risipite. Hotarul oraşului avea aproximativ următoarea întindere : spre NE, E şi SE, ajungea pînă în vadul Argeşului ; terenul dintre rîul Argeş şi Rîul Doamnei aparţinea tot de Piteşti, de asemenea, o parte din aria cătunului Zăvoi, deci, hotarul se întindea şi dincolo de rîul Argeş ; spre N, pînă în sectorul „Havuz" (lîngă spitalul militar) ; spre S pînă la pîrîul Dîrzul (Turceşti, Geamăna Mică) ; în V, pînă pe terasa Trivale-Papuceşti. Din documente, cunoaştem că moara domnească a lui Mircea cel Mare se găsea, la 20 mai 1388, „în hotarul Piteştilor[46].

Ocolul oraşului era compus din sate şi cătune subordonate dregătorilor domneşti din Piteşti. Nu dispunem de informaţii şi date suficiente şi concludente pentru a preciza aşezările din perimetrul ocolului piteştean. Probabil că satul Stănceşti, menţionat în mai multe izvoare scrise din secolele al XV-lea — al XVI-lea, a făcut parte din acest ocol. Satul Stănceşti este atestat în hrisovul din 12 decembrie 1424, în care domnitorul Dan al II-lea (1420—1431, cu întreruperi) întăreşte mănăstirii Cozia daniile făcute ei de Mircea cel Mare, arătînd că a reînnoit „acest hrisov al domniei mele şi am dăruit sfintei mănăstiri Cozia ca să-i fie satele şi anume... Stănceşti"[47]. Satul Stănceşti nu mai este menţionat în actele emise între 1522—1528. Ţinînd seama de anumite indicii documentare, acest sat era, probabil, aşezat de-a lungul văii Stancei sau Stănceştilor (pîrîului Trivale), pe actuala stradă Trivale, pe pantele şi platoul terasei Exerciţiu, în sectorul estic şi nordic al cartierului numit astăzi „Trivale". Precizăm că toponimul şi hidronimul Trivale(a) este atestat încă din evul mediu, într-un document scris la 9 februarie 1676, nefiind deci o creație a epocilor modernă sau contemporană[48]. În marginea vestică a Piteștilor, era situată moșia Stănceasca, proprietatea mănăstirilor Cozia și Cotmeana, a schitului Trivale și a unor descendenți ai Stănceștilor. După tradiția locală, doamna Stanca, soția lui Mihai Viteazul, a stăpînit, în aceste locuri, ocine. În urma secularizării din 1863, moșia Stănceasca a trecut în proprietatea statului. O parte din această moșie, situată în fosta comună suburbană Găvana, azi cartierul Găvana, a fost cumpărată de primăria orașului Pitești în anul 1868[49].

---

[45] N. Stoicescu, **op. cit.**, p. 487—489 ; Eugenia Greceanu, **op. cit.**, p. 55—119.
[46] **DRH, B, I, 1966, p. 25—28 (doc. 9).**
[47] **Ibidem, p. 110—112, (doc. 56) ; v. şi doc. 77/25.VI.1436 ; doc. 96/9.I.1443 ; doc. 107/7.VIII.1451 ; doc. 150/15.VII.1475 ; doc. 161/9.IX.1478 ; doc. 212/17.IV.1488 ; DRH, B, II, 1972, doc. 5/24.V.1501.**

La 5 mai 1528, Radu de la Afumați a dăruit mănăstirii Argeș „jumătate din Pitești și din sat..."[50]; la 25 mai 1528, îi dăruiește „...jumătate din satul Pitești, jumătate din vecini, jumătate din cîmpul care este de hrană..."[51]; iar la 3 iunie 1528 dăruiește aceleași mănăstiri „...jumătate din Pitești, de peste hotarul..."[52], adică jumătate din satul aflat în ocolul orașului, în afara hotarului său. Conținutul acestor acte ridică o serie de probleme pentru cercetători[53]. O explicație posibilă constă în faptul că orașul Pitești s-a extins, în vremea respectivă, înglobînd și satul vecin Stăncești, care aparținuse pînă atunci mănăstirii Cozia. În consecință, denumirea Pitești s-a atribuit și satului Stăncești. O confirmare o găsim și în hrisovul din 2 septembrie 1528, semnat chiar de Radu de la Afumați; „Și eu, Dumitru Foame scriitor, care am scris în orașul Pitești..."[54].

Este posibil ca ocolul orașului să fi cuprins în anumite perioade ale epocii medii și teritoriile satelor Prundu și Bradu (SV) sau Găvana — Valea Rea (N), Turcești și Papucești (V), astăzi cartiere ale municipiului Pitești (Pitești N — Găvana, Războieni și Trivale).

În epoca medie, în vatra, hotarul și ocolul orașului stăpîneau laolaltă diferite bunuri imobile și mobile atît domnitorii și orășenii din Pitești, cît și mănăstirile, boierii, orășenii și sătenii din alte localități[55]. Este o situație care necesită o cercetare aprofundată din partea specialiștilor.

---

[48] Gr. Urițescu, **Schitul Trivalea din Pitești**, Mitropolia Olteniei, nr. 3—4, Craiova, 1965, p. 230 (doc. 5).

[49] Arh. Șt. Pitești, fond Primăria or. Pitești, dosar 38/65/1868.

[50] **DRH**, III, 1975, p. 85—86 (doc. 51).

[51] **Ibidem**, p. 87—88 (doc. 52).

[52] **Ibidem**, p. 91—95 (doc. 55).

[53] A. Sacerdoțeanu, **op. cit.**, p. 199—201.

[54] **DRH**, B, III, 1975, p. 103—105 (doc. 61).

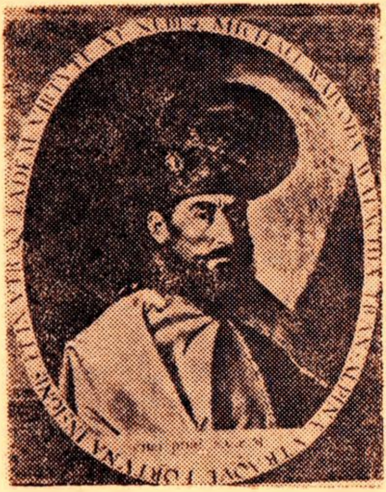

Mihai Viteazul, făuritorul primei uniri, a avut intense legături cu piteștenii

Numeroși domnitori și mari dregători ai Țării Românești au stăpînit terenuri, case, mori etc. la Pitești sau în comunele suburbane. Amintim, în acest sens, pe Mircea cel Mare (1386—1418), Neagoe Basarab (1512—1521), Radu de la Afumați (1522—1529, cu întreruperi), Mihai Viteazul (1593—1601), Radu Serban (1601—1611, cu întreruperi), Matei Basarab (1632—1654), Constantin Șerban (1654—1658), Constantin Brîncoveanu (1688—1714) ș.a., pe boierii : Golești, Izvorani, Leurdeni, Craiovești (Frații Buzești), Cantacuzinești ș.a.

Orașul Pitești avea proprietăți (ocini) în Dealurile Piteștilor, la Ștefănești și Izvorani[56], precum și în alte localități (Negovani — Dobrogostea etc.). De asemenea, stăpînea muntele Scărişoara[57].

---

[55] A. Sacerdoțeanu, **op. cit.**, p. 202.
[56] **DRH**, B, 22, 1969, p. 321—322 (doc. 154).

Mănăstirea Argeş, pe lîngă terenuri cu vii, mori, ocini lîngă mori, a stăpînit jumătate din Pîteşti şi din satul Piteşti[58]. Domnitorul Mircea Ciobanul a dăruit mănăstirii Govora „...ca să-i fie în Piteşti din moşia oroşanilor, unde s-au ales moşia domniii mele, loc de grădină şi de livadie şi vad de moară"[59].

În secolul al XVIII-lea, Episcopia Argeş, înfiinţată în 1793, poseda în Piteşti metoh, paraclis, han (hanul Episcopiei, pe locul actualei pieţe publice din centrul oraşului), diferite terenuri, case de locuit şi prăvălii[60]. Evidenţiem faptul că la Piteşti a funcţionat cancelaria episcopală (eparhială) pînă în toamna anului 1868, cînd s-a mutat la reşedinţa episcopiei din Curtea de Argeş. În consecinţă, în perioada 1793—1868, întreaga activitate administrativă, organizatorică şi juridică a episcopiei s-a desfăşurat la Piteşti[61]. Hirotonisirea preoţilor se efectua tot la Piteşti. În timpul marelui incendiu din 1848 de la Piteşti au ars metohul, cancelaria, consistoriul episcopal etc., cu tot ce se afla în interiorul clădirilor, inclusiv arhiva şi biblioteca, cu multe documente istorice valoroase (proprii sau preluate de la mănăstiri, schituri, biserici, moşii, donaţii primite de la cetăţeni)[62].

Activitatea economică a locuitorilor oraşului în evul mediu

Aşezarea geografică şi creşterea demografică au constituit factorul determinant al formării şi dezvoltării Piteştilor ca oraş, în epoca medievală. Principalele ocupaţii ale piteştenilor au fost, în acest interval de timp, meşteşugurile, comerţul şi agricultura (viticultura, pomicultura).

Meşteşugurile erau practicate, în primele secole ale evului mediu în strînsă legătură cu producţia de cereale. Dintre acestea, **morăritul** a ocupat un loc distinct. Pe teritoriul oraşului, au funcţionat numeroase mori de apă construite mai ales pe malul drept al rîului Argeş*. Cîteva mori au fost amplasate în sectorul sudic al Piteştilor, pe cursurile cu iazuri ale pîraielor Dîrzul (Geamăna Mică sau Turceşti) şi Geamăna (Geamăna Mare), mici afluenţi ai Argeşului, pe dreapta, sau la confluenţa lor cu Argeşul, majoritatea aflîndu-se pe moşia oraşului.

---

[57] M. Cantacuzino, **op. cit.**, p. 82.

[58] **DRH**, B, III, 1975, p. 85—88, 91—95 (doc. 51, 52, 55). Considerăm că „jumătate din Piteşti" se referă numai la „jumătate din satul Piteşti", adică Stănceşti.

[59] **Ibidem**, IV, 1981, p. 232, (doc. 190, din 4 octombrie 1545—1547).

[60] Arh. Şt. Piteşti, fond Episcopia Argeş, dosar 44/1859.

[61] Arh. St. Piteşti, fond Episcopia Argeş, dosar 108/1868.

[62] Arh. St. Piteşti, fond Episcopia Argeş, dosar 74/1848.

Proprietari ai morilor au fost domnitori ai Ţării Româneşti, mănăstiri, boieri, orăşeni din Piteşti şi alţi locuitori. Aşa cum s-a precizat, domnitorul Mircea cel Mare a stăpînit o moară la Piteşti pe care a dăruit-o mănăstirii Cozia în „hotarul Piteştilor", prin actul semnat la 20 mai 1388, posibil chiar în Piteşti. Este prima atestare documentară a unei mori domneşti din Ţara Românească. Domnitorul Radu Prasnaglava (1421—1427, cu întreruperi), fiul lui Mircea cel Mare, prin actul din 19 iunie 1421 a întărit mănăstirilor Cozia şi Cotmeana toate daniile făcute de tatăl său, dintre care „două mori de la Piteşti"[63]. Din acest document, reiese că Mircea cel Mare a dăruit mănăstirilor amintite încă o moară, pe lîngă moara menţionată în hrisovul din 20 mai 1388, după această dată.

Printre posesorii morilor şi vadurilor de moară de la Piteşti au fost şi domnitorii Neagoe Basarab, Radu de la Afumaţi, Mircea Ciobanul (1545—1559, cu întreruperi) ş.a.

Mănăstirile Cozia, Cotmeana, Argeş, Vieroşi, Govora, schitul Trivale ş.a. au primit donaţii în mori sau vaduri de moară la Piteşti de la domnitori şi de la alte persoane. Numeroase documente se referă la morile mănăstirii din Curtea de Argeş. Astfel, Neagoe Basarab întăreşte mănăstirii Argeş, la 11 iulie 1519, printr-un act scris în Piteşti, metoh şi locul cu morile mai jos de Piteşti, pe valea „rîului iazului", adică pe valea pîrîului Geamăna din satul Prundu, astăzi Cartierul Petrochimiştilor[64]. Radu de la Afumaţi a întărit sau a dăruit acestei mănăstiri morile de la Piteşti în mai multe rînduri: „...două scocuri cu mori din ocina Piteştilor" (28 februarie 1522)[65]; „...şi la Piteşti, la gura Gemenei, două mori“ (4 aprilie 1523)[66]; „...şi să aibă a ţinea şi două mori la Piteşti cu toate locurile lor împrejur“ (9 februarie 1524)[67]; dăruieşte „...din jos de Piteşti metoh şi loc cu mori. Însă să se ştie hotarul...“ (22 august 1526)[68]; dăruieşte „...jumătate... din mori“ de la jupanul Oancea vistier (5 mai 1528)[69]; poruncă să fie „...jumătate din mori, însă morile care sînt la Dîrzul toate“ (25 mai 1528)[70]; dăruieşte „...jumătate... şi din moară... partea lui Oancea, care s-a hiclenit faţă de Neagoe voievod“ (3 iunie 1528)[71].

---

* În perioada marilor inundaţii din anii 1970—1975, prin eroziune au ieşit la suprafaţă mai multe pietre de moară şi o parte din instalaţiile unei mori medievale, la 200 m N de podul rutier Piteşti — Bucureşti. Cîteva pietre de moară se păstrează la Muzeul Judeţean Argeş din Piteşti.

[63] **DRH, B, I**, p. 98—100 (doc. 49).

[64] **Ibidem, B, II**, 1972, p. 354—355 (doc. 185).

[65] **Ibidem**, p. 408—409 (doc. 213).

În actul din 15 aprilie 1533, domnitorul Vlad Vintilă de la Slatina a întărit şi el morile de la Piteşti ale mănăstirii Argeş: „...ca să le fie din jos de Piteşti metohul şi locul cu morile ce se cheamă Geamăna“[72]. La 18 noiembrie 1533, Şerban vornic, Barbu postelnic, Diicu şi Vlaicu pîrcălabi dăruiesc mănăstirii Argeş trei mori „...din jos de Piteşti, de la gura Geamănei“[73]. Domnitorul Petru cel Tînăr (1559—1568) dă o poruncă la 14 mai 1560, ca să fie mănăstirii Argeş „...trei mori din Piteşti, care sînt pe locul Izvoranilor... Şi să li se ştie locul şi hotarele dimprejurul morilor pe unde sînt: din Geamăna pe obrejie, pînă iarăşi în gura Geamănei şi de aici printre iazuri, pînă în Brînzoaia şi din Brînzoaia pînă la plopul ce este mai sus de mori şi pînă la Geamăna“[74].

În documentele prezentate mai sus sînt atestate pentru prima oară pîraiele şi hidronimele respective Geamăna (4 aprilie 1523) şi Dîrzul (25 mai 1528), pe timpul domnitorului Radu de la Afumaţi, precum şi toponimul Geamăna (15 aprilie 1533), în actul semnat de Vlad Vintilă voievod. Distincţia între cele două pîraie (vîlcele) este evidentă şi această precizare documentară ajută la localizarea morilor medievale sau la stabilirea hotarului Piteştilor în epoca medie, în sectorul sud — sud-vestic al oraşului.

---

[66] **Ibidem**, p. 410—412 (doc. 215).
[67] **Ibidem**, B, II, p. 422 (doc. 221).
[68] **DRH, B**, III, 1975, p. 54—55 (doc. 31).
[69] **Ibidem**, p. 85—86 (doc. 51).
[70] **Ibidem**, p. 87—88 (doc. 52).
[71] **Ibidem**, p. 91—95 (doc. 55).
[72] **Ibidem**, p. 246—247 (doc. 154).
[73] **Ibidem**, p. 281—283 (doc. 173).
[74] **Ibidem**, B, V, 1983, p. 195—196 (doc. 181).

Proprietarii morilor de la Pitești — domnitori, boieri, mănăstiri, locuitori ai orașului și din alte localități — au realizat venituri substanțiale în decursul secolelor. Morile de apă de aici au funcționat pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

Pe lîngă morărit, în Pitești sînt cunoscute și alte **meșteteșuguri.** În documente sînt menționați croitorii, cojocarii, cizmarii, papugiii, tîmplarii, dulgherii, căruțașii, zidarii, cărămidarii, pietrarii, brutarii, măcelarii, boiangiii, plăpumarii, tăbăcarii, șelarii, fierarii, tinichigiii, bijutierii, povarnagiii, cărăușii ș.a. a căror pricepere era recunoscută în întreaga țară.

Astfel, boiangiii de la Pitești erau mult apreciați pentru calitatea culorilor folosite la vopsirea diferitelor țesături, renumită fiind culoarea „roșu de Pitești", un roșu frumos și trainic[75].

În secolul al XVII-lea și în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, datorită dezvoltării meșteșugurilor, producția de bunuri a dobîndit o anumită pondere în economia orașului, ceea ce va determina angajarea Piteștilor într-o măsură și mai mare în circuitul comercial al Țărilor Române.

Între 1730 și 1740 se aflau aici două mori cu cite patru roți, mai multe poverne pentru fabricarea țuicii, scaune de carne și un mare număr de meșteșugari, printre care cei mai solicitați erau : tăbăcarii, blănarii, boiangiii, cizmarii și abagiii. În această perioadă sînt menționate „circa 20 categorii de meșteșuguri, ceea ce înseamnă o creștere de aproape zece ori față de perioada precedentă...", Piteștii ocupînd primul loc între orașele dintre Olt și Dîmbovița[76]. Producția urbană a continuat să crească în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, cînd statisticile indică peste 30 categorii de specializare în ramurile de bază meșteșugărești. În această privință, Piteștii se situează imediat după București, Craiova și Ploiești[77].

Documentele consemnează numele multor meșteșugari din Pitești. Pe timpul lui Matei Basarab erau cunoscuți Iano căldărarul, în 1634[78] şi măcelarul Necula, strîngătorul de averi şi mare cămătar[79]. Către anul 1685, este menţionat Nica pînzarul iar între 1676 şi 1700 sînt indicaţi patru abagii de la Piteşti, precum şi alţi meşteşugari[80], dintre care amintim pe Gheorghe croitorul din Piteşti. La sfîrşitul secolului al XVII-lea au fost organizate în Piteşti primele bresle meşteşugăreşti. Dintr-o poruncă dată de domnitorul Brîncoveanu, la 20 aprilie 1689, este cunoscut Minul, starostele din Piteşti[81].

---

[75] MDGR, IV, 1901, p. 736.

[76] St. Olteanu, **Locul și rolul orașului Pitești în contextul producției meșteșugărești urbane din Țara Românească,** St. Com., IV, Pitești, 1972, p. 272.

[77] **Ibidem,** p. 273.

În anul 1784, tăbăcarii din Piteşti „lucrau în breaslă şi erau socotiţi fruntaşii oraşului". În bresle, se unesc, la începutul secolului al XIX-lea şi bărbierii (1807),cavafii şi cizmarii (1815), croitorii (1819) şi brutarii (1830)[82]. Breslele erau grupate pe cartiere (mahalale) şi străzi : tăbăcarii pe str. Sf. Vineri, blănarii şi cojocarii pe str. Craiovei etc.[83].

În deceniile următoare din secolul al XIX-lea, breslele meşteşugarilor şi-au desfăşurat activitatea adaptîndu-se noilor condiţii ale dezvoltării economiei capitaliste.

Viticultura a constituit în evul mediu o ramură de bază a economiei oraşului.

Începînd cu secolul al XIV-lea, numeroase acte din timpul domnitorilor Mircea cel Mare, Radu Mihnea, Alexandru Coconul, Alexandru Ilieş, Leon Tomşa, Matei Basarab, Constantin Brîncoveanu ş.a. consemnau existenţa unor întinse suprafeţe cultivate cu viţă de vie, atît în perimetrul actual al oraşului, cît, mai ales, pe vestitele Dealuri ale Piteştilor[84]. Toponimul „Dealurile (Dealul) Piteştilor" se referă în primul rînd la dealurile situate la est de Piteşti, pe partea stîngă a rîului Argeş, în Piemontul Cîndeşti, pe teritoriul actual al comunelor suburbane Ştefăneşti—Piteşti, Colibaşi—Piteşti şi pe teritoriul comunei vecine Călineşti, pînă la Topoloveni. Acest toponim era utilizat însă şi pentru dealurile din vestul oraşului, precum şi din localităţile apropiate Geamăna, Slătioarele, Smeura, Hinţeşti ş.a. Dealurile vestice aparţin de Piemontul Cotmeana[85]. Viile din Dealul Piteştilor erau cunoscute în toată Ţara Românească, precum şi peste fruntariile ei[86]. Printre proprietarii viilor de la Piteşti se numără domnitorii : Mihai Viteazul, Radu Şerban, Matei Basarab, Şerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu ş.a., familiile marilor boieri Goleşti, Izvorani, Leurdeni, Craioveşti, Cantacuzineşti ş.a., mănăstirile Cozia, Cotmeana, Cîmpulung, Argeş, Tutana, Vieroşi, Radu Vodă-Bucureşti, Rîncăciov, schitul Trivale ş.a., mitropoliţii Antim Ivireanu, Daniil al II-lea Topoloveanul, Varlaam al Ţării Româneşti, diferiţi orăşeni şi săteni. Biserica din Scheii Braşovului avea o vie la Piteşti, în Dealul Topolovenilor, iar orăşenii din Cîmpulung deţineau vii tot în Dealul Piteştilor, pe moşia mănăstirii Radu Vodă din Bucureşti[87]. De asemenea oraşul Piteşti poseda terenuri cu vii în Dealurile Piteştilor. Reamintim că produsele viticole nu erau supuse monopolului turcesc. Această situaţie a stimulat dezvoltarea viticulturii în Ţările Române.

---

[78] Gr. Tocilescu, **Documente inedite privitoare la Istoria Română**, Rev. pt. istorie, arh şi filologie, anul I, vol. I, Bucureşti, 1882, p. 185.

[79] B. P. Hasdeu, **Arhiva istorică a României**, t. III, Bucureşti, 1867, p. XL ; **Istoria Romăniei**, vol. III, Edit. Academiei R.P.R., 1964, p. 54.

[80] Şt. Olteanu, C. Şerban, **Meşteşugurile din Ţara Românească şi Moldova în evul mediu**, Edit., Academiei R.P.R., Bucureşti 1959, p. 156—197.

[81] Gr. Uriţescu, **op. cit.**, p. 241—242.

[82] I. Cojocaru, **Documente privitoare la economia Ţării Româneşti**, Vol. II, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1958, p. 596.

[83] Eugenia Greceanu, **op. cit.**, p. 60—66, 71—73.

[84] DRH, B, I, 1966, p. 27 (doc. 9/20 mai 1388).

În secolul al XVII-lea, domnitorul Matei Basarab a reglementat dările ce urmau să fie plătite de producătorii viticoli din Dealul Piteştior, printr-un document încrustat pe o cruce din piatră, fixată la Ştefăneşti—Piteşti. În textul lapidar, se arată că viticultorii au obligaţia să achite „...din zece vedre una, şi de vas bani 30 şi de plocon bani 12 şi de părpăr să dea bani 12...“[88].

Constantin Brîncoveanu, încă de cînd era mare boier, stăpînea suprafeţe întinse cu vii la Piteşti şi în localităţile suburbane Valea Mare-Podgoria, Ștefănești și Golești. El avea în Pitești și la Valea Mare-Podgoria mari depozite de vinuri în pivnițe anume construite. Pentru a ușura achitarea vinăriciului și pentru măsurarea vinului sau a vaselor (buților) a introdus „vadra de Pitești". În Pitești a zidit case domnești, iar la Valea Mare și Ștefănești, sub Dealul Piteștilor, a ridicat alte case cu frumoase foișoare. Deseori toamna, domnitorul și dregătorii veneau aici la culesul strugurilor[89], încît „...se deșerta capitala

---

[85] Intr-un document păstrat în arhivele din Viena, toponimul „Dealul Piteştilor“ este notat „Weinberge zu Pitest“ (v. C. Giurescu, N. Dobrescu, **Documente şi regeste privitoare la Constantin Brîncoveanu,** Bucureşti, 1907, p. 296, nr. 4).

[86] J. Filstich, **Încercare de istorie românească...,** Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979, p. 43 („Loca precipua ob vini praestantiam decantata sunt Pittest“ = Locuri de seamă lăudate pentru vrednicia vinurilor lor sînt Piteştii“).

[87] N. Iorga, **Studii şi documente cu privire la istoria românilor,** I—II, Bucuresti, 1901, p. 306, nota 1, p. 315 (doc. XCII din 1792); DRH, B, 23, 1969, p. 33—34 (doc. 17/13.I.1630).

[88] M. Branişte, I. Diaconescu, **Vechile cruci de piatră din cuprinsul şi vecinătatea oraşului Piteşti,** Mitropolia Olteniei, XVI, nr. 1—2, Craiova, 1964, p. 43—44.

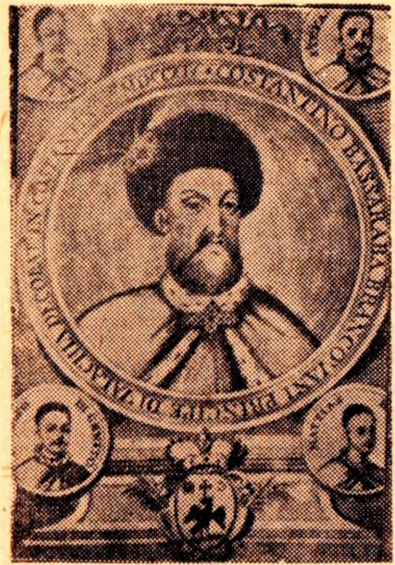

Domnul Țării Românești, Constantin Brîncoveanu, a vizitat deseori orașul Pitești

---

[89] Radu logofătul Greceanu, **Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu voievod (1688—1714)**, Edit. Academiei R.S.R., București, 1970, p. 100, 107, 115, 121, 125, 177, 233 ; Gh. Șincai din Șinca, **Chronica românilor și a mai multor neamuri**..., ed. a II-a, t. III, anii 1614—1739, București, Tip. Academiei Române, 1886, p. 258, 274, 281, 284 (la p. 281 : „Brîncovan bucurîndu-se de pierderea turcilor, s-au dus pe culesul viilor la Pitesci..." (adică după bătălia de la Zenta, din 11 sept. 1697, cînd armatele otomane au fost zdrobite de cele imperiale austriece comandate de Eugeniu de Savoia).

de boieri care, ca şi domnul... veneau să-şi culeagă viile din podgoriile piteştene"[90]. Uneori Brîncoveanu poposea la Piteşti timp de o săptămînă. Cronicarul Radu Greceanu, ca un veritabil „reporter", a relatat despre una din vizitele domnitorului, astfel : „Însă domnul avînd linişte cîtăva vreme, apropiindu-se şi vremea culesului, fiind şi vreme frumoasă dă sus, îndemnatu-se-au măriia sa şi au mers dă au făcut culesul la Piteşti. Şi primblîndu-se cîteva zile acolo, ospătîndu-l şi Radu Golescul biv vel comis la satul dumnealui Goleştii..."[91]. Vinurile de Piteşti, cu gust plăcut şi buchet specific, erau deosebit de apreciate. La 1700, în harta Ţării Româneşti tipărită la Padova, stolnicul Constantin Cantacuzino a notat numele dealurilor unde se aflau podgoriile ce produceau cele mai bune vinuri, printre care şi cele de la Piteşti[92]. Marele cărturar umanist şi om politic era în măsură să cunoască şi să evidenţieze podgoriile şi vinurile de aici, deoarece şi tatăl său, postelnicul Constantin Cantacuzino, a fost proprietar de vii la Ştefăneşti-Piteşti[93].

De asemenea cronicarul moldovean Miron Costin aminteşte în opera sa despre oraşul Piteşti „unde sînt vinuri dulci"[94].

Comerţul oraşului Piteşti cu vinuri a cunoscut o mare extindere în Transilvania, oraşul Braşov aflîndu-se pe primul loc[95]. Constantin Brîncoveanu desfăcea acolo mari cantităţi de vin. În clădirile sale din Scheii Braşovului se aflau pivniţe încăpătoare în care se păstrau vinurile de la Piteşti. Oameni de încredere ai domnului, aşa cum era Radu Golescu, mergeau în lunile de toamnă la Braşov pentru măsurarea buţilor „cu vadra aceea de la oraş, de la Piteşti, care a făcut-o Măria sa Vodă"[96], deoarece vadra piteşteană avea altă capacitate decît vadra folosită la Braşov[97]. Constantin Brîncoveanu întreţinea legături amicale cu judele Braşovului, căruia îi trimitea daruri în vin, adresîndu-i-se astfel : „Pricina scrisorii, acum de astă dată către dumneata nu iaste alta, fără de cît facem dumitale ştire că, trimiţînd noi nişte vinuri ca să se bage în pivniţa de la casele noastre din Schei, după cum am trimis şi în alte dăţi, am poruncit ispravnicului nostru ca să dea şi dumitale o bute cu vin de Piteşti, ca dumneata s-o primeşti şi s-o bei cu sănătate"[98]. La fel proceda şi egumenul mănăstirii Cîmpulung, atunci cînd dăruia judelui din Braşov vin din viile pe care le avea mănăstirea în podgoria de la Piteşti, subliniind într-o scrisoare „...Ce vei vedea dumneata şă mai bine, ce bucate sînt"[99].

---

[90] MDGR, vol. IV, Bucureşti, 1901, p. 736.
[91] Radu logofătul Greceanu, **op. cit.**, p. 233.
[92] **Istoria României**, vol. III, Edit. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1964, p. 44.
[93] N. Iorga, **Opere economice**, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982, p. 599.
[94] Miron Costin, **Opere alese**, Edit. Tineretului, Bucureşti 1966, p. 283.
[95] N. Iorga, **op. cit.**, p. 617.
[96] N. Iorga, **Studii şi documente**, vol. X, p. 38—39.
[97] C. C. Giurescu, **Istoria românilor**, vol. III, Bucureşti, 1944, p. 612.

Calitatea vinurilor i-a determinat pe unii negustori braşoveni să ia în arendă sau să cumpere vii în Dealul Piteştilor. De aici trimiteau la Braşov „buţile şi buriele în căruţe sau pe spinarea cailor". Au fost situaţii cînd judeţul de la Piteşti, Draga Gheorghe şi Tănase Zaraf aveau în grija lor vinurile braşovenilor din Dealul Piteştilor[100].

Un alt centru comercial important pentru desfacerea vinurilor piteştene a fost Sibiul. Vinurile de la Piteşti, ca şi rachiurile — renumita „ţuică de Piteşti" au fost vîndute în oraşul de pe malurile Cibinului de negustorii Gheorghe Steriopol, Dincă Brătianu, Anastasie Hotnogul din Piteşti ş.a.[101].

Darea pe vin — vinăriciul —, la care erau obligaţi toţi viticultorii, aducea venituri însemnate curţii domneşti. În anul 1627, mănăstirea Tutana era scutită, printr-o poruncă a domnitorului Alexandru Coconul de plata vinăriciului, pentru vinul făcut pe ocina pe care o poseda la Văleni în Dealul Piteştilor[102]. În anul următor domnitorul Alexandru Ilieş întăreşte acestei mănăstiri partea domnească din vinăriciul de la Văleni[103]. Prin acte domneşti au primit dreptul de a lua vinăriciul de la diferiţi producători şi mănăstirile: Cîmpulung, Vieroşi, Radu Vodă. La 20 noiembrie 1539, domnitorul Radu Paisie (1535—1545) a dăruit mănăstirii Rîncăciov vinăriciul a cinci oameni din oraşul Piteşti[104].

---

[98] N Iorga, op. cit., p. 37.

[99] Şt. Meteş., **Relaţiile comerciale ale Ţării Româneşti cu Ardealul pînă în veacul al XVIII-lea**, Sighişoara, 1920 (1), p. 167.

[100] N. Iorga, **Opere economice**, 1982, p. 394. 415.

[101] D. Limona, **Casa de comerţ Nicolae D. Paciura din Sibiu**, Revista arhivelor (RA), VIII, nr. 1, Bucureşti, 1965, p. 282—283.

[102] D.R.H., B., 21, 1965, p. 435 (doc. 269/5.X.1627).

[103] Ibidem, 22, 1969, p. 315 (doc. 148/23.VIII.1628).

[104] D.R.H., B., II, 1981, p. 96—97. (doc. 72).

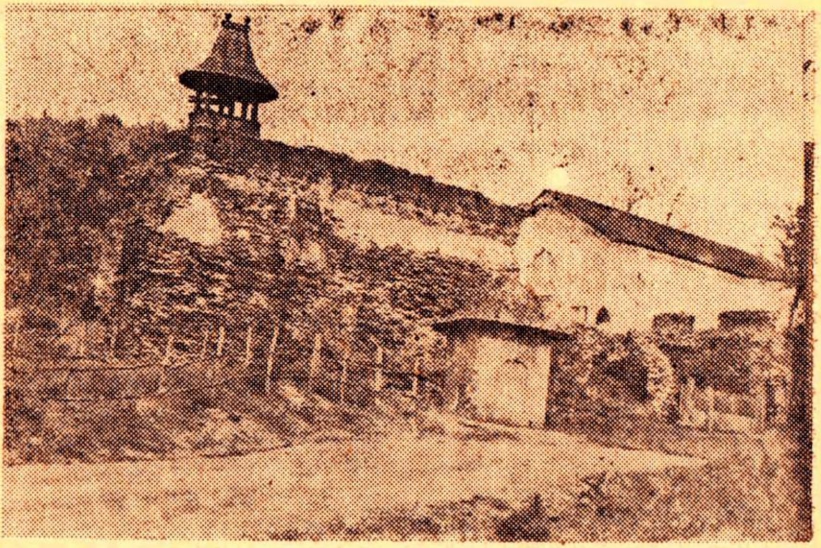

Urme ale unor edificii medievale de la Făget (Vieroşi)

Comerţul ca activitate permanentă a determinat înscrierea oraşului Piteşti în rîndurile celor mai active centre de schimb din Ţara Românească. Comerţul intern, cel extern şi de tranzit au dinamizat viaţa economică şi socială a localităţii.

Piteştii au polarizat şi au mijlocit şi schimburile de produse între deal, cîmpie, munte, cu oraşele şi satele din judeţul Argeş şi din judeţele limitrofe Muscel, Olt, Teleorman, Dîmbovita, Vîlcea sau din alte judeţe ca Vlaşca, Ilfov, Ialomiţa. Negustorii din Piteşti au întreţinut relaţii comerciale cu diferite oraşe din Ţara Românească, Transilvania, Peninsula Balcanică, (Vidin, Nicopole, Istanbul ş.a.), din centrul şi vestul Europei (Budapesta, Viena, Leipzig, Veneţia ş.a.).

Importante căi rutiere asigurau un intens trafic comercial în următoarele direcţii : **Drumul mare al Piteştilor** între Piteşti — Bucureşti — Brăila, cu ramificaţiile : Cîmpulung — Braşov şi Găieşti — Tîrgovişte ; **Drumul Argeşului** între Piteşti — Curtea de Argeş — Cîineni — Sibiu ; **Calea Giurgiului**, unul din cele mai vechi drumuri comerciale, menţionat în documente la 27 septembrie 1461[105], între Giurgiu — Piteşti — Cîmpulung — Braşov, cu ramificaţia Piteşti — Curtea de Argeş — Cîineni — Sibiu (acest drum intra în Piteşti pe fosta arteră Calea Giurgiului, astăzi bd. Petrochimiştilor) ; **Drumul Topanei** (astăzi Calea Drăgăşanilor), atestat la 13 iulie 1499[106], între Piteşti — Topana (jud. Olt) — valea Oltului ; de aici cu ramificaţii spre Drăgăşani, Tg. Jiu şi Rm. Vîlcea ; **Calea Craiovei** sau **Drumul Slatinei** între Piteşti — Slatina — Craiova — Turnu Severin — Vîrciorova, cu ramificaţiile Craiova — Dunăre — Vadul Diiului — Vidin (Bulgaria), Piteşti — Roşiori — Turnu (Măgurele) — Nicopole (Bulgaria), Piteşti — Roşiori — Zimnicea — Sviştov (Bulgaria)[107].

La finele secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, intrarea în Piteşti dinspre Bucureşti se făcea prin partea ESE a oraşului, în sectorul satului Prundu, cătunul Bănănăi, realizîndu-se astfel legătura cu Calea Giurgiului[108]. De sigur, o altă intrare principală pornea tot din Drumul mare al Piteştilor, la intersecţia cu Calea Cîmpulungului, în sectorul actualului pod rutier Piteşti — Bucureşti, în punctul numit „Podul Viilor". Această intrare ducea în str. Viilor, numită pînă la finele secolului al XIX-lea str. Podului sau Podurilor[109].

Pe primul plan, s-au situat schimburile cu oraşele Braşov şi Sibiu. Numai între anii 1503—1554, deci în cinci decenii, la operaţiile comerciale dintre Piteşti şi Braşov au participat 326 negustori piteşteni, cu 914 transporturi de mărfuri, în valoare de 1.953.960 aspri. Între oraşele din Ţara Românească, Piteştii se situau în anii 1529—1530 şi 1550 pe locul al II-lea, după Tîrgşor, şi respectiv, Cîmpulung-Muscel, iar în anii 1547 şi 1549, pe locul al III-lea, după Cîmpulung şi Tîrgovişte[110]. În socotelile

---

[105] F. Constantiniu, M .D. Popa, **Istoria României în date,** Edit. Enciclopedică română, Bucureşti, 1972, p. 100.

[106] D.R.H., B., I., 1966, p. 477—478 (doc. 293).

[107] **Istoria României,** Edit. Academiei R.P.R., vol. III, Bucureşti, 1964, p. 376 (La finele sec. XVIII, din Piteşti porneau şase drumuri comerciale ; A. Năstase, **Drumurile din Muntenia în secolul al XVIII-lea,** Buletinul Societăţii de Ştiinţe Geografice din R.S.R., s.n., vol. II (LXXII), 1972, p. 154—159.

[108] D. Lăzărescu, **Imaginea României prin călători,** vol. I, 1716—1789, Edit. Sport-Turism, 1985, p. 223 (Relatarea lui Sestini din 1780).

[109] Arh. St. Piteşti, fond Episcopia Argeş, dosar 14/1888.

[110] R. Manolescu, **Comerţul Ţării Româneşti şi Moldovei cu Braşovul (sec. XIV—XVI),** Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1965, p. 261—302.

Braşovului, se păstrează numele a zeci de negustori români din Piteşti care au întreţinut relaţii comerciale cu acest oraş în secolul al XVI-lea, dintre care amintim pe Arsenie, Borcea, Cioban, Cînde, Cîrste, Crăciun, Danciul, Dobre, Iancul, Ioan, Neagul, Oancea, Pană, Pîrvul, Radu, Stanciul, Stoica, Toma, Tudor, Vladul, Voinea și alţii[111]. Spre finele secolului al XVI-lea, în anul 1580, este amintit în socotelile Braşovului negustorul Donea din Piteşti („Es Kam der Done von Pitest hehr“)[112], alături de alţi numeroşi negustori ai timpului.

Legături comerciale permanente s-au întreţinut şi cu negustorii din Sibiu. Încă din secolul al XIV-lea „Sibienii treceau în Ţara Românească pe la Cîineni pentru a se îndrepta apoi, prin Slatina, către Turnu sau, prin Argeş, către Piteşti şi Tîrgovişte“[113]. În 1473, Matei Corvin, regele Ungariei, a îngăduit negustorilor din Sibiu să lărgească acest drum în Defileul Oltului care trecea pe la Cîineni în Plaiul Loviştei, iar de aici la Curtea de Argeş şi Piteşti[114].

În anul 1500, un număr de 22 negustori piteşteni au făcut 34 de transporturi la Sibiu, exportînd marfă în valoare de 23.260 dinari şi importînd în valoare de 15.350 dinari. Referindu-se la locul oraşului Piteşti în relaţiile comerciale cu Sibiul, Nicolae Iorga nota: „Încă din vremurile îndepărtate saşii Sibiului îşi trimiteau marfa lor prin pasul Turnu Roşu la Rîmnic şi în cale spre Bucureşti putea fi „hrănit“ şi un tîrguşor de drumul mare, ca Piteştii aceştia“[115]. În registrul vegisimal al Sibiului pe anii 1500—1509 sînt menţionaţi 16 negustori piteşteni care au plătit taxe comerciale acestui oraş. Sînt notaţi, printre alţii, negustorii: Danciul, Stan, Dumitru, Şerban, Stoica, Dragomir, Iorgu, Oprea, Neagu ş.a.[116].

Numele specifice româneşti ale numeroşilor negustori piteşteni, consemnate în registrele Braşovului şi Sibiului, constituie un puternic argument în combaterea afirmaţiilor unor istorici, în sensul că negustorimea din Ţara Românească ar fi fost în cea mai mare parte de origine străină și că progresul orașelor s-ar fi datorat acestora.

---

[111] A. Sacerdoţeanu, **op. cit.**, p. 203—206.

[112] Hurmuzaki — Iorga, **Documente privitoare la istoria românilor. Acte din secolul XVI (1517—1612)**, Bucureşti, 1900, p. 821—822.

[113] **Istoria Romăniei**, vol. II, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1962, p. 298.

[114] C.C. Giurescu, **Istoria românilor**, II, partea a II-a. Edit. Fundaţiei pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1937, p. 552.

[115] N. Iorga, **Drumuri şi oraşe în România**, Bucureşti, 1904, p. 52.

[116] A. Sacerdoţeanu, **op. cit.**, p. 206.

Activitatea comercială a piteștenilor s-a extins pînă în Peninsula Balcanică, efectuîndu-se schimburi cu mai multe orașe din sudul Dunării. Dintr-o scrisoare trimisă de către domnitorul Vlad Vintilă orășenilor din Pitești, Argeş şi Rîmnic, la data de 18 septembrie 1533, aflăm că negustorii piteşteni atunci cînd treceau Dunărea la Vidin prin vadul Diiului trebuiau să plătească vamă mănăstirii Tismana: „...de la o sută bolovani de sare, 3 bolovani de sare şi de cal, 6 aspri și de bou, 3 aspri și de vacă, 2 aspri și de doi berbeci, un aspru și de sacul de grîu, 2 aspri şi de butoiul de vin, 10 aspri..."[117].

Extinderea schimburilor comerciale interne și externe în secolele al XVI-lea — al XVII-lea au favorizat acumularea unor sume importante de bani de către anumiți negustori piteșteni. Sînt cunoscute mai multe cazuri cînd negustorii locali, încă de la începutul secolului al XVII-lea, au cumpărat în București — oraș în plin avînt economic —, prăvălii, case şi locuri de case, plătind mari sume de bani. Spre exemplu, Ianiu, fiul lui Scoca din Pitești, în 1628 stăpînea „loc de două prăvălii în Bucureşti, lîngă biserica lui Mihnea V"[118], iar postelnicul Stamate, mare neguţător din Pitești, în 1630—1632 a cumpărat loc de casă, două prăvălii etc. tot în București[119]. Avram, alt negustor piteştean, în 1671, cumpăra moșii[120].

În ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului al XIX-lea negustorii din Pitești au intensificat schimburile de produse cu Sibiul, îndeosebi, prin intermediul caselor de comerţ Hagi Constantin Pop şi Nicolae D. Paciura, care practicau şi comerţul de tranzit. Sînt cunoscute diferite tranzacţii din scrisorile de afaceri trimise sau primite de aceste case comerciale. Corespondenţii lui Hagi Pop la Pitești, în anii 1789—1820, erau Hagi Zeno Zupanioti, Russi, Mihail[121]. Nicolae Paciura a avut relaţii cu mulţi negustori și boieri din

---

[117] DRH, B, III, 1975, p. 272 (doc. 168)

[118] DRH, B, 22, 1969, p. 245 (doc. 111).

[119] Ibidem, 23, 1969, p. 229—230 (doc. 129); N. Iorga, **Opere economice**, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982, p. 584.

[120] N. Iorga, **op. cit.**, p. 584.

[121] **Ibidem**, p. 689.

Piteşti. De altfel, cu negustorul Gheorghe Steriopol era înrudit. Despre el, Paciura afirma că „poartă pe umerii săi întreaga Macedonie". Steriopol vindea în Sibiu cereale, iar prin intermediul lui Paciura, cumpăra cai de la Cluj şi comanda la Sibiu talgere pentru muzică, tulumbă, lumînări, şireturi pentru canapea şi scaune, untdelemn franţuzesc ş.a. La rugămintea lui Paciura, ruda sa din Piteşti îi căuta un conac în care să fie găzduit cu soţia „care doreşte să revadă sfînta Valahie". Paciura, împreună cu Papazoglu din Bucureşti, aducea de la Viena un număr foarte mare de coase, pe care le desfăcea în Piteşti şi în alte oraşe din Ţara Românească. Atanasie, hotnogiul din Piteşti, vindea în Sibiu lînă (miţe) şi monede vechi turceşti, iar casei Paciura, butoaie cu vin. Se interesa de preţul hîrtiei de Orlat. În copiile scrisorilor trimise de Paciura negustorilor şi boierilor piteşteni în anii 1812—1820, se găsesc informaţii preţioase cu privire la relaţiile comerciale dintre Piteşti şi Veneţia. Din oraşul lagunelor negustorii N.I. Mavrodoglu, Tiţu şi Constantin Nicolae expediau la Piteşti lui Toma Mauriciu, numit „Prea învăţatul", colete cu mărfuri veneţiene : hîrtie de scris, cărţi italieneşti, mătăsuri, perle false, rom, sardele, salamuri. Toma Mauriciu vindea aceste mărfuri în Piteşti şi la bîlciul de la Rîureni (Vîlcea). La rîndul său trimitea la Veneţia blănuri, misade de şoareci, cozi de nurcă. Acelaşi negustor piteştean comanda la Sibiu lacăte, portiţe de sobă, seminţe de zarzavaturi ş.a.[122].

Pe la 1818 afacerile comerciale de amploare erau dirijate de alţi mari negustori — Andreisto Hagi Zeno, N. şi C. Zapanioti, Ianachi Dim. Russi. Războiul din 1789—1792 a prilejuit penetraţia comerţului austriac în Ţara Românească. La Piteşti s-au deschis prăvălii cu mărfuri austriece. Importante prejudicii a adus comerţului şi războiul din 1806—1812. Mulţi negustori craioveni au fost nevoiţi să vină la Piteşti[123].

Unii negustori de la Braşov au avut prăvălii în Piteşti, aşa cum au fost : Ioan Lago din compania grecească, înainte de 1794, Mihail Ioan Tumbru, între 1753—1805, Atanasie Perşu, între

---

[122] D. Limona, op. cit., p. 282—283 ; I. Gr. Rădulescu, **Comerţul şi industria în trecutul oraşului Piteşti**, Piteşti, 1938.

[123] N. Iorga, op. cit., p. 93, 698. 718.

1801—1825. De asemenea, comercianţi din familia Şteflea de la Sălişte s-au stabilit la Piteşti[124].

Din catagrafia alcătuită în 1811 aflăm că în Piteşti activau 98 de negustori. Catagrafia din 1820 ne arată că în judeţul Argeş se constituise o companie (breaslă) unică a negustorilor din Piteşti şi Curtea de Argeş[125]. În aceste catagrafii ale negustorilor din Piteşti nu se face o distincţie clară între meşteşugari şi negustori, întrucît, în mod frecvent, în perioada respectivă, cei mai mulţi meşteşugari îşi comercializau singuri produsele atelierelor proprii.

Tîrgul de la Piteşti a funcţionat în toate perioadele evului mediu şi a contribuit la dinamizarea întregii activităţi economice a oraşului. În tîrg se vindeau şi se cumpărau produsele meşteşugăreşti şi agricole. Tot aici negustorii încheiau diferite tranzacţii comerciale. În Piteşti se organizau renumite tîrguri periodice, cu o durată, de obicei, de mai multe zile. Tîrgul săptămînal de aici era cunoscut încă din secolul al XVII-lea, în timpul lui Matei Basarab fiind foarte frecventat, atît de către negustorii din ţară cît şi de cei străini.[126]. La sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea tîrgul a continuat să funcţioneze cu un obor, consemnat în lista din 1806[127].

Evoluţia vieţii economice i-a determinat pe piteşteni ca, în anul 1811, să intervină la divan pentru a li se încuviinţa un tîrg săptămînal, cu obor de vite, scutit de vamă, la marginea oraşului, pe moşia mănăstirii Cotmeana. Divanul a răspuns ispravnicilor de Argeş că aprobă înfiinţarea tîrgului, dar vama trebuia neapărat plătită[128]. Este vorba de „Tîrgul din Deal“ care se ţinea săptămînal pe terenurile moşiei Stăncesca, din actualul cartier Trivale. Pe lîngă tîrgul săptămînal, în Piteşti se ţineau tîrguri temporare (bîlciuri sau iarmaroace), la anumite date ale anului. Bîlciurile aveau o veche tradiţie şi constituiau evenimente însemnate în viața economico-socială a orașului. La începutul secolului al XIX-lea erau notate într-un document următoarele date ale bîlciurilor : 23 aprilie (Sf. Gheorghe), la Înălțarea Domnului (dată variabilă), 20 iulie (Sf. Ilie) și 29 august[129]. Durata cea mai mare o avea bîlciul din 23 aprilie. Localnicii foloseau în mod curent cuvîntul tîrg și mai puțin termenul de bîlci.

---

[124] St. Meteş, **Emigrări româneşti din Transilvania în secolele XIII—XX. Cercetări de demografie istorică,** Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1971, p. 234, 238, 240, 277.

[125] C. Şerban, **Negustori argeşeni la începutul secolului al XIX-lea. Două documente inedite,** St. Com., Piteşti, V, 1980, p. 270—275.

[126] **Istoria României,** vol. III, Edit. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1964, p. 58 ; Gr. Popescu, P. Grigoriu, **Matei Basarab şi Vasile Lupu,** Edit. Enciclopedică română, Bucureşti, 1970, p. 42.

[127] M. Cantacuzino, **op. cit.,** p. 38.

[128] I. Cojocaru, **op. cit.,** vol. I, p. 110.

Exista de asemenea, „Tîrgul de sub Dealul Piteștilor" (Tîrgul din Dealul Piteștilor sau Tîrgul Dealului) de la Ștefănești-Pitești, organizat numai toamna, la culesul viilor. Era un tîrg anual foarte vechi al Piteștilor, deoarece se desfășura pe ocinile (moșia) orașului și ale orășenilor. Un tîrg similar se pare că a fost și la Valea Mare Podgoria[130], sat care aparține de comuna suburbană Ștefănești-Pitești. Dreptul de a ține tîrguri anuale în perioada culesului viilor a fost obținut la finele secolului al XVIII-lea și de către mănăstirile Cîmpulung și Hurezu [131].

Pe teritoriul municipiului Pitești, în satul Golești-Ștefănești a funcționat, începînd cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, tîrgul de pe moșia marelui boier Radu Golescu. Bîlciurile constituiau o sursă de mari venituri pentru domnie, boieri, mănăstiri, orașe și orășeni. Veniturile bîlciurilor de sub Dealul Piteștilor erau întrebuințate și pentru întreținerea spitalului mănăstirii Pantelimon[132].

În strînsă legătură cu intensificarea schimburilor comerciale, la Pitești se constată creșterea numărului de **hanuri**[133]. Hanurile îndeplineau nu numai funcția de găzduire a călătorilor. În ele se încheiau tranzacții comerciale între negustori, se efectuau operaţii financiare. În acelaşi timp serveau ca antrepozite şi locuri de schimb de mărfuri. Hanurile piteştene dispuneau de încăperi adecvate operaţiilor economice, de camere pentru dormit (adevărate hoteluri), de restaurante, curţi, magazii, grajduri, fînare etc. Cele mai cunoscute au fost, în pragul secolului al XIX-lea, hanul Episcopiei Argeș și hanul schitului Buliga.

---

[129] D. Ciucă, **Un perilipsis al bîlciurilor din tîrgurile din Țara Românească**, RA, XII, nr. 2, București, 1969, p. 276.

[130] C.C. Giurescu **Principatele române la începutul sec. XIX**, Edit. Științifică, București, 1957, p. 79—81 ; idem, **Contribuțiuni la studiul originilor și dezvoltării burgheziei române pînă la 1848**, Edit. Științifică, București, 1972, p. 79 ; C.C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, op. cit., vol. I, 1974, p. 233—234.

[131] N. Iorga, **Opere economice**, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 685.

[132] A. Oțetea, **Pătrunderea comerțului românesc în circuitul internațional (în perioada de trecere de la feudalism la capitalism)**, Edit. Academiei R.S.R., București, 1977, p. 87 și 93.

[133] **Istoria României**, III, 1964, p. 375.

Oraşul Pitești, ca și alte orașe din Ţara Românească, era un important **punct de vamă internă.** Atribuţia strîngerii vămii revenea pîrcălabului, ca reprezentant al domniei. Cel din Piteşti beneficia de anumite privilegii : dreptul de a avea cîrciumă scutită de cămănărit, scutire de olăcărit și altele, avantaje acordate de domnitor pe baza unei cărţi de vamă. Vămile interne asigurau venituri însemnate domniei. Au fost situaţii cînd domnitorul Radu de la Afumaţi, în secolul al XVI-lea, a dăruit mănăstirii Argeș jumătate din vama de la Pitești[134].

La finele secolului al XVIII-lea, pentru trecerea podului de peste rîul Argeș sau a vadului, la Pitești se plătea o taxă vamală numită brudină. De cele mai multe ori, vămile erau încasate de arendași[135].

În epoca medie la Pitești au fost utilizate, ca mijloc de schimb, atit **monedele** emise de domnitorii Ţării Româneşti (Vlaicu Vodă, Radu I, Mircea cel Mare ș.a.), cît și monedele emise în Moldova sau Transilvania. Pe lîngă monedele din cele trei ţări româneşti, pe teritoriul oraşului au fost găsite numeroase monede străine de argint și aramă, izolate sau în tezaure, din sec. XIV—XIX : turceşti, ungurești, austriece, germane, polone, raguzane, sîrbești, rusești etc. Au apărut și piese mai rare: monede persane de argint, monede spaniole de argint emise de Filip V (între 1700—1721) și de Carol IV (în 1797) precum și monede franceze de aramă (Louis XVI, 1792), acestea ajungînd la Pitești probabil prin intermediul armatelor.

---

[134] DRH, B, III, 1975, p. 86 (doc. 51/5.V.1528), p. 87 (doc. 52/25.V.1528), p. 94 (doc. 55/3.III.1528).

[135] C. Șerban, **Sistemul vamal al Ţării Românești în secolul al XVIII-lea.** SAI, III, 1961, p. 126 și urm.

Aspecte din viaţa socială a Piteştilor în epoca medie

Piteştii au fost oraş domnesc, cu autonomie limitată. Unii domnitori au subliniat acest statut juridic şi prin cunoscutele cuvinte protocolare „oraş al domniei mele". Spre exemplu, domnitorul Leon Tomşa, la 9 august 1631, încuviinţează lui „... Pană ceauşul de postelnici din **oraşul domniei mele din Piteşti..** (subl. ns.) să ţină morile lui Muşat vistier carele l-au ajuns în delniţele lui cu hotarul"[136].

La 22 ianuarie 1634, într-un act semnat de către domnitorul Matei Basarab, s-a scris : „...Dă domnia mea această poruncă a domniei mele acestui preot cu numele popa Costea **din oraşul domniei mele din Piteşti** (subl. ns.) ca să-i fie ocină în satul Izvorani din judeţul Muscel şi Pădureţ"[137]...

Oraşul Piteşti se bucura de anumite drepturi şi privilegii, cu toate că domnitorul era considerat stăpînul feudal al moşiei oraşului. De exemplu dreptul pe care îl aveau judeţul şi pîrgarii ca să primească jurămîntul sau mărturia jurătorilor, acesta fiind de regulă un drept domnesc[138], sau privilegiul Piteştilor acordat de Matei Basarab cu privire la vama vinului (vinărici), încrustat în piatra unei cruci.

Ca şi celelalte oraşe ale Ţării Româneşti, Piteştii au avut ca organ propriu de conducere un sfat format din 12 pîrgari în frunte cu un judeţ. Documentar îl constatăm la 27 august 1582, cînd o gloabă se plăteşte „...în oraş la Piteşti, înaintea judeţului şi înaintea a 12 pîrgari"[139], dar el trebuie să fi existat încă de la începutul organizării oraşului. Aleşi de către obştea orăşenilor, judeţul şi pîrgarii aveau multiple atribuţii politice, administrative, economice, juridice. Ei răspundeau în faţa domnitorului sau a trimişilor săi şi de aceea împreună cu părcălabii ș.a. erau considerați dregători domnești. Din timpul lui Mihai Viteazul s-a păstrat, în copie, cartea judeţului Ivan din Pitești, scrisă la 22 ianuarie 1596, dată în urma unui litigiu între Stanciul și mănăstirea Vieroși. în care se arată: „Iată dar, eu am scris, judeţul Ivan și 12 pîrcălabi (și) oameni buni din orașul Pitești această carte a noastră acestui om anume Stanciul..."

---

[136] DRH, B, 23, 1969, p. 423 (doc. 264).

[137] **Ibidem**, 24, 1974, p. 262—264 (doc. 195).

[138] C. Costăchel, P.P. Panaitescu, A. Cazacu, **Viaţa feudală în Ţara Românească şi Moldova (sec. XIV—XVII)**, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1957, p. 414, 430—434.

[139] Documente privind istoria României (DIR), B, Ţara Românească, veacul XVI, vol. V (1581—1590), Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1952, p. 73, (doc. 76).

„Și mărturii, po ime: Arsenie clucer i popa Gheorghe, i popa Sava i Leca cupet i Ivan pîrcălab i Pătru postelnic, Ivan, Iorga, Chirecă i Bojechi i Dima i Mircea i Stan i Gheorghe i Dumitru i Gheorghe Păun i Badea i pisah pop Gheorghi"[140].

Orașul Pitești a fost reședința capitanatului județului Argeș, iar în timpul regimului fanariot, reședința celor doi ispravnici (unui român și altul grec) ai acestui judeţ. Nu s-au păstrat suficiente documente din care să aflăm dacă sediul capitanatului, respectiv al ispravnicului, a fost întotdeauna la Pitești. Într-o notă intitulată „Din judeţulu Argeșiu" de I. C. Lerescu, publicată în anul 1860, se arăta: „Curtea de Argesiu a fost residenția capitanatului județului Argesiu pînă la avanimentulu Fanarioţiloru. Sub dominaţiunea acestora, spunu betrănii fără a arăta epoca ficsă, scaunulu ispravnicatului fu stramutatu în comuna Pitești[141]..."

La Pitești au staționat diferite unități și subunități militare românești. În secolul al XVII-lea, se aflau aici steaguri de călărași[142].

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în urma reorganizării armatei, domnitorul Alexandru Ipsilanti a înființat la Pitești o căpitănie, comandată de un spătar[143].

În documentele medievale, au fost înregistrate unele frămîntări sociale cauzate de accentuarea exploatării și a abuzurilor. Sînt indicii că răscoala seimenilor și dorobanților din anii 1654—1655, cărora li s-au alăturat orășenii și țărănimea, a cuprins și orașul Pitești. De asemenea, în cursul anilor 1654—1658, au avut loc incursiuni turco-tătare. În aceste împrejurări, se pare că una dintre bisericile piteştene — biserica domnească Sf. Gheorghe sau biserica Sf. Treime-Beştelei — a suferit stricăciuni[144]. Mişcările sociale de la finele secolului al XVIII-lea dovedesc că procesul de descompunere a relaţiilor feudale se intensifică. În anul 1791, negustorii piteşteni au refuzat să mai plătească taxele vamale care erau foarte mari[145]. Sesizat de nemulţumirile populaţiei orăşeneşti, domnitorul Alexandru Moruzi (1793—1796) a intervenit prin două porunci în anul 1793 trimise ispravnicilor judeţului Argeş ca să ia măsuri pentru respectarea preţului, greutăţii şi calităţii pîinii, stabilindu-se modalităţile de vînzare. Cu toate acestea, starea negativă de lucruri nu s-a remediat[146]. Dintr-o poruncă adresată vameşului din Piteşti în anul 1810 aflăm că s-a interzis a se mai lua vamă la pîine, ouă, lemne etc.[147].

---

[140] DRH, B, XI, 1975, p. 194—195 (doc. 150).

[141] Annale statistice și economice, I, nr. 3—4 (Annale statistice pentru cunoscința partei muntene din România), Bucuresti, iulie-decembrie, 1860, p. 126.

[142] C. C. Giurescu, **Istoria românilor**, vol. II, partea a II-a, 1937, p. 517.

[143] N. Bălcescu, **Opere complete**, vol. II, Edit. Cugetarea, București, 1944, p. 64—66.

Evenimente politice şi militare la Piteşti în evul mediu

Apărarea şi redobîndirea independenţei au fost o constantă a politicii externe a Ţărilor Româneşti, promovată de majoritatea domnitorilor şi susţinută de întregul nostru popor. Luptele de apărare purtate pe timpul lui Mircea cel Mare împotriva invadatorilor otomani s-au desfăşurat şi în spaţiul argeşean. Este posibil ca marea bătălie de la Rovine (1394), după cum indică unele surse, să se fi desfăşurat undeva lîngă rîul Argeş, între Dunăre (Cetatea Turnu) şi capitală (oraşul Curtea de Argeş), probabil în apropierea Piteştilor. Nu este exclusă şi o a doua luptă de apărare, desfăşurată în zona dintre Piteşti şi oraşul Curtea de Argeş[148].

---

[144] N. Stoicescu, **op. cit.**, p. 147 ; v. şi nota 58.

[145] **Istoria României**, vol. III, 1964, p. 680.

[146] V .A. Urechea, **Istoria românilor**, t. XI, Bucureşti, 1893, p. 667—668.

[147] A. Oţetea, op. cit,, p. 104.

[148] C .C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, **op. cit.**, p. 71—75 ; C. C. Giurescu, **Probleme controversate în istoriografia română**, Edit. Albatros, Bucureşti, 1977, p. 162—165 ; Mustafa Ali Mehmed, **Istoria turcilor**, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 125—127 ; I. Nania, **Contribuţii la problema localizării luptei de la Rovine**, SAI, V, 1963, p. 431—435.

În timpul dramaticei sale domnii, Radu de la Afumaţi (1522—1529 ; cu întreruperi) a angajat două din cele douăzeci de bătălii pe actualul teritoriu al judeţului Argeş (pe valea Argeşelului şi la Rucăr). În octombrie 1522, Ioan Zapolya, voievodul Transilvaniei (1510—1526) şi rege al Ungariei (1526—1540), cu 30 000 de ostaşi, trecînd prin Bran şi Rucăr, a venit în ajutorul domnului muntean, „...pîn' la oraş la Piteşti", de unde s-a înapoiat cu daruri mari, la 11 noiembrie în acelaşi an[149].

În anul 1534, în drum spre Buda, aventurierul Aloisio Gritti, fiul natural al dogelui Andrea Gritti, a sosit la Piteşti, însoţit de secretarul său, Tranquillo Andronico, în ziua de 27 iulie împreună cu o gardă alcătuită din 2 000 de ostaşi. Imediat a fost înconjurat de oastea domnitorului Vlad Vintilă de la Slatina (1532—1535), deoarece Gritti avea în anturajul său un pretendent la tronul Ţării Româneşti şi pe unii boieri ostili domnului muntean. În plus, în mare taină, aducea firmanul de înlocuire al acestuia. Pe baza dispoziţiilor date de Poarta otomană, Gritti aştepta să primească un ajutor în ostaşi şi bani de la domnul Ţării Româneşti. A doua zi, la Piteşti, s-a întîlnit cu voievodul Vlad Vintilă, iar apoi au mers împreună la Tîrgovişte. Cînd Gritti i-a prezentat ordinul de destituire semnat de sultan, Vlad Vintilă i-a replicat : „Nimeni nu are dreptul la asta", invocînd prerogativele autonomiei ţării în privinţa alegerii şi înlocuirii domnitorului. Zeci de boieri trădători sau opozanţi au fost arestaţi şi executaţi la Piteşti, printre care logofătul Vîlsan (Furcovici), fratele său marele spătar Radu, pîrcălabul Stan cu doi fii, Peia, fost mare spătar, Staico al lui Pârvan, mare vistier ş.a.[150].

În ultima parte a anului 1600 Mihai Viteazul a luptat pe teritoriul argeşean împotriva invaziei militare polone. Armatele polone şi oştile lui Simion Movilă au staţionat mai mult timp la Piteşti în anii 1600—1601, unde aveau comandamentele. Despre lupta de la Bucov pe Teleajen (20 octombrie 1600) şi consecinţele ei, se relatează într-o scrisoare în limba italiană expediată din Piteşti la 7 decembrie 1600 („Datum in Pitest, in Walachia alli 7 decembre 1600") de către un informator anonim. Ea a fost anexată la un raport al generalului imperial Basta şi se păstrează în Arhivele militare din Viena[151]. Într-un document în limba germană, din noiembrie 1600, se preciza că Ioan Potocki, starostele Cameniţei şi general al Podoliei, a trimis o scrisoare din Piteşti în care anunţă înlocuirea lui Mihai cu Simion Movilă[152].

---

[149] Radu Popescu, Vornicul, **Istoriile domnilor Ţării Româneşti**, ed. C. Grecescu, Edit. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1963, p. 39—40 ; C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, **op. cit.**, vol. II, p. 232—237 ; (despre domnia lui Radu de la Afumaţi) ; N. Stoicescu, **Radu de la Afumaţi**, Edit. Militară, Bucureşti, 1983, 43-44, 152.

[150] C. C. Giurescu şi Dinu C. Giurescu, **op. cit.**, vol. II, p. 239—240 ; A. Veress, **Acte şi scrisori privitoare la relaţiunile Ardealului şi Ungariei cu Moldova şi Ţara Românească**, I, Cluj, 1914, p. 240 (doc. 200) ; **Călători străini...**, vol. I, 1968, p. 243 ; A. Decei, Studii şi materiale de istorie medie, VII, 1974, p. 114—115, 127 ; St. Andreescu, Revista de istorie, t. 29, nr. 3 Bucureşti, 1976, p. 408—410.

La 1 noiembrie 1601, Simion Movilă, într-o scrisoare adresată de lîngă Piteşti regelui Poloniei, Sigismund al III-lea, anunţa că, ajutat de trupele polone conduse de Potocki, a înfrînt pe răsculaţi. Este vorba de oastea lui Mihai care alesese ca domn pe Radu Şerban. De asemenea, în scrisoarea din 5 noiembrie 1601, redactată tot la Piteşti, îi mulţumeşte marelui hatman şi cancelar Jan Zamoyski pentru ajutorul primit[153]. Documentele amintite mai sus relevă cu claritate că Simion Movilă a avut tabără militară şi reşedinţă temporară domnească la Piteşti.

În Piteşti, a trăit şi a activat marele logofăt Ioan Norocea, sfetnic apropiat al lui Mihai Viteazul. Ioan Norocea din Piteşti era căsătorit cu domniţa Stana, fiica domnitorului Mircea Ciobanul (1545—1554; 1558—1559) şi a doamnei Chiajna (fiica lui Petru Rareş, nepoată a lui Ştefan cel Mare) şi soră cu domnitorul Petru cel Tînăr (1559—1568). A avut proprietăţi în Piteşti şi în comunele suburbane Ştefăneşti, Colibaşi şi Mărăcineni. El şi-a început cariera politică în timpul lui Pătraşcu cel Bun, tatăl lui Mihai Viteazul, deţinînd mari dregătorii în Ţara Românească, Moldova şi Transilvania. Între altele, Ioan Norocea a îndeplinit funcţia de reprezentant al Transilvaniei la Poartă. A fost singurul mare boier care a participat efectiv în conducerea celor trei ţări româneşti. După ce Mihai Viteazul a ocupat tronul Ţării Româneşti, Ioan Norocea a ajuns mare vornic. În luptele cu otomanii, a comandat un corp de oaste la Dunăre şi a purtat, în numele voievodului, tratative cu Sigismund Bathory. Documentele vremii apreciază că Ioan Norocea a slujit „cu vărsare de sînge" pe Mihai Viteazul, care, la rîndul său, i-a acordat o încredere deosebită. Una din fiicele sale, Velica, căsătorită iniţial cu Vlad, domn al Ţării Româneşti între 20 iulie—6 august 1589, iar mai tîrziu cu Fabio Genga, omul de încredere al lui Sigismund Bathory, a exercitat o mare influenţă asupra lui Mihai Viteazul, luînd parte la viaţa politică a Transilvaniei în perioada anilor 1599—1601. Se poate spune că prin întreaga sa activitate logofătul Ioan Norocea din Piteşti a militat pentru realizarea premiselor diplomatice ale unirii celor trei ţări române. El a fost unul din ctitorii bisericii Sf. Mina (Greci) din Piteşti, zidită în 1564 (cunoscută sub numele biserica lui Norocea logofăt). A murit înainte de 14 martie 1600[154].

---

[151] Hurmuzaki, vol. XII, 1903, p. 1, 106.

[152] A. Veress, **Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti,** vol. VI, Edit. Cartea Românească, Bucureşti, 1933, p. 274—275 (doc. 251).

[153] Hurmuzaki, supl. II, vol. II, 1895 p. 70/72 (doc. XLI şi XLII).

La finele secolului al XVII-lea, deoarece Constantin Brîncoveanu a refuzat să accepte condiţiile impuse de Imperiul habsburgic, armatele austriece comandate de generalul Heissler au intrat în Ţara Românească prin pasul Bran şi au ocupat mai multe oraşe în decembrie 1689 printre care şi Piteşti, Cîmpulung, Curtea de Argeş. În acelaşi an, au ajuns la Piteşti şi oştile habsburgice conduse de markgraful Ludovic de Baden, care a lăsat aici un regiment[155].

În drum spre Suedia, regele Carol al XII-lea (1697—1718), venind din Turcia prin Rusciuc şi Giurgiu, a poposit la Piteşti între 19 octombrie şi 8 noiembrie 1714. În cursul călătoriei prin Ţara Românească a fost însoţit de cronicarul Radu Popescu, din dispoziţia domnitorului. Regele şi o parte din anturajul său au poposit în Piteşti şi, după tradiţie, a fost găzduit în casa Budiştenilor din satul Budeasa, situat în apropierea oraşului.

---

[154] Georgeta Totoi, **Rolul logofătului Ivan Norocea in viaţa politică a ţărilor române în a doua jumătate a secolului al XVI-lea,** Studii, revistă de istorie, XVI, nr. 2, Bucureşti, 1963, p. 409—428; idem, **Date noi in legătură cu logofătul Ivan Norocea din Piteşti,** Apulum, V, Alba Iulia, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1965, p. 323—345; (v. şi bibliografia); N. Stoicescu, **Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova,** Edit. Enciclopedică română. Bucureşti, 1971, p. 66—67.

[155] Cronicari munteni, **op. cit.,** vol. II, p. 23.

Pe casa din Budeasa se află o placă memorială cu următorul text : „Carol al XII-lea, regele Suediei, fugărit de vrăjmaşi, s-a ascuns şi odihnit aici". Învinsul de la Poltava (1709) aştepta sosirea unui curier trimis la Viena. La 26 octombrie a venit la Piteşti şi restul armatei suedeze de la Tighina, în frunte cu generalul Axel Sparre. Unităţile suedeze au plecat la 6 noiembrie, iar regele a părăsit Piteştii în secret şi deghizat, în noaptea de 8—9 noiembrie 1714, în direcţia Bran—Braşov, pe căi diferite[156].

Staţionarea regelui suedez la Piteşti şi intenţiile sale au fost urmărite cu atenţie de diplomaţia europeană prin agenţi informatori. De Torcy, secretarul (ministrul) pentru afacerile străine al Franţei, a primit de aici două note informative expediate de către un necunoscut. În prima scrisoare, cu data de 5 noiembrie 1714 (Pitetz), se arată că „regele a sosit aici la 19 octombrie, unde a rămas pînă în prezent, în aşteptarea reîntoarcerii unui curier trimis la Viena. Peste 10 zile, vor sosi la Piteşti cei 1 500 de ostaşi rămaşi la Bender (Tighina). Din Piteşti vor pleca pe căi diferite". În a doua scrisoare trimisă la 10 noiembrie 1714 (Pitetz), ministrul francez este anunţat că regele Suediei a plecat în Transilvania în noaptea de joi spre vineri (19 noiembrie 1714), deghizat şi în secret[157].

Într-o altă scrisoare, redactată în Bucureşti, la 21 octombrie 1714, se preciza că regele Suediei a sosit de aproape unsprezece zile în provincia Valahia şi este găzduit la Piteşti (Pitest), nu prea departe de Bucureşti. Aici va rămîne pînă ce va primi un răspuns de la Viena şi pînă cînd va sosi suita sa de la Bender (Tighina)[158]. N. Iorga în relatările sale despre oraşele din România, atunci cînd a descris Piteştii, a notat : „O dată, viind de la Bucureştii lui Ştefan-vodă Cantacuzino şi mergînd spre Cîinenii din pasul Oltului, a trecut printre sătuţele Piteştilor un oaspete aşa de mare şi de neobişnuit ca regele viteaz şi nebun al Suediei eroice, Carol al XII-lea, învins şi fugar"[159]. Aşadar, Iorga consideră că regele suedez a trecut în Transilvania pe la Cîineni — Turnu Roşu.

---

[156] Radu Popescu, **Istoriile domnilor Ţării Româneşti,** Cronicari munteni, II, 1961, p. 488 ; Remus Ilie, **Drumul regelui Carol al XII-lea prin Ţara Românească şi Ardeal în anul 1714,** Revista istorică, XX, nr. 1—3, Bucureşti, 1934, p. 23—26 (v. şi bibografia).

[157] N. Iorga, **Acte şi fragmente cu privire la istoria românilor,** I, Bucureşti, 1895, p. 100—101.

[158] Hurmuzaki, supl. I, vol. I, 1886, p. 432.

În timpul repetatelor războaie austro-ruso-turce din secolul al XVIII-lea şi de la începutul secolului al XIX-lea, Piteştii au devenit nu numai punctul de concentrare, aprovizionare şi trecere a trupelor, ci şi locul de desfăşurare a unor bătălii. Astfel desfăşurarea războiului austro-turc din 1716—1718 a avut ca urmări ocuparea şi jefuirea oraşului de către armatele austriece[160]. În perioada războiului austro-turc din 1735—1739, domnitorul Constantin Mavrocordat, cu un corp de 30 000 de ieniceri, la care s-au adăugat şi 10 000 de români, sub conducerea fratelui său, Ion Mavrocordat, s-a îndreptat, în anul 1737, spre Transilvania. Avangarda compusă din români a atacat „cu furie" un detaşament de 500 husari aflaţi la Piteşti, condus de colonelul conte Bargozzi. Colonelul a murit în luptă, iar românii, victorioşi, s-au îndreptat spre Cîmpulung, restul armatei austriece retrăgîndu-se în Transilvania.

În vara anului 1772, pe timpul războiului ruso-turc din 1768—1774, armatele otomane au provocat mari distrugeri în oraşul Piteşti[161]. Alte documente prezintă oraşul Piteşti în perioada războiului ruso-austriaco-turc din anii 1787—1791. Aici au fost repartizate unităţi militare otomane şi s-au amenajat, mari depozite de cereale şi furaje. Turcii au format un cordon de luptă spre graniţa cu Transilvania care includea şi oraşul Piteşti[162].

În împrejurările acestui război, la Piteşti a avut loc o luptă între austrieci şi turci, în august 1791, în timpul căreia a murit istoricul şi etnograful amator austriac Franz Joseph Sulzer (1727—1791). Sulzer se născuse în Elveţia (Laufenburg) şi ajunsese căpitan în armata habsburgică. În anul 1776, a fost chemat în Ţara Românească de către domnitorul Alexandru Ipsilanti ca secretar, consilier, inginer topograf, profesor de filozofie şi drept. A fost inmormîntat in fostul cimitir catolic din Piteşti. În lucrările sale de istorie (Geschichte des Transalpinischen Daciens, Viena, 1781—1782, 3 vol.) a susţinut teza greşită cu privire la formarea poporului român şi a limbii române în sudul Dunării. Sulzer este considerat promotor al acestei teorii neştiinţifice, preluată şi propagată în secolul al XIX-lea de geograful şi istoricul Robert Roesler (1836—1874), precum şi de alţi adepţi ai teoriei tendenţioase imigraţioniste care contrazice flagrant realitatea istorică[163].

---

[159] N. Iorga, **România cum era pînă la 1918**, I, Edit. Minerva, Bucureşti, 1972, p. 140 ; v. şi I. Hurdubeţiu, **Istoria Suediei**, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, p. 156—157.

[160] G. I. Ionescu-Gion, **op. cit.**, p. 78.

[161] Gr. Uriţescu, **op. cit.**, p. 215—216.

[162] Hurmuzaki, vol. XIX, partea I, 1922, p. 387, 522—524.

Războiul ruso-turc din 1806—1812 a pricinuit multe daune în Piteşti ,oraşul fiind un important punct strategic pentru armatele străine. A fost ocupat la început de armata turcă iar apoi de cea rusă. Dintr-un raport, cu data de 24 aprilie 1812, înaintat de agentul imperial austriac Fleischh~~n~~ackl cancelarului Metternich aflăm că la Piteşti a fost cantonat, printre alte unităţi, regimentul rus de ulani din Volhinia. Acest regiment a primit dispoziţie ca să recruteze efective de ostaşi din Ţările Române[164].

La începutul secolului al XIX-lea, în primăvara anului 1813, au poposit în Piteşti marele vornic al Ţării Româneşti, Constantin Dudescu şi contele Auguste de Lagarde. Ei călătoreau spre Transilvania, iar de acolo, prin Pesta şi Viena, la Paris, în vederea convorbirilor secrete cu Napoleon Bonaparte. La Piteşti au fost găzduiţi de ispravnicul judeţului Argeş, Nicolae Golescu, vărul lui Constantin Dudescu[165].

Încă din secolul al XVII-lea, Piteştii au devenit un însemnat punct de poştă atît pe rutele interne cît şi pe cele internaţionale. În acest secol, unul din principalele drumuri de poştă din Ţara Românească a fost pe distanţa Bucureşti — Piteşti — Slatina — Craiova[166]. În anul 1787 s-a deschis linia de poştă între București — Pitești — Curtea de Argeș — Cîineni — Turnu Roșu care făcea legătura cu poșta austriacă. În anii 1791—1792, trimiterile poștale între Viena și Istanbul se efectuau prin Sibiu, Pitești, București și Giurgiu, iar în anul 1803 un serviciu poștal permanent, pe același traseu, a fost stabilit între Europa Centrală și Imperiul otoman. În anul 1795, distanța dintre Pitești și București era parcursă de poștalioane în 18 ore[167]. Casa menzilurilor (poșta), de la Pitești care funcționa din secolul al XVIII-lea, la 1 mai 1811 avea 48 de cai și făcea legătura între București — Cîineni, București — Curtea de Argeș și București — Cîmpulung[168]. De la București la Cîineni erau următoarele stații de poștă : București, Bolintinul, Florești, Măruntiș, Găiești, Cîrcinov (Topoloveni), Pitești, Mănicești, Curtea de Argeș, Sălătruc, Pripoarele, Cîineni.

---

[163] **Istoria României,** vol. III, 1964, p. 534, 555, 1092, 1120 ; P. Cernovodeanu, **Societatea feudală românească văzută de călători străini** (sec. XV—XVIII), Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1973, p. 33—35 ; v. C. Diaconovich, **Enciclopedia română,** t. III, Sibiu, 1904, p. 1042 ; **Dicţionarul enciclopedic român,** vol. IV, Bucureşti, 1966, p. 552, **Enciclopedia istoriografiei româneşti,** Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p. 307—308.

[164] Hurmuzaki, serie nouă, vol. II, Editura Academiei Bucureşti, 1967, p. 15—16 (doc. 16).

[165] Hurmuzaki, vol. X, 1897, p. 549 ; Al. Alexian, **Un logofăt valah la Napoleon Bonaparte ?** Magazin istoric, III, nr. 6, Bucureşti, 1969, p. 20.

[166] Al. Cebuc, C. Mocanu, **Din istoria transporturilor de călători în România,** Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 50.

Orașul Pitești în izvoare medievale externe

Datorită poziției geografice și strategice, importanței economice și politice, orașul Pitești apare consemnat în numeroase documente medievale externe : cărți, rapoarte, memorii sau note de călătorie, scrisori ale unor personalități europene, hărți geografice și militare etc.

Din secolul al XVI-lea, Piteștii au început să figureze în diferite lucrări cartografice europene[169]. Astfel, în anul **1546**, în harta întocmită de Giacomo Gastaldi, intitulată **Carta dei Paesi Danubiani**, editată la Veneția, localitatea apare sub de-

---

[167] C. Minescu, **Istoria poștelor române**, București, 1916, p. 126, 129.

[168] I. Cojocaru, **op. cit.**, I, p. 100.

[169] D. Dem. Dimancesco, **Monumenta cartographica Moldaviae, Valachiae et Transilvaniae**, San Francisco MDCCCCXXXIII, 1933—1935 (dăruit de autor lui Nicolae Titulescu, cu autograf), f. 28—29 (sec. XVI—XVII) ; Colecția de hărți medievale a Muzeului județean Argeș din Pitești, sec. XVI—XVII ; Florio Banfi, **I Paesi Romeni nei monumenti cartografici italiani del Rinascimento**, extras din Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg, vol. II, (1954), vol. III (1955/1956), Freiburg, 1956, tav IX (nr. 11) — tav. XXIX (nr. 45) ; M. Popescu-Spineni, **România în istoria cartografiei pînă la 1600**, I, II, București, 1938 ; idem, **România în izvoare geografice și cartografice...**, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 89—209 (Evul mediu).

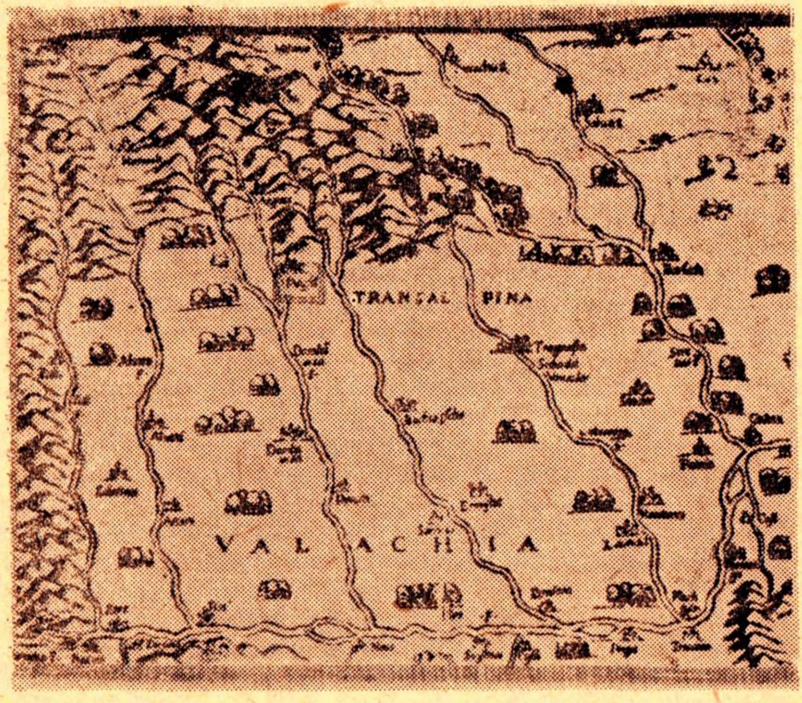

Orașul Pitești, înscris pe harta lui Giacomo Gastaldi (1546)

numirea de Pitiesd[170]. Este una din primele mențiuni cartografice ale Piteștilor. Peste puțin timp, în harta Transilvaniei și a unor zone din Țara Românească și Moldova, întocmită de G. Reichersdorf, în anul 1550, întîlnim localitatea Pitesi Coenobium. De asemenea, I. Sambucus menționează în harta sa din 1566 Pitèsi Coenobium[171].

---

[170] Florio Banfi, op. cit., tav. IX (nr. 11), Giacomo Gastaldi, **Carta...** (Biblioteca Apcstolica Vaticana, hartă mare, gravată în lemn, din 4 foi, reunite, Veneția, 1546).

[171] Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, **De la statul geto-dac la statul român unitar.** Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 168—169. (harta lui Johannes Sambucus).

Denumirea **Pitesi Coenobium** indică existenţa unor vechi şi însemnate aşezăminte monahale în Piteşti (mănăstiri, schituri sau chinovii). Este singurul oraş din ţara noastră care a fost cartografiat cu acest toponim. În hărţile ulterioare oraşul Piteşti este notat, după cum urmează : **Pitesi Coenobium** (1579, Heyns), (1598, Ortelio), (finele sec. XVI, Heyns-Galle), (finele sec. XVI, Orteli, tip. Brescia), (1664, Jaillot), (1686, tip. Roma, dar şi Pitesck, Pilesck, deci trei grafii pentru Piteşti, pe aceeaşi hartă !) ; **Pitesi Sinobium** (1596, Oct. II Fugger) ; **Pitesck Sinobium** (1630, Levinius), (1687, Vischer), (—, Custodis), (—, Allard) ; **Pitesi** (1601, Ortelius) ; **Pitesch** (1559, 1560, 1566, Gastaldo), (1560, Licinius), (1562—1564, —, Vaticano), (1572, Bertelli), (1578, h. Imp. otoman), (1584, —), (1693, 1696, Sanson) ; **Pilesch** (1560, Lafreri-Licinius), (1578, Jode), (1584, Ortelius-Castaldo) ; **Pilesck şi Pitesck** (1684, Cantelli) ; **Pitiesd** (1584, Castaldo—Ortelius) ; **Pitiesth** (1584, Gastaldo) ; **Pitesk** (1578, Jode), (1579, Sambucus), (1595, 1600, 1602, 1600—1638, Mercator), (1596, Antonio), (1598, Lazio), (1600, Sambucus), (1620, Koerius), (1640, tip. Blaeu), (1677, tip. Paris), (1683 — Pitesk als Pilesch—Berry), (1692, Sanson), (cca. 1700, tip. Paris) ; **Pitest** (1595, 1602, 1608—1610, Mercator), (1630, G. şi I. Blaeu), (finele sec. XVII, G. şi L. Valk), (—, h. Danubii... de Haupt şi Vind) etc. S-au găsit şi alte forme de grafiere a toponimului Piteşti, însă, pentru exemplificare şi comparaţie sînt prezentate cele mai frecvente. Unele litere au fost scrise, transcrise sau tipărite eronat de autorii hărţilor şi de unii tipografi.

În cele mai multe hărţi rîul Argeş este confundat cu afluentul său Dîmboviţa, iar oraşul Piteşti apare localizat cînd pe partea stîngă cînd pe partea dreaptă a rîului notat greşit.

O semnificaţie istorică deosebită are includerea Piteştilor în harta XI pictată în loggia celebrului artist al Renaşterii Rafael Sanzio, din Palatul Vaticanului, realizată înainte de 1562. Pe această hartă oraşul de pe malurile Argeşului este grafiat **Pitesan**. Loggia a fost proiectată de Bramante şi construită de Rafael Sanzio, în conformitate cu propriile sale vederi. Giovanni şi Donato da Udine au realizat bolţile şi tavanul. Pirro Ligorio a acordat asistenţă ştiinţifică celor care au proiectat hărţile. De execuţia cartografică a răspuns Stefano Francese, desenator din Paris, iar Antonio Vanosino da Varese a pictat hărţile cu ajutorul lui S. Dentis[172]. În secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea oraşul Piteşti este prezent în tot mai numeroase hărţi europene.

Subliniem că prin intermediul lucrărilor cartografice, oraşul Piteşti a fost mai bine cunoscut în diferite ţări.

Alte surse istorice ne oferă preţioase informaţii cu privire la viaţa economică, socială, politică şi culturală a oraşului Piteşti în epoca medievală. O relatare semnificativă este aceea din anul 1640 a episcopului catolic Pietro Deodato Baksic sau Petru Bogdan Baksic (c. 1601/3—1674), care călătorind prin Ţara Românească a vizitat şi oraşul Piteşti (Pitescti). Constată că aici sînt numeroase vii care „dau vinurile cele mai bune din toată Ţara Românească". Aici „se face o pîine foarte frumoasă, albă şi gustoasă". Oraşul are biserici frumoase şi o mănăstire. La Piteşti nu sînt catolici. Apreciază că în localitate se află „200 de case de români, adică vreo mie de suflete, oameni ceva mai răsăriţi"[173].

În anul 1657, un călător suedez, baronul Claes Ralamb (1622—1695), în drum spre Istanbul a străbătut Ţara Românească şi a ajuns la Dunăre în ziua de 30 aprilie. Acolo a întîlnit trei formaţii militare de cavalerie, una fiind din Piteşti. Militarii piteşteni se aflau în garnizoană pe frontiera dintre Muntenia şi Turcia. Trupele amintite au excortat grupul de suedezi pînă la frontiera din zona Călăraşi[174].

Arhidiaconul Paul de Alep, fiul şi însoţitorul patriarhului Macarie de Antiohia, în timpul călătoriilor făcute prin Ţara Românească între anii 1653—1658, sosind la Piteşti, în ziua de 13 ianuarie 1657, a notat: „...noi am ajuns într-un mare centru comercial — Piteşti, cu zece biserici construite din piatră şi cărămidă, unde „...se face un vin dulce, bun, care are un mare renume şi este cel mai bun din toate vinurile produse în Ţara Românească". De la Piteşti au mers la Curtea de Argeş, iar apoi la Cîmpulung şi de aici la mănăstirea Vieroşi de lîngă Piteşti, situată în actualul sat Făget, din comuna suburbană Colibaşi. Arhidiaconul a reţinut că „Această localitate produce un vin cu „efsiten“ pe care ei îl numesc pelin (în ms. arab : Cellinu) ; este foarte ameţitor şi este de diferite feluri şi calităţi“. În vara anului 1658, din cauza tulburărilor interne, patriarhul Macarie şi-a stabilit reşedinţa provizorie la Piteşti. „Nu l-am găsit pe domnul nostru patriarh la Bucureşti — relatează Paul de Alep —, căci din cauza deselor tulburări şi spaime care se iveau în oraş şi a desăvîrşitei lipse de locuitori, el plecase de acolo şi se dusese la Piteşti unde şi-a stabilit reşedinţa ; şi eu m-am dus la el. S-a bucurat mult că scăpasem cu viaţă, fapt în care nimeni nu mai nădăjduia...“[175]. Patriarhul Macarie a plecat din Piteşti spre Bucureşti la începutul lunii septembrie 1658.

---

[172] Ion Dumitriu-Snagov, **Imaginea teritoriilor româneşti în Loggia lui Rafael Sanzio**, Revista arhivelor, anul LX, vol. XIV, nr. 3, Bucureşti, 1983, p. 245—256 (Pitesan, p. 250).

[173] **Călători străini**... vol. V., 1973, p. 208—209.

[174] Alf Lombard, **Les Terres Roumaines vues par un voyager suédois en 1657**, Revue des Etudes Sud-Est Européennes, t. XII, nr. 4, 1974, p. 559.

Generalul austriac Veterani, la 1 octombrie 1688, în raportul despre Ţara Românească trimis împăratului Leopold I, referindu-se la itinerarul parcurs de la Olt (Slatina) la Piteşti, a scris următoarele : „După ce treci apoi rîul Olt, dai de cîmpie, întreruptă totuşi mereu de păduri şi dealuri, această cîmpie se întinde cale de patru zile pînă la Piteşti, localitate care, deşi este socotită ca un oraş poate fi luată drept un sat ; împrejurimile sale sînt roditoare şi (sînt) mai ales păduri, văi şi munţi (sic) ; din acest loc se ajunge apoi cu greu la Turnu Roşu...“

Despre oraşul Piteşti şi mai ales despre calitatea vinurilor de aici consemnează şi Anton Maria del Chiaro Fiorentino (1669 — post 1727), cărturar italian care a slujit ca secretar şi sfetnic pe domnitorii Constantin Brîncoveanu, Ştefan Cantacuzino şi Nicolae Mavrocordat. În lucrarea sa, intitulată „Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia...“, del Chiaro aminteşte că, în călătoriile întreprinse prin Ţara Românească, unde a stat între 1710—1714, a cunoscut oraşul Piteşti, tîrg înconjurat de bogate vii, „renumit pentru vinurile sale albe şi dulci“[176]. În cartea sa, călătorul italian s-a referit şi la extragerea aurului din nisipurile rîului Argeş, ocupaţie semnalată în documente încă din secolul al XVI-lea[177].

---

[175] **Călători străini...** vol. VI, partea I, 1976, p. 164, 172, 180, 261, 272, 275—276.

[176] **Călători străini...** vol. VIII, 1983, p. 374.

[177] St. Olteanu, **Cercetări cu privire la producţia minieră din Moldova şi Ţara Românească** (sec. X—XVII), Studii, revistă de istorie, t. 19, nr. 5, Bucureşti, 1966, p. 950—951, 963.

Fr. J. Sulzer (1723—1791) a notat despre Piteşti, printre altele, următoarele : „...Piteştii, sediu de isprăvnicat, aşezare prosperă cu tîrg..." şi „...Piteşti, un tîrguşor..., cu opt biserici, o mănăstire, mai multe case boiereşti şi locuinţele ispravnicilor de district .Este situat pe malul de vest al rîului Argeş, avînd o frumoasă poziţie. Nu departe se află dealurile cu vii... În aceste locuri ar fi trebuit să existe vechea Argidava... Oraşul ar fi putut avea o situaţie mult mai bună dacă n-ar fi suferit de pe urma războaielor ruso-turceşti"[178].

Interesante observaţii şi date despre Piteşti se găsesc în lucrarea savantului naturalist italian Domenico Sestini (1750—1832), intituiată „Viaggio curioso-scientifico-antiquaria per la Valachia, Transilvania ed Ungheria, fino a Vienna", tipărită la Florenţa în anul 1815. Sestini a fost chemat la Bucureşti de către domnitorul Alexandru Ipsilanti (1774—1782, 1796—1797), pentru funcţia de secretar şi ca preceptor al beizadelelor Constantin şi Dimitrie. Îndreptîndu-se către Viena, Sestini a plecat din Bucureşti la Piteşti în dimineaţa zilei de 27 mai 1780, împreună cu fraţii Constantino şi Carlo di Ludolf, fiii ambasadorului Regatului celor Două Sicilii la Istanbul, şi de cavalerul de Saint-Priest, fratele ambasadorului regelui Ludovic al XVI-lea al Franţei pe lîngă Poarta otomană. Călătorii au poposit în localităţile Floreşti şi Găieşti. După ce au străbătut satul Pătroaia au ajuns la rîul Argeş pe care l-au trecut prin vad, mai jos de Piteşti .La data de 29 mai 1780 au intrat în Piteşti, reşedinţa judeţului Argeş, unde au fost primiţi de către unul din cei doi ispravnici. Sestini a notat numele capitalei argeşene **„Pitesety** che é Wrasce" („Wrasoe, cioè città" adică oraş). De asemenea, Sestini afirmă că aici la Piteşti, s-ar fi aflat vechea cetate dacică **Argidava.** Călătorul italian a văzut multe case boiereşti în oraş. A reţinut datina punerii ramurilor de fag in faţa caselor în ziua de 23 aprilie (Sf. Gheorghe) „ca să le poarte noroc". Ispravnicul de Argeş le-a asigurat o ospitalitate minunată, la masă oferindu-le vinuri bune din podgoriile piteştene. A doua zi, 30 mai 1780, Sestini şi ceilalţi călători au părăsit Piteştii şi după şapte ore de mers au ajuns la Curtea de Argeş[179].

---

[178] Fr. J. Sulzer, **Geschichte des transalpinischen Daciens...,** I. Wien, 1781—1782 p. 336.

Stefano Raicevich, numit agent comercial şi diplomatic al Austriei în Principate, într-un raport din 25.VII.1782 trimis din Bucureşti cancelarului Kaunitz la Viena, cu privire la călătoria sa spre Ţara Românească, printre altele, informa că la 20 iulie 1782 a ajuns la Sibiu ; de acolo, prin Turnu Roşu şi rîul Vadului, unde a trecut podul peste Olt la 21 iulie 1782, însoţit de ispravnicul judeţului Argeş, a plecat spre Piteşti. La amiază a poposit la Piteşti, oraş mare (grossi Borgo), în casa ispravnicului. Oraşul are o poziţie foarte frumoasă, fiind situat lîngă rîul Argeş. În partea stîngă se vedeau dealurile acoperite cu vii şi pomi fructiferi, iar în dreapta se întindea o cîmpie imensă pînă la Dunăre[180].

Între Piteşti şi Turnu Roşu, la finele secolului al XVIII-lea, se călătorea în condiţii grele, deoarece drumul străbătea un relief deluros şi muntos accidentat. Consulul Austriei, Metzburg, care a sosit în Ţara Românească în decembrie 1786, l-a descris astfel : „Prima jumătate a drumului, de la Turnu-Roşu pînă la Piteşti, trecea fără întrerupere peste culmile cele mai înalte şi mai abrupte ; în multe locuri nici nu-ţi vine să crezi că se poate merge călare sau pe jos. Din cauza primejdiei ameninţătoare, am fost silit să fac împreună cu oamenii mei drumul pe jos, iar copiii mei au trebuit să fie purtaţi în braţe, în timp ce arnăuţii şi sătenii duceau carele pe umeri". Bagajele erau transportate în căruţe trase fiecare de doisprezece cai, şi, în unele locuri erau înjugaţi şase perechi de boi. Numeroşi săteni le însoţeau între staţiile de poştă pentru a evita răsturnarea lor. Se călătorea între orele 5 dimineaţa şi 18—19 seara. Călătoria între Turnu-Roşu şi Bucureşti a durat opt zile[181].

În timpul călătoriilor sale prin mai multe ţări europene, efectuate în anul 1792, englezul William Hunter a străbătut şi meleagurile argeşene. Din memoriile alcătuite cu acest prilej reiese că a întîmpinat unele dificultăţi în privinţa aprovizonării cu alimente în satele sărăcăcioase, dar cu poştalioanele a circulat în bune condiţii. „La Piteşti, care este un mic oraş,

---

[179] Dan Lăzărescu, **Imaginea României prin călători**, vol. I, 1716—1789, Edit. Sport-Turism, Bucureşti, 1985, p. 221—222.

[180] Hurmuzaki, vol. XIX, partea I, 1922, p. 19—20 (doc. XIX).

[181] Hurmuzaki, vol. XIX, partea I, 1922, p. 253 (doc. CCXXXXIV) ; A. Oţetea, **op. cit.**, p. 140—141.

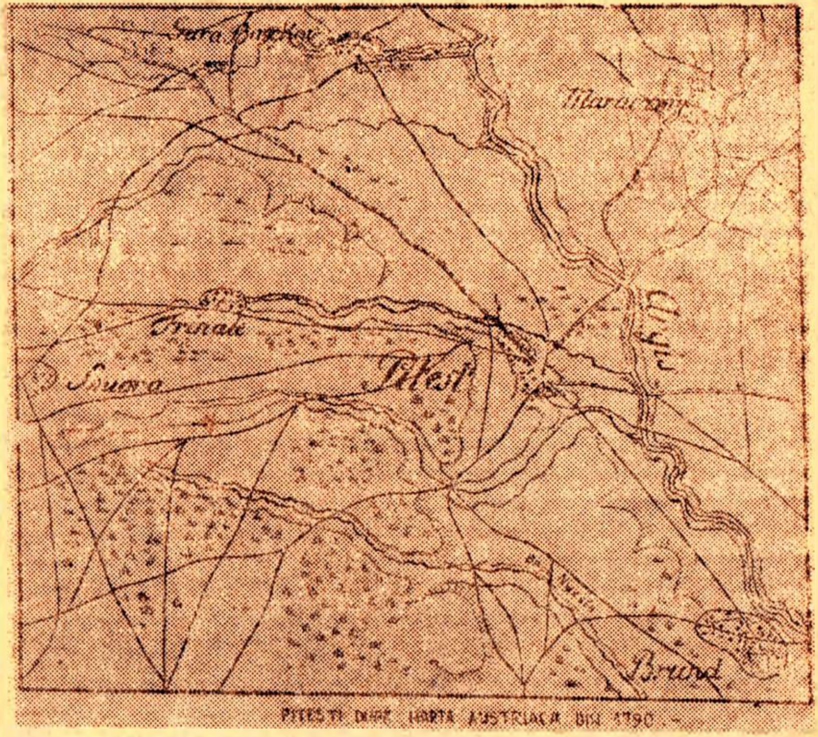

Oraşul Piteşti într-o hartă austriacă din anul 1790

plăcut, aşezat pe malul vestic al rîului Argeş, i-am făcut o vizită guvernatorului, care, conform obiceiului ţării ne-a tratat cu cafea şi dulciuri“. De la un magazin a cumpărat alimente pentru a avea pe drum, ca măsură de precauţie. „Plecînd din Piteşti, drumul... se continuă printr-o pădure frumoasă, cu o mulţime de copaci mari, bine dezvoltaţi şi prezintă una din cele mai vii şi mai pitoreşti privelişti pe care am văzut-o vreodată“[182].

---

[182] William Hunter, **Travels in the year 1792, Through Frances, Turkoy, and Hungary, to Vienna**, London, 1796, p. 337—339 ; N. Iorga, **Istoria românilor prin călători**, Edit. Eminescu, Bucureşti, 1981, p. 649.

Călătorului englez John Morritt (1772—1843), viitorul prieten intim al lui sir Walter Scott, prezent în Țara Românească în anul 1794, a constatat numărul mare de prăvălii din Pitești. A remarcat faptul că „Ispravnicul orașului vorbea franțuzește și era foarte politicos". Morritt era însoțit de pictorul vienez Luigi Mayer care a executat mai multe desene în Țara Românească, printre acestea fiind și o imagine din Pitești. În ziua de 19 iulie 1794, Morritt s-a întîlnit, dincolo de Pitești, cu ambasadorul englez sir Robert Ainslie, care se înapoia de la Constantinopol în Marea Britanie. Desenele lui Mayer au fost publicate în albumul lui Ainslie[183].

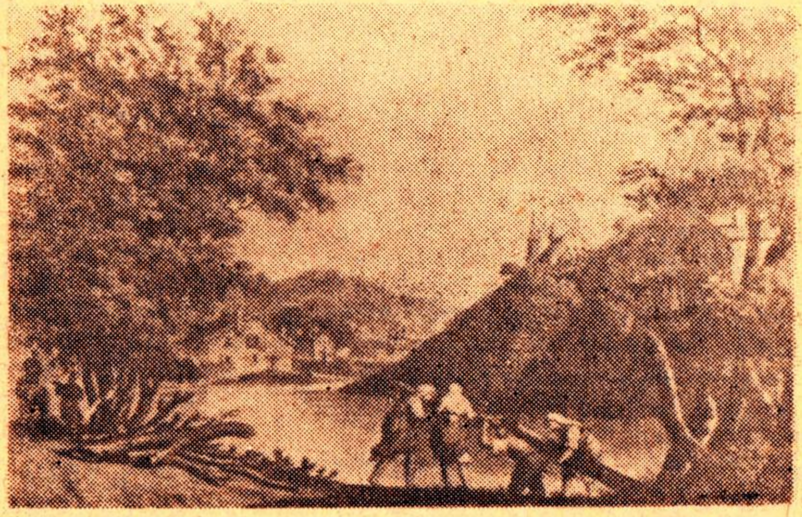

O imagine a Piteștilor în viziunea pictorului vienez Luigi Mayer, care a însoțit pe călătorul englez John Morritt, în anul 1794, cînd au vizitat orașul nostru

Pe timpul lui Caragea a sosit în Țara Românească contele Auguste de Lagarde, literat francez. În aprilie 1813 în drum spre Baden, însoțit de bogatul boier Dudescu, vestit pentru risipa lui, a poposit la Piteşti. Aici au fost primiţi şi ospătaţi de Nicolae Golescu, ispravnicul judeţului Argeş, văr cu Dudescu. Pe masă se afla aburind „cea mai frumoasă mămăligă fiartă în lapte“. Boierii locali le-au oferit ca daruri „vutci şi dulceţuri“. Austriacul Ludovic Stürmer a călătorit prin Ţara Românească în anul 1816. Venind de la Sibiu prin Turnu Roşu, Cîineni, Curtea de Argeş, Măniceşti, pe un drum bun, ajunge la Piteşti, situat în mijlocul unei cîmpii cu lanuri de porumb şi orz. Aici vede o mănăstire (Trivalea) şi „opt biserici şi multe case impunătoare“. Podurile de pe străzi sînt ca şi în celelalte oraşe[184].

---

[183] C. J. Karadja, **Un călător prin Muntenia, John B. S. Morritt of Rokeby**, Revista istorică, VIII, nr. 10—12, București, 1922, p. 180—184 ; N. Iorga, op. cit., p. 401—402.

La Piteşti a poposit, în anul 1820, ambasadorul Prusiei la Constantinopol, von Schladen. La 14 decembrie, diplomatul austriac Ludovic de Kreuchely, consul al Prusiei în Ţara Românească, într-o scrisoare adresată lui von Miltitz, secretarul legaţiei prusiene la Constantinopol, îl informează despre vizita făcută în Piteşti, la 23—24 noiembrie 1820, ca însoţitor al contelui von Schladen. În scrisoare, printre altele, notează : „...la petite ville de Pitesti, très agréablement située sur une colline, dans un vallon fertile et entouré de vignobles parsemés de villages et de maisons de campagne assez jolies‘ („...orăşelul Piteşti, foarte agreabil, este situat pe o colină şi într-o vale fertilă, inconjurată de podgorii, presărate cu sate şi case de ţară destul de drăguţe...“). La Piteşti era ispravnic al judeţului Argeş boierul Rasti, om cult, fost agent al domnitorului Caragea la Viena. Kreuchely apreciază că Rasti „...est un homme très agréable parle très bien l'allemand et plusieurs langues européennes. De plus il a le mérite d'avoir une femme charmante à tous égards...‘[185]. („...este un om agreabil, vorbeşte foarte bine germana şi multe limbi europene. În plus, el are meritul de a avea o soţie încîntătoare sub toate aspectele...‘). N. Iorga precizează că ispravnicul Rasti făcea parte din familia traducătorului lui Molière sau era chiar el traducătorul scriitorului francez.

În 1820, diplomatul şi scriitorul francez vicontele de Marcellus (1795—1865) relata că în timpul călătoriei prin Muntenia de la Piteşti, pe valea Argeşului, a trecut într-o trăsură cu opt cai deoarece drumul era dificil. De reţinut că, de Marcellus a fost secretar al ambasadei franceze la Constantinopol şi în această calitate a asigurat ridicarea şi transportul în Franţa a celebrei sculpturi „Venus de Milo“[186].

---

[184] **Idem**, p. 455—457.

[185] Hurmuzaki, **Documente privitoare la istoria românilor. Rapoarte consulare prusiene din Iaşi şi Bucureşti (1763—1844)**. Adunate, adnotate şi publicate de N. Iorga, Bucureşti, 1897, p. 89 ; N. Iorga, **op. cit.**, p. 467—468.

Însemnări şi aprecieri asemănătoare a făcut diplomatul danez Clausewitz, noul consilier al legaţiei din Istanbul. Venind de la Sibiu, a trecut prin Curtea de Argeş şi a ajuns la Piteşti în ziua de 3 mai 1824. Pe valea Argeşului a observat lanuri întinse cu porumb. A fost bine primit şi invitat la masă de şeful poştei din Piteşti, Steriopol, care vorbea curent germana şi italiana. Acesta avea o casă frumoasă , înconjurată de o grădină. Casa era bine mobilată, între altele a observat şi un fotoliu englezesc. Grajdul poştei, cu 80 de cai, era bine zidit şi întreţinut. A rămas impresionat de buna gospodărire a sediului poştei din Piteşti[187].

Călătorul englez R. Walsh (1772—1852), capelan al ambasadei britanice din Istanbul, ataşat pe lîngă ambasadorul Strangford, revenind în Anglia, a trecut prin Ţara Românească, în anul 1824. La Piteşti (Pétesh), a sosit pe o vreme rea, cînd bîntuia şi ciuma. La bariera oraşului a fost oprit pentru a intra în carantină. După ce a dovedit că este curier diplomatic a primit aprobarea necesară pentru a se odihni în oraş. Află că oraşul are aproape 1 000 de case. Acestea au o curte împrejmuită cu gard şi un aspect frumos. Remarcă Dealurile Piteştilor (care i se par a fi munţi) acoperite cu păduri, în mijlocul cărora se zăresc castele, mănăstiri şi biserici. Locuitorii din jurul oraşului au schimbat portul şi felul de viaţă. Aveau un aer de satisfacţie şi de independenţă europeană. Turbanele şi bonetele de postav albe dispăruseră, fiind înlocuite cu haine negre şi pălării de fetru[188].

Căpitanul Charles Colville Frankland, în anul 1828, a trecut prin Turnu Roşu, Cîineni, Curtea de Argeş şi a ajuns la Piteşti, unde a constatat existenţa unor poduri, „simptome de comerţ", case bune boiereşti ,iar lîngă oraş „castelul" unei rude a lui Steriopol, cu fazani în curte[189].

---

[186] Andrei Oţetea, **op. cit.**, p. 441 ; **Les Français et la Roumanie, textes choisis** par Paul Desfeuilles et Jacques Lassaigne, Bucarest, 1937.

[187] N. Iorga, **op. cit.**, p. 492 ; C. I. Karadja, **Un diplomat danez la curtea lui Grigore Ghica-Vodă (1824)**, Revista istorică, XIV, nr. 10—12, Bucureşti, 1928, p. 361—362.

[188] R. Walsh, **Voyage en Turquie et à Constantinople**, Paris, 1828, p. 186—188.

M. Cochelet ,agent şi consul general al Franţei în Principatele Valahiei şi Moldovei, între 1834—1839, a parcurs vechiul drum al poştei dintre Sibiu şi Bucureşti, prin Turnu Roşu, Cîineni, Curtea de Argeş, Piteşti. După ce a vizitat mănăstirea de la Argeş, în ziua de 12 decembrie 1835, a pornit spre Piteşti. „La ora două m-am urcat în trăsură ; de data asta erau înhămaţi doisprezece dintre cei mai buni cai care se puteau găsi în Valahia (...). La Piteşti n-am ajuns decît la ora două dimineaţa. Coborînd din trăsură, am fost întîmpinat la scară de un bărbat cu înfăţişarea plăcută, îmbrăcat în uniformă, cu şapcă şi sabie ca a subprefecţilor noştri, cu excepţia broderiei care, în loc să fie o ghirlandă de stejar, era din ramuri de măslin, lucrată în argint, asemeni uniformei consulilor francezi. Omul era ispravnicul sau prefectul Piteştilor. M-a primit la el în salon, unde am găsit o cină minunată, servită impecabil, şi asta numai pentru mine, căci, în ciuda tuturor insistenţelor mele, prefectul n-a vrut să ia loc. Fiica sa, care vorbea destul de bine franceza, a făcut oficiul de interpret, atunci cînd i-am mulţumit tatălui ei pentru primirea îndatoritoare(...)"[190].

În urma unei călătorii ştiinţifice făcute în Principatele Române (1837) Anatol Nicolaevici Demidov (1812—1870) a publicat la Paris impresiile şi constatările sale (1839). Ocupîndu-se cu prospectarea bogăţiilor subsolului, printre altele a notat : „Nisipuri aurifere se găsesc şi în alte locuri, dintre care Valea Argeşului e cel mai însemnat". „Mercurul... s-a găsit pe lîngă oraşul Piteşti, în districtul Argeş. Aici el era împrăştiat în picături, într-un strat orizontal, alcătuit din nisip şi argilă. El se găseşte numai pe o mică întindere, căci, făcîndu-se săpături în împrejurimi nu s-a mai găsit nimi"[191]. Anatol Demidov a fost însoţit de cunoscutul pictor francez Auguste Raffet, care a alcătuit albume de stampe și desene cu imagini din Țările Române.

---

[189] N. Iorga, **op. cit.**, p. 649—650.

[190] Simona Vărzaru, **Prin Ţara Românească, călători străini din sec. al XIX-lea**, Edit. Sport-Turism, Bucureşti, 1984, p. 54.

[191] Anatol de Demidov, **O călătorie în Principatele Române, din O călătorie în Rusia de miazăzi şi Crimeea prin Ungaria, Valachia şi Moldova**, traducere de V. Ghibaldan, Edit. Librăriei Alcalay, Bucureşti, f. a., p. 64—65.

Însemnări similare referitoare la Pitești și la împrejurimile orașului au lăsat și alți călători străini : savantul italian L. F. Marsigli (finele sec. XVII), medicul englez Th. Salomon (1724), generalul rus Fr. Bauer (1769), sasul Fr. Murhard (finele sec. al XVIII-lea), diplomatul francez Reinhard (1806) ș.a.

Informațiile călătorilor străini care au trecut prin Pitești întregesc cunoștințele furnizate de documentele interne, îndeosebi cu privire la cadrul natural, situația economică, politică și socială a orașului, modul de viață al locuitorilor, mentalitățile lor și alte importante aspecte ale evului mediu românesc.

— o o O o o —

ELEMENTE ALE CULTURII MEDIEVALE ÎN PITEŞTI

Referindu-ne la cultura oraşului Piteşti în evul mediu, se remarcă faptul că, încă din secolul al XIV-lea, existau o serie de elemente valoroase, pe care experienţa de viaţă a locuitorilor din Piteşti le-a făcut evidente. Relaţiile pe care aceştia le-au avut cu primele două capitale ale Ţării Româneşti, care, sub primii Basarabi, au fost autentice centre de cultură românească sau cu mănăstirea Cozia, mare ctitorie domnească, proprietară de mori în Piteşti la 1388, nu puteau rămîne fără consecinţe în domeniul de care ne ocupăm. Pe de altă parte, trebuie să ţinem cont şi de faptul că Piteştii se află într-o zonă care a fost populată din vremuri străvechi, în care, de-a lungul timpului, s-a dezvoltat un folclor bogat, care s-a integrat culturii oraşului de mai tîrziu.

Pornind de la faptul că majoritatea populaţiei oraşului era formată din negustori şi meşteşugari, ştiinţa de carte pentru aceste categorii sociale era absolut necesară cu mult înainte de înfiinţarea în Piteşti a primelor şcoli. Nu era posibil ca meşteşugarii şi negustorii din Piteşti să practice asemenea ocupaţii fără cunoştinţe de citit, scris, socotit şi măsurat. Ei ţineau evidenţa veniturilor şi a cheltuielilor, comandau mărfuri şi confirmau primirea lor, încheiau contracte pentru transport, făceau chitanţe pentru datorii şi altele. În acest sens, ne reţine atenţia existenţa unor scrisori de afaceri ale unor negustori piteşteni cu comercianţii din Sibiu, Braşov, Craiova şi alte oraşe. Unii meseriaşi şi negustori mai înstăriţi din oraş au avut angajaţi pentru ţinerea scriptelor, ştiutori de carte. Mai tîrziu, breslele din Piteşti îşi vor avea administraţia şi arhiva lor.

Legat de ştiinţa de carte în rîndurile populaţiei oraşului este necesar să amintim despre diferitele acte încheiate de administraţia orăşenească : registrul oraşului, contracte cu diferiţi orăşeni, acte de daune şi de succesiune, de vînzare-cumpărare, testamente şi altele, care, deşi erau scrise de grămătici, pe ele îşi puneau semnătura ca părţi sau ca martori orăşeni de diferite profesii.

Printre piteşteni, au circulat, mai întîi, în manuscris, iar, mai tîrziu, tipărite, aşa numitele cărţi populare, precum şi literatura religioasă, beletristică şi chiar didactică şi economică. Avem o serie întreagă de indicii care ne conduc la concluzia că unii piteşteni şi-au cumpărat cărţi şi alte tipărituri de largă circulaţie — unele chiar din străinătate — cu care şi-au alcătuit mici biblioteci.

Pentru valoarea lor documentară, semnalăm numeroasele inscripţii de pe mulţimea de cruci din piatră, aflate pe teritoriul oraşului Piteşti sau în împrejurimile sale, care, pe lîngă însemnătatea lor cadastrală (pietre de hotar), juridică, demografică, onomastică, toponimică şi artistică, confirmă inclusiv existenţa în această zonă a ştiutorilor de carte încă din secolul al XVI-lea. Una din cele mai vechi cruci din „Dealul Piteştiului" datează din anul 1597 de pe vremea „domnului nostru Io Mihai Voievod"[1].

Aceste cîteva aspecte mai puţin cercetate şi cunoscute au menirea de a contribui la întregirea imaginii despre formele de manifestare a culturii în oraşul Piteşti într-o anumită perioadă a feudalismului.

Dezvoltarea economico-politică şi socială precum şi prezenţa unei cancelarii domneşti temporare la Piteşti au determinat şi aici începuturile învăţămîntului organizat, înfiinţarea mai multor şcoli, dintre care unele sînt atestate documentar.

Dintre acestea, amintim, în primul rînd, şcoala domnească de la biserica Sfîntu Gheorghe. La 29 aprilie 1753, este consemnat un „Ianache biv vătaf de copii"[2], iar, la 8 mai 1764 un alt vătaf de copii, care era — ceea ce se poate presupune şi despre primul — „de la şcoala domnească de la Sfîntu Gheorghe"[3]. Tot aici a predat, timp de aproape 20 de ani „Ioan, dascăl de

---

[1] M. Branişte, I. Diaconescu, **op. cit.**, p. 39—50 ; Gr. Constantinescu, **Repertoriul monumentelor memoriale din Argeş. I. Cruci de piatră**, Muzeul Judeţean Argeş, 1980.

[2] Marin M. Branişte, **Cîteva ştiri despre şcolile din oraşul Piteşti înfiinţate pe lîngă biserici înainte de Regulamentul organic**, în rev. Mitropolia Olteniei, an XVII, nr. 3—4, mart. — april. 1965, p. 173—175.

[3] Însemnarea pe fila de început a unui „Penticostarion", Bucureşti, 1743, din inventarul bisericii „Sf. Treime" din Piteşti.

Pitești“[4]. Se păstrează și astăzi una din cărțile manuscrise, folosită drept manual : „Dialogul morților“ de Lucian, text grecesc, cu ajutorul căruia se preda limba greacă.

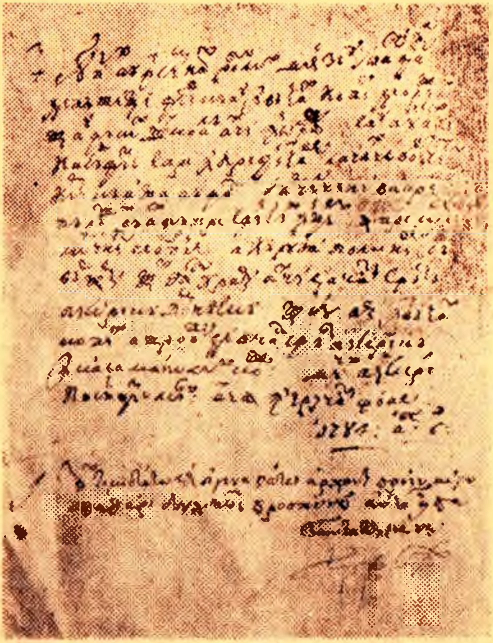

„Aici au însămnat... Ioan dascăl de Pitești, fiindcă am învățat copii de oraș și am făcut școala aici în oraș... Și am învățat copiii... în casa Manului Cojocaru. Deci, am scris ca să ție minte, aicea, într-această foae. 1784, august 6“.

În primul pătrar al sec. al XIX-lea, a funcționat în Pitești încă o școală, aceasta la schitul Buliga, ca urmare a dorinței testamentare din 26 mai 1751, a negustorului piteștean Martin Buliga, ctitorul schitului : „să fie școală românească pentru învăţătura copiilor... iar plata dascălului din prisosul venitului acelui schitişor[5].

---

[4] Însemnări pe fila de început a „Mineiului“ pe august, Rîmnic, 1780 din inventarul bisericii domnești „Sf. Gheorghe“ din Pitești.

Spre deosebire de şcoala domnească de la biserica Sf. Gheorghe, frecventată de copii ai unor oameni mai înstăriţi, la şcoala de la schitul Buliga, unde învăţămîntul era gratuit, veneau şi copii de oameni mai nevoiaşi.

Printre actele de cultură din Piteştii evului mediu trebuie trecută şi activitatea copiştilor de manuscrise. În fruntea acestora, se cuvine a fi situat egumenul Ioan de la Trivale, care, înainte de anul 1682, termina de transcris versiunea românească a scrierii lui Gavriil Protul „Viaţa şi traiul părintelui nostru Nifon, patriarhul Ţarigradului“, document deosebit de interesant pentru istoria Ţării Româneşti din primii ani ai veacului al XVI-lea. Cu aproape un secol mai tîrziu, Nicolae Piteşteanu termina de copiat „Cronica lui Dumitrache“, lucrare în care sînt povestite evenimente întîmplate în timpul războiului rusoturc dintre noiembrie 1769 şi februarie 1775.

Semnificativă pentru cultura din perioada feudală a Piteştilor este arhitectura, despre care, pe de o parte, o mulţime de documente din secolele XV—XIX ne oferă ştiri sau o serie de premise pentru concluzii certe, iar, pe de altă parte, monumentele de cult sau civile existente încă depun şi azi grăitoare mărturie.

Aşezarea oraşului la această importantă răspîntie de drumuri comerciale din Ţara Românească a favorizat încă din secolul al XIV-lea, pe lîngă dezvoltarea pieţei de schimb, aşa cum s-a mai subliniat, şi dese opriri ale domnitorilor ţării, care au emis de aici scrisori, porunci sau alte înscrisuri, au ţinut sfaturi domneşti, „scaun de judecată“, şi-au construit „curţi“ unde au venit adesea la odihnă, la petreceri sau pentru rezolvarea unor interese personale[6].

O serie întreagă de documente semnalează prezenţa în Piteşti a domnitorului Neagoe Basarab, care a dat o mare importanţă acestui oraş, unde şi-a ridicat „curţi“ noi sau a reînnoit pe cele existente, făcîndu-i pe scriitorii cancelariei domneşti să consemneze: „Şi eu, Florea, carii am scris în minunatul foişor al Piteştilor“, la 18 ianuarie 1518, sau „Eu, Danciul cel mic între diaci, care am scris în minunatul scaun în Piteşti“, la 6 martie 1519[7]. Nu încape nici un fel de îndoială că domnitorul Neagoe Basarab ar fi avut aici o casă oarecare. Dimpotrivă, el trebuie să fi avut un ansamblu de clădiri, o adevărată curte domnească, în care a funcționat și cancelaria acesteia, din care diecii făceau remarca „minunatul foișor“ sau „minunatului scaun“. Dacă ne gîndim la rafinamentul cunoscutului voievod, atunci, fără îndoială, adjectivul „minunat“ folosit de dieci se referă și la arhitectura curții domnești.

---

[5] Marin Branişte, op. cit.

[6] **DRH, B, Ţara Românească,** vol. 2, p. 323, 345—350.

Piteștii vor continua să fie gazdă primitoare și pentru domnitorii care au urmat lui Neagoe Basarab. Unii dintre aceștia și-au construit case pe proprietățile de la Pitești, așa cum au făcut Mihai Viteazul[8], Matei Basarab, Constantin Șerban și Constantin Brîncoveanu. Numeroase documente vorbesc despre faptul că domnitorul Constantin Brîncoveanu venea toamna la viile ce le avea pe Dealurile Piteștilor, ceea ce ne îngăduie să susținem că voievodul avea aici case încăpătoare unde își aducea curtea. „Casa din str. Brîncoveanu nr. 25, atribuită lui Constantin Brîncoveanu, are caracteristici arhitecturale neoclasice... ce o situează în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Este posibil ca decorul neoclasic să fi fost aplicat pe o structură mai veche și Piteștii oferă exemple concludente de asemenea suprapuneri... Amplasarea acestei clădiri... conduce la ipoteza că ne-am putea afla în fața unui han domnesc, construit în timpul lui Constantin Brîncoveanu și modernizat stilistic în jurul anului 1800“[9].

Curțile, casele sau hanurile domnești care s-au construit aici au influențat fără îndoială și alte construcții care au aparținut unor boieri sau negustori bogați din Pitești. Mai rezistă încă o serie de clădiri ridicate în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea pe pivnițe cu bolți din cărămidă subțire și lată (în maniera pivniței conacului de la Golești din apropiere de Pitești), clădiri care, în secolul al XIX-lea, au luat înfățișare neoclasică sau eclectică. Dintre cele mai reprezentative, semnalăm casa din str. M. Kogălniceanu nr. 16 și casa din str. 1 Mai nr. 29.

În Piteștii evului mediu, au existat fără îndoială, un număr mare de construcții care aparțineau ca stil arhitecturii populare din zonă. Casele Coculescu și Racoviceanu, care s-au păstrat pe str. Horia, Cloșca și Crișan construite la începutul secolului al

---

[7] I. Rădulescu, **op. cit.**, p. 6.

[8] **Ibidem**, p. 6.

[9] Eugenia Greceanu, **op. cit.**, p. 32.

XIX-lea sau chiar mai înainte, dovedesc acest fapt, fără să mai vorbim de o serie întreagă de construcţii de acest gen, care au fost demolate în anii din urmă, cînd, fără o serie de sacrificii, oraşul n-ar fi putut avea înfăţişarea de astăzi.

În municipiul Piteşti se păstrează din perioada feudală mai multe monumente de cult, unele deosebit de valoroase din punct de vedere arhitectonic şi care au contribuit în felul lor la răspîndirea culturii în vremea respectivă.

Aşa cum s-a arătat, încă din anul 1550 în harta Transilvaniei şi a unor regiuni din Ţara Românească, alcătuită de Georg Reichersdorffer, este notat „Pitest Coenobium", dovadă că localitatea era cunoscută şi datorită instituţiilor sale religioase.

Mai tîrziu în Letopiseţul Cantacuzinesc se arată că domnitorul Matei Basarab „au făcut... o biserică în Piteşti"[10].

Unul dintre monumentele de cult din Piteşti, care are o vechime de peste trei secole şi care atrage în mod deosebit atenţia prin originalitatea arhitecturii sale, este biserica domnească Sf. Gheorghe, construită în anul 1656, ctitorie a domnitorului Constantin Şerban (1654—1658) şi a soţiei sale, doamna Bălaşa[11], pe fundaţiile unui lăcaş mai vechi[12]. După 90 de ani, cînd mitropolitul ţării, Neofit, făcea în anul 1746 o vizită în Piteşti, biserica se afla tot nepictată[13]. Catagrafia din anul 1852 consemnează însă că „Biserica e zugrăvită peste tot din vechime". Cu prilejul restaurării din anul 1867, pictorul Gheorghe Stoenescu, elevul lui Gheorghe Tattarescu, pictează din nou biserica, în ulei, în maniera neo-renaşterii. La restaurarea care i s-a făcut în anul 1869, prin ridicarea unei turle înalte deasupra pridvorului şi prin adăugirea unei marchize spre stradă, i s-a schimbat aproape complet înfăţişarea.

Între anii 1964 şi 1969 a fost restaurată prin grija Direcţiei Monumentelor Istorice, după planurile cunoscutului arhitect Ştefan Balş, dîndu-i-se înfăţişarea iniţială. Originalitatea acestui monument constă în pridvorul supraetajat, cu coloane groase din zidărie, de formă octogonală, cu arcade, la ambele niveluri.

---

[10] **Cronicari munteni**, vol. 1, p. 155.

[11] Pisania monumentului.

[12] N. Stoicescu, **op. cit.**, p. 487—488.

[13] **Biserica Ortodoxă Română**, BOR, II, (1875—1876), p. 634.

Prin supraetajarea pridvorului, s-a înlocuit clopotnița și s-au realizat o serie de elemente estetice, unice în arhitectura feudală din Țara Românească.

Deasupra pronaosului, are două turle mici care se armonizează perfect cu turla mai mare de deasupra naosului.

În interior, pictura lui Stoenescu se păstrează încă în naos și altar. Un alt element cu totul aparte la biserica domnească Sf. Gheorghe din Pitești îl constituie catapeteasma, realizată în 1875 de sculptorul Babic, profesor la Școala de Belle-arte din București. Din lemn de tei, cu un baldachin deasupra ușilor împărătești, această catapeteasmă se prezintă ca o uriașă dantelă, și este, de asemenea, unică în felul ei în țara noastră[14].

Biserica Buna Vestire-Greci[15] este ctitoria marelui logofăt Ioan Norocea, ridicată în anul 1564. Era înconjurată de chilii în incinta cărora se intra pe sub turnul clopotniței și constituia un întreg ansamblu, din care n-au mai rămas decît biserica și chiliile dinspre sud, care, de la renovarea din jurul anului 1900, arată așa cum sînt azi casele joase de pe strada Justiției. În urma cercetărilor întreprinse în perioada 1975—1978 s-a constatat că naosul și altarul aparțin primei perioade de construcție, așa cum o dovedesc straturile de frescă din secolele al XVI-lea și al XVIII-lea.

Schitul Beștelei — astăzi biserica Sfînta Treime, a fost ridicat înainte de 1626, anul în care voievodul Alexandru Coconul (1623— 1627) îl închină împreună cu mănăstirea Mihai Vodă din București, al cărei metoh era, mănăstirii Simopetra de la Muntele Athos[16]. Între anii 1679—1684 este înlocuită vechea construcție, care se pare că era din lemn, cu alta nouă, din zid, de către Ianache Vistierul. Acesta a folosit aici o bună parte din materialul strîns de mitropolitul Varlaam pentru construcția schitului Trivale. În anul 1732, schitul a fost restaurat de familia Beștelei. Cu această ocazie, biserica a fost pictată. Continuînd să rămînă metohul mănăstirii Mihai Vodă din București, schitul piteștean va fi din nou restaurat, în anul 1862 de către Policarp, egumenul acestuia[17]. În timpul restaurării, vor fi serios afectate o serie de elemente valoroase ale arhitecturii bisericii, specifice epocii în care fusese construită. După anul 1974, biserica Sfînta Treime a cunoscut o amplă restaurare, în urma căreia, Piteştilor i-a fost redat unul dintre cele mai valoroase monumente de arhitectură feudală pe care le are[18].

---

[14] Popa Petre, Silvestru Voinescu, Paul Dicu, **op. cit.**, p. 46.

[15] **Ibidem**, p. 45.

[16] Teodor Bodogae, **Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfîntul Munte Athos**, Sibiu, 1940, p. 253.

[17] Tatiana Bobancu, **Album religios**, Pitești, 1933, p. 28.

Un alt monument, cu o istorie pe cît de îndelungată pe atît de interesantă, este schitul Trivale[19], care apare în vechile documente ale mănăstirii Cotmeana, căreia i-a fost metoh.

În documente din timpul lui Matei Basarab se vorbeşte, de asemenea, despre metohul mănăstirii Cotmeana de la Piteşti[20]. Biserica a fost rezidită din cărămidă între anii 1677 şi 1689 de către Varlaam, mitropolit al Ţării Româneşti între anii 1672 şi 1679. După începerea acestei construcţii, s-a produs o mare întrerupere datorită faptului că în timpul domniei voievodului Şerban Cantacuzino (1678—1688), Varlaam a trebuit să plece pentru mai mult timp din ţară. După opinia unor cercetători, mitropolitul cărturar Varlaam ar putea avea originea în Piteşti unde îşi avea o parte din rude. În ceea ce ne priveşte, împărtăşim acest punct de vedere, cu atît mai mult cu cît, pe de o parte, la ctitorirea schitului Trivale îşi asociază pe fratele său[21], iar pe de altă parte, pe teritoriul fostului judeţ Argeş, a mai ctitorit mănăstirile : Turnu (1670) şi Fedeleşoiu (1677). Reîntors în ţară, Varlaam a reuşit să recupereze cu ajutorul domnitorului Constantin Brîncoveanu, de la Ianache Vistierul şi de la urmaşii acestuia, contravaloarea materialelor luate de la Trivale, cu care se construise biserica Sfînta Treime.

De-a lungul anilor, biserica schitului Trivale a fost refăcută de mai multe ori. Dărîmată la cutremurul din 1829, este rezidită de arhimandritul Ierotei între 1854—1856[22]. În anul 1904, schitul Trivale a cunoscut o nouă restaurare, făcută de episcopul Argeşului, Gherasim Ţimuş. În sfîrşit, o ultimă restaurare s-a făcut în urma cutremurului din 1977.

După tradiţie, în biserica schitului Trivale a fost adus capul lui Mihai Viteazul, în trecerea prin Piteşti spre mănăstirea Dealu unde se află depus. În sprijinul acestei tradiţii, pledează și tabloul păstrat în biserică, înfățișînd pe doamna Stanca ținînd în brațe capul ilustrului său soț[23].

---

[18] Eugenia Greceanu, **op. cit.**, p. 136—141.
[19] Grigore Uriţescu, **op. cit.**, p. 186—267.
[20] Arh. St. Bucureşti, **Mănăstirea Trivale**, L.8.
[21] Arh. St. Bucureşti, **Episcopia Argeşului**, CI, 3.
[22] Nicolae Stoicescu, **op. cit.**, p. 489 (aici bibliografie amplă).

Schitul Trivale a fost vizitat și cercetat de o serie de personalități, dintre care îi amintim doar pe savanții Alexandru Odobescu, Grigore Tocilescu și Nicolae Iorga. Ca și biserica domnească Sf. Gheorghe, schitul Trivale și-a înscris numele în cultura medievală românească. Dintre actele de cultură care au avut loc aici, se detașează activitatea de copist a egumenului Ioan despre care am vorbit mai sus.

Pentru rolul pe care l-a jucat în cultura orașului Pitești în secolul al XIX-lea, consemnăm și schitul Buliga construit de Martin Buliga cupețul, în anul 1745 și dărîmat în anul 1898 pentru extinderea grădinii publice și ridicării palatului fostei prefecturi de Argeș, în care se află azi Muzeul județean Argeș.

Apreciată pentru pictura sa de Grigore Tocilescu, biserica schitului Buliga a fost prezentată în „Albumul general al României", realizat de fotograful Alexandru Antoniu și tipărit în anul 1892[24].

În cartierul Găvana se află biserica Meculești, ctitoria boierilor Pîrvu și Șerban Lerescu, din 1752*. În anul 1845 a fost pictată cu cheltuiala Mariei Pleșoianu și Elenei slugereasa[25]. Biserica este păstrătoarea unor icoane foarte valoroase, dintre care, două din anul 1591.

La capătul fostei străzi comerciale Teiuleanu, se află ctitoria marelui căminar Ioan Mavrodolu, ridicată între anii 1815—1818 pe locul unei biserici de lemn ce fusese construită în anul 1752 de Ene Cupețul[26].

În secolul al XVIII-lea orașul Pitești se număra printre primele centre din țară cu ateliere — adevărate școli de pictură — în care meșteri vestiți inițiau în arta zugrăvitului monumentelor de cult, a icoanelor și chiar a unor case, învățăcei din oraș sau din alte părți. Unii dintre acei meșteri au fost întîlniți lucrînd în diferite zone ale țărilor românești. Astfel, meșterul David din Pitești a pictat în satele Rieni, Ferice, Sebiș și altele din Munții Bihorului, iar Simion din Pitești, în satele hunedorene Ciula Mare, Densuş, Nucşoara, Baru Mare şi altele[27]. Fără îndoială, aceşti meşteri n-au pictat numai în Transilvania ci şi în Ţara Românească. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, Nicolae din Piteşti a executat la mai multe monumentele din nordul Transilvaniei, pictură murală (Gura Sada — 1765, Ghelari — 1770 etc.)[28].

---

[23] Grigore Urițescu, **op. cit.**, p. 187.

[24] Eugenia Greceanu, **op. cit.**, p. 131 și 141.

* Pisania și pietrele de mormînt ale ctitorilor.

[25] Nicolae Stoicescu, **op. cit.**, p. 424.

[26] Petre Popa, Silvestru Voinescu, Paul Dicu, **op. cit.**, p. 47

Spre sfîrşitul acestui secol şi începutul celui următor era cunoscut atelierul de pictură al lui Petre Zugravul din Piteşti, tatăl lui Ilie Zugravul, viitorul şef de breaslă[29]. Piteştii evului mediu au avut, de asemenea, sculptori în piatră iscusiţi a căror existenţă este atestată prin mulţimea de monumente epigrafice de pe teritoriul oraşului şi din împrejurimi, precum şi printr-o serie de monumente funerare din zonă.

Oraşul Piteşti a intrat în secolul al XIX-lea cu o zestre materială şi spirituală bogată, care îi va permite să păşească în epoca modernă cu suficientă vigoare.

— o o O o o —

---

[27] Vasile Drăguţ şi colab., **Pictura românească în imagini**, Editura Meridiane, Bucureşti 1970, p. 99.

[28] **Ibidem**, p. 104.

[29] V. Firoiu, **Biografii în bronz şi marmură**, Piteşti, 1972, p. 45—46.

PARTICIPAREA PITEŞTENILOR LA PRINCIPALELE EVENIMENTE ALE ISTORIEI NAŢIONALE DIN EPOCA MODERNĂ

Pentru Ţările Române, secolul al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea reprezintă o perioadă deosebit de bogată în evenimente care au prefigurat semnificativ viitorul naţiunii noastre.

Datorită ascuţirii contradicţiilor economice şi sociale, ca urmare a apariţiei relaţiilor de producţie capitaliste, această epocă a fost dominată, în primul rînd, de puternice frămîntări politice. Revoluţia condusă de Tudor Vladimirescu, revoluţiile burghezo-democratice de la 1848 din Ţara Românească, Moldova şi din Transilvania, unirea Moldovei cu Ţara Românească în anul 1859, reforma agrară din anul 1864, cucerirea deplinei independenţe de stat a ţării în anii 1877—1878, dar mai ales făurirea statului naţional unitar român în anul 1918 au stimulat mersul înainte al societăţii, creşterea forţelor de producţie ale ţării.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o dată cu dezvoltarea forţelor şi a relaţiilor capitaliste de producţie, a avut loc începutul creării industriei. În cadrul acestui proces „asistăm la naşterea unei noi clase sociale, proletariatul, căruia i-a revenit misiunea istorică de a duce mai departe lupta revoluţionară a poporului, de a elibera întreaga societate de exploatare şi asuprire, de a inaugura epoca dreptăţii sociale"[1].

În epoca modernă, oraşul Piteşti s-a încadrat organic în dezvoltarea generală a ţării. Locuitorii săi au participat activ la evenimentele politice ale acestui secol, în oraş au luat fiinţă primele unităţi industriale de tip capitalist şi, o dată cu ele elemente ale proletariatului. Au avut loc, de asemenea, însemnate schimbări calitative pe plan cultural, demografic şi urbanistic.

---

[1] Nicolae Ceauşescu, **România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste**, vol. I, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 340—341.

Oraşul Piteşti în timpul revoluţiei din anul 1821

Începutul istoriei moderne a României este marcat de revoluţia din anul 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, „moment de cotitură în lupta pentru libertate şi dreptate socială, pentru scuturarea jugului dominaţiei străine şi afirmarea drepturilor naţionale ale poporului român"[2].

Prin programul său, care revendica independenţa naţională, libertatea personală, egalitatea în faţa legilor şi abolirea tuturor îngrădirilor din calea liberului exerciţiu al industriei şi al comerţului, prin forţa sa motrice reprezentată de boierimea liberală, de burghezia în proces de formare şi de moşneni, prin organizarea, conducerea, amploarea şi răsunetul ei în toate ţările locuite de români, „revoluţia din 1821 se deosebeşte esenţial de răscoalele ţărăneşti din evul mediu îndreptate împotriva dominaţiei feudale"[3].

În timpul evenimentelor de la 1821, locuitorii oraşului Piteşti şi-au arătat ataşamentul faţă de înnoirile preconizate. Sărăcimea oraşului a văzut în revoluţie un bun prilej pentru îndreptarea situaţiei ei materiale. Totodată, de partea ideilor lui Tudor Vladimirescu au trecut meşteşugarii şi negustorii din acest oraş. Piteştii au constituit un important centru în planul strategic şi tactic al oastei lui Tudor Vladimirescu şi al Eteriei. „Prin Piteşti se făcea legătura cu bazele pandurilor din Oltenia, oraşul fiind prevăzut, totodată, şi ca punct întărit pentru o eventuală retragere a armatei"[4].

În etapa pregătitoare a revoluţiei, la 19 ianuarie 1821, Tudor Vladimirescu, în drumul său de la Bucureşti spre Oltenia, a făcut un scurt popas în oraşul Piteşti. Tudor a aflat aici vestea morţii domnitorului Ţării Româneşti — Alexandru Şuţu, ceea ce l-a determinat să se grăbească. Un negustor din Piteşti reţine ca deosebit faptul că „un grup de 30 călăreţi bine înarmaţi au apărut în mod neaşteptat la Piteşti, de unde, fără să fi comis vreo silnicie, s-au îndreptat spre judeţul Vîlcea...“[5]. Tudor Vladimirescu a intuit atunci cu uşurinţă că masele populare din acest oraş vor fi alături de revoluţie. Nu este exclus, de asemenea, ca legăturile cu unii locuitori ai Piteştilor să fi fost mai dinainte stabilite, cu deosebire din anul 1813, cînd a îndeplinit aici misiuni de pază, contra făcătorilor de rele. Adeziunea orăşenilor din Piteşti faţă de revoluţie va fi atît morală, cît şi materială. Cu toate acestea, se poate spune că locuitorii din Piteşti şi din localităţile apropiate nu au luptat cu arma în mînă pentru dezvoltarea revoluţiei, pentru apărarea lui Tudor Vladimirescu. Faptele expuse în continuare vor ilustra limitele entuziasmului revoluţionar al populaţiei din această zonă.

---

[2] **Programul P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism,** Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 31 (În continuare Programul P.C.R....).

[3] **Andrei Oţetea, Istoria poporului român,** Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970, p. 327—328.

[4] Dan Berindei şi Traian Mutaşcu, **Aspecte militare ale mişcării revoluţionare din 1821,** ed. a II-a, Editura Militară, Bucureşti, 1973, p. 52 şi urm.

În marşul spre Bucureşti, armata lui Tudor Vladimirescu a ocupat la 7 martie 1821, oraşul Piteşti, fiind rînduiţi aici peste 100 de panduri călări conduşi de Simion Mehedinţeanu[6]. Atitudinea piteştenilor faţă de panduri a fost relevantă. Dintr-un document ce poartă data de 8 aprilie 1821, reiese că pentru întreţinerea pandurilor locuitorii oraşului s-au obligat de bună voie să contribuie, fiecare după puterea lui, atît cu bani, cît şi cu alimente. „Noi lăcuitorii ce ne aflăm cu lăcuinţa aici în oraşul Piteşti — se arată în document — meşteri, negustori şi alţii de orice stare şi breaslă, încredinţăm prin aceasta ca pentru cheltuielile ce au urmat cu hrana şi mulţămirea dumnealui căpitan Simion şi a ostaşilor dumnealui, ce au fost rînduiţi de Theodor Vladomirescu... ne-am învoit cu toţii între noi să plătim pînă la un ban analoghia ce va ajunge la fieştecarele, după starea şi puterea sa“[7].

Mai tîrziu unii dintre acei piteşteni care au cheltuit, probabil, mai mulţi bani cu întreţinerea pandurilor lui Tudor, s-au adresat totuşi ocîrmuirii judeţului pentru a fi despăgubiţi. Cererile lor n-au fost satisfăcute pe motiv că „au susţinut revoluţia“[8].

---

[5] **Documente privind răscoala din 1821**, Editura Academiei R.P.R., 1959, vol. I, p. 206; Andrei Oţetea, **Tudor Vladimirescu şi revoluţia din 1821**, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1971, p. 90 şi urm.

[6] Ilie Ceauşescu, **Căpitanul de panduri — Simion Mehedinţeanu**, Edit. Militară, Bucureşti, 1966, p. 23—29.

[7] **Documente privind răscoala din 1821...**, vol. II, p. 47.

Pe lîngă desprinderea concluziei legate de sprijinirea revoluţiei, acest document ne oferă posibilitatea de a cunoaşte şi unele aspecte social-economice caracteristice oraşului în etapa istorică respectivă. Aflăm, după cum se enunţă cu claritate, că poziţia de fruntaşi ai oraşului era deţinută de meseriaşi şi de negustori, organizaţi în bresle. Totodată, este atestată existenţa altor stări sociale, precizîndu-se că plata obligaţiilor pentru întreţinerea pandurilor se va face de fiecare după puterea sa economică.

Tot la 7 martie 1821, a trecut prin Piteşti, în drum spre Bucureşti, detaşamentul de arnăuţi condus de căpitanii eterişti Iordache Olimpiotul şi Farmache. Un document al vremii a consemnat : „Căpitanul Iordache, care se afla la Piteşti, s-a luptat cu nişte turci care s-au dus la Ruşii de Vede şi au tăiat pe negustori“[9].

După cum se cunoaşte, timp de o lună şi jumătate, Tudor Vladimirescu a fost stăpîn în Bucureşti şi pe cea mai mare parte a ţării. La apropierea turcilor de Capitală, Tudor a pornit către Piteşti cu intenţia de a se retrage, a se organiza şi a rezista la mănăstirile întărite din Oltenia pînă cînd îi va sili pe turci „să dea ţării drepturile şi privilegiile ce norodul le-a cerut prin mine“[10].

Ajuns la Găeşti a aflat însă că eteriştii au ocupat podul de peste rîul Argeş, tăindu-i astfel drumul de intrare în Piteşti. Totodată, Iordache Olimpiotul l-a prevenit, în scris, că eteriştii îi vor opune rezistenţă. Tudor s-a arătat nedumerit faţă de această situaţie, iar după ce a citit scrisoarea şi s-a sfătuit cu căpitanii săi, a hotărît să trimită la Piteşti o solie condusă de Dimitrie Macedonschi pentru a cere lămuriri. Solii săi i-au transmis cerinţa formulată de conducătorii Eteriei, de a avea loc o întîlnire cu Iordache Olimpiotul la Goleşti. Tudor s-a deplasat acolo împreună cu oastea sa, pe care a organizat-o în poziţie de tragere. La Goleşti, a sosit şi Iordache Olimpiotul însoţit de călărime. La întîlnirea care a avut loc, Tudor Vladimirescu a solicitat detalii în legătură cu interzicerea trecerii spre Piteşti. Ca răspuns, Iordache i-a prezentat o scrisoare trimisă de Tudor către turci, interceptată de oamenii lui Ipsilanti, prin aceasta punîndu-i-se la îndoială fidelitatea. După explicaţiile date de Tudor întîlnirea s-a încheiat printr-o împăcare, „cei doi îmbrăţişîndu-se şi făgăduindu-şi încă odată credinţă". Tudor s-a instalat apoi la Goleşti, în foişorul porţii caselor lui Dinicu Golescu, iar oastea a fost cantonată în apropiere.

---

[8] **Istoria României,** vol. III, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1964, p. 912.

[9] **Documente privind răscoala din 1821,** vol. II, p. 102.

[10] **Marin Mihalache, Tudor Vladimirescu,** Editura Militară, Bucureşti, 1971, p. 113.

În ziua de 21 mai 1821 Iordache, însoţit de Hagi Prodan şi de Dimitrie Macedonschi, precum şi de cîţiva căpitani nemulţumiţi pentru că Tudor pedepsise mai mulţi panduri pentru acte de indisciplină au urcat în foişorul unde se afla Tudor, l-au dezarmat, arestat şi pornit spre Piteşti sub paza arnăuţilor[11]. Iată cum ne-a rămas descris acest dramatic moment : „Soarele apunea după dealurile ce adăpostesc capitala Argeşului, cînd căpitan Iordache pornea pe Tudor la Piteşti, pe un cal ai cărui dîrlogi îi ţinea Ghencea, Tudor ţinînd căpăstrul ; iar vreo 20 de arnăuţi însoţeau pe prizonier"[12]. Tudor a fost adus la Piteşti „în casele boierului Iancu Mavrodolu, unde se afla încartiruit Iordache Olimpiotul"[13]. Mihai Cioranu, aghiotant al lui Tudor Vladimirescu, „află pe Tudor pe pat şi imputînd lui Ghencea şi lui căpitan Iordache fapta lor. Ghencea îl păzea cu puşca încărcată ; Iordache se plimba pe gînduri prin cameră"[14].

Simbolic, peste ani, s-au transmis cuvintele lui Tudor Vladimirescu rostite atunci la Piteşti : „Şi ce vreţi de la un om pe care, după vicleniile ce aţi urmat şi aţi întors chiar oştirea lui de l-au dat în mîinile voastre... Vreţi să mă omorîţi ? Eu nu mă tem de moarte. Eu am înfruntat moartea în mai multe rînduri. Mai înainte de a ridica steagul spre a cere drepturile patriei mele, m-am îmbrăcat cu cămaşa morţii"[15].

---

[11] **Ibidem**, p. 116—118.

[12] C. D. Aricescu, **Istoria revoluţiunii române de la 1821**, Craiova, 1874, p. 251.

[13] N. Iorga, **Izvoare contemporane asupra mişcării lui Tudor Vladimirescu**, Bucureşti, 1921, p. 297.

[14] C. D. Aricescu, **op. cit.**, p. 252.

[15] Marin Mihalache, **op. cit.**, p. 121.

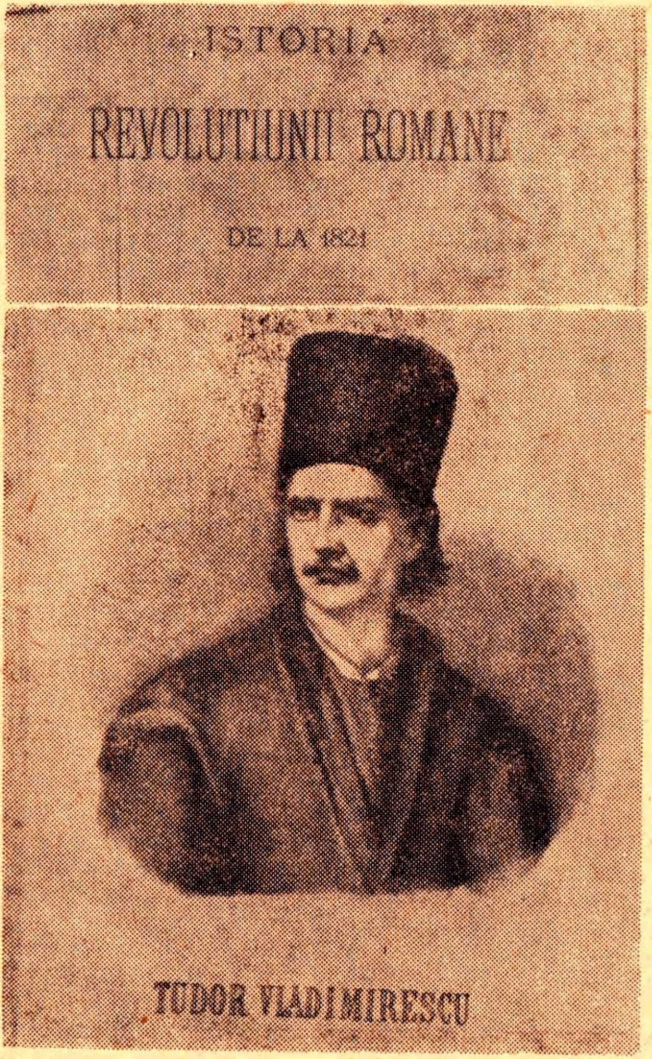

ISTORIA
REVOLUTIUNII ROMANE
DE LA 1821

TUDOR VLADIMIRESCU

Lucrarea „Istoria revoluţiunii române de la 1821", de C.D. Aricescu, tipărită la Craiova în anaul 1874, prezintă atitudinea piteştenilor în timpul acţiunilor conduse de Tudor Vladimirescu

A doua zi Tudor a fost trimis de la Piteşti, prin Cîmpulung — Muscel, la Tîrgovişte, predat lui Alexandru Ipsilanti şi închis în localul mitropoliei. În noaptea de 27 mai 1821, trupul oşteanului din Vladimiri a fost tăiat cu iataganele şi — aşa cum spune legenda — aruncat într-un puţ părăsit de la marginea oraşului.

În ziua de 22 mai, pandurii lui Tudor, aflaţi sub comanda lui Dimitrie Macedonschi, au părăsit tabăra de la Goleşti şi au staţionat în Piteşti pînă la 25 mai 1821, de unde, prin satele Păduroiu, Profa, Făgeţelu, Cîmpu Mare, Vultureşti şi Dumitreşti au ajuns în sectorul Drăgăşani, participînd alături de eterişti, la luptele împotriva armatei turceşti[16].

Cu toate că a fost înfrîntă, revoluţia de la 1821 a devenit un eveniment de mare însemnătate în istoria noastră milenară. Ea a avut ca urmare imediată abolirea anacronicului regim fanariot, precum şi restabilirea domniilor pămîntene. Programul politic al revoluţiei a deschis calea emancipării naţionale, a realizării unităţii statale a poporului român. S-a demonstrat însă cu claritate că numai mobilizînd poporul la luptă se va putea obţine cu adevărat eliberarea patriei de sub jugul străin, se va realiza înlăturarea asupririi sociale, pentru a se asigura astfel un viitor demn poporului român.

* * *

În perioada dintre revoluţia condusă de Tudor Vladimirescu şi revoluţia burghezo-democratică de la 1848 s-a adîncit tot mai mult criza feudalismului. Ca urmare a Tratatului de la Adrianopol (1829) şi a Regulamentului Organic (1831), s-a lărgit baza social-economică a relaţiilor capitaliste, s-a manifestat într-o mai mare măsură politica naţională a Principatelor Române.

În ceea ce priveşte oraşul Piteşti, viaţa sa economică a fost predominată, în continuare de mica producţie de mărfuri şi de activitatea comercială, iar spre sfîrşitul perioadei vor apărea unele unităţi industriale de tip capitalist. Catagrafiile vremii demonstrează cu prisosinţă stadiul dezvoltării oraşului Piteşti. Astfel, dintr-o statistică negustorească şi fiscală, datată la 14 noiembrie 1824, reiese că în oraşele Piteşti şi Curtea de Argeş existau nu mai puţin de 147 cîrciumi, băcănii şi rachierii. După starea materială a celor trei categorii de comercianţi, acestea erau : 44 prăvălii de „frunte", 42 de „mijloc" şi 61 în „coadă". Ţinînd seama că oraşul Piteşti era mai dezvoltat şi mai populat, (1 100 de familii) faţă de Curtea de Argeş (384 de familii) se poate presupune că majoritatea acestor unităţi comerciale se aflau în capitala judeţului[17].

---

[16] Mircea T. Radu, — 1821. **Tudor Vladimirescu şi revoluţia din Ţara Românească**, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1978 ; G. D. Iscru, **Revoluţia din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu**, Editura Albatros, Bucureşti, 1982, p. 119 şi urm.

Catagrafia din anul 1831 înregistrează în Piteşti un adevărat evantai de 46 de profesiuni cu un număr de 551[*] mici meseriaşi şi negustori după cum urmează : 6 lipscani, 18 bogasieri, 27 cojocari subţiri, 41 cojocari groşi, 38 croitori, 6 calpaccii, 63 cizmari, 5 cavafi, 27 braşoveni, 24 abagii, 2 plăpumari, 1 ceasornicar, 2 argintari, 5 tîmplari, 8 bărbieri, 2 cafegii, 6 tutungii, 5 tabaccii, 9 brutari, 5 cofetari, 58 cîrciumari, 44 băcani, 5 căldărari, 18 boiangii, 3 şelari, 1 telal, 2 ceaprazari, 3 sticlari, 3 zugravi, 4 hangii, 28 arendaşi, 2 măcelari, 11 bragagii, 2 lumînărari de seu, 1 dulgher, 1 pescar, 1 olar, 4 precupeţi, 2 bucătari, 15 tăbăcari, 1 fierar, 2 trăistari, 2 seureccii, 15 povarnagii, 2 capanlii şi 21 de mămulari.[18]. După cum uşor se poate constata, meseriile cele mai dezvoltate şi care cuprindeau un număr mai mare de meşteri şi de calfe erau : cojocăria, cizmăria, abageria, boiangeria şi tăbăcăria — meserii, de altfel, tradiţionale în oraşul Piteşti.

În comparaţie cu celelalte aaşezări urbane ale Ţării Româneşti, în anul 1831, oraşul Piteşti se situa din punct de vedere al numărului meseriaşilor şi al negustorilor, pe locul al patrulea — după Bucureşti, Craiova şi Ploieşti.

Date deosebit de importante privind economia, starea urbanistică şi demografică a oraşului Piteşti sînt furnizate prin „tabla statistică" înaintată de „maghistratul" din Piteşti, la 26 iunie 1832, Vorniciei din Lăuntru a Ţării Româneşti[19]. Orașul Pitești, împărțit atunci în patru „plăși" (galbenă, albastră, roșie și neagră) precum și în 14 mahalale, avea 4 000 de locuitori așezați în 773 de case. Erau în funcțiune șase „fabrici", dintre care cinci de piei și una tabacheiriie „lucrătoare cu picioru", precum și două mori de apă. Numeroși orășeni se ocupau cu creșterea vitelor, avînd, în total, 497 de cai, 528 de boi, 339 de vaci, 254 de oi și 244 de porci[20].

---

[17] Studii — rev. de istorie, nr. 4/1960, p. 193—198.

[*] În catagrafie totalizat greşit 553 meseriaşi şi negustori.

[18] Vladimir Diculescu, **Bresle, negustori şi meseriaşi în Ţara Românească (1830—1848)**, Edit. Acad. R.S.R., Bucureşti, 1973, p. 99—113.

[19] Arhivele Statului Bucureşti, fond Vornicia din Lăuntru, dosar 2885/1831—1832, f. 100—101.

În perioada regulamentară, au mai fost înființate în Pitești o „fabrică" de pălării[21] și „zalhanaua" din capul orașului aparținînd lui Petcu Abagiu — unde, în anul 1844, au fost tăiate 3 010 vite din care s-au obținut 13 300 ocale de seu ce se vindea cu doi lei și două parale ocaua[22].

Catagrafia locală din anul 1835 întocmită după alte principii față de cea din anul 1831, în sensul că erau înregistrați numai negustorii și meșterii patentari, fără calfe, ne prezintă în orașul Pitești numărul de 438 patentari[23]. În comparație cu celelalte orașe, în anul respectiv, Piteștii ocupau, în ceea ce privește numărul de meseriași și de negustori, locul al optulea — după București, Craiova, Ploiești, Giurgiu, Cîmpulung-Muscel, Buzău și Tîrgoviște.

O amplă catagrafie a fost întocmită în anul 1838, cînd orașul era împărțit în patru „văpsele" (galbenă, roșie, neagră și albastră), și avea 800 de familii cu circa 4 050 de locuitori *, deci o creștere neconcludentă a locuitorilor față de anul 1832. În viața economică a orașului, predominau meseriașii și negustorii, al căror număr era de peste 586, deci cu mult mai mare față de catagrafiile anterioare. Specializarea meseriașilor și a negustorilor arăta astfel : 15 abagii, 36 arendași, 4 argintari, 30 băcani, 8 bărbieri, 1 bilargiu, 15 bogasieri, 21 boiangii, 4 bragagii, 1 cărămidar, 1 cărăuș, 5 ceasornicari, 6 cercelari, 1 ceaprazar, 5 chirigii, 81 cizmari, 5 calpaccii, 2 cafegii, 3 cîntaragii, 53 cîrciumari, 43 cojocari, 4 cofetari, 50 croitori, 1 curelar, 1 cuțitar, 6 dulgheri, 22 fierari, 1 fămălar (?), 1 giuvaergiu, 2 hangii, 6 lăutari, 2 lemnari, 2 lipscani, 3 lumînărari, 2 marchitani, 8 măcelari, 9 mămulari, 1 morar, 5 negustori (gembași de vite mărunte), 1 olar, 9 pescari, 14 povarnagii, 2 plăpumari, 1 rîndaș, 1 scărar, 3 simigii, 1 sticlar, 4 sumagii, 3 surugii, 1 șăpcar, 1 tăietor de tutun, 1 tabacciu, 22 tăbăcari, 1 telal, 4 tinichigii, 7 tîmplari, 2 tutungii, 37 vizitii, 2 vînători, 1 zidar și 2 zugravi[24].

---

[20] Arh. St. Pitești, fond Prefectura (Ocîrmuirea) jud. Argeș, dosar 1368/1832, f. 10, v. 11.

[21] **Istoria României**, vol. III, Edit. Acad. R.P.R., București, 1964, p. 961.

[22] I. Cojocaru, **op. cit.**, II, 1958, p. 834.

[23] Vladimir Diculescu, **op. cit.**, p. 112.

* Nu s-a putut calcula exact numărul locuitorilor, deoarece din catagrafie lipsește o filă în care au fost trecute 10 familii.

Comparativ cu situația meseriașilor și negustorilor înregistrați în anul 1831, se evidențiază creșterea numărului lor la următoarele categorii de patentari : arendași, argintari, boiangii, brutari, ceasornicari, cizmari, croitori, dulgheri, fierari, măcelari, pescari, tăbăcari, tîmplari etc. În același timp, se observă o scădere a numărului de abagii, băcani, bogasieri, bragagii, cîrciumari, cojocari, mămulari și alții. Totodată, apar meserii noi, cum sînt : cercelar, chirigiu, sărar, sumagiu, surugiu, tinichigiu și altele, neîntîlnite în catagrafia din anul 1831.

În oraș locuiau, de asemenea, 20 mari proprietari de pămînt și case, printre care Grigore Drăgoescu, Tudorache și Constantin Brătianu, Constantin Leca, Constantin Lerescu, Grigore Tigveanu, Nicolae Negulescu, Ion Racoviceanu, Mihalache Lahovari, Costache și Enache Cornățeanu și alții. Pe proprietățile lor lucrau, după unele date, 211 suflete de robi, în afară de slugi, ceea ce reveneau, în medie, mai mult de 10 robi de fiecare familie boierească.

Pămîntul de la marginea orașului era lucrat de 30 de plugari, crae locuiau însă în vatra Piteștilor. Totodată, unii cetățeni care se ocupau cu creșterea vitelor dețineau : 476 cai, 395 boi, 238 vaci, 181 oi, 85 capre, 269 porci, 19 bivoli, 5 catîri, precum și 47 de stupi cu albine.

Catagrafia din anul 1838 ne oferă și unele elemente privind învățămîntul și sănătatea publică. Astfel, în Pitești funcționau un profesor — Nicolae Simonide, român, în vîrstă de 30 ani, un învățător — Grigore Ardelean, grec, în vîrstă de 45 de ani și un medic (dohtor) — Teodorache Cafic, sîrb, în vîrstă de 38 de ani[25].

Concomitent cu dezvoltarea producției meșteșugărești și manufacturiere s-au intensificat relațiile comerciale ale orașului Pitești. Mărfurile produse aici erau semnalate frecvent în mai multe orașe din țară, cît și în unele centre de peste hotare. Majoritatea legăturilor comerciale ale orașului gravitau însă spre centrele din Transilvania — Brașov și Sibiu — care, datorită dezvoltării lor economice, ofereau condiții prielnice schimburilor neîntrerupte de mărfuri ce favorizau ambele părți.

---

[24] Arh. St. Pitești, **Catagrafia jud. Argeș din 1838. Condica orașului Pitești.**
[25] **Ibidem.**

În perioada 1829—1848 numeroși negustori din Pitești au practicat un comerț intens cu orașele din Transilvania și, în special, cu Brașovul, atît prin Bran cît și prin Cîineni. Printre aceștia amintim pe „Toma Nicolau din Pitești care avea a face cu orașele din Ardeal și chiar cu Budapesta"[26], pe Răducanu Paraschivescu, Tudor Petcu, H. Sfetcu, Tudor Lelea, Panait și Constantin Moraitu, Marin Iota, Ion Pandele, C. Ioan, P. Dobrian, Mihai Crăciun, Greciu Argintaru, Moise Ghinea, Isidor Friedrich, Nic. Raicovici, N. Popovici, N. Alexeescu și alții[27].

Unii negustori piteșteni ca Dincă și Costea Moraitu au desfășurat o intensă activitate comercială de tranzit, practicînd cu deosebire vînzarea mărfurilor din Transilvania la București[28].

Prin aceste relații comerciale cu Transilvania devenite permanente, orașul Pitești a contribuit, de-a lungul anilor, la menținerea și consolidarea sentimentelor de unitate națională a populației românești aflate pe versantele Carpaților.

În ceea ce privește organizarea administrativă trebuie subliniat încă o dată faptul că orașul Pitești făcea parte, începînd din sec. al XVI-lea, din categoria așezărilor urbane libere, situate pe propriul lor pămînt. În secolul al XIX-lea era „așezat mai tot pe pămînt slobod, numai capul orașului din sus, de vreo cîteva case cade pe moșia mănăstirii Cotmeana"[29].

Ca urmare a aplicării prevederilor Regulamentului Organic, în anul 1831, se va înființa „maghistratul" orașului Pitești care mai tîrziu va deveni primăria comunei urbane Pitești. Conducerea „maghistratului" era încredințată sfatului orășenesc format din trei membri aleși anual de deputați. Aceștia, la rîndul lor, erau aleși pe cartiere de către orășeni. Membrilor sfatului orășenesc li se impuneau următoarele condiții : să fie români, să locuiască în oraș, să aibă vîrsta de 30 de ani precum și o avere imobilă de 8000 de lei. De asemenea, deputații erau aleși numai dintre români proprietari, avînd o avere imobilă în localitate în valoare de cel puțin 2000 de lei și vîrsta de 25 de ani. Dreptul de alegători îl aveau și străinii stabiliți în oraș cu cel puțin doi ani în urmă și care plăteau o chirie minimă de 300 de lei. Cu șase luni înainte de alegeri, ei dădeau în scris sfatului orășenesc că se supun la toate îndatoririle.

---

[26] N. Iorga, **Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc**. București, 1906, p. 142.

[27] **Studii și materiale de istorie modernă,** vol. IV, Edit. Academiei R.S.R. București, 1973, p. 32.

[28] Arh. St. Pitești, Primăria orașului Pitești, dosar 4/1832 și 3/1833.

[29] **Studii și mataeriale de istorie modernă,** vol. V., Editura Academiei R.S.R., București, 1975, p. 8—9.

Primele alegeri pentru „mădularile“ sfatului orășenesc din Pitești au avut loc la 21 octombrie 1831 cînd „prezident“ a fost ales Mihai Popovici[30]. Pentru bunul mers al maghistratului, președintele sfatului orășenesc numea pe secretar precum și unul sau doi „scriitori“.

Printre atribuțiile sfatului orășenesc amintim : încasarea veniturilor și administrarea lor în mod chibzuit, dezvoltarea comerțului și a industriei, frînarea speculei, organizarea pompierilor, întreținerea școlii, îngrijirea sănătății populației, măsuri pe linia alimentării cu apă, a iluminatului public și a înfrumusețării localității, pavarea străzilor și construcția podurilor. Instituția respectivă îndeplinea și unele obligații de notariat ca : eliberări de adeverințe, autentificări de zapise și de înscrisuri, legalizări de acte de dobîndă, închirieri, împrumuturi, vînzări etc.

Încă de la înființare, maghistratul din Pitești, prin sfatul orășenesc, a întreprins măsuri hotărîte pentru a-și realiza atribuțiile. În fiecare an, maghistratul a întocmit un buget și a înființat un registru unde erau trecute veniturile și cheltuielile (accize)[31], pentru buna aprovizionare a orășenilor cu produse agroalimentare, în primul rînd, cu pîine și cu carne, a întocmit liste cu prețurile acestor produse urmărind îndeaproape respectarea lor[32], precum și aprovizionarea orașului cu lumînări pentru iluminat, întreținerea felinarelor etc.[33].

Una dintre cele mai mari realizări ale sfatului orășenesc din Pitești a fost înființarea școlii naționale care și-a deschis cursurile la începutul anului 1833[34]. După înființare, cu banii strînşi de la diferiţi orăşeni, s-a extins preocuparea în vederea dotării şcolii cu material didactic şi cărţi pentru bibliotecă, ajutorării elevilor săraci, organizării examenelor, care se ţineau în mod public, reparării şi curăţeniei localului[35].

---

[30] Arh. St. Pitești, fond Primăria orașului Pitești, dosar 8/1831.

[31] Ibidem, dosar 9/1831, 78/1833 etc.

[32] Ibidem, dosar 3 și 6/1831, 18/1832, 2 și 18/1833, 2 și 51/1834, 4/1837 etc.

[33] Ibidem, dosar 6/1831, 23/1832, 4/1833, 15/1839.

[34] Ibidem, dosar 14/1831—1832.

Întrucît în anul 1831 în Piteşti au murit de holeră un număr de 45 de locuitori[36], atenţia sfatului orăşenesc s-a îndreptat şi spre îngrijirea sănătăţii populaţiei. În acest scop s-au colectat sume necesare pentru plata medicului oraşului, pentru amenajarea unui spital şi a unei farmacii, achiziţionarea instrumentelor medicale şi a medicamentelor[37].

În această perioadă oraşul Piteşti avea aspectul unui modest tîrg medieval cu „uliţe" înguste, nealiniate, nepavate şi neîngrijite, fiind străbătut de mici ape curgătoare necanalizate, care deseori se revărsau şi inundau casele locuitorilor. În primii ani ai existenţei maghistratului se semnalează „dorinţa şi silinţa acestuia pentru înfrumuseţarea oraşului întru toate şi cît se va putea mai bine"[38].

Documentele de arhivă demonstrează că după anul 1832 au fost luate măsuri pentru deschiderea de noi străzi, alinierea şi pavarea altora. Astfel, o nouă stradă a fost deschisă în anul 1834 între „Uliţa mare" (strada Victoriei) şi „Uliţa grecilor" (1 Mai), iar alta în mahalaua Sf. Ion[39]. În vara anului 1835, au început lucrările de lărgire, aliniere şi pavare, cu piatră şi nisip „pă uliţa din dosul Tîrgului cel mare, din mahalaua Sf. Gheorghe, care răspunde în piaţa tîrgului"[40] (probabil viitoarea str. Teiuleanu). Deşi a fost prevăzut ca lucrările să se termine pînă în octombrie 1835, acestea s-au încheiat abia în vara anului următor, deoarece „un număr de 22 proprietari s-au împotrivit la tăerea şandramalelor, străşinilor şi tărăbilor pentru alinierea străzii"[41]. Potrivnici alinierii străzilor erau şi o serie de proprietari din „tagma boierească din mahalaua grecilor"[42] şi din alte cartiere. De altfel, consiliul orăşenesc a avut de înfruntat aproape permanent împotrivirea a numeroşi proprietari în ceea ce priveşte sistematizarea localităţii. Cu toate acestea, în anul 1837 au început lucrările de sistematizare şi pavare cu piatră a două din arterele principale ale oraşului : „Uliţa mare a tîrgului" (str. Victoriei) şi „Uliţa cea mare boierească" (str. 1 Mai)[43].

---

[35] Ibidem, dosar 60/1833, 7/1839, 13/1840 etc.

[36] Ibidem, fond Ocîrmuirea jud. Argeş, dosar 1368, f. 10 v—11.

[37] Ibidem, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 15 şi 40/1832, 26/1835, 10/1837, 9/1840.

[38] Ibidem, Ocîrmuirea jud. Argeş, dosar 7474/1835, f. 64—65.

[39] Ibidem, dosar 8172/1834, f. 22.

[40] Ibidem, dosar 7474/1835, f. 33.

[41] Ibidem, dosar 6544/1836, f. 1—2.

[42] Ibidem, dosar 8172/1834, f. 66.

După anul 1833 au fost amenajate mai multe podeţe pe diferite străzi iar în perioada 1837—1839 s-a iniţiat acţiunea de numerotare a caselor[44]. De reţinut faptul că în anul 1836 s-a construit un nou pod peste rîul Argeş, iar în anii următori au fost executate lucrări de regularizare a cursului rîului, de consolidare a malurilor şi de reparare a distrugerilor cauzate de inundaţii[45].

Începînd cu anul 1833 s-au făcut demersuri pentru mutarea tîrgului de pe moşia Stănceanca (astăzi, cartierul Trivale) pe moşia oraşului, în locul cunoscut sub numele „Tîrgul din Vale", în apropiere de rîul Argeş. Soluţionarea definitivă a acestui caz a fost însă tergiversată, ceea ce i-a determinat pe oameni să solicite autorităţilor, în anul 1870, organizarea tîrgului pe „locul comunei", la punctul numit „Puţul lui Zarafu"[46]. Documentele consemnează că în anul 1863, a funcţionat, pentru un timp, „Tîrgul din Vale"[47].

Autorităţile locale au intervenit energic în această etapă pentru sporirea preocupărilor de păstrare a curăţeniei, activitate tratată, atunci, cu multă nepăsare. Semnificative în acest sens sînt şi sesizările doctorului Karol Szekeli adresate în 1835 Ocîrmuirii judeţului : „Aicea în Piteşti, în mahalaua Sfîntu Gheorghe din dos este un pod de lemn, din vechime făcut, care şi astăzi se află putrezit... Fiind şanţu astupat şi neavînd canalu curgerii... poate să pricinuiască o boală între norod"[48]. Acelaşi medic arăta că „negustorii cînd se află în ale lor îndeletniciri în prăvăliile împrejurate cu biserica Sf. Gheorghe (deci în centrul oraşului — n.n.) fac tot felul de murdalnic scoţîndu-l du prin casele şi curţile lor, în loc a-l căra afară din oraş dimpotrivă l-au aruncat pe lîngă zidul caselor... Aceasta aduce la toată obştea vătămare dă sănătate"[49]. În raport se solicită măsuri energice pentru îmbunătăţirea curăţeniei oraşului, ceea ce în anii următori se va realiza într-o mai mare măsură.

---

[43] Ibidem, dosar 5630/1837, f. 124.

[44] Ibidem, Primăria oraş Piteşti, dosarele 30/1833, 31/1838 şi 19/1939.

[45] Ibidem, dosarele 3/1836, 11/1837, 18/1838.

[46] Arh. St. Piteşti, Fond Primăria oraş Piteşti, dosar 27/118/1883 ; ibidem, dosar 18/1870.

[47] **Documente privitoare la istoria economică a României, Statistica, Ţara Românească şi Moldova,** seria B, vol. I, D.G.A.S., Bucureşti, 1960, p. 247 (doc. 177).

[48] Ibidem, Ocîrmuirea jud. Argeş, dosar 7474/1835, f. 5.

În acest sens reţinem aprecierile favorabile ale doamnei A. de Carlowitz care, în anul 1846, însoţită de contele de Weisbach, în drumul de la Gorj spre Curtea de Argeş s-a oprit pentru scurt timp şi în oraşul Piteşti : „Capitala Argeşului, la care se ajunge după un drum de noapte cu privighetori şi iepuri care trec drumul, e un oraş de 11—12.000 locuitori (exagerat, oficial în 1859 oraşul va avea 7229 locuitori — n.n.), cu o mănăstire, mai multe biserici, cu poduri şi case bune. Sînt negustori bogaţi... Boierii cu vizitii în livrele ies mai mult noaptea, pe răcoare, în trăsuri, felinarele fiind aprinse ; doamnele exhibează scumpe caşmiruri, s-ar fi făcînd şi danţuri de străzi la aceste ceasuri ale primblării şi petrecerii"[50].

Aşadar, spre jumătatea secolului al XIX-lea, în Piteşti, sînt prezente noi elemente ale dezvoltării economice, sociale şi culturale de tip capitalist. De evidenţiat şi faptul că în urma planului elaborat de arhitectul Balzano din Triest, începînd cu anul 1845, se îmbunătăţeşte starea şoselei spre Bucureşti şi apoi a celei spre Slatina şi Craiova. Lucrările se vor desfăşura îndeosebi în perioada 1846—1848, folosindu-se pe lîngă forţa de muncă a ţăranilor, care era predominantă, munca salariată a unor orăşeni[51]. Aceasta va înlesni intensificarea legăturilor oraşului Piteşti pe diferite planuri, inclusiv politic, cu capitala Ţării Româneşti şi cu părţile Olteniei, precum şi creşterea numărului de lucrători.

Anul revoluţionar 1848 în Piteşti

Un moment crucial în trecerea României de la feudalism la capitalism l-a constituit revoluţia burghezo-democratică de la

---

[49] Ibidem, dosar 4628/1838, f. 139.

[50] N. Iorga, **Istoria Românilor prin călători**, vol. III, Edit. Casei Şcoalelor, Bucureşti, 1929, p. 259—260.

[51] **Istoria României**, III, 1964, p. 979 ; N. Bălcescu, **Opere**, IV, Edit. Acad. R.P.R., Bucureşti, 1964, p. 455.

1848. Acest eveniment „a dat un puternic impuls creșterii conștiinței de sine a poporului român, a exprimat hotărîrea moldovenilor, muntenilor și transilvănenilor de a sfărîma vechile relații feudale, de a deschide calea noii orînduiri, de a făuri unitatea națională în cadrul frontierelor unuia și aceluiași stat, de a înainta neabătut pe drumul progresului și democrației“[52].

Obiectivele majore ale revoluției exprimate într-un amplu context național au devenit idealul de luptă pentru masele populare din orașul Pitești, unul dintre principalele centre ale pregătirii și desfășurării acestui important moment din istoria noastră modernă. În timpul evenimentelor din anul 1848 cît și în perioada care a urmat, orașul Pitești a fost notificat în documentele secrete cu „br“. Semnificativ este și faptul că în imediata apropiere a orașului Pitești, și anume la Golești, a fost, pentru mult timp, un adevărat centru revoluționar unde s-au plămădit și de unde s-au propagat cele mai înaintate idei ale epocii. Activitatea fraților Ștefan, Nicolae, Radu și Alexandru Golescu, a vărului lor Alexandru Golescu-Arăpilă, a marelui patriot, organizator politic și militant revoluționar, Nicolae Bălcescu, a devenit un înalt imbold pentru poporul român[53]. Tradiția păstrează amintirea întîlnirilor conspirative pentru pregătirea revoluției dintre Nicolae Bălcescu și frații Golești în casa Racoviceanu din zona centrală a orașului Pitești. De remarcat, totodată, că mulți membri ai guvernului provizoriu precum și alți conducători ai revoluției de la 1848 sau militanți pentru Unire au fost originari din zona Argeș-Muscel. Amintim și faptul că în anii premergători revoluției de la 1848, C.A. Rosetti a îndeplinit în Pitești, funcția de șef al poliției locale[54].

Dezvoltarea economică și social-culturală a orașului în prima jumătate a secolului al XIX-lea a determinat creșterea rolului burgheziei în viața politică locală. Aceasta, alături de masele populare, era interesată în lichidarea rînduielilor feudale care reprezentau o frînă în progresul general al țării.

---

[52] **Programul P.C.R....**, Editura Politică, București, 1975, p. 32.

[53] Vezi Vasile Novac, **Goleștii în revoluția de la 1848**, Studii și comunicări de istorie și etnografie, Complexul Muzeal Golești, (St. Com Golești), p. 173—182.

[54] Vasile Netea, **C.A. Rosetti**, Edit. Științifică, București, 1970, p. 32.

Cu cîțiva ani înainte de izbucnirea revoluției, în Pitești a fost înființat un cazino unde se citeau ziare românești și străine sau se organizau întruniri cu caracter politic[55]. Printre participanții la întruniri și discuții se numărau : Andrei Pretorian — profesorul școlii statului, avocatul Gheorghe Petrescu, Nicolae Balotă, mic proprietar de pămînt, funcționarul Ilie Trifonescu și alții care, în cursul evenimentelor de la 1848, au condus și impulsionat acțiunile maselor populare din oraș și din împrejurimi.

În 1848 a fost organizat la Pitești un club revoluționar avînd ca „prezident“ pe Nicolae Coculescu, figură marcantă a vieții politice locale, iar ca secretar pe Tache Grigoriu, „scriitorul tribunalului“. În cadrul clubului s-a citit „Gazeta Transilvaniei“ iar mai mulți membri ai săi „erau foarte amatori de fapte revoluționare“[56].

Comisia alcătuită pentru cercetarea celor care au participat la revoluție în orașul Pitești a constatat că un piteștean, locotenentul în rezervă Toma Conțescu, „a pus în lucru izbucnirea revoluției, acolo, în partea locului în luna mai 1848“, așadar, înainte de declanșarea revoluției la Islaz (9 iunie) și la București (11 iunie). În zilele de 29, 30 și 31 mai 1848, Toma Conțescu „a invitat pe clăcașii din Racovița (localitate din imediata apropiere a orașului Pitești, n.n.) și alții alăturați lăcuitori la răzvrătire, făgăduindu-le arme, bani și apărare de toate datoriile sătești și proprietăricești, după care, punîndu-se în capul lor, înarmați fiind cu ciomege, au mers de au călcat tahtul (sediul, n.n.) subocîrmuirii și le-au zis sătenilor ca să nu mai primească în satele lor pe nici un dregător al stăpînirii“[57].

Vestea izbucnirii revoluției a fost primită de piteșteni cu mare entuziasm. Un martor ocular declara : „I-am găsit pe toți... adunați ca revoluționari în locuri publice de jurăminturi și alte puneri la cale...“[58]. Printre comisarii de propagandă care au activat în județul Argeș s-au aflat Andrei Pretorian, Costache Catina, Nicolae Nanu, Ștefan Turnavitu, Ioan Petrescu și alții.

---

[55] **Istoria României**, vol. III, 1964, p. 987.

[56] D.G.A.S., **Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească**, București, 1962, p. 302.

[57] Ibidem, p. 287 — 288.

[58] Ibidem, p. 302.

Andrei Pretorian a publicat mai multe articole în „Pruncul Român“ prin care susţinea cauza revoluţiei iar ceilalţi au desfăşurat o vie propagandă revoluţionară în rîndurile orăşenilor. „Nicolae Nanu, Andrei Pretorian şi C. Catina, dinpreună cu subptadministratorii puneau steaguri prin sate ; iar acei subptadministratori sînt Ilie Trifonescu, Naie Antonescu, Gheorghiţă Negulescu, Nae Gălăşescu...“[59] — consemnează un document al vremii.

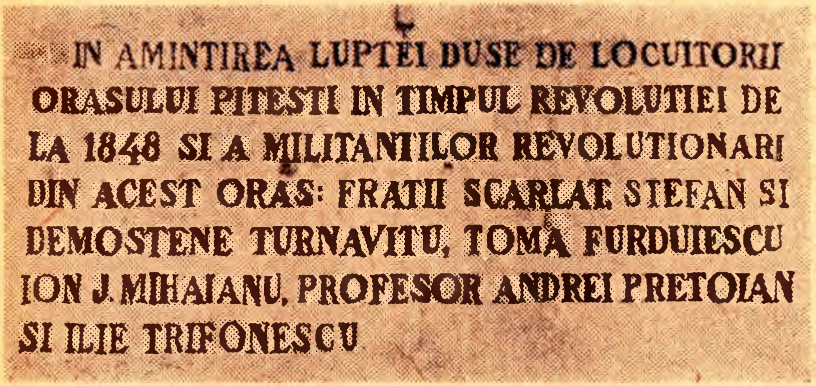

IN AMINTIREA LUPTEI DUSE DE LOCUITORII
ORASULUI PITESTI IN TIMPUL REVOLUTIEI DE
LA 1848 SI A MILITANTILOR REVOLUTIONARI
DIN ACEST ORAS: FRATII SCARLAT, STEFAN SI
DEMOSTENE TURNAVITU, TOMA FURDUIESCU
ION J. MIHAIANU, PROFESOR ANDREI PRETOIAN
SI ILIE TRIFONESCU

Placa de pe clădirea din str. C. Brîncoveanu nr. 25 evocă participarea piteştenilor la revoluţia din 1848

La sfîrşitul lunii iunie 1848 a avut loc în oraşul Piteşti sărbătorirea Constituţiei. Darea de seamă publicată în „Pruncul Român“ din 6 iulie 1848 a subliniat că Andrei Pretorian — profesorul şcolii publice din Piteşti şi comisar de propagandă pentru judeţul Argeş — a ţinut, cu acest prilej, un înflăcărat discurs. Printre altele oratorul a spus : „Ce sînt steagurile acestea ce fîlfîie deasupra capetelor noastre ? Ele sînt semnele Constituţiei noastre... Patria, da, fraţii mei, mama noastră a gemut aşa de lung de atîtea veacuri sub legea cea nedreaptă... Avem Constituţia, Constituţia e a noastră, dată de noi, adică de popor“. Mulţimea care a participat la adunarea de la Piteşti a depus următorul jurămînt : „Jur că voi fi credincios sfintei noastre Constituţii şi că-mi voi vărsa sîngele pînă la cea din urmă picătură pentru patria noastră România"[60].

---

[59] Ibidem, p. 54 — 55, 39, 303.

La 23 iunie 1848 Ministerul Treburilor din Lăuntru a solicitat guvernului provizoriu schimbarea cîrmuitorului şi secretarului ocîrmuirii judeţului Argeş şi a recomandat pentru aceste funcţii pe Nicolae Simonide, primul director al şcolii naţionale din Piteşti între anii 1833—1843 şi, respectiv, Toma Furduescu[61]. La 5 iulie, Nicolae Simonide a fost revocat, iar în locul lui a fost numit cîrmuitor Ioan Hristopol[62]. În continuare însă, masele populare din Piteşti s-au situat, pe o poziţie consecventă revoluţionară, manifestîndu-se pentru înlăturarea tuturor elementelor reacţionare din administraţia locală. În acest sens au cerut „cu stăruire de a scoate pă funcţionari şi a orîndui ei pă alţii", precum şi „ca să aleagă prezident şi judecători şi, cu un cuvînt, tot felul de slujbaşi dintr-un judeţ". S-a reuşit astfel „depărtarea din posturi a cîţiva amploiaţi care li s-au părut a nu corespunde duhului revoluţionar"[63].

Acţiunile curajoase ale piteştenilor în zilele revoluţiei au determinat pe marii proprietari de pămînt, care locuiau în oraş, să insiste la administraţia judeţului pentru a lua măsuri de „siguranţă a vieţii şi a averilor", precum şi pentru izgonirea din oraş şi chiar din judeţ a acestor turburători ai liniştii obştii[64]. Un fapt important l-a constituit şi înscrierea unor piteşteni ca voluntari pentru a merge în tabăra de la Rîureni, condusă de generalul Gheorghe Magheru, în vederea apărării revoluţiei. Documentele vremii consemnează că „Tache Antonescu a făcut şi o sumă de volintiri şi i-au trimis Magherului listă dimpreună cu Ilie Trifănescu"[65].

Punctul culminant al desfăşurării acţiunilor revoluţionare în Piteşti l-a reprezentat însă arderea Regulamentului Organic. La această amplă manifestare populară care a avut loc la începutul lunii septembrie 1848 în fața schitului Buliga, au participat diferite categorii sociale printre care și un însemnat număr de țărani. Unui număr de 13 fruntași locali, arestați și judecați după înfrîngerea revoluției, li s-au solicitat detalii în legătură cu această ardere simbolică a relațiilor feudale. Aflăm astfel că pentru arderea Regulamentului a fost constituită o comisie locală din care au făcut parte frații Ștefan și Demostene Turnavitu — comisari de propagandă, Ioan Hristopol — noul cîrmuitor al județului, polițaiul. Crăciun Stoian numit în această funcție de revoluționarii orașului și alții. Avocatul Gheorghe Petrescu din Pitești, care a fost reținut după înăbușirea revoluției la Văcărești, a declarat : „Într-una din zilele lunei septembrie..., cîrmuitorul Hristopol dimpreună cu Nanul comisarul au povățuit pe popi și pe norod ca să vie la cîrmuire... și să ceară Regulamentul să-l arză. Și așa au și urmat“. Datele referitoare la arderea Regulamentului Organic în orașul Pitești erau completate de declarațiile polițaiului Crăciun Stoian care a arătat că au mai participat „6 propaganți, 5—600 săteni și orășeni, precum și soldați și ofițeri, care au săvîrșit arderea“[66].

---

[60] **Anul 1848 în Principatele Române,** tom. II, Bucureşti, 1903, p. 206—209.

[61] Ibidem, p. 39; F. Stănculescu, **Şcoala din Ţara Românească în sprijinul revoluţiei de la 1848,** Studii, revistă de istorie, t. 26, nr. 3, 1973, p. 467 şi urm.

[62] **Anul 1848 în Principatele Române,** tom II, Buc., 1903, p. 294.

[63] **DGAS, Documente privind anul revoluţionar 1848, în Ţara Românească,** Bucureşti, 1962, p. 287, 308, 307.

[64] Ibidem, p. 308.

[65] Ibidem, p. 303.

Pronunțata aversiune a piteștenilor față de relațiile feudale, manifestată în perioada de sfîrșit a revoluției de la 1848, constituie o dovadă în plus a permanenței acțiunilor revoluționare locale pe întreaga durată a acestui mare eveniment din istoria noastră națională. Locuitorii orașului Pitești au avut de înfruntat în zilele revoluției și un puternic incendiu care „a prefăcut în cenușă, partea cea mai populată a Piteștilor, ajungînd cea mai mare parte a locuitorilor, în cea mai din urmă scăpătare“[67]. Un martor ocular, Gheorghe Iconomul de la biserica Sf. Gheorghe descrie astfel acest incendiu: „Leat 1848, august 18, miercuri la trei ceasuri din noapte, au luat foc orașul Pitești și au ars tot tîrgul, trei mahalale și trei biserici : Sfîntu Nicolae, Sfîntu Gheorghe și Maica Precista zidită de Ion Mavrodolu, cea mai frumoasă biserică din acest oraș ; însă în Sfîntu Gheorghe n-a intrat focul și nimic n-a vătămat, numai învelișul și clopotnița au ars, iar celelalte două biserici au ars desăvîrșit. Cea mai mare parte din negustori s-au stins cu desăvîrșire, arzîndu-li-se prăvăliile și marfa, casele, mistuind iuțeala focului tot în patru ceasuri, neputînd a sta împotriva focului nici un fel de ajutor"[68]. Ca urmare a incendiului, locotenenţa domnească a luat măsuri „a se strînge a zecea parte din leafa de la toţi amploiaţii statului, bisericeşti, civili, militari, judecătoreşti pe două luni, adică septembrie şi octombrie... într-ajutorul incendiaţilor din Piteşti"[69].

---

[66] Ibidem.

[67] **Anul 1848 în Principatele Române,** tom. IV., București, 1903, p. 738—739.

După înfrîngerea revoluţiei de la 1848, Căimăcămia Ţării Româneşti a hotărît, la 19 septembrie, ca armata turcească să se îndrepte spre Piteşti „spre a restatornici liniştea şi comunicaţiile între amîndouă Valahiile"[70]. La sfîrşitul anului 1848, Omer Paşa a inspectat trupele dislocate la Piteşti[71]. Cu toate acestea, în oraş a continuat pentru un timp să se manifeste starea de spirit revoluţionară. Un document consemnează : „În parte duhurile sînt încă exaltate... propaganda continuînd în taină printre locuitorii din Piteşti dusă de către Toma Furduescu şi Toma Conţescu..."[72].

Un număr însemnat din cei care au condus la Piteşti acţiunile revoluţionare au fost arestaţi, anchetaţi şi judecaţi. Astfel în noiembrie 1848 au fost închişi la Văcăreşti Toma Conţescu şi fraţii Scarlat, Demostene şi Ştefan Turnavitu care au îndeplinit importante misiuni în timpul revoluţiei. La 7 decembrie 1848 „Comisia alcătuită pentru cercetarea celor amestecaţi în fapte revoluţionare" a solicitat generalului Engelhart, comandantul trupelor ţariste din Piteşti, să aresteze şi să trimită în faţa comisiei pe Nicolae Nanu, Nicolae Coculescu, Crăciun Stoian — rînduit de revoluţionarii din Piteşti ca poliţai, Tache Grigoriu — scriitor la judecătoria din Piteşti, Toma Furduescu, profesorul Andrei Pretorian, Ilie Trifonescu, Nae Trifonescu, Nae Balota, Tache Antonescu, Nicolae Gălăşescu, Teodor Gheorghescu — ajutor de poliţai, Gheorghe Negulescu şi Ioan Hristopol — fost administrator al judeţului Argeş.

În raportul din 12 decembrie 1848 al noului cîrmuitor de Argeş — Ştefan Belu, trimis Departamentului Treburilor din

---

[68] Marin Branişte, **Însemnări pe vechi cărţi de slujbă de la bisericile din Piteşti,** Mitropolia Olteniei, anul XIII, nr. 1—4, 1961, p. 196. Vezi şi Vasile Novac, **Incendiul de la Piteşti din august 1948,** în St. Com. Piteşti, 1980, p. 311—315.

[69] **Anul 1848 în Principatele Române,** tom. IV, Bucureşti, 1903, p. 256—257.

[70] Ibidem, p. 372—373.

[71] George Fotino, **Boierii Goleşti,** vol., I, Bucureşti, 1938, p. 113.

[72] **Anul 1848 în Principatele Române,** tom. IV, Bucureşti, 1903, p. 455—456.

Lăuntru, se arăta însă că din cei aflați sub urmărire s-a reușit arestarea numai a șapte persoane „care au fost predați domnului comandir al oștirii rusești de-aici din Pitești". Era consemnat faptul că alți fruntași ai mișcării și anume : Gheorghe Negulescu și Nicolae Coculescu lipseau din oraș, fără a fi cunoscut locul unde se afla, Andrei Pretorian și Toma Furduescu se găseau la București, iar Ioan Hristopol și Nicolae Nanu se refugiaseră la Sibiu. Toma Furduescu va fi arestat la 18 decembrie 1848[73].

În toamna anului 1848 au fost îndepărtați din învățămînt profesorii Nicolae Nenovici și Andrei Pretorian, foști comisari de propagandă în timpul revoluției. Menționăm că Andrei Pretorian va îndeplini ulterior funcția de bibliotecar la colegiul „Sfîntu Sava", iar Nicolae Nenovici va deveni, în 1851, redactor responsabil al gazetei „Patria", prin care s-a susținut Unirea Principatelor[74].

În anul 1849, după înfrîngerea revoluției din Transilvania de către armatele habsburgice și țariste, în Pitești, ca și în Curtea de Argeș, s-au refugiat numeroși participanți, precum și alți patrioți români urmăriți de autoritățile reacționare. La 11 martie 1849 se aflau în Pitești, după datele oficiale ale vremii, 173 de refugiați ardeleni care au primit ajutoare de la autorități și populație (cazare, masă, bani). În rîndul lor se aflau și soldați români din armata imperială. În timpul refugiului din Țara Românească, la Pitești a poposit pentru scurt timp marele patriot și cărturar Gh. Barițiu, unul din conducătorii revoluției române din Transilvania, prigonit de autoritățile habsburgice.

* * *

Programul Partidului Comunist Român subliniază că „slaba dezvoltare a noilor forțe sociale, lipsa lor de fermitate și consecvență politică, lipsa unui program clar de schimbare socială, precum şi intervenţia armată a imperiilor străine chemate de reacţiunea feudală din ţările româneşti — înspăimîntată de amploarea mişcărilor revoluţionare — au dus la înfrîngerea vremelnică a revoluţiei. Dar ideile revoluţiei de la 1848 au continuat să se dezvolte, noile clase sociale, masele populare trăgînd învăţămintele necesare pentru lupta lor ulterioară"[76].

---

[73] Ibidem, tom. V., București, 1904, p. 5, 171, 507, 545, 593, 600, 620, 641, 678, 692.

[74] D. V. Toni Învățătorii în 1848, Almanahul învățătorilor pe anul 1944. București, p. 55 ; **Istoria României**, vol. IV, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 246.

[75] **Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române, B, Țara Românească, 12 martie** 1848 — 21 aprilie 1850, Edit. Academiei R.S.R., București, 1983, p. 7, 95, 298—299, 303, 309 ; V. Netea, **Gh. Barițiu. Viața și activitatea sa**, Edit. Științifică, București, 1966, p. 224.

Revoluţia de la 1848 a creat noi condiţii pentru dezvoltarea relaţiilor capitaliste de. producţie. Paralel cu înmulţirea atelierelor meşteşugăreşti şi a manufacturilor au apărut întreprinderi industriale care foloseau forţa aburului şi tehnica maşinilor-unelte, ceea ce a determinat, totodată, creşterea simţitoare a numărului orăşenilor care trăiau din salariu precum şi apariţia proletariatului.

În perioada 1848—1864, oraşele şi tîrgurile au marcat o necontenită dezvoltare. Oraşul Piteşti a cunoscut un ritm mai accentuat al progresului economic şi social-cultural. Lipsa unor statistici, îndeosebi pînă la Unire, nu ne oferă însă posibilitatea de a aprecia concret nivelul său de dezvoltare. Se cunoaşte totuşi că în Piteşti existau, pe lîngă „fabrica" de pălării, şi o „fabrică" de cărămidă, situată în faţa podului celui nou la intrarea în oraş, precum şi alte asemenea unităţi[77]. Meseriile şi comerţul constituiau însă, în continuare, forţa motrice, a vieţii şi a evoluţiei oraşului Piteşti.

Meşteşugarii şi negustorii continuau să fie constituiţi în bresle (corporaţii), reorganizate prin prevederile Regulamentului Organic. Totuşi, breslele nu mai stăpîneau producţia, fiind mai mult organizaţii profesionale şi fiscale[78]. În anul 1859 corporaţiile puternice din Piteşti erau cele ale brutarilor şi simigiilor, al căror staroste ales la 4 martie 1859 se numea T. Cristescu, precum şi cea a negustorilor condusă de Alecu Atanasiu[79]. Organizarea în corporaţii a meşteşugarilor şi a negustorilor din Piteşti se va menţine, ca un aspect specific local şi după Unirea Principatelor.

În perioada care a urmat revoluţiei de la 1848 s-au intensificat, pe mai departe, legăturile, în primul rînd cele comer-

---

[76] **Programul P.C.R.** ... p. 32.
[77] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 22/1857, f. 1.
[78] **Istoria României**, vol. IV, 1964, p. 193.
[79] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 20/1863, f. 9, 26, 31.

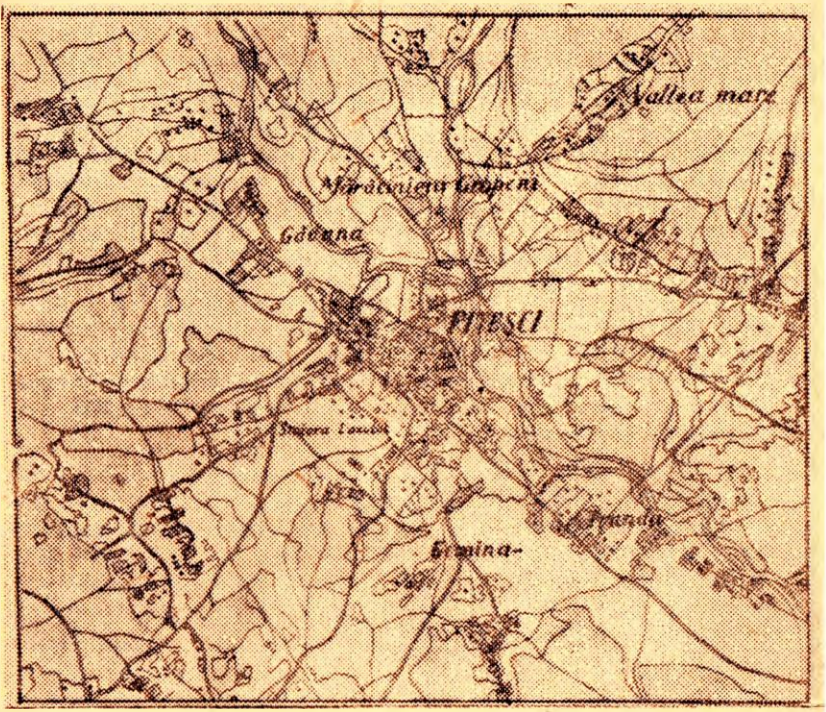

Orașul Pitești în harta lui Szathmáry din 1857

ciale, dintre populația aflată pe versantele Carpaților Meridionali[80]. Diferite produse agricole erau trimise în Transilvania iar de acolo se aduceau produse industriale. Printre cei care au întreprins afaceri comerciale de amploare cu Transilvania, au fost, de exemplu, Take Brădeanu și paharnicul Berindei din Pitești. Numai în anul 1855 primul a vîndut 122 iar cel de al doilea 347 porci, în diferite localități. De asemenea negustorul Gheorghe Dima din Pitești a expediat în anul 1859 la Brașov însemnate cantități de piei crude.

---

[80] Petre Popa, **Județul Argeș — cadrul istoric al unor importante momente din lupta poporului român pentru afirmarea ființei sale naționale,** St. Com. Golești, 1980, p. 191—198.

Dezvoltarea relațiilor economice între cele două țări românești a determinat reamenajarea drumului prin pasul Bran deteriorat în timpul campaniei militare din 1854, ceea ce va favoriza și legăturile comerciale ale orașului Pitești. În anii 1855—1857 autoritățile din Țara Românească au înființat două noi linii telegrafice. Prima trecea prin Pitești, Rm. Vîlcea și Cîineni și făcea legătura cu Sibiul, iar cea de a doua, derivînd din cea de la Pitești, trecea prin Slatina și Craiova și asigura legătura cu Banatul[81].

Creșterea sensibilă a veniturilor orașului și ale unor cetățeni a determinat, în continuare, unele progrese de natură urbanistică și edilitară. Un număr sporit de locuitori au obținut aprobare pentru construirea de noi locuințe, o bună parte fiind din cărămidă și cu etaj. S-a continuat acțiunea de deschidere a unor străzi noi și alinierea celor existente, s-au executat lucrări de canalizare și pavare, s-au înmulțit sursele de aprovizionare cu apă potabilă.

În condițiile declanșării în 1853 a războiului Crimeii, domnitorul Țării Românești — Barbu Știrbei a fost nevoit să părăsească țara, fără să renunțe însă la tron, printr-o proclamație dată la Pitești în ziua de 17/29 octombrie 1853, stabilindu-se lîngă Viena[82]. În timpul războiului, armatele austriece au ocupat orașul Pitești, provocînd mari pagube și nemulțumiri în rîndul populației[83].

Domnitorul a revenit în țară la 23 septembrie/5 octombrie 1854, dar după încheierea păcii a abdicat printr-un „ofis“ emis tot în Pitești, la data de 25 iunie/6 iulie 1856 „anunțînd depunerea puterii“, în conformitate cu prevederile Convenției de la Balta Liman și a Tratatului de la Paris[84].

---

[81] **Studii și materiale de istorie modernă**, vol. IV., Edit. Academiei R.S.R., București, 1973, p. 121, 134, 164—165.

[82] Cornel Scafeș, Vladimir Zodian, **Barbu Știrbei (1849—1856)**, Edit. Militară, București, 1981, p. 147—148.

[83] Arh. St. Pitești, fond Primăria orașului Pitești, dosarele 1—4/1856.

[84] Arh. St. Pitești, fond Episcopia Argeș, dosar 58/1856 ; Dan Berindei, **Orașul București, reședință și capitală a Țării Românești**, București, 1963, p. 219.

În anul 1858, oraşul a fost vizitat de prinţul caimacam Alexandru Ghica, precum şi de arhiepiscopul armean care a participat la slujba de inaugurare a bisericii armeneşti din localitate[85]. Alte evenimente mult mai importante vor dinamiza, însă, în anii următori, viaţa politică a oraşului Piteşti.

Sprijin entuziast Unirii Principatelor Române

Voinţa de unire a românilor a fost clar şi puternic exprimată în timpul revoluţiei de la 1848. În deceniul următor lupta pentru unire a devenit problema dominantă a vieţii politice româneşti. Unirea de la 1859 a fost rezultatul firesc al unui îndelungat proces istoric care s-a maturizat în condiţiile începutului orînduirii capitaliste şi ale formării naţiunii române. Masele populare de la oraşe şi sate au constituit forţa social-politică hotărîtoare care a acţionat cu energie pentru înfăptuirea Unirii Munteniei cu Moldova.

Populaţia oraşului Piteşti, dominată de un înalt simţămînt patriotic a participat la toate acţiunile din etapa de pregătire, realizare şi consolidare a marelui act naţional de la 24 Ianuarie 1859.

În conformitate cu articolul 5 din „Înaltul împărătesc firman", locuitorii oraşului de reşedinţă a districtului Argeş aveau dreptul să aleagă pentru Adunarea ad-hoc din 1857 un singur deputat. Pe lista alcătuită de autorităţi au fost înscrişi, ca alegători, un număr de 78 proprietari de case, fără funcţii, din toate cele patru sectoare (vopsele) ale oraşului (roşu, galben, albastru şi negru) şi care, la rîndul lor, cuprindeau zece cartiere (mahalale).

La 17 septembrie 1857 a fost ales, în unanimitate, ca deputat al oraşului Piteşti pentru Adunarea ad-hoc, Dumitru Brătianu — participant la revoluţia de la 1848 şi apoi exilat. În cadrul Adunării ad-hoc acesta a fost ales, printr-un scrutin de 85 voturi, în funcţia de secretar al adunării[86].

Alegerea lui Alexandru Ioan Cuza, ca domn al Moldovei, a fost primită de piteşteni, ca de altfel de întreaga ţară, cu mult entuziasm exprimat îndeosebi cu prilejul manifestărilor populare organizate la 10 ianuarie 1859, precum şi la 22 ianuarie 1859, cînd a avut loc deschiderea lucrărilor Adunării obşteşti de la Bucureşti. Adevărată sărbătoare a fost la Piteşti la 24 ianuarie 1859 cînd Alexandru Ioan Cuza a devenit domnitorul Principatelor Unite. „Mulţimea a ieşit pe străzile oraşului cu torţe aprinse în mînă şi s-a prins să joace, cu mic cu mare, Hora Unirii"[87].

---

[85] Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, dosar 32 „ 33/1858.

[86] **Documente privind Unirea Principatelor**, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1961, vol. I, p. 548.

La 1 februarie 1859, administratorul districtului Argeş a anunţat pe preşedintele consiliului municipal asupra sosirii lui Alexandru Ioan Cuza la Bucureşti — viitoarea capitală a Principatelor Unite — în cuvinte care exprimau bucuria şi mîndria patriotică. „Obşteasca Adunare Naţională — se sublinia în adresa trimisă —, alegînd ca domn al ţării pe înălţimea sa Alexandru Ioan I... a ridicat Principatele Române la înălţimea unui stat de 5 milioane care îşi are de acum înainte locul lui printre puterile europene. Poziţiile înalte, domnule prezident, angajează la fapte mari, aşadar în toate faptele noastre să ne arătăm cu inima şi cu sufletul că sîntem într-această mişcare, într-această regenerare naţională". În aceeaşi zi deputaţii au ales „două persoane din sînul acestui oraş Nicolae Coculescu şi Eftimie Nicolau, ca o deputaţie din parte-ne spre întîmpinarea şi felicitarea prinţului Alexandru Ioan I. Cuza"[88]. Au fost întreprinse acţiuni pentru ca populaţia să sărbătorească cum se cuvine acest eveniment de seamă, iar reprezentanţii piteştenilor s-au aflat, la Bucureşti, în memorabila zi de 8 februarie 1859, cînd domnitorul a sosit în viitoarea Capitală a Principatelor Unite.

În primăvara anului 1859 domnitorul Alexandru Cuza a proiectat o călătorie în districtele din nord-vestul Munteniei şi în cele din Oltenia. În cinstea sosirii domnitorului consiliul municipal a pregătit o scrisoare în care, printre altele, se spunea: „Locuitorii piteşteni, aflîndu-se în deplină sănătate şi de bucurie pentru venirea Domnului lor constituţional în oraşul lor, Vă aduc, prin organul municipal, felicitaţiunile şi urările lor". Preşedintele consiliului municipal — I. Enescu s-a pregătit să-i prezinte domnitorului starea oraşului. Existau atunci 1 400 case şi peste 7 000 locuitori, 10 biserici ortodoxe, una armenească

---

[87] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 7/1859, f. 2—6.
[88] **Ibidem**, dosar 11/1859, f. 4 şi 17.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a fost primit de piteșteni, cu mare entuziasm, la 19 iunie 1859.

și o sinagogă, un număr de șase școli (una „normală" în limba română, două particulare, una în limba germană, una în limba elenă și un pension de fete în limbile franceză și germană) și un spital cu 30 de paturi. Bugetul municipalității prevedea, la venituri, suma de 78 053 lei și 22 parale[89].

---

[89] **Ibidem, dosar 27/1859, f. 4—6.**

Doamna Elena Cuza a vizitat oraşul Piteşti la 3 octombrie 1863.

Vizita a fost însă amînată, pînă la 17 iunie 1859, cînd domnitorul Alexandru Ioan Cuza însoţit de ministrul afacerilor străine Scarlat Fălcoianu şi de ministrul de război Al. D. Macedonschi, a părăsit Capitala pentru a merge în cîteva districte de munte şi în România Mică (Oltenia). După ce a trecut prin Tîrgovişte şi Găeşti, domnitorul a vizitat oraşul Piteşti în ziua de 19 iunie, sosind aici în jurul orelor 11. Autorităţile, în frunte cu președintele consiliului municipal, precum și numeroși locuitori îmbrăcați în haine de sărbătoare, l-au întîmpinat pe domnitor la intrarea în oraș. Drumul pînă în centrul orașului a fost străbătut în nesfîrșitele urale ale mulțimii, în cîntecele lăutarilor și în dangătele clopotelor. O deosebită atenție a acordat Alexandru Ioan Cuza îmbunătățirii situației instrucției publice. A doua zi, înconjurat de aceleași calde sentimente, domnitorul și-a continuat vizita la Curtea de Argeș și Rm. Vîlcea[90].

Doamna Elena Cuza, soția domnitorului, a vizitat orașul Pitești la 3 octombrie 1863. Primirea pe care i-au făcut-o orășenii a fost dintre cele mai călduroase. Intrarea în oraș s-a făcut pe sub arcuri de triumf, împodobite cu ghirlande din frunze de stejar. Seara a avut loc un banchet la „Palatul administrativ", la care a fost prezentat și un concert de muzică populară românească[91].

În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, populația din Pitești și-a manifestat, în nenumărate rînduri, recunoștința față de reformele sale cu caracter democratic. Secularizarea averilor mînăstirești, de exemplu, a fost primită cu satisfacție de piteșteni, aceștia participînd cu însuflețire la festivitățile organizate, în ziua de 16 decembrie 1863, cînd s-a sărbătorit înfăptuirea acestui act de mare importanță socială și națională[92].

Lovitura de stat de la 2 mai 1864, prin care s-a dizolvat adunarea legiuitoare reacționară, potrivnică reformei agrare, a avut un larg ecou în conștiința maselor populare. În ziua de 10 mai 1864, o delegație a piteștenilor a prezentat domnitorului următorul mesaj de stimă și recunoștință : „Prea Înălțate Doamne, marele și patrioticul act săvîrșit de Înălțimea Voastră la 2 mai au produs în inimile tuturor orășenilor cea mai vie mulțumire, ca unul ce se vede menit a întări autonomia și prosperitatea României. Depuindu-Vă dar, Prea Înălțate Doamne, ale noastre vii recunoștințe, rugăm pe atotputinte să dăruiască Înălțimii Voastre și Mării Sale Doamna ani îndelungați ca să puteți ajunge la scopul ce v-ați propus d-a conduce România pe calea fericirii. Să trăiți Măria Voastră, să trăiască România".

---

[90] Șerban Crăciunoiu, **Vizita domnitorului Alex. I. Cuza în Oltenia și nord-vestul Munteniei (iunie 1859)**, SAI, vol. XV, 1970, p. 117.
[91] Arh. St. Pitești, fond Primăria orașului Pitești, dosar 25/1863, f. 4—7.
[92] **Ibidem**, dosar 26/1863, f. 2, v.

Piteștenii și-au manifestat adeziunea lor la politica domnitorului Cuza și a guvernului Kogălniceanu și prin votarea statutului — noua Constituţie a ţării —, în cadrul plebiscitului organizat între 10 și 14 mai 1864, acţiune la care locuitorii orașului au participat în masă și cu multă însufleţire[93].

Pentru a se consulta cu masele populare și a cunoaște starea de spirit privind reformele înfăptuite de domnitor, Mihail Kogălniceanu a întreprins în vara anului 1864 o călătorie în Muntenia. Argeșul și Muscelul au fost printre primele judeţe vizitate. În telegrama pe care primul ministru a expediat-o din Cîmpulung — Muscel lui Alexandru Ioan Cuza, la data de 10 august 1864, se arăta: „Piteștenilor le lipsesc de toate, ca tuturor orașelor din Muntenia. O veche ruină ar putea fi transformată în primărie. Am promis cetăţenilor, care ţin mult la aceasta, ca să interviu pe lîngă Alteţa Voastră ca ea să fie dăruită orașului, precum și o veche grădină aparţinînd unei mănăstiri secularizate (Schitul Buliga — n.n.) din partea locului și care n-ar pierde nimic ca să fie transformată în parc public"[94]. Este vorba de grădina publică, amenajată ulterior în centrul orașului. În vara și toamna anului 1864 au avut loc alegeri pentru consiliile municipale, consiliile generale judeţene și pentru Cameră. Alegerile municipale desfășurate la 26 iulie/7 august au însemnat o victorie categorică în majoritatea orașelor ţării, printre care și în Pitești, a politicii promovate consecvent de Alexandru Ioan Cuza[95]. Era încă o dovadă a dorinţei locuitorilor acestui oraș de a contribui la dezvoltarea generală a ţării, în spiritul nou, inaugurat de Unire.

* * *

După efectuarea reformelor burgheze din anii 1859—1865 economia românească s-a dezvoltat într-un ritm mai susţinut, și ca urmare producţia agricolă s-a dublat și cea industrială s-a triplat. Evoluţia economiei era însă serios stînjenită datorită lipsei de capital și a inexistenţei unui sistem vamal protecţionist. Dacă în ţară s-au dezvoltat unele centre industriale ca București, Brăila, Galaţi, Ploiești sau Craiova, alte localităţi, printre care şi oraşul Piteşti au continuat să rămînă relativ în urmă din punct de vedere industrial.

---

[93] **Ibidem**, dosar 16/1864—1865, f. 18 și 26.

[94] M. Kogălniceanu, **Scrisori, Note de călătorie**, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 129, 130.

[95] C. C. Giurescu, **Viaţa și opera lui Cuza Vodă**, București, 1966, p. 305.

Viaţa economică a oraşului Piteşti era dominată şi în această etapă istorică de activitatea meseriaşilor şi a negustorilor. Astfel, recensămîntul întocmit în anul 1860 consemnează că la Piteşti existau 585 patentari şi meseriaşi[96]. Dintre aceştia 226, în afară de taxa patentei, erau obligaţi şi la o contribuţie personală, un număr de 326 plăteau numai taxa patentei, iar 33 patentari erau „sudiţi" (supuşi unor state străine).

Meseriile dominante erau boiangeria, cojocăria şi tăbăcăria. „Boiangeria era una din industriile cele mai reputate ale Piteştilor. Se cunoşteau în toată ţara multe feluri de roşu care se făceau la Piteşti de boiangii, mulţumită unor anumite ape şi materii colorate ce aveau aceşti himişti primitivi"[97]. Întrucît în zonă era renumită creşterea viermilor de mătase, s-a dezvoltat permanent boiangeria produselor din mătase naturală. „De aici se trimitea mătase vopsită, în desagi pe cai, la Braşov, la Sibiu, în Oltenia, dincolo de Milcov în ţara Moldovei şi chiar la Viena, Ţarigrad şi în Rusia. Pe la 1860 erau în Piteşti 18 prăvălii de boiangerie..., la fiecare din aceste prăvălii se vopseau pe atunci între 200—500 oca de mătase pe an..."[98].

Despre priceperea şi faima cojocarilor piteşteni documentele consemnează: „Pieptarele aşa-zise cu peşi, pieptarele cu covîrgic, din care se trimeteau 2 000—3 000 bucăţi pe an craiovenilor, în afară de ceea ce se desfăcea toamna în tîrgul Rîurenilor, cojoacele a căror florărie era lucrată foarte adesea în mătase, căutîndu-se imita — de altfel cu mult succes — produsele Sibiului şi ale căror preţ ajungea şi pînă la 20 galbeni bucata, saloapele, malotelele şi scurteicile pentru jupînesele timpului, ca şi fermendelele bărbaţilor dădeau cu prisosinţă de lucru meseriaşilor cojocari pe acea vreme"[99].

În oraşul Piteşti, ca de altfel în multe alte oraşe, meseriaşii erau grupaţi în special pe anumite străzi. Pe strada Brîncoveanu, cunoscută în trecut sub sumele de „Tabaci", erau aşezaţi tăbăcarii; pe strada Sf. Vineri erau pescarii, de aici şi numele de „Pescărie" dat prin tradiţie cartierului; pe strada Craiovei erau cojocarii iar pe Uliţa Mare (astăzi strada Victoriei) erau grupaţi băcanii, boiangiii, braşovenii şi alţii[100].

---

[96] Arh. St. Piteşti, fond Starostia meseriaşilor din Piteşti, dosar 1/1860 f. 2—21.

[97] MDGR, vol. IV., 1901, p. 735—736.

[98] Ştefan Chicoş, **Monografia stării meseriilor în Piteşti**, Piteşti, 1909, p. 10.

[99] **Ibidem**, p. 11.

În anul 1864 municipalitatea a intervenit în reorganizarea corporaţiilor hotărînd, la 25 septembrie, asupra modalităţii de desfăşurare a alegerii noilor organe de conducere. Ca urmare, negustorii şi meşteşugarii au fost organizaţi în zece starostii şi anume:

— starostia I formată din: lipscani, bogasieri, braşoveni, marchitani, marşantari, pălărieri şi frînghieri;

— starostia a II-a: băcani, cofetari, cîrciumari, lumînărari de seu şi de ceară, cafegii, tutungii şi bragagii;

— starostia a III-a: tabaci, cavafi şi pantofari;

— starostia a IV-a: cojocari „groşi" şi „subţiri", croitori, abagii, boiangii şi zugravi;

— starostia a V-a: tîmplari, dulgheri, zidari, tapiţeri, rotari, dogari şi pietrari;

— starostia a VI-a: fierari, lăcătuşi, potcovari, tinichigii, alămari, giuvaergii, argintari, ceasornicari şi căldărari;

— starostia a VII-a: pescari şi precupeţi;

— starostia a VIII-a: bărbieri şi frizeri peruchieri;

— starostia a IX-a: brutari şi simigii;

— starostia a X-a: birjari şi sacagii.

Starostia era condusă de un staroste, ajutat de reprezentantul fiecărei meserii componente a starostiei respective.

Începînd cu anul 1864, s-au înfiinţat în întreaga ţară, camerele de comerţ şi industrie, instituţii ce vor determina o nouă organizare a activităţii de producţie şi comerciale. La 19 iulie 1865 prefectul aducea la cunoştinţă primarului din Piteşti că judeţul Argeş va face parte din circumscripţia Camerei de comerţ şi industrie Turnu Măgurele. La 19 ianuarie 1866 primarul a anunţat, la rîndul său, pe cei zece starosti că, în baza unui ordin al Ministerului de Interne, se desfiinţează starostiile, negustorii şi meseriaşii urmînd a se înscrie la Camere de comerţ şi industrie. Ca urmare a acestei reorganizări s-a menţinut numai o singură corporaţie, aceea a brutarilor şi măcelarilor, şi care s-a constituit la 4 martie 1866. Din această corporaţie făceau parte 25 de brutari şi simigii, 10 măcelari, 35 pescari şi precupeţi[101].

---

[100] I. Gr. Rădulescu, **op. cit.**, p. 25—26.

Menţionăm, de asemenea, existenţa în Piteşti a unor modeste unităţi de tip industrial. Aşa au fost : „fabrica" de săpun şi lumînări a lui Adolf Keller[102], înfiinţată prin anul 1860, „fabrica" lui Coculescu care în anul 1865 producea dimie[103], şi „fabrica" de bere de pe strada Trivale, înfiinţată de Carolina Fucs în anul 1866[104]. Cu toate că aceste unităţi au avut o activitate modestă, totuşi ele au însemnat un pas înainte faţă de etapele precedente.

Progresul economiei româneşti s-a manifestat în această perioadă şi în domeniul căilor de comunicaţie. Şoselele, telegraful, căile ferate au cunoscut o permanentă extindere. În acest context, la 13/25 septembrie 1872 a fost dată în funcţiune, în mod oficial, linia ferată Piteşti — Bucureşti, iar la 24 decembrie 1874/5 ianuarie 1875, calea ferată Piteşti — Vîrciorova[105]. În anul 1887, se va da în folosinţă linia ferată Goleşti — Cîmpulung, iar, în 1898, Piteşti — Curtea de Argeş. În Piteşti, au fost construite gara oraşului, magazia de mărfuri, cantonul de barieră şi depoul de locomotive[106].

Sub aspect edilitar-urbanistic oraşul a cunoscut, de asemenea, o serie de prefaceri. A avut loc deschiderea a şapte noi străzi. Principala arteră de circulaţie, construită în perioada 1870 — 1874, a fost actualul Bulevard al Republicii, începînd de la poştă pînă la gară. La sfîrşitul anului 1871 documentele consemnează că pentru această lucrare se cheltuiseră peste 8 000 de galbeni şi se executaseră, în cadrul prestaţiilor, aproape 2 000 zile-muncă cu carele şi cu braţele, în special de către ţăranii din judeţ[107].

---

[101] Arh. St. Piteşti,fond Primăria or. Piteşti, dosar 20/1863—1866, f. 26, 31, 112, 129—130 ; Vezi şi Gh. Deaconu, Nicolina Coman. **Dezvoltarea meseriilor şi industriei la Piteşti în secolul al XIX-lea şi începutul secolului XX,** St. Com. Piteşti, 1980, p. 364—370.

[102] I. Gr. Rădulescu. op. cit., p. 34.

[103] G. Zane, **Industria în România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea**, Bucureşti, 1970, p. 145.

[104] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 5/1899—1900, f. 83—84.

[105] **Istoria României,** vol. IV., 1964, p. 465 ; G. Păun, G. Diaconu, **Un secol de activitate ferovjară,** Piteşti, 1972, p. 29—33.

[106] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 8/1869—1874.

[107] Ibidem, dosar 19/1871—1872.

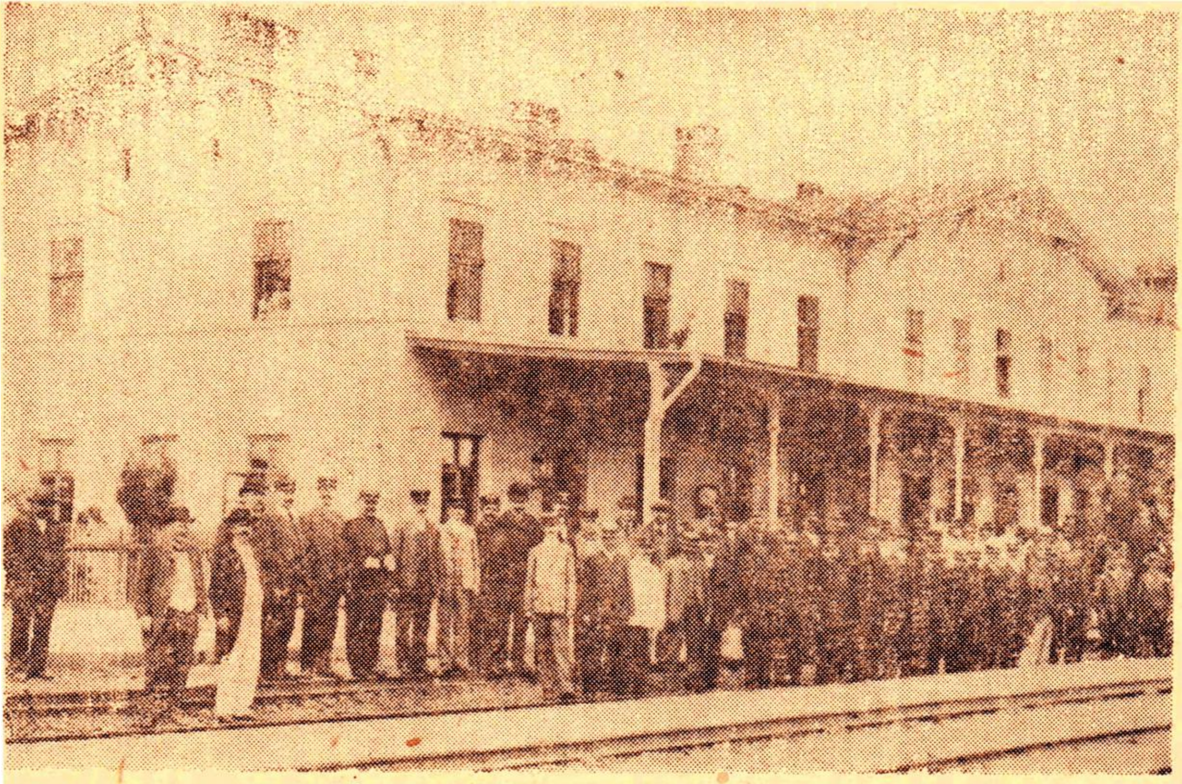

Staţia C.F.R. din Piteşti, inaugurată în anul 1872

O altă importantă realizare edilitară a constituit-o grădina publică. Înființarea unei asemenea grădini a devenit o cerință a orășenilor exprimată în urmă cu aproape două decenii. Încă din 1852 piteșteanca Anica Enghel a donat orașului, pentru grădina publică, suprafața a 5 ha zăvoi pe malul stîng al Argeșului. Consiliul comunal a întreprins unele măsuri de amenajare, dar terenul a fost inundat. Fiind situată și departe de oraș, ideea înființării grădinii publice pe acest teren a fost ulterior abandonată. În anul 1859 au început demersurile pentru înființarea unei grădini publice în centrul orașului, pe moșia schitului Buliga. Deși Ministerul de Interne și cel al Cultelor și Instrucțiunilor Publice au aprobat cedarea terenului respectiv, mitropolitul însă nu și-a dat consimțămîntul. Primăria a intervenit din nou în 1862, dar nici de data aceasta nu se reușește să se obțină terenul. După doi ani, la 24 noiembrie 1864, Ministerul de Interne transmitea consiliului comunal că domnitorul Alexandru Ioan Cuza a aprobat cedarea terenului schitului Buliga special pentru înființarea unei grădini publice[108].

În vara anului 1869 s-a trecut la sistematizarea terenului situat în centrul orașului între străzile Sf. Nicolae (ce trecea prin fața actualei Case a Armatei), Teatrului (actuala str. Plevna), Egalității și bd. Eroilor. Terenul a fost împărțit în trei părți. În partea dinspre centru, unde fusese înainte piața Sf. Nicolae, s-a amenajat grădina publică, iar în apropierea actualului muzeu județean a fost amenajată noua piață. Grădina publică și piața au fost date în folosință în vara anului 1870[109].

Între grădina publică și piață, pe locul unde se afla vechea cazarmă a pompierilor, a fost construit de către Mihalache Vasilescu și compania sa un local pentru teatru, prevăzut cu cazino și birt. În toamna anului 1870 construcția era deja ridicată, dar neterminată. Din cauza defecțiunilor de construcție, teatrul n-a funcționat niciodată, iar clădirea a fost dărîmată de primărie în toamna anului 1883[110].

Tot din această perioadă a început amenajarea pieței comerciale centrale cunoscute sub numele de piața „Sf. Gheorghe“, în care, în anul 1861 „au fost instalate două scaune pentru măcelării și două maghernițe pentru vînzarea pîinii și au început lucrările de pavare". În primăvara anului 1862, va avea loc dărîmarea hanului din această zonă, proprietatea Episcopiei Argeșului, pentru ca în piață „să se instaleze încă trei maghernițe". Lărgirea și o oarecare modernizare a acestei piețe au avut loc însă după secularizarea averilor mănăstirești (1863) cînd terenul va deveni, în totalitate, proprietatea orașului[111]. Pentru aprovizionarea populației cu produse alimentare, pe malul Argeșului, a fost construit, în anul 1869, un mic abator[112].

---

[108] Ibidem, dosar 34/1858—1876, f. 43, 48, 87, 107, 108, 114, 151.
[109] Ibidem, dosar 28/1869—1882, f. 84, 191.
[110] Ibidem, dosar 28/1869—1885, f. 2, 11, 23, 28, 161.

Și la Pitești s-au întreprins măsuri pentru înființarea unei companii de pompieri și construirea unui local propriu, la început tot pe proprietatea schitului Buliga, dar construcția respectivă va fi ridicată în deceniul următor[113]. După pregătiri care au durat doi ani, la 11 iunie 1866 s-a organizat garda civică orășenească din care făceau parte 406 persoane, mai mult de jumătate fiind meseriași[114]. La 1 septembrie 1868 are loc sărbătorirea punerii pietrei fundamentale a localului pentru cazarmă unde, peste un timp, se va forma un batalion de dorobanți[115]. În 1871 este semnalată existența în Pitești a Batalionului 3 din Regimentul 2 Dorobanți, condus de maiorul Condeescu, din cadrul căruia compania a XII-a a fost instalată în Pitești[116]. Cazarma situată în Tîrgul din Deal a fost ocupată pe rînd de dorobanți, vînători și apoi de artileriști[117].

Amintim, tot din această perioadă, stabilirea hotarului proprietăților orașului, cumpărarea moșiei Stănceasca, aflată în comuna limitrofă Găvana[118], întocmirea primului plan de sistematizare a localității, lucrare terminată la 28 februarie 1863[119] și elaborarea în anul 1869, a noii steme a orașului Pitești[120]. Toate acestea sînt elemente care demonstrează evoluția continuă a orașului Pitești în sensul promovării relațiilor capitaliste de producție, pe fundalul insuficientei dezvoltări economice și social-culturale.

---

[111] Ibidem, dosar 27/1861—1865, f. 2—6.
[112] Ibidem, dosar, 14/1869.
[113] Ibidem, dosar 5/1863—1864 și 20/1860—1862.
[114] Ibidem, dosar 11/1866—1867, f. 8.
[115] Ibidem, dosar 32/1868—1879, f. 13.
[116] Ibidem, dosar 22/1872, f. 7.
[117] Ibidem, dosar 32/1868—1879.
[118] Ibidem, dosar 38/1868—1869.
[119] Ibidem, dosar 38/1859—1867.
[120] Ibidem, dosar 17/1869.

Contribuţia piteştenilor la cucerirea independenţei de stat a României

Proclamarea independenţei de stat a României, la 9 Mai 1877, constituie un moment crucial în istoria poporului român, în îndelungata sa luptă pentru progres economic, pentru eliberare socială şi naţională. „Rezultat al luptei eroice a armatei române împotriva Imperiului otoman, al voinţei ferme de libertate şi neatîrnare a poporului nostru, care şi-a dovedit încă o dată marea capacitate de luptă — dobîndirea independenţei naţionale — a dat un nou şi puternic imbold dezvoltării economice şi sociale a ţării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluţii istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca naţiune de sine stătătoare“[121].

Locuitorii oraşului Piteşti au contribuit efectiv la cucerirea independenţei de stat a României. Prin aşezarea sa geografică, Piteştii au constituit un important centru strategic şi militar, devenind un loc de seamă pentru mobilizarea, organizarea şi instruirea trupelor, aprovizionarea frontului, precum şi pentru spitalizarea răniţilor şi dirijarea eşaloanelor de prizonieri.

Cei mai mulţi mobilizaţi din oraş au făcut parte din Regimentul 4 Dorobanţi, în care, compania a III-a era formată numai din piteşteni, din Regimentul 2 Călăraşi (un escadron) şi din Batalionul 4 Vînători (compania a III-a)[122].

La începutul războiului, Regimentul 4 Dorobanţi a avut misiunea de a apăra linia Dunării în faţa cetăţii Vidinului. Evoluţia operaţiunilor militare a determinat însă cartierul general să emită ordinul, ca şi Regimentul 4 Dorobanţi să participe la o serie de lupte care s-au dat în mai multe localităţi din sudul Dunării, dintre care cele mai importante au fost Rahova[123] şi Vidin[124], unde ostaşii săi s-au acoperit de glorie, dînd dovadă de înalte sentimente patriotice.

---

[121] **Programul P.C.R...**, p. 34.

[122] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 56/1878, f. 33.

[123] Dan Berindei şi colab., **Războiul pentru independenţă naţională**, Edit. Militară, Bucureşti, 1971, p. 436.

[124] T. C. Văcărescu, **Luptele românilor în războiul de la 1877—1878**, Bucureşti, 1888, p. 523.

Eroismul cu care au luptat dorobanţii piteşteni a determinat autorităţile locale ca, în luna mai 1878, cînd regimentul s-a înapoiat de pe front, să realizeze dorinţa manifestată de cetăţeni pentru ca „ostaşii care au cîştigat glorii pe cîmpul de război să fie cartiruiţi în locuinţele orăşenilor“[125].

Regimentul 2 Călăraşi a participat, alături de alte unităţi militare, la luptele de la Smîrdan şi Inova, precum şi la cucerirea altor localităţi. Pentru eroismul de care au dat dovadă, un număr de 14 militari, grade inferioare, din escadronul Argeş, au fost distinşi, chiar pe cîmpul de bătălie, cu „Virtutea Militară“[126].

Cucerirea Rahovei a avut o mare însemnătate în cadrul operaţiunilor generale ale războiului. Prin ordinul de zi al colonelului George Slăniceanu, comandantul corpului dintre Vidin şi Isker, se evidenţia vitejia cu care au luptat, pentru cucerirea acestei localităţi, trupele de sub comanda sa, printre care s-au aflat şi dorobanţii şi călăraşii argeşeni. „Înainte de a mă despărţi de voi — se arată în ordinul de zi —, iubiţii mei camarazi cu care am împărtăşit toate privaţiunile şi primejdiile războiului, îmi fac cea de pe urmă datorie a vă conjura să persistaţi în a vă îndeplini şi pe viitor cu tot atîta sfinţenie datoriile voastre către patrie, fără a uita de a aduce omagiile noastre şi a perpetua în inimile noastre suvenirul bravilor noştri camarazi, care şi-au dat viaţa pentru consacrarea gloriei dobîndite“[127].

Batalionul 4 Vînători a avut ca misiune paza frontierei Dunării în apropiere de Calafat, a executat unele incursiuni importante la inamic şi a participat, printre altele, la o serie de lupte date în jurul Plevnei[128]. După încheierea operaţiunilor militare, subunitatea a fost trimisă în Dobrogea şi, la 25 noiembrie 1878, a intrat în oraşul Constanţa[129].

Unii dintre argeşeni au luptat vitejeşte în cadrul altor unităţi militare, aşa cum este cazul sergentului Stan Gheorghe care a făcut parte din Batalionul 2 Vînători Ploieşti. În timpul cumplitelor lupte din ziua de 30 august 1877, purtate pentru pătrunderea în puternica redută Griviţa I din sistemul fortificat Plevna, Stan Gheorghe, alături de soldatul erou Grigore Ion din Prahova şi de caporalul Nicu Vasile din Ploieşti, a contribuit la capturarea principalului steag turcesc, faptă pentru care au fost felicitaţi de către comandantul batalionului, maiorul Alexandru Candiano-Popescu şi apoi decoraţi cu înalte ordine militare[130].

---

[125] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 56/1878, f. 33.

[126] **Documente privind Istoria României. Războiul pentru independenţă,** vol. IX, p. 99—100.

[127] Dan Berindei, **op. cit.**, p. 463.

[128] Ibidem, p. 232, 233, 399—400.

[129] N. D. Popescu, **Istoria războiului româno-ruso-turc şi neatîrnarea României,** partea a V-a, Bucureşti, 1902, p. 310.

În afară de trupele care au participat pe front, în oraş au rămas unele subunităţi militare ca : Depoul Batalionului 4 Vînători, garda civică, comenduirea garnizoanei şi altele care au avut diferite misiuni de organizare, instruirea trupelor şi apărarea teritoriului.

Pînă la încheierea Tratatului de la San Stefano (1878), Piteştii vor juca, în continuare, un important rol strategic. Guvernul ţării a hotărît concentrarea principalelor forţe ale armatei române în triunghiul Piteşti — Cîmpulung — Tîrgovişte. În Piteşti s-a aflat cantonată Divizia a IV-a.

La propunerea guvernului, domnitorul Carol a inspectat trupele din această parte a ţării, ajungînd la Piteşti în seara zilei de 29 aprilie 1878, unde a fost găzduit la locuinţa repartizată lt. colonelului Gorjan August. A doua zi, pe platoul ce domina oraşul, prinţul Carol a trecut în revistă şi a primit defilarea ostaşilor din Regimentul 6 Dorobanţi, o brigadă de roşiori, Regimentele 2 şi 8 Călăraşi şi Regimentul 4 Artilerie, după care a plecat, în aceeaşi zi, spre Slatina şi Craiova, unde se afla şi Regimentul 4 Dorobanţi Argeş. S-a înapoiat la Piteşti în ziua de 9 mai 1878 şi, în aceeaşi zi, la cartierul său general din Piteşti, a primit în audienţă pe agentul diplomatic al Serbiei care i-a remis, din partea principelui acestei ţări, „Marele cordon al Ordinului Tacova". La prînzul dat în cinstea sa, domnitorul a ţinut un discurs în care, printre altele, a apreciat patriotismul piteştenilor. Tot la Piteşti domnitorul a emis, în ziua de 10/22 mai 1878 un nou ordin de zi către armată şi a semnat Decretul de promulgare a Legii prin care se scuteau de contribuţie pe viaţă toţi rezerviştii participanţi la războiul de independenţă. Totodată s-a instituit pentru drapelele unităţilor militare care au participat la luptele de la sudul Dunării, distincţia „Trecerea Dunării", ca expresie a curajului şi bărbăţiei ostaşilor români. În continuare au fost vizitate oraşele Curtea de Argeş şi Cîmpulung Muscel[131]. Toate acestea au precedat şi au pregătit intrarea triumfală a trupelor româneşti victorioase în Bucureşti la 10/22 octombrie 1878.

---

[130] V. I. Mocanu, **Eroi ai neamului în războiul independenţei,** Analele I.S.I.P. Bucureşti, nr. 2, 1967, p. 40 ; vezi şi N. D. Popescu, **op. cit.**, partea a 2-a, p. 155—156.

După semnarea Tratatului de la Berlin (1878) trupele române aflate în această parte a ţării, cu deosebire la Piteşti şi Tîrgovişte, oraşe fortificate de generalul E. Arion, au fost dislocate în garnizoanele din timp de pace şi apoi au fost demobilizate[132].

Pe timpul războiului, o parte din militarii răniţi au fost îngrijiţi în Piteşti, atît în spitalul civil, situat atunci în str. Sf. Vineri nr. 57, cît şi în cele cinci spitale militare temporare, dintre care unul se afla în „cazarma din deal" (str. Cazărmii nr. 1), iar celelalte erau situate în străzile Şerban Vodă nr. 2, Meculceşti nr. 3 (actuala stradă Tudor Vladimirescu), Şcoalelor nr. 4 pasajul 1 Mai) şi Poştei (str. Negru Vodă) în casa escadronului de călăraşi din Piteşti[133].

Printre cei care au îngrijit cu devotament pe răniţii români, ruşi şi chiar turci s-au remarcat medicii Marin Florescu, Radu Ionescu, Şerbănescu şi cunoscutul militant socialist Nicolae Codreanu, unii dintre ei fiind distinşi cu înalte decoraţii[134]. Tot în Piteşti a fiinţat spitalul militar rus nr. 55, care ulterior s-a mutat mai aproape de linia frontului[135].

În timp ce piteştenii în haină militară s-au aflat pe cîmpurile de bătălie, cei rămaşi în oraş au sprijinit activ frontul, atît prin subscripţii pentru cumpărarea de arme, cît şi prin rechiziţii şi ofrande.

Numeroase imobile au fost rechiziţionate pentru cartiruirea trupelor şi a prizonierilor, amenajarea de spitale şi infirmerii, pentru cuptoare de pîine și magazii. La un moment dat, în casele piteștenilor au fost cartiruiți peste 6 000 de soldați și 200 de ofițeri, iar în perioada 25—31 decembrie 1877, mai mult de 2 000 prizonieri turci. Prin eforturi susținute, pînă la 1 mai 1877, s-a terminat construirea și amenajarea unui număr de 24 cuptoare în care erau coapte zilnic și luau drumul frontului peste 30 000 de pîini. Alte imobile rechiziționate au servit ca magazii pentru depozitarea alimentelor, efectelor militare, materialelor sanitare și furajelor. Au fost rechiziționate cantități însemnate de materiale de construcție ca: var, cărămidă, scîndură, s-a folosit intens forța de muncă a zidarilor, fierarilor, tîmplarilor, brutarilor, s-au colectat unelte de lucru și veselă. Au mai fost rechiziționați cai, atît pentru luptă, cît și pentru transport, precum și căruțe, harnașamente și furaje, iar pentru hrana ostașilor de pe front au fost rechiziționate mari cantități de alimente.

---

[131] **Independenţa României. Documente, vol. I. Documente şi presă internă,** Edit. Acad. R.S.R., Bucureşti, 1977, p. 345 (doc 29.2); N. D. Popescu, **op. cit.,** partea a V-a, p. 166—176.

[132] R. Rosetti, **Participarea populaţiei civile la războiul din 1877—1878.** Analele Academiei. secţia istorie, seria a III-a, tom. XXIII, Bucureşti, 1941, p. 286—305.

[133] Arh. St. Piteşti, Registrele de stare civilă ale primăriei oraşului Piteşti pe anii 1877—1878.

[134] **Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independenţă,** vol. I, partea I, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1954, p. 692.

[135] Ibidem, vol. V, p. 327.

Populația orașului a răspuns cu multă însuflețire la apelul autorităților de a se susține războiul prin ofrande, oferindu-se animale, alimente, lenjerie, vată, tutun, materiale de construcție, bani și altele. Un însemnat sprijin pentru organizarea infirmeriilor, a ambulanțelor și pentru îngrijirea răniților l-au acordat „Comitetul doamnelor“ din oraș[136].

În amintirea faptelor de arme de care au dat dovadă ostașii români pe cîmpul de bătălie, mai multe străzi din Pitești poartă și astăzi numele localităților unde s-au desfășurat lupte sîngeroase, precum și ale unor eroi. Societatea veterinarilor — grade inferioare din Pitești a ridicat, în cinstea memoriei vitejilor căzuți în luptă, un monument, operă a sculptorului Dumitru Pavelescu-Dimo. Piatra fundamentală a „Statuiei Independenței“ s-a așezat la 1 octombrie 1906[137]. Inițial, monumentul a fost ridicat la intersecția actuală a bulevardului Republicii cu strada Craiovei. Din considerente de sistematizare, a fost restaurat și reamplasat, în anul 1970, pe strada Crinului.

---

[136] Arh. St. Pitești, fond primăria orașului Pitești, dosar 29/1877 ; vezi Constantin Florea, Mircea Gîlcă, Ștefan Trîmbaciu, **Argeșenii și muscelenii participanți la războiul de independență a României, 1877—1878**, Pitești, 1980.

[137] Ibidem, dosar 45/1905—1908, f. 4 ; Ion Cruceană, **Monumentul eroilor de la 1877—1878 din Pitești**, RM-M, nr. 7, 1977, p. 54—56.

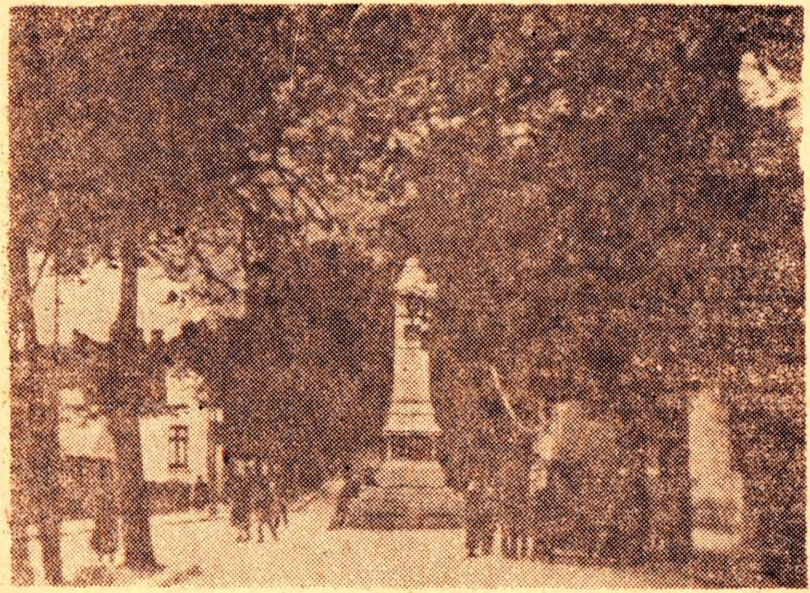

Cîndva, în Pitești, „La Statuie"...

Războiul pentru cucerirea independenței de stat a României a creat condiții favorabile pentru dezvoltarea social-economică a țării. În comparație cu perioada anterioară, industria a cunoscut un ritm ceva mai susținut, cu toate că procesul de industrializare capitalistă s-a desfășurat destul de lent față de cerințele și posibilitățile statului român modern.

În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, în capitala Argeșului s-a desfășurat o mai intensă activitate social-economică și politică, favorizată de obținerea independenței de stat a României, de evoluția forțelor și relațiilor capitaliste de producție. În acest context, au continuat să activeze în Pitești grupările politice ale partidelor liberal și conservator, conturîndu-se, totodată, viitoarea organizare politică a țărănimii. Cu prilejul alegerilor parlamentare și locale, între grupările politice din Pitești au avut loc conflicte puternice, ajungîndu-se, uneori, la lupte de stradă[138].

---

[138] **Istoria României,** IV, Ed. Acad. R.P.R., p. 550, 552.

Spre sfîrşitul secolului al XIX-lea se remarcă activitatea politică şi culturală a învăţătorului Constantin Dobrescu-Argeş (1856—1903), care în anul 1880 a înfiinţat „Comitetul Ţărănesc“, iar în anul 1881, a redactat gazeta „Ţăranul“, organ al comitetului, tipărită la Piteşti. Ulterior, în octombrie 1895, C. Dobrescu-Argeş a înfiinţat „Partida Ţărănească“, prima organizaţie politică a ţărănimii care a desfăşurat la Piteşti o intensă activitate[139].

Evoluţia economică a oraşului a determinat apariţia şi dezvoltarea mişcării socialiste şi muncitoreşti locale, care s-a integrat, încă de la începuturile sale, în lupta generală a maselor muncitoare din România, pentru drepturi democratice, pentru eliberare socială şi desăvîrşirea unităţii naţionale.

* * *

Oraşul Piteşti a continuat să se situeze şi după anii 1877—1878, printre localităţile urbane insuficient dezvoltate din punct de vedere economic, deşi se afla într-o zonă bogată în materii prime şi în forţă de muncă. În ultimele două decenii ale secolului trecut, statisticile înregistrează existenţa în Piteşti a unor unităţi de tip industrial, considerate pe atunci „fabrici“. Redăm, în continuare, spre exemplificare, cîteva date din două situaţii statistice ale perioadei amintite.

De exemplu, în Statistica din anul 1885, se menţionează existenţa, în Piteşti, a 26 de „fabrici“, dintre care : 12 fabrici de pîine şi brutării, 4 de tăbăcărie, 5 de lumînări, două de postav şi cîte una de bere, băuturi gazoase şi cărămizi[140]. Statistica din anul 1900 atestă că, în oraş, funcţionau două fabrici de frînghii şi talpă, 3 mori, 3 fabrici de băuturi şi o fabrică de pînză, în care lucrau 176 de muncitori[141].

Acesta este tabloul, bineînţeles incomplet, al „industriei“ din Piteşti la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Cu toate că se prezintă unii indicatori asemănători, reţinem ca deosebit, numai faptul că numărul celor ocupaţi în producţie, în anul 1900, era de peste trei ori mai mare faţă de anul 1885.

---

[139] Romulus Dima, **Organizarea politică a ţărănimii...**, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, p. 15—19 ; Gh. I. Deaconu, **C. Dobrescu-Argeş, Încercare de reconsiderare,** St. Com. Piteşti, V. Piteşti, 1980.

[140] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 8/1886, f. 7.

[141] Ibidem, dosar 11/1900—1901, f. 103.

La sfîrşitul secolului al XIX-lea în Piteşti s-a constituit o reţea de instituţii de credit, financiar-bancare, ca urmare firească a evoluţiei economiei capitaliste. După înfiinţarea Băncii Naţionale a României în 1880 a început să funcţioneze în Piteşti agenţia B.N.R. Ulterior, în iunie 1897, apare Banca populară Piteşti, ca societate — cooperatistă, economică şi de credit, numită în anul 1899 Banca „Creditul Ţării" S. A. Piteşti. Va activa pînă în anul 1947. Între 1910—1949, a desfăşurat o bogată activitate Banca Federală Argeş, cu sediul în Piteşti, a băncilor populare din întregul judeţ.

La începutul secolului al XX-lea, o dată cu dezvoltarea, în general, mai accentuată a industriei româneşti, la Piteşti au luat fiinţă noi unităţi economice, în special în cadrul industriei uşoare şi alimentare, precum şi în alte ramuri prelucrătoare. În ceea ce priveşte industria textilă, un rol important în viaţa economică şi socială a oraşului l-a avut fabrica „Ţesătoria Română" („Textila gară"), înfiinţată în iunie 1907, ca societate anonimă, cu capital belgian, iniţial de 800 000 de lei şi care, în anul 1911, a fost sporit la 1 500 000 lei. După ridicarea construcţiei realizate sub conducerea inginerului piteştean Dimitrie Dima şi procurarea utilajelor, unitatea a început să producă ţesături de bumbac, iar în anul 1911 a fost extinsă şi înzestrată cu noi maşini : 104 războaie de ţesut, două bobinoare pentru bumbac, două canetiere, două urzitoare şi altele[142].

În legătură cu industria alimentară, amintim faptul că, în anul 1908, a luat fiinţă moara „Progresul", proprietatea lui Hugo Mrazek, amplasată în Tîrgul din Vale, socotită ca fiind cea mai mare din oraş[143].

Tot în anul 1908 a fost înfiinţată „Brutăria populară" din Tîrgul din Vale, societate anonimă, avînd un capital în valoare de 100 000 lei[144]. În perioada 1908—1910, au început să producă, la Piteşti, trei unităţi de mezeluri, cea mai importantă aparţinînd lui Leonhard Stempel, înfiinţată la finele anului 1909[145].

---

[142] Întreprinderea Textila Piteşti, registrul 1/1907—1939, f. 6—8, 30—32, 48—50.

[143] **Buletinul Camerei de Comerţ şi Industrie din Piteşti**, nr. 166/1908, p. 9.

[144] Arh. St. Piteşti, fond Tribunalul jud. Argeş, registrul Firme sociale, 4459/1905—1912, f. 28 V.

Din aceeaşi perioadă datează şi începutul industriei de prelucrare a metalelor, prin înfiintarea atelierului patronat de Gotwald Nicht şi M. Popovici, format dintr-o turnătorie şi o secţie unde se reparau maşini agricole[146]. Atelierul a fost extins şi dotat cu noi maşini după primul război mondial. S-a aflat în zona gării Piteşti-sud, lîngă Şcoala nr. 8. A intrat la naţionalizare, în 1948, în componenţa Întreprinderii „Progresul". Clădirea atelierului a fost demolată în 1986. În anul 1908 şi-a extins activitatea la Piteşti fabrica de butoaie (proprietari George Iuneş şi Iohan Andrassy), avînd un capital de 35 000 lei[147].

Dezvoltarea construcţiei de căi ferate a determinat înfiinţarea, la Piteşti, în anul 1915, a Atelierelor centrale de poduri căi ferate, intreprinderea de stat avînd iniţial 120 de lucrători şi o forţă motrice de 60 C.P. Sub aspectul iluminatului public, oraşul Piteşti era mult rămas în urmă faţă de alte localităţi urbane. Însuşi primarul recunoştea, la 16 iunie 1911, că „modul de iluminat al oraşului nostru este foarte defectuos, ca să nu zic cu desăvîrşire primitiv, faţă de multe oraşe cu venituri inferioare nouă şi chiar mai mici ca populaţie..."[148]. Ca urmare a insistenţei multor orăşeni, a ofertelor unor firme şi a exemplului altor oraşe, consiliul comunal, în şedinţa sa extraordinară din 28 aprilie 1911 a hotărît, în principiu, introducerea iluminatului cu electricitate. La 25 mai 1912 s-a constituit Societatea anonimă de electricitate din Piteşti (S.A.E.P.), cu un capital subscris de 600 000 lei, fiind astfel prima întreprindere economică din oraş pentru producerea şi distribuirea curentului electric. După alegerea terenului, ridicarea construcţiei uzinei electrice, sub conducerea inginerului piteştean Dimitrie Dima, montarea instalaţiei mecanice (două motoare „Diesel" a cîte 200 C.P. fiecare) şi a celor electrice, la 15 decembrie 1913 a început furnizarea curentului electric pentru iluminatul oraşului[149].

Ca urmare a concurenţei produselor de fabrică, s-a intensificat procesul ruinării şi pauperizării meseriaşilor. O parte din aceştia şi în oraşul Piteşti au fost angajaţi în industrie, iar alţii au continuat totuşi să-şi desfăşoare activitatea proprie, aspect specific oraşelor cu o industrie puţin dezvoltată. Dintr-o statistică întocmită la 1 aprilie 1908 reiese că în Piteşti exista un număr de 386 ateliere în care lucrau 1 369 meseriaşi, dintre care 1 216 (88,8%) bărbaţi şi 153 (11,2%) femei. Din numărul lor total 427 erau patroni, 58 meseriaşi, 501 lucrători şi 383 ucenici[150]. Se reliefează şi de data aceasta că atelierele de cizmărie cuprindeau cel mai mare număr de lucrători manuali — 266 de persoane, reprezentînd 19,3% din numărul total al meseriaşilor piteşteni. În celelalte unităţi meşteşugăreşti, situaţia era următoarea : croitorie pentru femei — 105 persoane, cojocărie — 102 persoane, fierărie — 68 persoane, croitorie bărbătească — 66 persoane, cusături naţionale — 63 persoane, tîmplărie — 58 persoane, brutărie — 50 persoane ş.a. În 108 ateliere patronul lucra singur, în 76 ateliere avea ca ajutor o singură persoană, în 163 ateliere lucrau două pînă la cinci persoane, iar în 39 de ateliere mai mult de cinci persoane.

---

[145] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 19/1909.
[146] Ibidem, dosar 30/1908—1909.
[147] Ibidem, fond Notariatul Tribunalului Argeş, dosar 26/1908.
[148] Ibidem, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 40/1911, f. 11.
[149] C. Florea, **Întreprinderea de reţele electrice Piteşti,** Piteşti, 1972, p. 9—16.

Atelierele meşteşugăreşti erau în general slab dotate din punct de vedere tehnic. În anul 1908, de exemplu, erau instalate numai cinci motoare, dintre care trei de cîte 8 C.P. În unele ateliere se utilizau şi cîteva fierăstraie mecanice, maşini de găurit şi de dat la rindea, raboteze şi strunguri. Condiţiile de muncă ale meseriaşilor erau foarte grele. În goana după un profit cît mai mare, patronii recurgeau la prelungirea forţată a zilei de muncă, durata acesteia fiind de la 9 la peste 15 ore. În mai mult de jumătate din ateliere, ziua de lucru era de 14 ore. Deseori se prestau ore suplimentare care nu erau plătite şi care, în ajunul sărbătorilor ajungeau la 4—5 ore pe zi. Meseriaşii lucrau în ateliere mici şi neigienice. Din cele 386 ateliere, 348 (90,1%) aveau o singură încăpere şi doar 3 (0,8%) aveau patru încăperi. Despre starea precară a acestora, se consemnează : „încăperi igrasioase, fără destulă lumină, fără ventilaţie, prea mici pentru numărul personalului ocupat în ele, adeseori fără pardoseală..."[151].

La începutul secolului XX, în oraşul Piteşti s-a desfăşurat o permanentă activitate comercială. Statisticile anului 1900 înregistrează un comerciant care exporta cereale la Braşov şi

---

[150] Ştefan Chicoş, **op. cit.**, p. 12, 17.

[151] Ibidem, p. 14, 18, 20, 31.

Budapesta, precum şi şase negustori care aduceau direct mărfuri din străinătate ca : bumbac, fier lucrat şi brut, porţelanuri, articole de manufactură şi altele. Alţi doi comercianţi erau reprezentanţi ai diferitelor case de comerţ. În oraş mai erau doi mari negustori de vinuri precum şi alţi 320 comercianţi dintre care : 31 băcani, 93 cîrciumari, 6 bogasieri, 5 birtaşi, 5 braşoveni, 5 hăinari, 4 lipscani, 35 precupeţi, 15 samsari, 15 geambaşi, 11 se ocupau cu comerţul de cereale, 7 cu cel de făină, 2 cu articole de fierărire şi 2 cu articole de încălţăminte, 3 cu cherestea, 4 cu var şi ciment, 4 cu vase de lemn. Activităţile de acest fel erau completate prin cele şase hoteluri, dintre care cel mai important era hotelul „Dacia", trei librării şi şase cafenele[152].

La sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, în Piteşti s-au făcut paşi importanţi şi pe linie edilitar-urbanistică. Din această perioadă datează „planul general de aliniere şi parcelare" a oraşului[153], planul de sistematizare a acestei localităţi întocmit de inginerul H. V. Schmidt[154] şi planul de alimentare cu apă[155]. În anul 1909 s-a construit, la Mărăcineni, prima serie de puţuri de captare pentru o cantitate de 3 600 mc apă în 24 de ore, au fost instalate două motoare „Diesel" precum şi prima conductă de refulare a apei de la uzină la rezervorul de apă[156]. Mai trebuie arătat că, în anul 1911, a fost construit un nou abator comunal, prevăzut cu două săli de sacrificare a animalelor[157].

Tot în această perioadă se ridică multe edificii publice. În primăvara anului 1877 s-a ridicat „foişorul de foc" al pompierilor[158]. În anul 1886 au fost date în folosinţă localurile primăriei oraşului (actuala Galerie de artă) şi al cazărmii pompierilor, pentru terminarea cărora au fost contractate împrumuturi în valoare de 120 000 lei[159]. Către sfîrşitul secolului a fost terminată construcţia Prefecturii judeţului Argeş, în prezent Muzeul judeţean de istorie şi ştiinţe naturale. În anul 1894, s-au dat în folosinţă localurile judecătoriei de ocol şi poliţiei, clă-

---

[152] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 11/1900—1901, f. 112—114.
[153] Ibidem, dosar 37/1894.
[154] Ibidem, dosar 36/1910.
[155] Ibidem, dosar 28/1894—1903.
[156] Ibidem, dosar 101/1936, f. 82.
[157] Ibidem, dosar 46/1939.
[158] Ibidem, dosar 14/1877—1878, f. 8.

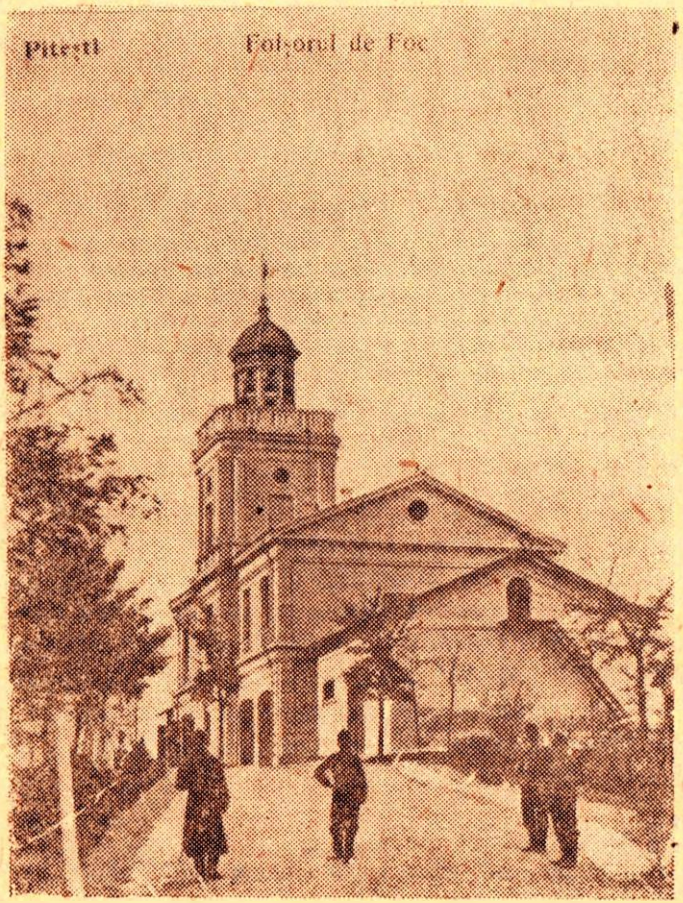

Foişorul de foc sau Turnul pompierilor (1877)

---

[159] Ibidem, dosar 43/1885 şi 22/1886.

diri care s-au aflat, aproximativ, pe locul actualei librării „Mihail Eminescu“[160]. În primăvara anului 1912 au început lucrările localului Tribunalului judeţean Argeş, actualul Palat al Culturii[161].

Pentru buna desfăşurare a procesului de învăţămînt au fost construite noi localuri de şcoală printre care amintim: actualul Liceu „Nicolae Bălcescu“ (1897—1899)[162], şcoala primară „Nicolopol“ (1893—1894)[163] din Bulevardul Republicii şi localul şcolii primare „Nicolae Simonide“ (1908—1909) ridicat pe locul unde a funcţionat prima şcoală primară de stat din Piteşti[164].

Una dintre cele mai importante construcţii ridicate în această perioadă a fost cea a teatrului şi băii comunale, aflate iniţial în aceeaşi clădire. Construcţia a început în anul 1910 avînd un deviz de 300 000 lei. Considerînd suma prea ridicată, primăria a impus arhitectului Clavel să reducă devizul la 186 000 lei. Ca urmare iniţial s-au micşorat dimensiunile construcţiei, dar edilii şi-au dat seama de greşelile săvîrşite şi au luat măsuri pentru îmbunătăţirea planului şi a devizului, ridicînd costul construcţiei la 600 000 lei. Din această cauză, lucrările pe şantier au stagnat mai bine de opt luni[165]. În primăvara anului 1912, primăria a contractat un împrumut de 1 200 000 lei, dintre care 234 000 lei erau destinaţi terminării sălii de spectacole şi spaţiilor pentru baia comunală[166].

Pentru îmbunătăţirea asistenţei medicale în oraş şi în judeţ au fost întreprinse măsuri în vederea construirii unui nou spital. În acest scop primăria a cedat terenul donat statului de către Chiriac Vasiliu situat în actuala stradă 1 Mai şi a mai cumpărat de la Ana Bacria un imobil cu terenul respectiv pentru a se întregi astfel suprafaţa necesară construcţiei. La 9 octombrie 1908 cei 38 743 mp au intrat în proprietatea Direcţiei

---

[160] Ibidem, dosar 28/1892—1895, f. 82.

[161] Ziarul„Facla Argeşului“ nr. 2/1914, p. 4.

[162] N. Vlad şi T. Popescu, **Monografia Liceului „N. Bălcescu“ din Piteşti,** 1966, p. 32—33.

[163] Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, dosar 28/1892—1896, f. 12—15.

[164] Ibidem, dosar 24/1908—1915.

[165] Ziarul **„Facla Argeşului“**, nr. 2/1914, p. 3.

[166] Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, dosar 22/1912—1913, f. 15.

Generale Sanitare care a început construirea actualului Spital „Nicolae Bălcescu"[167].

Au fost, de asemenea, ridicate unele construcţii necesare unităţilor militare aflate în oraş : Regimentele 4 Argeş, 28 „Radu Negru" şi 6 Artilerie[168]. S-au construit, în aceeaşi perioadă, sediul „Băncii Populare" (actualul cinematograf „Modern"), „Sfatul negustoresc" (str. Fraţii Goleşti nr. 2), capela de la cimitirul „Sf. Gheorghe"[169] şi alte asemenea edificii.

Aşezarea oraşului la întretăierea unor importante căi comerciale a determinat construcţia a numeroase hanuri, atît la periferie, cît, mai ales în centrul oraşului. Clădirea unuia dintre cele mai importante se menţine şi astăzi : Hanul „Gabroveni", situat în str. Sf. Vineri nr. 23[170].

În ceea ce priveşte construcţia de locuinţe, documentele semnalează de la un an la altul, creşterea numărului piteştenilor care solicitau primăriei aprobări pentru a-şi ridica noi case. Unele dintre cele construite în această perioadă, aflate pe străzile : Crinului, Sf. Vineri, Tg. din Vale, Bd. Republicii şi altele prezintă certă valoare arhitecturală. Îmbinarea reuşită a diferitelor elemente arhitecturale, din care nu lipsesc cele de tradiţie locală, bogăţia şi calitatea decoraţiei faţadelor dovedesc măiestria constructorilor piteşteni din perioada respectivă.

S-au întreprins noi acţiuni pentru deschiderea, prelungirea şi alinierea străzilor, pentru pavarea cu piatră de rîu şi asfaltarea lor, executarea de canale pulviale şi de podeţe. În perioada 1886—1888, spre exemplu, au fost executate trotuare pe o suprafaţă de aproape 2 500 mp cheltuindu-se peste 24 000 lei[171]. Cu toate acestea unele străzi erau, pe mai departe insuficient întreţinute. Astfel în anul 1886 locuitorii de pe str. Bucureşti se plîngeau că strada lor „zace în bălţi infecţioase şi în noroaie grozave"[172], iar un număr de 134 cetăţeni adresau primarului o petiţie în care se arăta că tîrgul săptămînal a devenit „un focar de infecţie, în timpul ploilor nu mai poate fi folosit din care cauză ţăranii merg cu produsele lor la tîrgurile din alte oraşe"[173].

---

[167] Ibidem, dosar 25/1908.

[168] Ibidem, dosar 24/1908—1915.

[169] Ibidem, dosar 32/1896—1904, f. 2 şi 16.

[170] Ion Cruceană, **Vechile hanuri piteştene**, în „Secera şi Ciocanul", XVIII, nr. 4482, Piteşti, 11 august 1968, p. 2.

[171] Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, dosar 23/1886—1896.

[172] Ibidem, dosar 27/1886—1888.

În anul 1891 doctorul Felix, membru al Consiliului sanitar superior, a efectuat un control amănunţit în oraşul Piteşti. Raportul întocmit prezintă semnificativ unele aspecte din domeniul edilitar-gospodăresc : „Dimensiunile canalurilor sînt prea mici, canalurile principale (colectoare) au un diametru numai de 0,50 m şi cele secundare de 0,40 m, 0,30 m şi chiar de 0,20 m, scopul canalizării este numai pe jumătate atins, canalurile servind numai pentru desecarea terenului public, nu şi pentru aceea a terenurilor particulare din cauză că nici 5% din proprietăţile din stradele canalizate nu sînt legate cu canalul public. Recunosc meritele consiliilor comunale care au pus la cale canalizarea oraşului Piteşti, dar credem că ar fi bine ca atunci cînd se întreprind lucrări de asemenea însemnătate să se consulte şi Consiliul superior al lucrărilor publice şi Consiliul sanitar superior. Este de dorit ca primăria să organizeze şi un serviciu de depărtarea necurăţeniei din curţile particulare, cu abonamente..."[174].

În anii următori, edilii din Piteşti au acţionat mai hotărît pentru îmbunătăţirea activităţii de gospodărire. De remarcat faptul că în 1912 primăria a contractat un împrumut de 700 000 lei, special pentru canalizarea oraşului, în care sens a fost construit canalul colector de pe actualul bulevard al Republicii, de la intersecţia cu str. Craiovei pînă la rîul Argeş[175].

Printre alte măsuri întreprinse este şi aceea privind denumirea străzilor şi numerotarea caselor. Din totalul de 58 străzi, cîte avea oraşul în 1899, numai un număr de 28 şi-au păstrat vechea denumire. Dintre străzile cărora li s-a schimbat denumirea amintim : Teatrului — Plevnei., Meculceşti — Tudor Vladimirescu, Fîntînii — Griviţei, Depozitelor — Maior Giurescu, Poştei — Negru Vodă, Silfidelor — Brîncoveanu, Sorgintei — 24 Ianuarie, Broşteni — Eliade Rădulescu, Podurilor — Viilor, Laterală — Mihai Viteazul, Salvării — Ţepeş Vodă, Muzelor — Nicolae Bălcescu, Giurgiului — Fraţii Goleşti, Pasajul Tănase — Cuza Vodă, Adunaţi — Smîrdan, Ceaprazaru — Mircea Vodă şi altele. De asemenea au fost stabilite străzile : Mihail Kogălniceanu, Gheorghe Lazăr, Banu Mărăcine, Matei Basarab şi altele[176]. Noile denumiri demonstrează atît preocuparea pentru sistematizarea oraşului cît şi aspectul de a se onora, şi pe această cale, unele personalităţi şi evenimente marcante ale neamului nostru.

---

[173] Ibidem, dosar 14/1886—1889.
[174] Ibidem, dosar 12/1892—1893, f. 15.
[175] Ibidem, dosar 22/1912—1913.

Pentru continua înfrumuseţare a oraşului s-a extins suprafaţa parcurilor şi zonelor verzi, au fost plantaţi numeroşi arbori şi arbuşti ornamentali. Ministerul Agriculturii a cedat oraşului, în anul 1906, suprafaţa de 12 ha pentru mărirea parcului Trivale[177]. Încheiem succinta prezentare a acestor aspecte edilitar-gospodăreşti cu consemnarea, suficient de binevoitoare, a marelui nostru istoric Nicolae Iorga, care nota, despre Piteşti în anul 1904 : „Strade drepte, case frumoase, cît se poate de bine întreţinute... Clădirile statului : liceul, şcoli primare sînt deosebit de frumoase. În mijloc o grădină publică, cu arbori bătrîni, avînd din toate părţile clădiri mari şi un hotel frumos, vrednic de a fi într-o capitală. Încotro te uiţi, vezi hărnicie şi pricepere...“[178].

Adeziunea piteştenilor la Marea Unire din 1918

După cum se cunoaşte, în urma celor doi ani de neutralitate (1914—1916), România a intrat în război alături de puterile Antantei, care promiteau satisfacerea dezideratului unităţii noastre naţionale. Zona oraşului Piteşti a devenit în anii primului război mondial un important loc pentru concentrarea, regruparea şi dirijarea unor unităţi şi mari unităţi ale armatei române şi ale armatelor invadatoare, care au fost angajate în luptele de pe Carpaţi, Olt, Argeş şi în bătălia Bucureştilor din noiembrie 1916. Printre acestea amintim Divizia 11 Infanterie şi Corpul 1 al Armatei I Române, Grupul Kraft al armatei germane şi altele[179]. În ansamblul evenimentelor legate de primul război mondial şi de lupta pentru desăvîrşirea unităţii noastre naţionale a fost cuprins şi oraşul Piteşti, localitatea fiind ocupată de trupele inamice în ziua de 16 noiembrie 1916. Ca urmare, o parte din autorităţile civile, toate unităţile militare precum şi mulţi cetăţeni s-au refugiat în Moldova[180].

---

[176] Ibidem, dosar 33/1898—1900, f. 18—22.

[177] Ibidem, dosar 64/1906.

[178] N. Iorga, **Drumuri şi oraşe din România**, Bucureşti, 1904, p. 50.

[179] I. Cupşa, **Armata română în campaniile din anii 1916, 1917**, Edit. Militară, Bucureşti, 1967, p. 146—156 ; **Desăvîrşirea unităţii naţional-statale a poporului român. Recunoaşterea ei internaţională. Documente interne şi externe...**, vol. 5, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. 561 (doc. 837).

Viaţa economică a oraşului a fost dezorganizată. Din unităţile industriale existente înainte de război, în timpul ocupaţiei au funcţionat numai cinci şi anume : două mori, o fabrică de pielărie şi două ateliere mecanice, toate aflate sub administraţia militară germană[181]. Pentru valorificarea bogăţiei de fructe din această zonă şi folosirea ieftină a forţei de muncă, administraţia militară de ocupaţie a înfiinţat în Piteşti o fabrică de marmeladă unde, în anul 1917, lucrau peste 1 000 de femei şi copii care primeau un salariu numai de 2—3 lei pe zi. Aproximativ 300 de lucrători, bărbaţi şi femei erau angajaţi la serviciile de la gară şi la lucrările de terasamente din apropiere. Cea mai mare parte a meseriaşilor, datorită lipsei de materii prime, şi-au închis atelierele[182].

La viaţa economică dezorganizată a oraşului se adăugau rechiziţiile şi obligaţiile pentru întreţinerea armatei de ocupaţie, scumpetea, specula, lipsa de alimente, de articole de îmbrăcăminte şi încălţăminte, care agravau şi mai mult condiţiile de viaţă ale piteştenilor. Aproape jumătate din numărul caselor erau ocupate de armata inamică[183], iar Şcoala primară de băieţi nr. 3 a fost transformată în spital militar german[184]. Toate celelalte şcoli din oraş au fost închise. Din oraş s-au rechiziţionat, fără a mai fi restituite : căruţe, trăsuri, animale de tracţiune, animale şi păsări pentru hrană, mobilier, covoare, lenjerie, instrumente muzicale, obiecte din aramă, alamă, bronz, şi altele. Locuitorii oraşului erau obligaţi să predea toate nucile şi alunele pe care le deţineau şi să adune pentru ocupanţi jir, ghindă şi castane, deşeuri de lînă, bumbac şi cauciuc. În privinţa rechiziţiilor poliţia oraşului raporta primarului la 12 octombrie 1917 : „Înmulţirea excesivă a ordinelor de rechiziţie ce ne transmiteţi... crează poliţiei o situaţiune care nu se mai poate prelungi... Rezervele de unde se puteau lua mobilele şi obiectele ce se cer sînt aproape sleite... iar populaţia oraşului este exasperată de aceste nesfîrşite rechiziţiuni"[185].

---

[180] Arh. St. Piteşti, Prefectura jud. Argeş, dosar 1/1917, f. 143.
[181] Ibidem, dosar 51/1918, f. 24.
[182] Ibidem, dosar 3/1917, f. 193—196.
[183] Ibidem, dosar 1/1917, f. 142.
[184] Ibidem, Primăria oraşului Piteşti, dosar 8/1917, f. 261.
[185] Ibidem, f. 139.

Pentru neprezentarea sau fuga de la lucru, pentru nepredarea la timp a rechiziţiilor şi pentru neexecutarea diferitelor obligaţii, populaţia oraşului era aspru pedepsită cu amenzi şi închisoare. Condiţiile de viaţă erau deosebit de grele. Încă din anul 1916 se semnala : „Traiul s-a scumpit în mod îngrozitor. Multe din articolele produse în ţară au ajuns la preţuri neîntrecute, iar produsele străine se vînd încincit ca altădată. Cauza acestei scumpete este provenită şi din greutatea aprovizionărilor dar mai ales din cauza speculei şi a tendinţei multora de a se îmbogăţi pe spinarea publicului consumator"[186]. În anii ocupaţiei, mizeria şi sărăcia s-au agravat, numeroase familii fiind obligate să solicite cu insistenţă diferite ajutoare materiale pentru hrană, îmbrăcăminte şi încălţăminte. Faţă de această situaţie, prefectul judeţului a adresat locuitorilor înstăriţi din oraş apeluri pentru ajutorarea bătrînilor, bolnavilor, a familiilor cu ostaşi pe front şi a celor împovăraţi[187]. Pentru populaţia nevoiaşă a fost înfiinţată cantina „Supelor populare"[188]. Principalele articole alimentare se distribuiau pe bonuri şi acestea în cantităţi destul de mici.

În anii de ocupaţie în Piteşti au bîntuit diferite boli. La 19 noiembrie 1917, spre exemplu, pe str. Trivale, era amenajat un spital, în casele dr. Constantinescu, pentru cei bolnavi de tifos exantematic. Pentru celelalte maladii — febră tifoidă, scarlatină şi anghină, se cerea de urgenţă o casă liberă spre a fi transformată în spital. În perioada 28 noiembrie — 19 decembrie 1917, mai multe familii de pe străzile Eliade Rădulescu şi Libertăţii au fost complet izolate de restul populaţiei din cauză că aveau bolnavi de tifos exantematic. Aprovizionarea acestora cu pîine, mălai, carne şi lemne pentru foc se făcea de către poliţie[189].

Cei doi ani de ocupaţie au adus oraşului, pe lîngă sărăcie, mizerie şi suferinţă, curmarea a numeroase vieţi omeneşti precum şi pagube materiale pe care autorităţile administrative locale nu le-au putut evalua. La acestea se adaugă şi distrugerea premeditată a fondului arhivistic al prefecturii judeţului, pe o perioadă de 75 de ani, bogat în documente referitoare la importantele evenimente istorice locale ale secolului trecut şi începutul actualului secol, care a fost ars pe malul Argeşului din ordinul comandamentului german.

---

[186] „Glasul Argeşului", anul III, nr. 18/1916, p. 4.

[187] Arh. St. Piteşti, Prefectura jud. Argeş, dosar 3/1917, f. 38, 280.

[188] Ibidem, Primăria oraşului Piteşti, dosar 3/1919.

[189] Ibidem, dosar 8/1917, f. 216, 250—251.

Sînt consemnate totodată, acţiuni ale cetăţenilor, inclusiv ale femeilor, împotriva armatelor de ocupaţie, precum şi importante acte de patriotism, prin care ostaşii români au fost ajutaţi să-şi regăsească unităţile militare din care făceau parte, aflate în teritoriul liber. Pentru asemenea fapte, autorităţile germane au arestat, condamnat la închisoare şi au deportat în Germania mai multe locuitoare ale oraşului[190].

Un număr însemnat de piteşteni au apărat cu arma în mînă pămîntul scump al patriei contribuind, în felul acesta, la înfrîngerea Puterilor Centrale. Pe lîngă unităţile militare existente, au mai fost înfiinţate alte două regimente. La 11 mai 1914, în gara Piteşti au sosit drapelele regimentelor nou înfiinţate: 44 şi 68 de infanterie. Piteştenii au participat la luptele din Transilvania şi Moldova, îndeosebi în cadrul regimentelor 4 Dorobanţi şi 6 Artilerie.

Ostaşii Regimentului 4 Argeş au luptat vitejeşte la Bran, Şercaia, Poiana Mărului, Şinca Nouă, Şinca Veche, în zona Făgăraşului, la Cincu Mare, Mohu, Predeluş, Breaza, Mărăşti, Poiana Calului, Dealul Porcului şi alte localităţi. Drapelul regimentului a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul" clasa a III-a, „pentru vitejia şi avîntul extraordinar cu care au luptat ofiţerii, subofiţerii şi soldaţii... în aprigile lupte din iulie 1917"[191]. Din acest regiment, au căzut la datorie 1059 de eroi, inclusiv din Piteşti, Găvana şi Prundu. În memoria celor care s-au jertfit, apărînd cu viaţa pămîntul strămoşesc, a fost ridicată, în anul 1927, „Poarta Eroilor", monument aflat pe strada Trivale şi care a fost restaurat în anul 1971.

O altă unitate militară care s-a acoperit de glorie pe cîmpul de bătălie a fost Regimentul 6 Artilerie din care au făcut parte şi numeroşi piteşteni. Regimentul a cunoscut atît drumurile dureroase ale retragerii dar a trăit şi zilele frumoase ale victoriei. Pentru fapte de arme, steagului acestui regiment i-a fost conferit ordinul „Steaua României“ cu spade în gradul de cavaler cu panglică de „Virtutea Militară“. Această înaltă decorație a fost acordată „pentru bravura și devotamentul de care au dat dovadă ofițerii și trupa regimentului în luptele de la Mărăști de la 11—17 iulie 1917 cînd, prin tirul precis ce au executat asupra pozițiilor dușmane, au deschis prin rețelele de sîrmă ale inamicului, toate breșele hotărîte prin planul de atac și, secondînd atacul coloanelor noastre de infanterie, au bătut cu eficacitate, printr-un violent tir de baraj, trupele dușmane în retragere. În grelele lupte de la Dealul Porcului, la 16—21 august 1917, bateriile regimentului, pentru a opri sîngeroasele atacuri ale inamicului repetate în 13 rînduri, au ieșit la creastă sub focul dușmanului și, întrebuințînd tirul direct, au sfărîmat valurile de asalt ale dușmanului“. Jertfa de sînge a acestui regiment s-a ridicat la doi ofițeri și 272 soldați tunari[192].

---

[190] Maria Totu, Doina Smărcea, **Femeile române în lupta pentru independenţa naţională a ţării**, Anale de istorie, nr. 3, Bucureşti, 1977, p. 134 ; Emil Răcilă, **Contribuţii privind lupta românilor pentru apărarea patriei în primul război mondial 1916—1918**, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981.

[191] B. Părăianu, **Istoricul Regimentului Argeş nr. 4**, Piteşti, 1927, p. 37—73, 75.

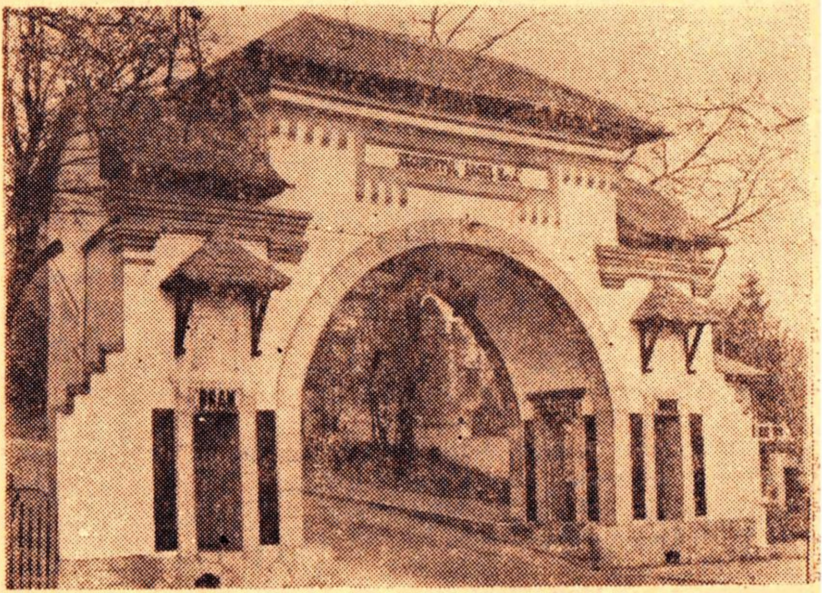

Poarta Eroilor din municipiul Pitești

---

[192] „**Tribuna Comerțului**“ nr. 72/1931, p. 2—3.

În acest mod, piteştenii au contribuit la realizarea dezideratului pentru care România a intrat în război şi pentru care s-au jertfit peste 300 000 de vieţi omeneşti. Pe cîmpurile de luptă ale primului război mondial, din Piteşti au căzut un număr de 160 eroi, dintre care 13 ofiţeri, 7 subofiţeri şi 140 de soldaţi[193]. Desăvîrşirea procesului de făurire a statului naţional unitar român a avut loc în condiţiile înfrîngerii coaliţiei Puterilor Centrale, ale prăbuşirii imperialismului militarist german şi a Imperiului ţarist.

Legăturile economice de veacuri ale piteştenilor cu Transilvania, schimbul permanent de populaţie dintre cele două zone geografice limitrofe, participarea soldaţilor argeşeni la luptele pentru eliberarea teritoriilor româneşti de dincolo de Carpaţi, contactele politice şi culturale ale unor intelectuali locali cu diferite centre din această parte a ţării, inclusiv legăturile familiale, au menţinut mereu vie ideea unirii depline a României.

Un rol important în propagarea dorinţelor fireşti de unitate naţională a tuturor românilor l-a avut şi secţiunea Piteşti a Ligii culturale, înfiinţată în anul 1891. În aprilie 1894, comitetul secţiunii a iniţiat numeroase acţiuni în sprijinul memorandiştilor, susţinînd cauza dreaptă a românilor din Transilvania[194]. În acelaşi an, după ce a participat la procesul memorandiştilor, reputatul ziarist, om politic şi orator Roberto Flava, ca reprezentant oficial al guvernului italian, a vizitat şi oraşul Piteşti, luînd parte la reuniunea publică organizată în sala „Uklar" de secţiunea locală a Ligii culturale. Distinsul ziarist a fost rugat să transmită deputatului italian Renato Matteo Imbriani (1843—1901), figură ilustră a revoluţiei lui Garibaldi, precum şi celorlalţi deputaţi italieni care i s-au asociat, mulţumirile poporului român pentru susţinerea în Parlamentul italian a cauzei românilor din Transilvania. La plecare, Roberto Flava a fost ovaţionat cu mult entuziasm de un mare număr de piteşteni[195]. De asemenea, la 11 iunie 1898 s-a sărbătorit la Piteşti, sub egida Ligii culturale, semicentenarul revoluţiei de la 1848, manifestarea constituindu-se într-o concludentă expresie a aspirațiilor de făurire a statului unitar român[196]. Conducerea secțiunii a organizat în anul 1898, în gara Pitești, primirea academicianului Angelo de Gubernatis (1840—1913), personalitate de seamă a culturii europene, care a susținut drepturile românilor din Transilvania, unirea tuturor provinciilor românești aflate sub stăpînire străină[197]. Din partea acestei secții locale a fost trimisă o telegramă de salut participanților la „Congresul românilor de peste hotare aflători în țară“, care a avut loc la București la 15 martie 1915, și unde s-au dezbătut căile de realizare a eliberării de sub jugul habsburgic și ale unirii românilor într-un stat național unitar. La 28 martie 1915, un grup de români ardeleni din Pitești au trimis lui Simion Mîndrescu, cunoscut luptător transilvănean pentru unire, următoarea telegramă : „Românii ardeleni din Pitești vă roagă să fiți interpretul sentimentelor lor de solidaritate cu toți frații lor pentru realizarea idealului lor național. Socotim momentul prielnic pentru a vedea Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul împreună și nedespărțite de regatul român“[198].

---

[193] **„Argeş. Cartea Eroilor"**, Piteşti, 1984.

[194] Arh. St. Piteşti, fond Protopopiatul Argeş, dosar 1/1894.

[195] Roberto Flava, **Amintiri din România**, 1894, în Simona Vărzaru, **Prin Ţările Române. Călători străini din secolul al XIX-lea**, Edit. Sport-turism Bucureşti, 1984, p. 182.

Cu cîteva zile înainte de Adunarea Națională de la Alba Iulia, publicația „Vocea Argeșului“, care apărea în Pitești, scria: „De veacuri neamul românesc hrănește un vis, vis frumos, pentru realizarea căruia, în cursul vremurilor, acest neam mult s-a zbătut, s-a muncit și sînge din belșug a vărsat“. Exprimînd această fierbinte năzuință, publicația sublinia, în continuare, că în curînd „Românii vor alcătui un singur stat... în care vor putea găsi o viață fericită și vrednică. Ceasurile pe care le trăim sînt cele mai mari și mîndre din cele pe care le-a trăit neamul nostru. Ceea ce pentru multe generațiuni n-a fost decît un vis în a cărui împlinire au murit sperînd, pentru noi este fericita realitate... Visul nostru secular nu mai este vis, a devenit realitate, îl vedem aievea“[199].

Piteștenii au salutat marele act istoric al desăvîrșirii unirii prin însuflețitoare articole în presă, adunări și demonstrații de stradă. Astfel, într-un ziar local al timpului, „Lumea Nouă“, care se intitula „Organ al democraţiei din judeţul Argeş“, a fost publicat un amplu articol redacţional consacrat Adunării Naţionale a tuturor românilor de la Alba Iulia. Ziarul aprecia că „Unirea este un act înfăptuit de... poporul şi neamul nostru, ţara noastră renaşte astăzi în străbunele hotare ale Daciei Romane“[200].

---

[196] Arh. St. Pitești, Fond Protopopiatul Argeș, dosar 3/1898.

[197] Angelo de Gubernatis, **La Roumanie et les Roumains. Impressions de voyage et études**, Florence, 1898, p. 3.

[198] **Unirea Transilvaniei cu România**, Edit. politică, București, 1970, p. 465, 472, 473.

[199] **„Vocea Argeșului“**, Pitești, 16 noiembrie 1918.

În ziarul „Vocea Argeşului“, profesorul Nicolae Brînzeu, ca purtător de cuvînt al locuitorilor din Piteşti, saluta cu nespusă bucurie marea horă a Unirii de pe cîmpul lui Horea: „...Azi putem privi ca fapt împlinit leagănul neamului nostru, mama noastră comună unită pentru totdeauna... La 1 decembrie, în vechea capitală a Transilvaniei, Alba Iulia, în prezenţa a cel puţin 100 000 de români, s-a hotărît în unanimitate unirea... cu România. Ei au propus ca principii fundamentale a Marii Românii; deplină libertate tuturor locuitorilor, confesiunilor religioase şi naţiunilor conlocuitoare, vot universal, reforma agrară. Principiile democratice cele mai alese au fost conducătoarele acestei mari şi distinse adunări naţionale. Salutăm cu un deosebit entuziasm acest act unic în istoria neamului nostru şi sîntem mîndri că am trăit şi mult am muncit să-l vedem înfăptuit. Depinde de vrednicia noastră să-l păstrăm, să-l realizăm pînă în cele mai mici amănunte“. Relevăm, de asemenea adunarea publică organizată la Teatrul comunal din Piteşti, de către secţia din Piteşti a „Ligii poporului“. În cuvîntările ţinute cu acest prilej, s-a evocat lupta seculară a românilor pentru unirea lor într-un singur stat. După adunare, sub faldurile drapelelor tricolore, în cîntece si urale, „s-a manifestat îndelung pe străzile principale ale Piteştiului“[201]. Era o bucurie spontană şi sinceră, bucuria desăvîrşirii unirii statului naţional român.

— o o O o o —

---

[200] **„Lumea Nouă“**, Piteşti, 2 decembrie 1918.

[201] **„Vocea Argeşului“**, Piteşti, decembrie 1918.

ÎNCEPUTURILE ŞI ORGANIZAREA MIŞCĂRII SOCIALISTE ŞI MUNCITOREŞTI LOCALE PÎNĂ ÎN ANUL 1921

În ultimele decenii ale veacului precedent, ca şi în primele două decenii ale secolului XX, prin evoluţia şi intensitatea sa, mişcarea muncitorească şi socialistă din oraşul Piteşti a ocupat un loc bine determinat în context naţional.

Primele încercări de a se face cunoscute în Piteşti ideile socialiste datează din anii premergători războiului de independenţă. În martie 1876 a apărut la Piteşti ziarul „Deşteptarea" în al cărui „Program" se preciza scopul publicaţiei : „Lupta noastră este contra inamicilor comuni ai societăţii". Ziarul susţinea „principiile unirii, ale libertăţii, emanciparea poporului român de sub regimurile despotice", cerea obligativitatea instrucţiei şi „promovarea industriei, singura sorginte a independenţei, o justiţie reală, întrucît e ruşinos ca justiţia unui popor liber să fie o parodie, precum şi egalitatea femeii cu bărbatul"[1].

Tot în anul 1876 s-a tipărit pentru scurt timp la Piteşti ziarul „Salvarea" care îşi propunea : „Salvarea omului, principiu pe care-l vom susţine cît ne vor permite forţele noastre". În articolul direcţional intitulat „Omul" s-a prezentat o adevărată pledoarie pe tema umanităţii, a înţelegerii statornice între oameni şi s-a luat atitudine împotriva războaielor considerate „reminiscenţă barbară a timpilor trecuţi"[2]. Conţinutul şi orientarea acestor publicaţii dovedeau dorinţa unor elemente cu preocupări înaintate pentru a răspîndi idei progresiste, care se înscriu în contextul naţional al acţiunii.

În anii 1877 — 1878 la Piteşti şi Costeşti a desfăşurat activitate revoluţionară Nicolae Codreanu, iar la Curtea de Argeş dr. Nicolae Russel, deveniţi medici la spitalele Crucii Roşii. De la Piteşti, Nicolae Codreanu a întreţinut strînse legături cu cercul socialist din Bucureşti precum şi cu socialiştii din alte centre ale ţării sau din străinătate.

---

[1] **„Deşteptarea"**, an. I, nr. 1, Piteşti, 21.III.1876.

[2] **„Salvarea"**, an. I, Piteşti, 18.IV.1876.

Spre sfîrşitul anului 1880 s-a organizat în Piteşti primul cerc socialist. Redacţia ziarului „Înainte" din Bucureşti — care se considera „Organ democratic — socialist al proletariatului român" — transmitea „amicilor din Piteşti salutare cu fermitate şi solidaritate"[3].

După 1880 s-au tipărit la Piteşti publicaţiile „Vocea Argeşului" (1881), „Argeşul" (1881), „Muncitorul" (1883), în paginile cărora s-a luat atitudine faţă de înapoierea economică a oraşului, în general, faţă de racilele societăţii capitaliste.

În aprilie 1896 s-a înfiinţat la Piteşti, Societatea „Cultura", asociaţie profesională a salariaţilor de la căile ferate din întreaga ţară, care avea ca scop ajutorarea elementelor nevoiaşe din rîndurile lucrătorilor, susţinerea unor revendicări muncitoreşti, ridicarea nivelului cultural al personalului CFR. În noiembrie acelaşi an, Ministerul Lucrărilor Publice, prin acuzaţia adusă Societăţii „Cultura" că a instigat la grevă, a ordonat desfiinţarea ei şi destituirea celor ce o conduceau[4].

Noua orientare ideologică a mişcării muncitoreşti şi socialiste locale a fost oglindită şi în organizarea — începînd din anul 1890 —, a unor acţiuni cu ocazia sărbătoririi zilei de 1 Mai. Prilejul a fost folosit pentru a se protesta în primul rînd împotriva duratei zilei de lucru şi a condiţiilor grele de viaţă. În majoritatea anilor următori, această zi a fost sărbătorită în Piteşti prin demonstraţii sau serbări cîmpeneşti, caracterul ei urmînd fluxul sau refluxul mişcării socialiste şi muncitoreşti locale. O asemenea manifestare de mai mari proporţii a avut loc la 1 Mai 1892, cînd alături de muncitori şi meşteşugari au participat şi cadre didactice, elevi şi alte categorii sociale din oraş[5].

Un rol important în răspîndirea ideilor înaintate l-a avut şi filiala de la Piteşti a „Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor", care şi-a desfăşurat activitatea începînd din anul 1891. În cadrul acestei filiale au susținut conferințe V.A. Urechia, A.D. Xenopol, Dimitrie Onciul, Vasile Pârvan și alte personalități, propagîndu-se ideea sprijinirii luptei pentru eliberarea națională a românilor din Transilvania, a desăvîrșirii unității naționale — țel scump al întregului popor român.

---

[3] **„Înainte"**, Bucureşti, 2 noiembrie 1880.

[4] Mircea Crăciun, **Societatea „Cultura" a lucrătorilor C.F.R.**, „Secera şi Ciocanul", Piteşti, 18 aprilie 1971 ; Idem **Din tradiţiile de luptă ale muncitorimii feroviare — societatea „Cultura"**, Anale de istorie, nr. 3, Bucureşti, 1975, p. 107—117.

[5] Arhiva Liceului „Nicolae Bălcescu" Piteşti pentru 1892.

Mișcarea muncitorească și socialistă din orașul Pitești va cunoaște o oarecare amploare după crearea, în anul 1893, a P.S.D.M.R.

Astfel, anul 1896 reprezintă un punct important în organizarea mișcării muncitorești locale. La 17 iulie 1896, în paginile ziarului „Lumea Nouă“ — organ oficial de presă al P.S.D.M.R. —, s-a consemnat faptul că „muncitorii din orașul Pitești au luat inițiativa organizării unui club social-democrat. Redacția ziarului le transmitea inițiatorilor „din adîncul sufletului, cea mai desăvîrșită izbîndă“. Comentînd acest eveniment, redacția sus-numitului ziar aprecia inițiativa ca o consecință a faptului că „muncitorimea din Pitești începe a se lumina și a înțelege că singura cale a dezvoltării ei e organizarea în partid, deosebit de partidele politice burgheze“.

În darea de seamă a Congresului al IV-lea al P.S.D.M.R. , prezentată în ziua de 15 aprilie 1897, a fost relevată și activitatea desfășurată de clubul din Pitești în rîndurile muncitorilor, pentru întărirea lui organizatorică. S-a evidențiat, cu acest prilej, că în cadrul clubului activau peste 100 de membri. Printre cei 76 delegați prezenți la lucrările congresului s-a aflat și un delegat de la Pitești, considerat ca făcînd parte, alături de cei din Turnu Măgurele, Călărași, Focșani și Tulcea, din grupul reprezentanților „celor 5 cluburi noi“[6]. Participarea pentru prima dată a delegatului clubului social-democrat din orașul Pitești la un congres al partidului a reprezentat un moment însemnat în viața și lupta mișcării muncitorești din județul Argeș.

La Congresul al V-lea al P.S.D.M.R. din 1898 au fost votate mai multe moțiuni. În marea lor majoritate, cluburile afiliate la partid, printre care și cel din Pitești, au aprobat cu entuziasm hotărîrile congresului. Ziarul „Lumea Nouă“ a evidențiat dorința muncitorilor înaintați din acest oraș pentru„...trăinicia priceperii ideilor socialiste. A fost de-ajuns ca înțeleptele hotărîri ale celui de al V-lea congres să fie cunoscute pentru ca din toate părţile să primim ştiri că muncitorii se mişcă, se sfătuiesc, se organizează. După Zimnicea, Craiova şi după acestea, desigur Piteşti, Severin şi alte centre de provincie"[7].

---

[6] **„Lumea Nouă“, București,** 16 aprilie 1897.

Începînd din anul 1905 militanţii revoluţionari din Piteşti, printre care şi mecanicul de locomotivă Radu Ionescu, au intrat în legătură cu I.C. Frimu, prin intermediul căruia s-au obţinut şi s-au răspîndit diferite materiale propagandistice. În acelaşi timp, în anul 1906 s-a încercat organizarea în Piteşti a unui sindicat mixt al lucrătorilor, în cadrul căruia o activitate susţinută a desfăşurat muncitorul Cristache Cristescu venit din Galaţi, unde cunoscuse o serie de aspecte ale mişcării muncitoreşti[8]. Privit cu ostilitate de patroni şi sprijinit insuficient, sindicatul din Piteşti va avea o existenţă puţin conturată şi nu se va impune în rîndul muncitorilor decît într-o mică măsură.

Muncitorii din Piteşti s-au solidarizat cu participanţii la răscoala ţăranilor din 1907. Sute de răsculaţi din judeţul Argeş au fost arestaţi şi aduşi sub escortă la Piteşti, pentru eliberarea lor acţionînd cu toată fermitatea fruntaşii mişcării socialiste locale. La Tribunalul Argeş s-au judecat, timp de mai mulţi ani, numeroase procese ale răsculaţilor sau simpatizanţilor[9].

A fost relevantă activitatea desfăşurată în Piteşti de cercul „România Muncitoare", iniţiat în anul 1908 de muncitorii Ştefan Boiangiu, Marin Ionescu şi Dumitru Manda, care a adus o contribuţie de seamă în procesul de îndrumare şi organizare a proletariatului local[10].

Situaţia grea a muncitorilor din unităţile C.F.R. i-a determinat pe aceştia să se îndrepte cu mari speranţe în direcţia organizării sindicale, şi, ceea ce este în mod deosebit de reţinut, uneori ceferiştii din Piteşti au îmbrăţişat ideea grevei. Semnificativă în acest sens este scrisoarea unui mecanic de la depoul de locomotive adresată redacţiei „România Muncitoare" şi publicată la 22 noiembrie 1909, din care se desprindea glasul de durere şi revoltă al muncitorilor precum şi hotărîrea lor de a trece la luptă deschisă împotriva exploatării. În acelaşi timp, autorul scrisorii dorea să atragă atenţia guvernului şi opiniei publice asupra situaţiei deosebit de grele în care se aflau ceferiştii de la Piteşti, deoarece „nu s-a văzut nimic scris despre munca îngrozitoare pe care o facem noi în depoul de la Piteşti, despre schingiuirile ce se ţin lanţ, despre amenzile ce cad cu nemiluita pe capetele noastre". După ce erau descrise starea foarte proastă a maşinilor, durata excesiv de mare a turei de lucru, bătăile şi salariile mizere, se solicita intervenţia redacţiei „România Muncitoare" pe lîngă Ministerul Căilor Ferate pentru îmbunătăţirea acestei situaţii, deoarece „muncitorii din depou sînt hotărîţi să se organizeze în sindicat şi dacă nu se vor satisface doleanţele, în curînd vor trece la grevă"[11].

---

[7] **„Lumea Nouă"**, Bucureşti, 26 aprilie 1898.

[8] Dumitru Tudor, **Contribuţii la studiul tradiţiilor mişcării muncitoreşti şi democratice din zona Argeşului**, Piteşti, 1971, p. 9.

[9] Vezi Florin Anghel, Aurel Popescu, Iulian Matei, Celestin Speri, **1907, Mărturii din regiunea Piteşti**, 1957.

[10] Ion Hurdubeţiu, **Din istoria mişcării muncitoreşti în judeţul Argeş**, în **„Anale de istorie"**, nr. 4/1970, p. 101 şi urm.

Începînd din anul 1911, mişcarea muncitorească din Piteşti a cunoscut o înviorare, concretizată în primul rînd prin organizarea secţiunii mixte de partid şi sindicat. Activitate deosebită pentru refacerea organizaţiei muncitoreşti din Piteşti au desfăşurat muncitorii Dumitru Manda, Alexandru Bezdedeanu şi Florea Ispas. „În 1911 — notează Florea Ispas —, am reuşit să înfiinţăm sindicatul mixt al muncitorilor. La început am fost vreo 18 care activam. În faţa muncitorilor organizaţi au venit atunci să conferenţieze Dumitru Marinescu, Ecaterina Arbore şi Constantin Popovici. Spre sfîrşitul aceluiaşi an, 1911, s-a constituit secţiunea muncitorească mixtă a Partidului Social Democrat şi a sindicatelor"[12].

În vara şi în toamna anului 1911, în locuinţa croitorului Alexandru Bezdedeanu din Piteşti, socialist convins, venit de la Bucureşti ca urmare a represiunii patronale, s-au desfăşurat mai mult întruniri la care au participat lucrători croitori, cizmari, tîmplari, fierari, textilişti, comerciali şi care s-au constituit în sindicat mixt, recunoscut, sprijinit şi ajutat de Comisia generală a sindicatelor din Bucureşti[13]. Apoi, la 29 august 1911 mişcarea muncitorească din Piteşti a fost reprezentată prin doi delegaţi la consfătuirea comună a P.S.D. şi sindicatelor, iar în noiembrie 1911 într-un climat de unire muncitorească s-au statornicit la Piteşti bazele secţiunii mixte a P.S.D. şi a sindicatelor[14].

---

[11] **Presa socialistă şi muncitorească din România,** vol. I..., p. 331.

[12] M. Manolache, T. Ulmeanu, **Drum glorios prin ani.** „Secera şi Ciocanul", Piteşti, nr. 5262 din 18 aprilie 1971.

[13] Ion Ancu Urecheanu, Gh. I. Deaconu, **Momente din istoria luptei revoluţionare a maselor populare pe teritoriul judeţului Argeş, Piteşti, 1973, p. 112.**

În cadrul lucrărilor Congresului al II-lea al P.S.D.R. din 29 iunie 1912, s-a evidenţiat activitatea desfăşurată în Piteşti de secţiunea mixtă în direcţia întăririi sale organizatorice, a sporirii numărului de membri la peste 80, precum şi intensa propagandă în spiritul concentrării eforturilor muncitorilor spre o acţiune unită de luptă, contra exploatării şi asupririi[15]. În a doua jumătate a anului 1912 s-au desfăşurat în Piteşti însemnate acţiuni muncitoreşti împotriva legislaţiei burgheze, cu deosebire a „Legii breslelor" („Legea Neniţescu") care încorseta lupta meseriaşilor cuprinşi în mica industrie, precumpănitoare în Piteşti. Sub lozinca „Jos carnetele" au avut loc întruniri şi demonstraţii, s-au semnat memorii şi proteste.

Perioada primului război mondial a ilustrat sporirea forţei şi capacităţii organizatorice a mişcării muncitoreşti din Piteşti. Delegaţi locali au fost prezenţi la Congresul sindical de la Ploieşti din 5—7 ianuarie 1914 (Dumitru Manda), precum şi la Congresul extraordinar al P.S.D. din 10 august 1914 de la Bucureşti (Florea Ispas).

Congresul P.S.D.R. din august 1914 a fost urmat de numeroase mitinguri şi întruniri în care s-a luat atitudinea potrivnică faţă de război, susţinîndu-se unirea Transilvaniei cu Ţara prin socialism. La 17 august 1914, muncitorii şi alţi cetăţeni din Piteşti au protestat împotriva războiului, a şomajului, scumpetei şi speculei. În sprijinul aceloraşi cerinţe s-au difuzat peste 3 000 manifeste cu conţinut revendicativ şi mobilizator[16].

În octombrie 1914 s-a organizat la Piteşti, în prezenţa lui Dumitru Marinescu — secretar al P.S.D., o întrunire a membrilor partidului şi sindicatelor cu care prilej s-a reorganizat mişcarea muncitorească locală. Începînd cu această dată, secţiunea P.S.D. îşi va desfăşura activitatea separat de sindicate, avînd organe proprii de conducere. Primul secretar al secţiunii partidului va fi Dumitru Manda, muncitor croitor, care va deține această funcție pînă în anul 1916.

---

[14] **Documente din mişcarea muncitorească şi socialistă din România,** 1872—1918, Ed. C.G.M., Bucureşti, 1947, p. 506.

[15] Ibidem, p. 515.

[16] C. Nuţu, **România în anii neutralităţii 1914—1916,** Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, p. 292.

În timpul ocupației germane populația din Pitești și-a arătat curajos atitudinea potrivnică față de cei care călcau în picioare pămîntul scump al țării. În frunte s-au aflat muncitorii, membrii secțiunii locale a partidului, ai sindicatelor. O situație cu totul deosebită au avut lucrătorii din unitățile militarizate, în care ziua de lucru s-a mărit considerabil, iar condițiile de viață s-au înrăutățit și mai mult. În fabricile de încălțăminte și tăbăcărie, la moara sistematică și la brutărie, la depou și în atelierele metalurgice de la Pitești, mînia împotriva invadatorilor a izbucnit deseori. Așa de exemplu, la depoul C.F.R. din Pitești, în anul 1917, comandamentul de ocupație a operat mai multe arestări în rîndul muncitorilor bănuiți că ar instiga la nesupunere. Cu acest prilej a fost arestat și deținut pentru un timp unul dintre fruntașii secțiunii partidului, muncitorul Radu Ionescu[17].

Din timpul primului război mondial datează și începutul activității în Argeș a revoluționarului Constantin Ivănuș, care a lucrat o perioadă la fabrica de butoaie din Pitești, unde a reușit să organizeze, în plină ocupație germană, sindicatul tîmplarilor, conducîndu-l ca secretar. De remarcat că la activitatea sindicatului tîmplarilor au fost atrași peste 1 000 de muncitori din unitățile forestiere argeșene, devenind astfel cea mai activă organizație de masă a clasei muncitoare din județ în acești ani. Mai mulți delegați ai acestui sindicat au fost prezenți la Conferința Uniunii de la Ploiești din iunie 1919.

Desăvîrșirea unității statului național român a reprezentat și pentru muncitorii piteșteni un țel scump pe care l-au slujit atît cu arma în mînă, cît și printr-o însuflețitoare adeziune manifestată în presa locală sau prin întruniri publice.

Un moment important al mișcării muncitorești locale l-a reprezentat solidaritatea cu greva tipografilor din decembrie 1918 de la București. În noaptea de 12/13 decembrie 1918, mai mulți muncitori printre care Florea Ispas și Radu Vochin, au răspîndit în cartierele orașului manifeste demascatoare la adresa politicii reacționare a guvernului, cerînd libertăți democratice și condiții mai bune de viață pentru masele populare. La aflarea știrii referitoare la declanșarea grevei din București,

---

[17] Arh. St. Pitești, fond Primăria orașului Pitești, dosar 51/1918, f. 24.

CFR-iştii din Piteşti, în mod demonstrativ şi în semn de solidaritate au lăsat lucrul pentru cîteva ore. În vederea reluării normale a activităţii a fost necesară intervenţia armatei care a efectuat unele arestări. Printre alţii a fost arestat şi Radu Vochin, fruntaş al mişcării muncitoreşti locale.

Cu deosebire în anul 1919 s-au întărit numeric şi calitativ organizaţiile sindicatelor locale. Aşa de exemplu, cu prilejul desfăşurării la Ploieşti, în zilele de 21—23 iunie 1919, a lucrărilor conferinţei Uniunii sindicatului fier-metal s-a evidenţiat existenţa în Piteşti a unei secţiuni locale a acestei uniuni, reprezentată la conferinţă cu vot consulativ de către Dumitru Simulescu[18]. A luat fiinţă tot în aceşti ani, sindicatul local al muncitorilor ţesători.

În perioada 25 mai — 16 iunie 1919 s-au ridicat la luptă muncitorii ceferişti din Piteşti. „De îndată ce greva lucrătorilor C.F.R.-işti din Capitală a luat fiinţă, muncitorimea C.F.R.-istă din localitate s-a decis pentru a se solidariza cu întreaga muncitorime din ţară, formulînd şi ea aceleaşi revendicări, dînd dovadă de mult simţ de solidaritate pe care şi l-a cîştigat organizîndu-se în sindicatul ei de breaslă“[19]. Mulţi muncitori s-au strîns atunci zilnic la organizaţia locală a partidului pentru a putea mai bine riposta uniţi acţiunilor de constrîngere desfăşurate de autorităţi. Cu toate că s-au efectuat multe arestări, totul a fost în zadar, întrucît „muncitorimea a făcut zid inexpugnabil în faţa prigoanei burgheze, susţinîndu-şi cu putere revendicările formulate“[20]. Greva ceferiştilor de la Piteşti din iunie 1919 a durat două zile, după care, sub presiuni, a fost reluat lucrul.

Pentru a evita o nouă ridicare a muncitorilor la grevă, autorităţile au intensificat controlul asupra activităţii secţiunii locale a P.S.D. şi a sindicatelor, dezlănţuindu-se o intensă acţiune de urmărire a activităţii elementelor fruntaşe ale mişcării muncitoreşti. Articolul „Prigoana ce s-a petrecut în Piteşti“ publicat la 29 iulie 1919 în organul de presă al P.S.D. este edificator în acest sens. „Ni se semnalează o adevărată prigoană ce s-a dezlănţuit contra tovarăşilor din Piteşti şi contra mişcării în general. Secţiunea locală este mereu vizitată de către agenţi care întrerup şedinţele, provoacă scandaluri şi arestează pe anumiţi tovarăşi pe care cred că-i vor putea intimida renunţînd astfel de a mai participa la mişcare". În august 1919 a avut loc adunarea generală a secţiunii P.S.D. care a analizat activitatea desfăşurată de clasa muncitoare în perioada de după primul război mondial. S-au stabilit noi măsuri pentru a se intensifica pe mai departe acţiunile de luptă cu caracter politic şi economic.

---

[18] **„Socialismul“**, nr. 121, Bucureşti, 28 iunie 1919.
[19] **„Socialismul“**, nr. 138, Bucureşti, 19 iulie 1919.
[20] **Crearea Partidului Comunist Român**, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1971, p. 209.

Anul 1920 a găsit secţiunea din Piteşti a Partidului socialist precum şi sindicatele, desfăşurînd o activitate susţinută. În perioada care trecuse de la începutul avîntului revoluţionar, crescuse intensitatea, sfera de cuprindere a mişcării muncitoreşti locale precum şi numărul membrilor partidului şi ai sindicatelor[21]. Dările de seamă prezentate în cadrul adunărilor generale de alegeri ale secţiunii partidului socialist şi sindicatelor, consemnate de ziarul „Socialismul" la începutul lunii ianuarie 1920, au atestat încă o dată dezvoltarea continuă a mişcării muncitoreşti din oraşul Piteşti. Cu acest prilej s-a ales noul comitet al secţiunii partidului format din Al. Mareşanu, C. Ivănuş, Florea Ispas, Gh. Danţuş, Dumitrescu Nicolae, precum şi comisia de revizie formată din Gh. Creţoiu, Tr. Duman şi Petre Vasilescu.

În această perioadă s-au desfăşurat pregătirile pentru alegerile care urmau să desemneze deputaţii Camerei. Comitetul Executiv al Partidului Socialist a hotărît intrarea în luptele electorale şi angajarea, cu sprijinul maselor largi populare, în acţiunea pentru cîştigarea de cît mai multe locuri în Cameră. La Piteşti, Partidul Socialist a desemnat următorii candidaţi: Gheorghe Cristescu şi Vasile Anagnoste — reprezentanţi de seamă din conducerea mişcării pe ţară, precum şi Ion Grigorescu, Constantin Ivănuş şi Florea Ispas din partea Secţiunii locale[22]. În vederea participării la alegeri s-a elaborat o platformă electorală proprie, iar în scopul atragerii ţărănimii s-a tipărit şi s-a difuzat broşura „Scrisori către ţărani".

Autorităţile locale au intervenit cu brutalitate în scopul interzicerii sărbătoririi zilei de 1 Mai 1920. Ziarul „Socialismul"

---

[21] Petre Popa, **Mişcarea muncitorească din oraşul Piteşti in perioada avintului revoluţionar. Participarea secţiunii locale a Partidului Socialist la acţiunea de făurire a P.C.R.** St., Com., Piteşti, 1969, p. 247—262.

[22] **„Socialismul"**, nr. 80, Bucureşti, 16 aprilie 1920.

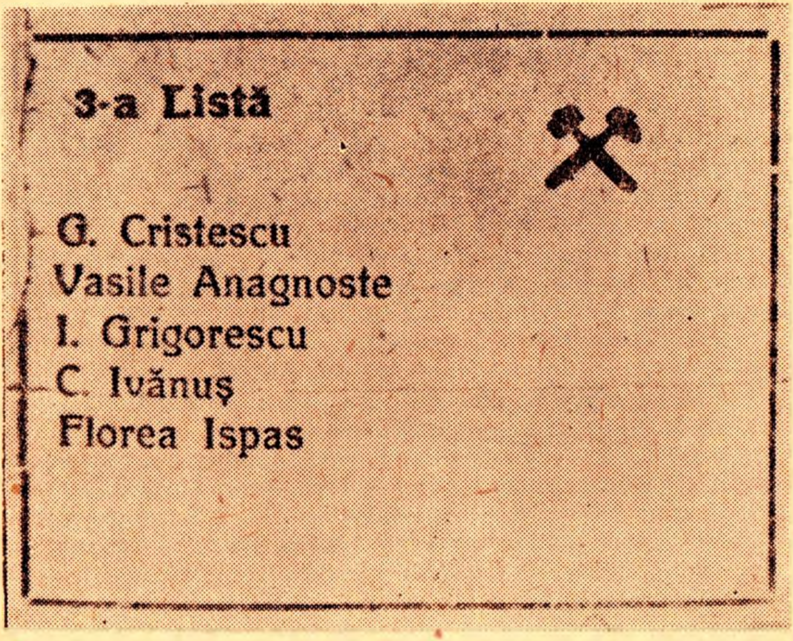

3-a Listă

G. Cristescu
Vasile Anagnoste
I. Grigorescu
C. Ivănuș
Florea Ispas

Lista electorală a Partidului Socialist depusă în orașul Pitești pentru alegerile parlamentare din anul 1920

din 5 mai 1920 a descris sugestiv cele întîmplate în această zi la Pitești. „Cu toată desfășurarea dobitocească de forțe militare, cu toate că localul a fost complet înconjurat, sala organizației a devenit curînd neîncăpătoare, astfel că foarte mulți așteptau afară. Au vorbit tovarășii Constantin Ivănuș, Vasile Anagnoste și Ion Grigorescu. După amiază a avut loc serbarea la cîmp care a durat pînă seara tîrziu“.

În alegeri, candidații socialiști din acest județ au obținut următoarele rezultate : Gheorghe Cristescu — 905 voturi, Vasile Anagnoste — 898 voturi, Constantin Ivănuș — 897 voturi, Ion Grigorescu — 895 voturi, iar Florea Ispas — 894 voturi. În total, candidații au obținut în județul Argeș 4 489 voturi, ceea ce reprezintă, în comparație cu populația înscrisă pe listele electorale și cu condițiile desfășurării alegerilor, un însemnat succes[23]. Prezența pe listele electorale ale orașului Pitești în alegerile din mai 1920 a unor militanți de seamă ai mișcării muncitorești — Gheorghe Cristescu, Vasile Anagnoste și Constantin Ivănuș era o notă bună dată luptei clasei muncitoare, mișcării socialiste și sindicale locale, care, făcîndu-se cunoscută în mod deosebit în ultimii ani, reprezenta un cadru propice pentru susținerea candidaturilor fruntașilor Partidului Socialist. Succesul pe care l-a obținut acest partid în ansamblul alegerilor din anul 1920 — concretizat și prin cei 14 deputați trimiși în Cameră —, arăta influența sa în rîndul maselor largi populare.

Greva generală din 1920, punctul cel mai înalt atins de valul luptelor revoluționare de pînă la crearea Partidului Comunist Român, a cuprins și muncitorii din orașul Pitești. În lunile premergătoare declanșării grevei generale, s-au desfășurat aici importante acțiuni muncitorești, demonstrații și mitinguri.

În frunte s-au aflat ceferiștii, care s-au ridicat, de mai multe ori în perioada august — septembrie 1920 la luptă contra exploatării și a legislației burgheze, pentru mărirea salariilor, achitarea acordului din timpul războiului și reducerea amenzilor, pentru condiții mai bune de lucru. Astfel, împotriva admiterii proiectului „Legii reglementării conflictelor colective de muncă" (Legea Trancu — Iași), lege cu un vădit caracter represiv, antigrevist și antimuncitoresc, la 12 august 1920 a avut loc la Pitești o impunătoare demonstrație[24]. Autoritățile locale au intervenit operînd numeroase arestări și masive concedieri. Grupuri de muncitori de la depou s-au solidarizat cu tovarășii lor și au suspendat lucrul, cerînd, pe lîngă reangajarea celor concediați, îndeplinirea mai multor revendicări. „Drept răspuns un pluton de soldați cu puști mitraliere a înconjurat depoul... și a ordonat reluarea lucrului. Muncitorii au răspuns că vor relua lucrul la ridicarea suspendării tovarășilor lor. Li s-a ordonat să reintre în depou și să predea sculele. Cum au intrat, soldații, după ordin, s-au năpustit asupra lucrătorilor și au început să-i lovească cu paturile armei"[25].

---

[23] **„Socialismul", nr. 115, București, 1 iunie 1920.**

[24] **Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România 1864—1944,** Edit. Științifică, **București, 1972, p. 88.**

[25] **„Socialismul", nr. 205, București, 15 septembrie 1920.**

Proletariatul din Piteşti s-a înscris activ prin acţiunile sale în cadrul grevei generale. În toate unităţile industriale a fost întrerupt lucrul, iar grupuri masive de muncitori şi alte categorii sociale au demonstrat pe străzile oraşului. Revendicările cu caracter economic, printre care semnalăm mărirea salariilor, îmbunătăţirea condiţiilor de muncă, salarii egale la muncă egală, s-au împletit cu cele politice. Pentru înăbuşirea grevei în

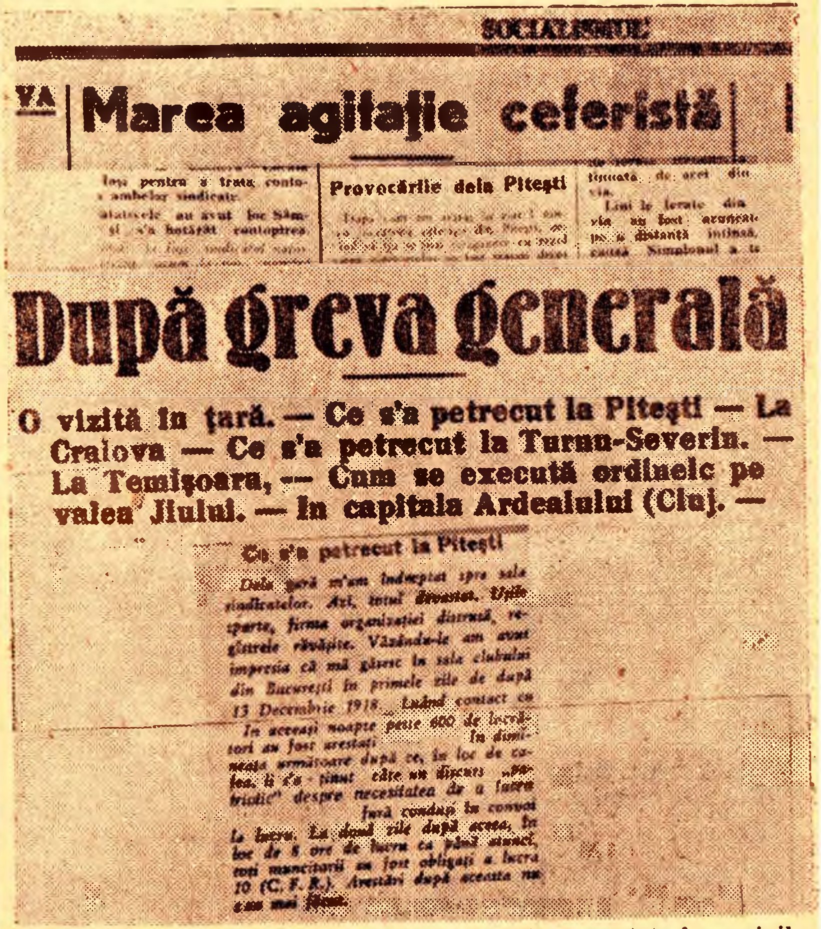

SOCIALISMUL

Marea agitație ceferistă

Provocările dela Pitești

După greva generală

O vizită în țară. — Ce s'a petrecut la Pitești — La Craiova — Ce s'a petrecut la Turnu-Severin. — La Temișoara, — Cum se execută ordinele pe valea Jiului. — In capitala Ardealului (Cluj. —

Ce s'a petrecut la Pitești

Dela gară m'am îndreptat spre sala sindicatelor. Aci, totul devastat. Ușile sparte, firma organizației distrusă, registrele răvășite. Văzându-le am avut impresia că mă găsesc în sala clubului din București în primele zile de după 13 Decembrie 1918. Luând contact cu

In aceeași noapte peste 800 de lucrători au fost arestați ... în dimineața următoare după ce, în loc de ... li s'a ținut către un discurs „sofistic" despre necesitatea de a lucra ... fără condiții la convoi la lucru. La două zile după aceea, în loc de 8 ore de lucru ca până atunci, toți muncitorii au fost obligați a lucra 10 (C. F. R.). Arestări după aceasta nu s'au mai făcut.

Aspecte ale mişcării muncitoreşti din Piteşti prezentate în paginile ziarului „Socialismul" (1920).

orașul Pitești autoritățile au folosit armata, a cărei intervenție a fost operativă și brutală. S-a efectuat un număr însemnat de arestări, au fost devastate sediile secțiunii locale ale Partidului Socialist și sindicatelor, recurgîndu-se din plin la bătaie și la alte metode de întimidare și constrîngere.

Sub titlul „Ce s-a petrecut la Pitești", în ziarul „Socialismul" au fost prezentate unele aspecte ale modului cum s-a înăbușit greva generală în acest oraș: „Azi totul este devastat. Ușile sparte, firma organizației distrusă, registrele vraiște". Acest aspect l-a determinat pe autor să conchidă: „Am avut impresia că mă găsesc în sala clubului din București în primele zile de după 13 decembrie 1918". Comparația este semnificativă în ceea ce privește intensitatea grevei. În noaptea de 20/21 octombrie 1920 peste 600 lucrători din orașul Pitești au fost arestați[26]. Numărul demonstrează amploarea acestei curajoase acțiuni muncitorești. Intervenția hotărîtă a autorităților a impus reluarea lucrului de către muncitorii ceferiști din Pitești la 22 octombrie 1920[27].

Acțiunile muncitorești din Pitești desfășurate în perioada avîntului revoluționar, au verificat forța și influența secțiunii locale a Partidului Socialist. În rîndurile organizației exista o intensă căutare pentru a ridica însă pe noi trepte mișcarea muncitorească locală. Fiind în permanent contact cu cei care militau pentru transformarea Partidului Socialist în Partid Comunist, trăgînd în mod judicios concluziile asupra neajunsurilor din activitatea ultimilor ani, cei mai mulți membri ai secțiunii locale s-au dovedit sprijinitori fervenți ai acestei importante acțiuni politice.

Adunarea pentru desemnarea delegatului organizației locale la Congresul din 8 mai 1921 s-a ținut la Pitești spre sfîrșitul lunii aprilie 1921.

Participanții au ales, în unanimitate, ca delegat cu drept de vot „imperativ" la Congresul din 8 mai 1921, pe muncitorul Radu D.St. Vochin — fruntaș de seamă al mișcării muncitorești locale, afirmat încă dinainte de primul război mondial ca un bun organizator și propagator al ideilor înaintate[28]. El a primit din partea alegătorilor mandatul de a vota fără rezerve şi în mod „imperativ“ pentru transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist şi afilirea la Internaţionala Comunistă. Prin hotărîrea adoptată, secţiunea locală a Partidului Socialist a devenit organizaţie a Partidului Comunist Român. În spiritul indicaţiilor, organizaţia locală comunistă din Piteşti a comunicat imediat hotărîrea adoptată Comitetului Central al grupurilor comuniste.

---

[26] **„Socialismul"**, nr. 259, București, 28 noiembrie 1920.

[27] **Greva generală din România — 1920**, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. București., 1970, p. 308.

[28] **Crearea Partidului Comunist Român**. Edit. Științifică, Buc., 1971, p. 411.

În ziua de 8 Mai 1921 s-au deschis la Bucureşti lucrările Congresului care a consfinţit, prin unanimitatea participanţilor, transformarea Partidului Socialist în Partid Comunist. „Ţin minte că în dimineaţa acelei zile de neuitat, notează Radu Vochin, ne-am strîns toţi delegaţii la Bucureşti. Timp de două zile au avut loc discuţii pe marginea dării de seamă, delegaţii cerînd în unanimitate transformarea Partidului Socialist în Partid Comunist. Prin vot am aprobat şi eu cu însufleţire cele 21 capitole ale statutului Partidului“. În acest mod, delegatul muncitorilor de la Piteşti a devenit părtaş la unul dintre cele mai de seamă evenimente din istoria poporului român*.

În perioada care a urmat, comuniştii din Piteşti, îndeplinind cu fermitate hotărîrile partidului, folosind metode diferite de muncă, de multe ori în funcţie de specificul local, nu s-au lăsat niciodată înfrînţi de cruzimile regimului burghezo-moşieresc. Ei au continuat să menţină permanentă activitatea organizaţiei de partid, contribuind cu pasiune şi devotament la lupta generală revoluţionară a poporului român, pînă la obţinerea victoriei finale.

— o o O o o —

---

* Radu Vochin s-a născut în 1893. Toată viaţa şi-a dedicat-o luptei clasei muncitoare. În ultima parte a vieţii a locuit în Rădeşti-Stîlpeni.

ASPECTE ALE CULTURII ÎN PERIOADA 1821 — 1918

Dezvoltarea economică pe care o cunoaște orașul la începutul secolului al XIX-lea a determinat **creșterea numărului știutorilor de carte.**

După anul 1821, în Pitești existau două școli : Școala de la biserica domnească Sf. Gheorghe și Școala de la schitul Buliga, care vor continua să funcționeze pînă în ajunul aplicării Regulamentului Organic. Numărul elevilor care absolveau anual aceste școli era însă destul de mic pentru nevoile urbei. Putem presupune însă că o parte dintre locuitorii avuți ai orașului își trimiteau copiii la învățătură și în alte localități. Din scrisorile lui N.D. Paciura, care avea o casă de comerț în Sibiu, aflăm că Grigore Drugănescu din Pitești împreună cu alți negustori „își trimiteau fiicele la mănăstirea din Sibiu pentru învățătură, plătind 1000 de groși anual de persoană, plus 8 funți de cafea și 8 funți de zahăr[1] (1 funt = 0,5 kg , n.n.)

Astfel stînd lucrurile, în orașul Pitești, ca de altfel în întreaga țară, se simțea nevoia acută a reorganizării radicale a sistemului de învățămînt.

Prin „Regulamentul școalelor publice din Principatul Țării Românești", întocmit de Eforia Școalelor pe baza prevederilor Regulamentului Organic, se stipula înființarea unei școli începătoare cu o durată de trei ani, în toate orașele capitală de județ. Așa se face că, la 26 noiembrie 1831, conducerea orașului Pitești anunță în scris Eforia Școalelor, că s-a găsit spațiu pentru „școala națională" ce urma să se creeze în chiliile schitului Buliga, unde și mai înainte a fost aici „școală spre învățătura copiilor de pomană"[2].

Școala începătoare sau națională s-a înființat la Pitești, în martie 1832 într-un local al Episcopiei Argeșului, aflat pe Ulița boierească — actuala stradă 1 Mai. Școala a fost dotată cu mobilier confecționat prin contribuția orășenilor și cu mobilierul adus de la Școala din Golești care nu mai funcționa[3]. Deschiderea festivă s-a făcut duminică 5 februarie 1833[4], de către profesorul școlii Nicolae Simonide, cîmpulungean de origine, care fusese unul dintre distinșii elevi ai lui Gheorghe Lazăr în Școala de la Sf. Sava din București[5].

---

[1] Revista arhivelor, anul VIII, nr. 1, 1965, p. 283.

[2] Arh. St. București, fond M.C.I.P. dosar 4137/1831, f.3

Dacă în prima zi de școală în bănci se aflaseră 50 de elevi, la 4 octombrie al aceluiași an, numărul lor crescuse la 170[6]. După anul 1837 numărul școlarilor a fost sporit și de „candidații" veniți să se pregătească spre a fi trimiși ca învățători la sate. Între anii 1837 și 1841 se construiește pentru această școală un local propriu, care a durat pînă în 1908. Noul local avea șase săli de clasă, toate spațioase, una dintre ele cu lungimea de 13,5 m și lățimea de 7,8 m[7]. Pentru construirea clădirii s-a întocmit o listă de donații în fruntea căreia s-a aflat stolnicul Dincă Brătianu, cu 500 lei, 10,000 ocale de var și 20 000 de cărămizi.

Pînă în anul 1846, Școala publică din Pitești căreia i se spunea și „Școala normală" a funcționat cu un singur profesor pentru toate cele trei clase. Din acest an, a funcționat cu două posturi pînă la 1 noiembrie 1848, cînd, din dispoziția Eforiei Școalelor, a fost închisă, pentru a fi pedepsiți în felul acesta profesorii care participaseră la revoluție[8].

Pe lîngă Școala publică din Pitești sînt semnalate începînd din anul 1838 și o serie de școli particulare, unele funcționînd pe lîngă biserici, altele în diferite case, unele de băieți altele de fete, toate cu plată[9].

Școala primară din Pitești nu s-a mai deschis după 1 noiembrie 1848, fapt care i-a determinat pe mai mulți locuitori din oraș să ceară domnitorului în iulie 1851 redeschiderea ei „ce din pricina evenimentelor revoluționare stă închisă, cu mare pagubă a tinerimii"[10]. Şcoala şi-a reluat activitatea la 23 octombrie 1851 cu un număr de 202 elevi în 3 clase, urmînd ca din anul 1852 să aibă clasa a IV-a precum şi cel de al treilea post. (Din anul şcolar 1864 — 1865 va avea şi cel de al patrulea post)[11].

---

[3] Arh. St. Pitești, fond Primăria orașului Pitești, dosar 84/1883, f. 4, 5.

[4] Arhivele Statului București, fond M.C.I.P., dosar 4137/1831, f. 46

[5] Gh. Pîrnuță, Silvestru Voinescu, **„150 de ani de la înființarea școlii naționale din Pitești"**. Argeș, an XVIII, nr. 2, februarie, 1983, p. 14

[6] Arh. St. Pitești, fond Primăria orașului Pitești, dosar 54/1834, f. 2.

[7] Gh. M. Franțescu, **Cîteva pagini din trecutul Școalei primare domnești...** Pitești, 1936, p. 88.

[8] **Anul 1848 în Principatele Române..** t. 5, București, 1904, p. 334

[9] D Udrescu, **Contribuțiuni la istoricul școalelor din Curtea de Argeș.** București, 1938, p. 292.

În octombrie 1851 cînd s-a redeschis şcoala primară de băieţi s-au înscris şi 32 de fete. Eforia Şcoalelor prin Ordinul 381 din 27 februarie 1852, considerînd „că este împotriva bunei orînduieli ca sexul femeesc... să fie împreună cu partea bărbătească", a cerut directorului şcolii să nu mai primească fete şi „pe cele existente să le depărteze"[12].

Prima şcoală primară de fete din Piteşti s-a deschis la 15 septembrie 1860 cu un număr de 55 de eleve împărţite în clasele I şi a II-a. Înfiinţată de către Aşezămintele Brîncoveneşti. Şcoala primară de fete a funcţionat pînă în anul 1864 în case închiriate, pentru ca din luna noiembrie a acestui an să se mute în încăperile schitului Buliga.

Legea instrucţiunii de la 1864 intrată în vigoare în septembrie 1865 a pus bazele învăţămîntului românesc modern. Ea prevedea printre altele : obligativitatea şi gratuitatea învăţămîntului primar, de 4 ani, unitatea şcolii primare rurale şi urbane, organizarea liceului de 7 clase, egalitatea la învăţătură a fetelor cu băieţii. Învăţămîntul din Piteşti va beneficia din plin de prevederile acestei legi. Astfel, în toamna anului 1866 s-a înfiinţat „Şcoala de băieţi nr. 2"[13], cea din 1833 devenind „Şcoala de băieţi nr. 1". Această a doua şcoală de băieţi s-a mutat în anul 1884 într-un local nou care a existat pînă în anul 1975 pe Bulevardul Republicii, vizavi de clădirile dintre Poşta centrală şi Banca Naţională.

În anul 1867 s-a înfiinţat „Şcoala primară de fete nr. 2"[14]. Din anul 1894 Şcoala primară de fete nr. 1 va funcţiona într-un local propriu construit din fondurile donaţiei „Nicolopolu", în care după anul 1970 funcţionează atelierele-şcoală ale Liceului „Nicolae Bălcescu".

---

[10] Arhivele Statului Bucureşti, M.C.I.P., dosar 2260/1850, f. 27.

[11] Gh. M. Franţescu, **op. cit.**, p. 20.

[12] V.A. Urechia, **Istoria şcoalelor de la 1800 la 1864**, vol. 3, Bucureşti, 1892, p. 184.

[13] Arh. St. Piteşti, Fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 15/1866

[14] Arhivele Statului Bucureşti, M.C.I.P., dosar 331/1867, f. 16

Către sfîrșitul secolului al XIX-lea în Pitești se vor mai înființa încă două școli primare ; „Școala primară de băieți nr. 3“ în anul 1882[15] și „Școala primară de fete nr. 3“ în anul 1891[16].

Un eveniment important din istoria orașului Pitești, în perioada de care ne ocupăm, a fost înființarea „Gimnaziului teoretic“ la 6 septembrie 1866[17], astăzi Liceul „Nicolae Bălcescu“. În anii de început, această instituție a trecut prin mari greutăți. De abia din anul școlar 1873 — 1874, gimnaziul va funcționa cu toate cele 4 clase și cu un număr de 6 profesori (4 plătiți de stat și 2 de județ). De la 1 aprilie 1877, plata tuturor profesorilor va fi făcută din bugetul statului (9 profesori)[18].

În urma unor numeroase intervenții adresate ministerului de către profesorii gimnaziului, autorități și o serie de cetățeni din Pitești, în anul 1894 gimnaziul s-a transformat în liceu, înființîndu-se clasa a V-a, iar în următorii ani și celelalte clase.

În anul 1897 s-a pus piatra fundamentală a localului propriu care s-a dat în folosință în anul 1899. Întregul ansamblu de clădiri s-a construit pe cheltuiala Ministerului Instrucțiunii Publice — ministru Spiru Haret —, directorul liceului în această perioadă fiind profesorul de geografie cu studii la Paris, Nae Gh. Dumitrescu. Corpul principal de clădire realizat în stilul arhitecturii tradiționale românești după planurile arhitectului C. Al. Băicoianu se numără și azi printre cele mai impunătoare construcții din municipiul Pitești.

La 26 octombrie 1899, noul local al liceului (corpul principal, casa directorului în care se află azi secretariatul și muzeul liceului, sala de gimnastică și celelalte anexe) a fost recepționat în prezența constructorului Cretzianu[19].

În anul 1898, Liceul din Pitești a primit numele lui „Ion C. Brătianu“ — revoluționarul de la 1848 și cunoscutul om de stat de mai tîrziu, care se născuse aici în anul 1821.

Pînă în anii primului război mondial, Liceul din Pitești devine o instituție de prestigiu național prin rezultatele sale.

---

[15] Arh. St. Pitești, Fond Primăria orașului Pitești, dosar 18/1881

[16] Ibidem, dosar 26/1894

[17] Ibidem, dosar 15/1866

[18] Nicolae Vlad, Tudor Popescu, **op. cit.**, p. 19—20.

[19] M. Bădescu, N. Mateescu, **Liceul „Nicolae Bălcescu“ din Pitești... Documente inedite**, Pitești, 1971, p. 151.

În anul 1916, însă, va trebui să-și părăsească localul pentru a se instala spitalul Crucii Roșii. În timpul ocupației germane, localul și întreg inventarul său au avut foarte mult de suferit. Datorită energicului director din această perioadă, Dimitrie Ghimpa, profesor de fizico-chimice, care salvase întreaga arhivă, biblioteca și cea mai mare parte din restul inventarului, liceul și-a continuat cursurile și sub ocupație, în diferite case particulare sau în localurile altor școli[20].

Încă din ultimul pătrar al secolului al XIX-lea, Gimnaziul și apoi Liceul din Pitești s-au transformat într-un adevărat focar de cultură, care a avut o prețioasă influență asupra vieții spirituale a orașului. La catedrele gimnaziului și apoi ale liceului au predat o serie de personalități de prestigiu național, care pe lîngă prestațiile didactice de înaltă ținută au avut o serie întreagă de inițiative sau au publicat lucrări, care s-au impus prin valoarea lor.

Vom semnala cîțiva profesori care au predat aici pînă în anul 1918 : Nicolae V. Serafim, pictor cu studii superioare făcute la Paris, Emil Ludwig, doctor în fizico-chimice, devenit profesor universitar, Nicolae Bănescu, doctor în litere și filozofie la München, devenit profesor universitar, renumit bizantinolog și membru al Academiei Române, Nicolae Apostolescu, doctor în litere la Sorbona, istoric literar de prestigiu în epocă, Emil Teohari, profesor de matematică, dar cunoscut mai ales prin articolele sale de critică literară publicate în reviste de prestigiu ale vremii, Ion Tutuc, doctor în matematici la București, devenit profesor universitar și autor al unor lucrări și tratate de matematică foarte apreciate, Vasile Haneș, cunoscutul istoric literar și autor de manuale școlare, Petre Vintilescu, devenit profesor universitar, Ioachim Botez, cunoscutul scriitor și alții. Dintre foștii elevi, amintim pe Constantin Cristescu, erou al primului război mondial, — general de corp de armată, pe Costin Petrescu, pictor renumit, cel care a executat „Marea frescă“ din sala Ateneului Român, profesor de pictură murală la Școala Națională Belle-Arte din Lyon, inginerul Nicolae Petculescu, autorul unor proiecte de tuneluri și al unor lucrări în premieră din domeniul căilor de comunicație și transporturilor, criticul literar Ion Tivale, poeții :

---

[20] Nicolae Vlad, Tudor Popescu, op. cit. p. 46

Ion Minulescu, Ion Pillat şi Ion Barbu (matematicianul Dan Barbilian), scritorii George Ulieru şi Tudor Teodorescu-Branişte, pictorul Rudolf Schweitzer-Cumpăna, Virgil Tempeanu, viitor profesor universitar, George Vâlsan, reputat geograf, Istrate Micescu, Armand Călinescu şi Mihail Ghelmegeanu, jurişti şi oameni politici ş.a.

Încă de la începutul ultimului pătrar al secolului al XIX-lea, se manifestă interes pentru înfiinţarea unor şcoli de meserii. În anul 1879,Consiliul general al judeţului a prevăzut chiar suma de 30 000 lei pentru înfiinţarea „unei şcoli de meserii, care de mult s-a făcut simţită“[21].

Şcoala, astăzi Liceul Industrial al M.I.U. se va deschide deabia în toamna anului 1882, cu secţii de fierărie, tîmplărie şi rotărie şi după un deceniu de funcţionare, în 1892, se va închide din cauza lipsei de fonduri, reluîndu-şi activitatea în anii imediat următori[22].

În anul 1899 s-a înfiinţat o şcoală comercială patronată de Camera de Comerţ din Piteşti[23]. Ministerul Instrucţiunii Publice va înfiinţa în anul 1906 o şcoală elementară de comerţ — gradul 1 —, fapt care va face ca unitatea patronată de Camera de Comerţ să-şi înceteze activitatea.

În anul 1899, familia Teiuleanu din Piteşti a donat Ministerului Instrucţiunii Publice o moşie de 800 de pogoane şi o pereche de case în Piteşti, pentru Şcoala profesională de fete, care se înfiinţase la 1 septembrie 1897. În urma acestei donaţii, şcoala trece în bugetul statului şi va purta numele Mariei Teiuleanu pînă în anii de după cel de al doilea război mondial.

La 1 octombrie 1902 va trece în bugetul statului Şcoala de Meserii care se reînfiinţase în anul 1900 prin strădaniile directorului Şcolii primare nr. 3, Ilie Iliescu[24]. Şcoala va funcţiona cu secţii de lăcătuşerie, tîmplărie şi tinichigerie.

În anul 1911, s-a reînfiinţat Gimnaziul industrial casnic, de către Camera de Comerţ şi Industrie din Piteşti[25], cu secţii de ţesătorie, broderie naţională şi tricotaje.

---

[21] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 65/1879

[22] Filip Stănescu „**Monografia Liceului Industrial „Textila“ din municipiul Piteşti**. 1982

[23] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 14/1899.

[24] Ibidem. dosar 14/1900

[25] Ibidem, fond Şcoala primară de băieţi nr. 1 Piteşti, dosar 3/1911

SCOALA ATELIERUL TESATORIE
TRICOTAJE INDUSTRIE CASNICA

Aspect de la o unitate şcolară locală

La 24 august 1908, din iniţiativa primarului oraşului, profesorul Nae Gh. Dumitrescu s-a pus piatra fundamentală a Şcolii primare de băieţi nr 1 „Nicolae Simonide“, în prezenţa lui Spiru Haret, ministrul Instrucţiunii Publice. Inaugurarea noului local — executat de antreprenorul Salvatore Rosazza din Piteşti — a avut loc în octombrie 1909, în prezenţa oficialităţilor oraşului şi a lui Ion I. C. Brătianu — fostul şi viitorul prim ministru, care îşi susţinuse examenele pentru clasele I—IV în particular la această şcoală (tot aici învăţase şi tatăl său Ion C. Brătianu). Noua clădire a fost amplasată în curtea vechii şcoli cu faţa tot spre strada 1 Mai, fiind pentru mult timp cea mai reprezentativă instituţie de învăţămînt primar din Piteşti. (În anul 1960, şcoala s-a mutat în noul local cu trei niveluri de pe strada Mihai Eminescu, vechiul local fiind folosit de Liceul de muzică şi arte plastice, pînă în anul 1978, cînd clădirea a fost demolată din necesităţi edilitare).

Atît în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea cît şi în cel următor, în Piteşti au mai funcţionat cîteva şcoli private, cum au fost pensionul de fete, precum şi unele şcoli primare în punctele mai îndepărtate ale oraşului, acestea din urmă primind şi unele subvenţii de la primărie.

Primul război mondial, şi, mai ales, perioada cînd Piteştii s-au aflat sub ocupaţie duşmană au adus învăţămîntului mari distrugeri, care vor fi reparate cu multă trudă.

În cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi în anii dinaintea primului război mondial întîlnim în Piteşti o serie de preocupări din domenii diverse ale **ştiinţei şi tehnicii** care ne par demne de semnalat. Asemenea preocupări se înscriu, fără îndoială, în contextul general al evoluţiei ştiinţei şi tehnicii din ţara noastră în această perioadă cu un bilanţ destul de bogat.

Între anii 1874—1877 şi 1886—1889, în Piteşti a lucrat medicul Ioan Şerbănescu, absolvent al Şcoalei Naţionale de Medicină din Bucureşti şi doctor în medicină la Montpellier — Franţa. În perioada cît a lucrat aici, s-a făcut cunoscut pentru siguranţa cu care făcea operaţii de cataractă. În anul 1886 a publicat la Piteşti în noua tipografie a lui H. Rădulescu, volumul de 80 pagini „Dare de seamă asupra a 70 operaţiuni de extracţiuni de cataractă şi a 5 iridectomii (pupile artificiale) practicate cu succes la Secţiunea de Ambulanţă Rurală Militară Argeş-Muscel“[26].

În anul 1888 în Editura librăriei I. Raicoviceanu, Mihail D. Ghiţescu a publicat „Cursu de geografia judeţului Argeşiu...“ lucrare de 190 pagini care a rămas multă vreme neegalată pentru întinderea şi cantitatea informaţiilor pe care le cuprinde privind judeţul Argeş în forma sa de atunci. Peste trei ani, C. G. Mielcescu şi G. Păunescu au editat la Tipografia „Em. Popescu din Piteşti „Geografia judeţului Argeş...“, un manual de 48 de pagini, pentru clasa a II-a primară.

În anul 1898, Ioan Petculescu, ce se făcuse deja cunoscut prin alte publicaţii, (un volum de martirologie tipărit la Piteşti în 1875), va edita în Tipografia „Gheorghe Popescu“, lucrarea „Călăuza stupăriului sau cultura albinelor“, volum de 112 pagini cu ilustraţii, care a cunoscut mai multe ediţii şi care a circulat intens cîteva decenii.

---

[26] Lucian Predescu, **Enciclopedia „Cugetarea“**, Edit. Cugetarea — Georgescu Delafras, Bucureşti, 1940, p. 774—775.

Inginerul Opran Potîrcă, cunoscut la începutul secolului nostru pentru preocupările sale în domeniul edilitar-urbanistic, a publicat în anii 1904 şi 1905 două lucrări de mare interes pentru vremea aceea : „Găsirea unei surse de apă artesiană" şi respectiv „Studiu asupra gudronării şoselelor sau mijloacele pentru combaterea prafului şi noroiului drumurilor", ambele în Tipografia „Mihai Lazăr Fiu". În aceeaşi tipografie, Ştefan Chicoş va tipări în anii 1907 şi 1909 studiile „Meseriaşul român şi legea meseriilor", 2 9pagini şi, respectiv, „Monografia stării meseriilor în Piteşti", 108 + 16 pagini. Cea de a doua lucrare este şi astăzi indispensabilă cercetătorului care se ocupă de economia Piteştilor şi judeţului Argeş la începutul secolului al XX-lea.

Vom mai semnala pentru valoarea lor manualul de antichităţi romane pentru cls. a VI-a intitulat „Mitologia şi cultul", al profesorului de limba latină Ion Cuţui, de la liceul din Piteşti, căzut pe front în anul 1916, şi volumul lui I. M. Dumitrescu „Studii etnografice asupra neamului românesc. Istorie filologie, statistică", 175 pagini, apărut în anul 1910[27].

În ultimele decenii ale secolului trecut, în Piteşti au avut loc o serie de realizări tehnice notabile, din care vom semnala cîteva : terminarea construcţiei căii ferate, a staţiei C.F.R. Piteşti şi darea în folosinţă a liniei Bucureşti — Piteşti în anul 1872 ; construirea şi darea în folosinţă a Depoului C.F.R. Piteşti în anul 1875 ; construirea podului de cale ferată pe linia Piteşti — Curtea de Argeş, pe sub care se intră în Piteşti, cu o deschidere de 50 de metri, în anul 1895, de către inginerul Elie Radu, membru al Academiei Române din anul 1926.

După anul 1900 în Piteşti va construi mult inginerul Dimitrie Dima (1877—1923), fiu al oraşului, absolvent al Universităţii tehnice ducale din Darmstadt. În anii 1912 şi 1915 a construit podurile peste Rîul Doamnei şi Argeş, la intrarea în Piteşti cu cîte 6 deschideri în arc de cîte 30 metri. Pentru construcţiile de poduri din beton armat pe care le-a realizat în perioada 1909—1915 (Tupilaţi peste rîul Moldova, Rogoaza, Răcăciuni, Adjudul Vechi, peste Siret şi altele) şi pentru o serie întreagă de alte construcţii civile şi industriale, inginerul Dimitrie Dima este socotit printre cei mai mari constructori pe care i-am avut în primul pătrar al acestui secol. În anul 1913 a fost construită Uzina electrică de către acelaşi inginer Dima. De această uzină îşi mai leagă numele încă două personalităţi, ale tehnicii româneşti : Constantin D. Buşilă, profesor la Politehnica din Bucureşti, preşedinte al Uniunii Generale a Inginerilor Români (U.G.I.R.), cel care a întocmit proiectul instalaţiilor, şi Nicolae Vasilescu-Karpen, profesor la Politehnica din Bucureşti şi membru al Academiei Române, cel care a supravegheat montarea instalaţiilor şi a făcut recepţia lucrărilor.

---

[27] Pentru tipăriturile în volum din judeţul Argeş, între 1875 şi 1948, vezi Nicolae Rizescu, **„600 cărţi argeşene"**, Biblioteca judeţeană Argeş, Piteşti, 1980.

În cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cultura românească în general şi gazetăria în special s-au bucurat de contribuţia a 3 piteşteni care, datorită lipsei de condiţii din oraşul lor, şi-au desfăşurat întreaga activitate în capitala ţării. Este vorba de Ioan G. Valentineanu (Piteşti 1834 — Bucureşti 1910), Ioan C. Fundescu (Piteşti 1836 — Bucureşti 1904) şi Gh. I. Ionescu-Gion (Piteşti 1857 — Bucureşti 1904).

Participant la revoluţia de la 1848, Ioan G. Valentineanu a fost trimis în exil la Kiev unde a făcut închisoare şi de unde s-a întors în 1856. În anul 1856 a fondat ziarul „Reforma“ care a apărut pînă în 1888. A colaborat la „Secolul“, „Timpul“, „Concordia“, „Românul“, „Telegraful”, „Steaua Dîmboviţei” şi la alte publicaţii. A scris o serie de lucrări cu caracter istoric şi social, precum şi cîteva încercări literare. A tradus mai multe cărţi din literatura franceză, dintre care George Călinescu semnalează în monumentala sa operă, „Istoria literaturii române“, lucrarea „Misterele Londrei“ de Paul Féval, realizată pentru Editura „Socec“[28].

Ioan C. Fundescu a colaborat la „Telegraful“ de la 1871 pînă în 1888 (în ultimii 10 ani fiind directorul ziarului), la „Românul“, „Reforma“, „Nichipercea”, „Pepelea” etc. A scris cîteva volume de poezii printre care „Vocea Argeşului“ — 1859, romanul „Scarlat“ — 1875. A publicat mai multe volume de folclor literar, cules din zona Argeşului şi din restul Munteniei, „Basme, oraţii, păcăliturì şi ghicitori“, volum apărut în 1867 şi 1875. În colecţia „Biblioteca pentru toţi“ a fost inclus cu un volum de „Basme“[29].

---

[28] Lucian Predescu, op. cit., p. 881.

[29] G. Călinescu. **Istoria literaturii române**... Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Minerva, 1982, p. 337-339 şi 365.

Ionescu-Gion este o personalitate cu mult mai complexă, el este un autentic cărturar, şi în această privinţă îl putem socoti drept cea mai aleasă personalitate pe care a dat-o Piteştiul în secolul al XIX-lea[30]. După ce urmează Gimnaziul „Gheorghe Lazăr“ şi Liceul „Sf. Sava“, face Facultatea de litere din Bucureşti, unde va fi preţuit de mari profesori ca: Haşdeu, Odobescu şi Urechia. Întors cu un doctorat de la Bruxelles pe care şi-l pregătise la Paris, va fi profesor de limbă franceză la Şcoala normală de institutori şi la Liceul „Matei Basarab“. A avut colaborări de prestigiu la ziarul „Românul“ unde a fost redactor şi unde a publicat cîteva sute de cronici, la „România liberă“ (1877—1889), la „Revista nouă“ etc. În anul 1884, la numai 27 de ani, publică volumul de erudiţie „Ludovic al XIV-lea şi Constantin Brîncoveanu“ (VIII + 444 pag.). La 32 de ani, în anul 1889 este ales membru corespondent al Academiei Române, care avea atunci ca preşedinte pe Mihail Kogălniceanu. În anul 1899, în Editura Socec va apărea capodopera sa, monumentala „Istoria Bucureştilor“ de VI + 818 p. de format mare. Din anul 1890 pînă la încetarea din viaţă în 1904, a fost vicepreşedinte al Ateneului Român. După moartea sa, valoroasa-i bibliotecă, conţinînd peste 1 000 volume, a fost donată oraşului natal şi face parte astăzi din fondurile Bibliotecii Judeţene Argeş şi ale Bibliotecii Liceului „Nicolae Bălcescu“.

Dintre cei ce s-au bucurat de preţuirea lui Ionescu-Gion şi care veneau adesea în casa lui din strada Lucaci 38, azi Udrişte nr. 11 din Bucureşti, unde se ţineau adevărate şedinţe de cenaclu, de unde nu lipseau Haşdeu şi Tocilescu, Radu D. Rosetti şi Nicolae Grigorescu, Aristizza Romanescu, Haralamb Leca şi Ludovic Dauş, a fost şi mai tînărul N. I. Apostolescu. Profesor la Liceul „I. C. Brătianu“ din Piteşti din anul 1899 cînd termină facultatea şi pînă în anul 1918 cînd încetează din viaţă, în toţi aceşti ani Apostolescu a desfăşurat o neobosită activitate de cercetător, publicist şi propagator al vastelor sale cunoştinţe, fie de la catedră, fie în cadrul unor întîlniri cu publicul. În anul 1905 obţinînd prin concurs o bursă, îşi începe pregătirea la Paris în vederea susţinerii doctoratului. Teza sa „L'Influénce des romantiques français sur la poésie roumaine au XIX-e siècle“ a fost susţinută cu mare succes în faţa unei comisii prezidate de Emile Picot. Publicată în 1909 la Paris cu prefaţa lui Emile Faguet, care o apreciază în mod deosebit, teza lui N. I. Apostolescu de la Sorbona rămîne una dintre primele studii de literatură comparată de la noi*.

---

[30] Silvestru Voinescu, **Argeşeni în spiritualitatea românească,** Piteşti, 1980, p. 47—61.

În afara celor cîteva lucrări apărute în volum, printre care şi „Istoria literaturii române" publicată în două numere, 35 şi 45 din colecţia Biblioteca Societăţii „Steaua", Bucureşti, 1913, a avut colaborări valoroase la o serie dintre publicaţiile de prestigiu ale vrémii, cum sînt : „Revista pentru istorie, arheologice şi filologie" a lui Gr. Tocilescu (aici a publicat în anul 1902 articolul „Schitul Trivalea", iar în anul 1911 însemnările „De pe valea Argeşului"), „Literatură şi artă română" a lui N. Petraşcu, „Noua revistă română" a lui C. Rădulescu-Motru, „Flacăra" lui C. Banu, „Ţară nouă" a lui A. D. Xenopol şi Mihail Dragomirescu ş.a.

În Piteşti, pe lingă activitatea prestigioasă pe care a desfăşurat-o, a fost şi în fruntea unor iniţiative cum a fost aceea de a se ridica un bust lui Gh.Ionescu-Gion.

Ca o încoronare a activităţii sale didactice şi ştiinţifice, în anul 1918 este numit profesor la Universitatea din Iaşi, unde nu va ajunge deoarece moare cu puţin înainte de începerea anului şcolar[31]. În anul 1983 Editura „Dacia" din Cluj-Napoca i-a scos volumul „Studii şi portrete literare" (352 pag.)**.

Contemporan cu N. I. Apostolescu la liceul piteştean a fost şi profesorul Emil N. Teohari. Acesta a desfăşurat o bogată activitate de popularizare a cunoştinţelor ştiinţifice prin intermediul conferinţelor. În acelaşi timp, în ciuda faptului că era profesor de matematică, a colaborat cu cronici literare la reviste cum au fost : „Convorbiri critice" şi „Noua revistă română".

În anii 1915 şi 1916 la Piteşti vor apărea două dintre volumele cele mai cunoscute ale scriitorului Mihail Lungianu. „Gura iadului. Înseilări" (premiată de Academia Română) şi respectiv „Clacă şi robot" (care va cunoaşte patru ediţii).

---

* Tradusă în anul 1980 de profesorul piteştean de limbă franceză Ion Steriopol — care a fost căsătorit cu fiica lui N. I. Apostolescu —, manuscrisul se află depus la Biblioteca Academiei R.S.R.

[31] Ion M. Dinu, **Nicolae I. Apostolescu**, Craiova, Edit. Scrisul Românesc, 1983.

** Ediţie îngrijită şi prefaţată, de Ion M. Dinu.

Profesorul Mihail Iorgulescu de la liceul piteştean va tipări în 1915 un apreciat volum de traduceri din poeţii francezi : Fr. Copée, Lecomte de Lisle, Lamartine, P. Verlaine, Ch. Baudelaire.

Ultimul pătrar al secolului al XIX-lea ne atrage în mod deosebit atenţia prin apariţia primelor **tipografii** în oraşul Piteşti şi în strînsă legătură cu acestea, a pimelor **publicaţii periodice**. Apariţia tipografiilor şi a primelor ziare piteştene sînt impuse de avîntul economic al oraşului şi de acţiunile politice tot mai intense la care asistăm în această perioadă. Aşa se face că aici vor apărea pînă la 1900 un număr de 45 ziare şi reviste.

Una dintre primele tipografii din Piteşti este aceea a lui Gheorghe Popescu, pusă în funcţiune cu o „presă rudimentară", în anul 1872[32].

Aici se tipăresc primele trei ziare care apar aproape simultan în Piteşti în primăvara anului 1876. Interesele care au dus la apariţia acestor publicaţii sînt evidente. În subtitlul fiecăruia dintre ele se fac aproape aceleaşi precizări : „Argeşulu" — diuariu, judiciaru, comunalu, administrativu şi comercialu —, „Desceptarea" — diar politic, literar şi comercial —, „Salvarea" — diar politic, literar şi comercial[33]. În coloanele acestor ziare, în afara problemelor economice, cele mai multe de interes local, cărora li se acorda spaţiu, au apărut o serie de articole legate de ideea independenţei naţionale, larg dezbătută în perioada aceea în întreaga ţară. Toate trei au avut o scurtă perioadă de apariţie.

Între 1878 şi 1882, în aceeaşi tipografie a lui Gh. Popescu, în Piteşti a apărut ziarul „Cultura", în jurul căruia se grupaseră o serie de intelectuali piteşteni, unii dintre aceştia făcînd parte din anul 1880, din primul cerc socialist organizat aici.

O publicaţie care se face cunoscută în întreaga ţară este ziarul „Ţăranul". Apărut iniţial în „Noua tipografie Niţă Rădulescu" la 1881, de la 1882 şi pînă în anul 1884, va fi scos în tipografia lui Gh. Popescu. Este primul ziar din Argeş şi printre primele din ţară, care se ocupă cu seriozitate de problema ţărănească. Redactorul său este tînărul învăţător din Muşăteşti, Constantin Dobrescu-Argeş, care se va impune la sfîrşitul secolului al XIX-lea ca un luptător pentru drepturile ţărănimii .Programul acestui ziar a fost preluat cu zece ani mai tîrziu de cunoscuta publicaţie „Gazeta ţăranilor“ care a apărut în judeţul nostru timp de cîteva decenii, fiind tipărită în satul Muşăteşti şi în Curtea de Argeş.

---

[32] Augustin Z. N. Pop, **Istoria tipografiei în zona argeşeană şi a Oltului Vestic**. Piteşti, 1970, p. 29.

[33] Nerva Hodoş şi Al. Sadi Ionescu, **Publicaţiunile periodice româneşti**, tom. 1. Bucureşti, 1913, p. 50, 197 şi 646.

Pînă la 1900, în Piteşti, vor mai apărea o serie de ziare, cele mai multe legate de interesele politice ale diferitelor notabilităţi ale oraşului, — toate însă avînd o existenţă efemeră.

Ne atrag totuşi atènţia „Piteşteanul“ (noiembrie 1882 — ianuarie 1883), care în numărul din 7 noiembrie, vorbeşte despre cele 18 corporaţii existente în oraş, şi „Muncitorul“, (ianuarie — iulie 1883) pe al cărui frontispiciu erau înscrise devizele : „Reformele pe hîrtie nu mai sînt de ajuns“ şi „Libertatea este dreptul şi dreptul este libertatea“. Tot din această perioadă, semnalăm „Şcoala rurală“, periodic cu apariţie lunară al învăţătorilor din toată ţara (iulie — decembrie 1898) avînd redacţia în comuna Prundu, azi cartier al Piteştilor.

Din articolul program spicuim : „Toţi meseriaşii din lume, împinşi de nevoile vieţii lor, au format societăţi şi întreţin jurnale... Noi n-avem nevoie numai de o revistă pur şcolară, în care fără patimă să ne putem spune cuvîntul nostru, să ne arătăm păsurile şi să discutăm măsurile de învingere a tuturor piedicilor, greutăţilor ce ni se pun în cale“...[34].

După anul 1900 numărul tipografiilor se va mări.

În anul 1908, elevii Liceului „I. C. Brătianu“ au început să scoată revista „Junimea“, al cărei prim director activ a fost elevul din clasa VIII-a Virgil Tempeanu, viitorul profesor universitar, cunoscutul germanist, traducătorul „Cîntecului Nibelungilor“[35]. Între decembrie 1913 şi iunie 1914, revista se va subintitula „Revista elevilor români de pretutindeni“[36].

Cea mai mare parte a producţiei tipografiilor piteştene o constituie imprimatele de tot felul, necesare activităţii economice a oraşului, registre şi alte produse de papetărie, afişele şi anunţurile etc. În afara ziarelor şi revistelor care au apărut în această perioadă în Piteşti, aici au apărut şi aproximativ 100 de titluri de cărţi şi broşuri din cele mai diverse domenii de cunoaştere, cu un tiraj de aproximativ 100 000 exemplare. Pentru interesul şi semnificaţia lor, vom semnala în continuare cîteva : teza de doctorat în medicină a doctorului N. S. Russel asupra „Methodei antiseptice de tratament în chirurgie“, 1877, în tipografia lui Gh. Popescu ; Mihălcescu Ion (viitorul mitropolit Irineu) „Cosmogoniile popoarelor civilizate din vechime, cosmogonia biblică şi cosmogonia ştiinţifică modernă“, în Tipografia „Transilvania“, Iosef I. Straier, 1907 ; Euripide, „Alcesta“, traducere de Mihail Iorgulescu, în Tipografia „Mihai Lazăr Fiu“, 1916, manuale şcolare şi altele.

---

[34] Ilie Barangă, **Primele publicaţii periodice didactice din Argeş**, Buletinul Ştiinţific al Facultăţii de învăţămînt pedagogic, Piteşti, 1980, p. 247—250.

[35] Nicolae Vlad şi Tudor Popescu, **op. cit.**, p. 36.

[36] **Publicaţiile periodice româneşti**, tom. II, 1907—1918, Bucureşti, Editura Academiei, 1969, p. 351.

Prima ştire despre un **spectacol de teatru** în Piteşti datează din anul 1841 cînd o trupă de actori francezi a dat o serie de reprezentaţii în localul şcolii primare pe care o conducea Nicolae Simonide[37]. Spectacolele s-au putut da în această şcoală, deoarece noul local construit în anul 1840 cu şase săli de clasă mari, dintre care una, mai mare decît celelalte, avea un număr de 7 ferestre[38]. Probabil că aici vor fi jucat şi alte trupe care, în turneele lor prin ţară, s-au oprit şi în acest oraş.

În anul 1848 ,în Piteşti era o trupă de teatru statornică pe care o conducea Constantin Halepliu[39]. Acest început creează interes deoarece în anul 1852 teatrul din Piteşti funcţiona „subt supravegherea cîrmuitorilor, antreprenor fiind Ştefan Vlădeanu“. Constantin Halepliu era „subdirector, regizor şi profesor“[40]. Orăşenii ajutau la strîngerea banilor pentru montarea unor piese, prin liste de subscripţie. Se pare însă că numărul spectatorilor era totuşi mic, deoarece trupa era obligată să schimbe destul de des afişul. Aşa se şi explică faptul că în stagiunea 1852—1853 în repertoriul teatrului din Piteşti au figurat un număr de 83 de piese. Printre piesele jucate găsim creaţii ale lui Pelimon. Alecsandri, Racine, Moliere, Goldoni, Labiche etc., precum şi lucrări originale ale Halepliu cum sînt „Comoara închipuită“, „Cumplitul amăgit“ şi altele.

---

[37] Ioan Massoff, **Teatrul românesc. Privire istorică**, Bucureşti, 1961, vol. 1, p. 499.

[38] Gh. M. Franţescu, **op. cit.** p. 68.

[39] **Istoria României**, vol. IV., p. 763.

[40] **Ioan Massoff, op. cit.**, p. 499.

Trupa Halepliu a prezentat, de asemenea, pe scena piteşteană, piesele autorilor dramatici din oraş : Ioan C. Lerescu şi Grigore Mavrodolu.

În anii următori, principalul animator al activităţii teatrale din Piteşti va fi A. N. Coculescu, care a construit o sală unde se vor da cele mai multe spectacole un număr însemnat de ani şi în care au jucat o serie de vîrfuri ale teatrului românesc, cum sînt : Costache Aristia, Iorgu Caragiale, Mihai Pascali şi alţii. Într-un articol pe care I. G. Valentineanu îl semnează în ziarul „Naţionalul" din 27 noiembrie 1858, se spune : „În Piteşti, de asemenea se află un teatru naţional. Sînt cîţiva ani de cînd bravul român d. A. N. Coculescu, inspirat de nişte frumoase simţăminte, luă singur iniţiativa şi cu fondurile sale creă un teatru, formă o trupă şi luptă din toate puterile pentru realizarea dorinţei sale şi susţinerea teatrului în oraşul său. Dar, din nefericire, izolat şi nesusţinut de nimeni din compatrioţii săi, cu mijloace, teatrul nu putu să se susţie totdeauna. Acum reîncepu din nou prin concursul junelui actor D. Slăniceanu, care luă direcţiunea şi reuşi cu multe dificultăţi a forma o trupă"[41].

Pe la 1880, în Piteşti s-a construit o nouă sală, sala „Uklar" (astăzi corpul central al Fabricii de butoaie pe strada Crinului) mai încăpătoare, mai confortabil amenajată în interior şi care prin mărimea scenei permitea montarea unor piese mai pretenţioase. În jurul anului 1886 în Piteşti era o trupă de teatru statornică sau cel puţin stabilă pentru o stagiune întreagă, aşa cum rezultă din adresa pe care directorul acesteia, artistul Teodor Popescu, o face către primarul oraşului prin care cere o subvenţie pentru a acoperi o parte din cheltuielile bugetare care se ridicau în timpul stagiunii de două luni şi jumătate la suma de 11 800 lei. El arăta că are de întreţinut un număr de 17 persoane şi că abonamentele ce s-au făcut pentru întreaga stagiune nu se ridică decît la 1 800 lei „cu care nu se acoperă nici a cincea parte din buget"[42].

La 29 iulie 1889, o trupă a teatrului „Metropolitan" din New York dădea în „Grădina Uklar" din Piteşti, (tot pe strada Crinului) ultima reprezentaţie cu piesa „La belle Héllène" în folosul spitalului din oraş[43].

---

[41] Ibidem, p. 576.
[42] Arh. St. Piteşti, Fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 16/36, 1866-1867.
[43] Ibidem, dosar 23/54, 1889—1890.

În sala Uklar, care după 1890 se va numi Universala „Lehrer“ vor avea loc toate spectacolele de teatru, operă, operetă sau revistă, care se vor juca în acest oraş pînă în anul 1912 cînd Frantz Lehrer o vinde lui Gh. Iuneş care o va transforma în acelaşi an în fabrică de butoaie. La sfîrşitul secolului trecut şi primii ani ai secolului nostru, în această sală au jucat unele din cele mai mari figuri ale teatrului românesc, care în turneele lor prin ţară s-au oprit şi la Piteşti. Aici a jucat de mai multe ori cunoscuta companie Grigoriu, cu distribuţia ei de aur : Leonard, Maximilan, Carusy, Ciucurete, Demion, Vermont[44]. Tot aici a jucat Nottara în „Apus de soare“ şi în „Viforul“ şi a cîntat trupa de operetă italiană condusă de Egizzio Massini. În sfîrşit, în sala Universala Lehrer îşi va începe cariera de actor Panait Constantinescu care şi-a legat numele de întreaga mişcare teatrală din Piteşti din primii ani ai secolului nostru şi pînă în anul 1954 cînd se stinge din viaţă pe scenă, interpretînd rolul lui Husein Ben Ali din piesa „Drumul soarelui“ de Virgil Stoenescu.

Între 1912, cînd se închide sala „Universala Lehrer“ şi 1914, anul cînd se va da în folosinţă „Teatrul comunal“, spectacolele vor avea loc în sălile Fostiropol şi Secărescu. (Casa Fostiropol în care se improvizase sala de spectacole este actuala clădire a restaurantului Argeş. În casa Secărescu a funcţionat în anii noştri cinematograful „Luceafărul“. Era alături de restaurantul Argeş şi s-a demolat din motive urbanistice în anul 1972).

Noul teatru se inaugurează în anul 1914 cu piesa lui Caragiale „O noapte furtunoasă“ jucată de un valoros colectiv de la Teatrul Naţional din Bucureşti (Iancu Petrescu, Ion Brezeanu, Nicolae Soreanu, Maria Ciucurescu, Maria Giurgea etc)[45]. Antreprenorul Teatrului comunal va fi timp de mai mulţi ani Panait Constantinescu cu care tratau direct toţi cei care organizau turnee în ţară. Scena largă şi bine utilată permitea montări la pretenţiile regizorilor. Aici au jucat în repetate rînduri Tănase cu revista lui, Brezeanu, soţii Bulandra, Storin, Maria Filotti,

---

[44] Silvestru D. Voinescu, **Un secol de activitate corală în Piteşti**, Piteşti, 1971, p. 16.

[45] D. Căpitanu, **Teatrul „Alexandru Davila“. Douăzeci de ani de activitate** (Bucureşti), 1969, p. 11.

Vraca şi alţii, şi tot aici a concertat de mai multe ori George Enescu.

Între cele două războaie mondiale, în afara spectacolelor de teatru, ale unor companii care organizau turnee în ţară, în sala noului teatru au avut loc cele mai multe manifestări culturale organizate cu forţe locale : şezători şcolare, manifestări oficiale ocazionate de diferite evenimente etc. Tot în această sală au conferenţiat personalităţi de frunte ale culturii româneşti.

Despre **comerţul cu cărţi**, existenţa unor colecţii de cărţi şi a unor **biblioteci**, avem ştiri încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Din scrisorile negustorului sibian N. D. Paciura trimise unor confraţi piteşteni între anii 1812 şi 1820, aflăm că „Prea învăţatul Toma Mauriciu din Piteşti, primea de la N. I. Mavrodoglu şi de la Tiţu şi Constantin Nicolae din Veneţia, colete cu următoarele mărfuri veneţiene : hîrtie de scris, cărţi italieneşti...“[46]. Cărţi existau desigur şi în alte case, cumpărate din ţară sau din străinătate, pe unde proprietarii ori fiii lor umblaseră la învăţătură sau trimişi de interesele negoţului.

La prima şcoală publică din Piteşti (1833) era, în anul 1840, bibliotecă, la care aveau acces nu numai elevii, ci şi cetăţenii oraşului[47].

La 25 mai 1852, revizorul şcolar Nicolae Simonide (fost învăţător al primei şcoli publice de la înfiinţare şi pînă în anul 1843) raportează printre altele Eforiei Şcoalelor că în „biblioteca“ Şcoalei primare domneşti, nu se mai aflau decît cîteva cărţi[48].

Samuil Tărtăşescu, care conducea şi întreţinea pe cheltuiala sa „Şcoala de candidaţi“ de la schitul Buliga, avea aici o bogată bibliotecă personală şi este primul piteştean despre care se ştie că a fost abonat la o revistă. El primea cu regularitate de la Braşov „Gazeta de Transilvania“ (de la 1 decembrie 1849 „Gazeta Transilvaniei“), pe care o scotea Gheorghe Bariţiu. Samuil Tărtăşescu a cărui genealogie poate fi urmărită cîteva secole în urmă şi care se înrudea prin alianţă cu Cantacuzinii, fost locţiitor de episcop al Episcopiei Argeşului între

---

[46] Revista Arhivelor, an VIII nr. 1, 1965, p. 282.

[47] Gh. Pîrnuţă şi Silvestru Voinescu. **op. cit.**

[48] Gh. M. Franţescu, **op. cit., p. 17.**

1845 și 1850, trebuie socotit printre ctitorii culturii moderne din Pitești. Despre biblioteca lui s-a vorbit mult timp în oraș. Acest fapt este și una dintre explicațiile ce se pot da gestului pe care îl face Ecaterina Ștefu, proprietară din Pitești, care, în anul 1869 cînd își întocmește testamentul, lasă o sumă de bani pentru organizarea unei biblioteci publice. În actul autentificat la Tribunalul Argeș (nr. 15/1869) se spune : „...Vor fi datori moștenitorii mei să dea 200 galbeni austrieci pentru înființarea unei biblioteci în acest oraș, publică, pentru instruirea poporului și care doresc să poarte numele soțului meu pentru memoria în eternitate ; această sumă de galbeni 200 se vor depune de către moștenitorii mei în termen de un an după decedarea mea, primăriei, spre a executa imediat a mea dorință, fără a fi permis a se urma altfel“[49]. Testatoarea încetînd din viață în același an, la 20 februarie 1870, moștenitorul S. George Ștefu depune primăriei orașului suma de 2350 lei noi. În petiția pe care o depune primăriei cu această ocazie, face precizarea „Scopul pentru care mătușa mea face această donație primăriei este de a se forma o bibliotecă publică, care să poarte numele Ștefu“.

Primăria orașului amînă de la an la an înființarea bibliotecii, pînă cînd în 1878, intervenind ministrul Instrucțiunii Publice, la care se plînsese executorul testamentar S. George Ștefu. În sfîrșit, în luna august 1879, se organizează o licitație „...în pretoriul acestei primării pentru procurarea cărților... necesarii la înființarea Bibliotecii Stephu din această comună...“, licitație în urma căreia librarul piteștean I. Raicoviceanu se angajează să ofere cărțile[50].

Achitîndu-se de obligație librarul Raicoviceanu predă Primăriei cea mai mare parte din cărțile cuprinse pe lista prezentată la licitație, cu care se întocmește primul inventar al „Bibliotecii publice Stephu“. La 26 iunie 1880, primăria predă directorului gimnaziului cele 175 volume împreună cu inventarul lor spre „a le conserva“. În anii următori, biblioteca este mutată la primărie, fapt care îl face pe directorul gimnaziului să ceară aducerea ei la școală, ocazie cu care face și următoarea precizare :

---

[49] Arh. St. Pitești, Primăria orașului Pitești. Dosar 13, cuprinzînd dosarul primăriei nr. 28/1870 — 1886 referitor la Biblioteca publică Ștefu.

[50] N. Rizescu, **Primele biblioteci în municipiul Pitești**, Revista bibliotecilor, nr. 9 din 1969, p. 543-545.

„Cărțile sînt și continuă să fie ale comunei, ele se vor ține numai la gimnaziu, de unde procurarea și lectura cărților va fi mai accesibilă decît în birourile primăriei“[51]. Conducerea primăriei a fost de acord cu această cerere, dar a dispus întocmirea unui regulament de organizare și funcționare a bibliotecii. Aprobat de Consiliul comunal la 16 martie 1886, regulamentul care a fost tipărit și care se păstrează la Arhivele Statului Pitești stipula printre altele că biblioteca Ștefu va funcționa într-una din camerele gimnaziului local.

Fondul de cărți al bibliotecii a crescut în fiecare an atît prin alocațiile primăriei cît și prin unele donații.

În anul 1904 biblioteca orașului primește prin donație biblioteca istoricului Gheorghe Ionescu-Gion, imediat după decedarea acestuia, constînd din peste 1 000 volume, cărți rare, în limbile franceză, latină și română. La realizarea acestei donații o contribuție ce trebuie subliniată a avut Ana Ciupagea (1865 — 1908), femeie de aleasă cultură, actriță cu studii dramatice la Paris, poetă autoare dramatică și traducătoare, soția lui G. Ionescu-Gion[52].

Salvată de ororile primului război mondial, această bibliotecă va constitui o valoroasă zestre culturală cu care piteștenii se vor putea mîndri.

În epoca modernă a Piteștilor, fiind vorba de **pictură**, trebuie remarcată în primul rînd activitatea zugravilor, care, mai ales în cea de a doua jumătate a secolului trecut, au avut foarte mult de lucru datorită numeroaselor restaurări și modificări ce s-au făcut bisericilor din oraș și din împrejurimi.

Din această categorie de pictori se remarcă în primul rînd Ilie Petrescu, fiu și nepot de zugravi de biserici, cu școli de pictură în Pitești, despre a căror activitate am vorbit într-unul din capitolele trecute. Pentru prestigiul de care se bucura, în anul 1864 a fost ales starostele breslei sale [53].

În bisericile Sf. Gheorghe și Maica Precista se mai găsesc și azi cîteva icoane pictate de Ilie Petrescu precum și la biserica Sf. Ilie, din parohia căreia făcea parte. Una dintre bisericile din împrejurimi în care se poate vedea măiestria greu de egalat a lui

---

[51] Arh. St. Pitești, dosar 43 (Biblioteca publ. Ștefu, adresa 42/29. IV.1885):

[52] **Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900**, București, Editura Academiei, 1979, p. 186.

[53] Ion Gr. Rădulescu, **op. cit.** p. 28

Ilie Petrescu este cea din Călineşti (cătunul Turculeşti) şi pictată în frescă în anul 1872, împreună cu ajutorul său Simion.

Ilie Petrescu a făcut şi pictură laică, aşa cum o dovedeşte autoportretul său realizat după anul 1875 şi aflat în colecţia arhitectului Radu Petrescu din Bucureşti — fiul lui Costin Petrescu şi nepotul său — în casa căruia este o adevărată galerie de pictură a celor trei generaţii de pictori piteşteni[54].

Vorbind despre pictura laică, trebuie să semnalăm prezenţa lui I. D .Negulici în Piteşti, proaspăt întors de la Paris în anul 1837. Aici şi-a organizat un atelier de pictură şi va fi realizat desigur portretele unor oameni înstăriţi din oraş. Către sfîrşitul aceluiaşi an, se va muta la Bucureşti.

În anul 1872 era numit profesor de desen la Gimnaziul din Piteşti Niculae V. Serafim, care va face studii de pictură la Paris. Se păstrează azi, în Biblioteca judeţeană Argeş, în cîteva colecţii particulare şi în patrimoniul bisericii Sf. Gheorghe o serie dintre lucrările sale.

De numele oraşului Piteşti se leagă şi activitatea de început a pictorului Costin Petrescu născut aici în 1872. După terminarea Şcolii de Belle Arte (1897) şi a Şcolii de Arhitectură (1898) din Bucureşti, îşi completează studiile la Academia Julien din Paris şi la Viena. Costin Petrescu a dus mai departe şi a adăugat noi valenţe picturii murale pe care a învăţat-o de la zugravii de biserici ai Piteştilor.

În anul 1886 în Piteşti s-a născut pictorul Rudolf Schweitzer-Cumpăna, care după terminarea studiilor în ţară, va studia pictura la Berlin şi Paris. Reîntors în anul 1909, va expune cîteva dintre tablourile sale în librăria Mihai Lazăr-Fiu. În primele două decenii ale secolului nostru, pictorul, care se stabilise la Bucureşti, a venit adesea în Piteşti unde se aflau părinţii, prin satele judeţului Arrgeş, făcînd schiţe de case, costume şi animale de muncă, sau la Cumpăna, unde tatăl său conducea o exploatare forestieră şi de unde a împrumutat numele pe care şi l-a adăugat.

---

[54] V. Firoiu, **op. cit.**, 45-46.

În domeniul **sculpturii** trebuie semnalată în primul rînd catapeteasma bisericii Sf. Gheorghe, realizată în jurul anului 1870 de sculptorul Babic, profesor la Şcoala de arte frumoase din Bucureşti.

În jurul anului 1900 în Piteşti era un număr mare de pietrari care se întreceau în meşteşugul lor, fapt dovedit de numărul însemnat de monumente funerare, foarte multe de o autentică valoare artistică. Printre acestea se numără şi cîteva lucrări ale unor sculptori consacraţi cum sînt : Carol Stork (fiul), Frederic Storck sau I. Dumitriu-Bîrlad, care a fost profesor la Liceul de băieţi în anii 1913—1915.

În anul 1907, Frederic Storck a realizat bustul lui G. Ionescu-Gion, dezvelit în anul 1911 în grădina Prefecturii de Argeş. (Din anul 1966 bustul lui Gion se află în grădina Liceului Nicolae Bălcescu). În anul 1906, sculptorul D. Dimo-Pavelescu a realizat după un proiect al arhitectului Ion Traianescu impunătorul monument al Independenţei, ridicat prin subscripţie publică, la întretăierea Bulevardului Republicii cu strada Craiovei. Datorită circulaţiei tot mai intense din anii de după 1950, monumentul a fost demontat şi reamplasat pe strada Crinului în anul 1969.

În Piteştii secolului al XIX-lea, de mare prestigiu se bucurau, pentru arta lor, **argintarii.** Aceştia au jucat un rol şi în economia oraşului, dar noi îi semnalăm aici pentru valoarea artistică a unora dintre produsele muncii lor. În bisericile oraşului se găsesc o serie de obiecte de cult de mare valoare artistică, din argint sau argint aurit, dar dacă pe cele mai multe dintre ele apar numele donatorilor, numele celor care au lucrat nu apar decît pe foarte puţine. Două nume ne atrag însă atenţia : „Rusu Argintaru“, care la 1867 îmbrăca o icoană împărătească la biserica Mavrodolu şi „Ştefan Avramescu“, care la aceeaşi biserică îmbracă în argint alte două icoane împărăteşti în anii 1881 şi respectiv 1885. În anul 1869, un „Ştefan Argintar Piteşti“ îmbrăcase în argint aurit o icoană împărătească de aceleaşi apreciabile proporţii la biserica Maica Precista. După maniera de lucru apreciem că şi aici este vorba de acelaşi Ştefan Avramescu, despre care am vorbit mai sus. Pentru prestigiul de care se bucura în oraş şi printre cei din breasla lui, Ştefan Avramescu a fost ales în anul 1864 starostele a două bresle (caz singular), a cincea — din care făceau parte tîmplarii, dulgherii ş.a. şi a şasea —

din care făceau parte, printre alţii, argintarii, giuvaergiii şi ceasornicarii.

Putem presupune, şi unele documente ne vin în ajutor, că în Piteşti erau argintari chiar cu cîteva secole în urmă. Bunăoară, domnitorul Neagoe Basarab, nemulţumit de lucrul pe care i-l făcuse meşterul sibian Celestin Argintaru, scrie din Piteşti la 18 decembrie 1518 căpeteniilor oraşului Sibiu : „...Avem noi destui meşteri cari ar fi putut mai frumos să facă decum a făcut el..."[55]

La începutul secolului nostru cel mai cunoscut argintar din Piteşti era Gheorghe Petrescu[56]. După primul război mondial oraşul Piteşti nu va mai avea nici un argintar renumit.

În secolul al XIX-lea, mai ales în cea de a doua jumătate a sa, Piteştii cunosc prefaceri importante atît din punct de vedere urbanistic cît şi arhitectural. Se construieşte din cărămidă şi se refac din acelaşi material locuinţe care au avut doar fundaţia de zid. În zona comercială a oraşului, care corespunde cu aproximaţie actualului centru urban, se construiesc clădiri cu parter şi etaj — spre sfîrşitul secolului trecut şi începutul celui actual cu parter şi două etaje — dîndu-se construcţiei o dublă folosinţă : spaţiu comercial la parter şi locuinţa în partea superioară. În alte zone ale oraşului, păstrîndu-se tradiţia, noile construcţii de zid (unele pe pivniţe, cu grinzi, soluţie mai economică decît cu bolţi) se realizează numai cu parter, avînd spaţiul comercial spre stradă, iar cel de locuit şi atenansele, spre curte.

Arhitectura populară, deosebit de bogată în această zonă, continuă să împrumute mijloace de exprimare, în special construcţiei de locuinţe din oraş. Cerdacurile şi prispele se închid acum cu geamlîc, şi în primul pătrar al secolului nostru, acest element relativ nou evoluează într-o varietate de forme care atrag atenţia prin frumuseţe. Pînă la demolarea lor, am avut numeroase construcţii cu geamlîc în curţile interioare de pe străzile Şerban Vodă, Doamna Bălaşa şi Teiuleanu şi se mai păstrează cîteva imobile valoroase pe străzile Sf. Vineri, Tîrgul din Vale, Crinului.

---

[55] N. Iorga, **Scrisori de boieri, Scrisori de domni,** Ediţia a II-a Vălenii de Munte. 1925, p. 183–184.

[56] Anuarul „Socec", Bucureşti, 1912, partea 5-a, Jud. Argeş, p.2.

Cele mai multe dintre construcţiile ce se vor ridica în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi primele două decenii ale secolului nostru îşi vor decora faţadele după moda timpului. Pe străzile Crinului, Sf. Vineri, Tîrgul din Vale, Victoriei, Bulevardul Republicii etc. se păstrează şi azi clădiri cu o remarcabilă arhitectură eclectică (uneori de şcoală franceză) cum sînt : restaurantul „Argeş“, de pe strada Victoriei, casa Aron Baiulescu din Tîrgul din Vale (azi sediul Filialei Argeş a U.A.P.), Şcoala Populară de Artă (fostă casa Fostiropol), prima refăcută iar celelalte două construite în jurul anului 1900 de meşterul Dumitru Ionescu, care a lucrat mult în Piteşti pînă în anii primului război mondial, în aceeaşi manieră[57].

La Piteşti ,în jurul anului 1900, s-a stabilit un grup de meşteri italieni, impunîndu-se prin lucrările lor. Dintre aceştia îi semnalăm pe : Luigi Arganini, Crimino şi Salvatore Rosazza, Emile Sicar, Domenico Bretto şi Giuseppe Duratti, ale căror nume le găsim înscrise pe cîteva clădiri monumentale construite pînă în anii primului război mondial şi în registrele fiscale ale primăriei oraşului[58].

Cel mai mare constructor pe care l-a avut oraşul în această perioadă a fost însă inginerul Dimitrie Gh. Dima cu studii la Zürich şi Darmstadt, care a construit mult în Piteşti şi în ţară, în primele două decenii ale secolului nostru. În anul 1908, împreună cu inginerii Tiberiu Eremie şi Gogu Constantinescu (viitorul savant de renume mondial) a înfiinţat societatea de construcţii „Beton şi fier“ prima societate de acest fel din România[59]. În cadrul acestei societăţi între 1900 şi 1912, aşa cum s-a arătat, a construit în Moldova o serie de poduri monumentale, la Tupilaţi peste rîul Moldova, la Răcăciuni şi Adjudul Vechi peste Siret şi la Rogoaza peste acelaşi rîu. Acesta din urmă, lung de 360 de metri a fost cel mai mare pod din beton armat din ţara noastră pînă la data construirii lui şi mulţi ani după acaeea[60]. În perioada 1903—1908 a construit monumentala biserică Sf. Vineri din Piteşti, iar în anii 1912 şi 1915 podurile de peste Argeş şi Rîul Doamnei din Piteşti, cu cîte şase deschideri în arc de cîte 30 de metri, care rezistă şi astăzi, modernizate şi dublate în anii 1981 şi respectiv 1986. În Piteşti a mai construit Uzina Electrică, Fabrica de ţesătorie din cartierul gării, Uzina de apă de la Mărăcineni, o serie de locuinţe etc. (Inginerul Dimitrie Dima s-a stins din viaţă în anul 1923 la numai 46 de ani)[61].

---

[57] Petre Popa, Silvestru Voinescu, Paul Dicu, **op. cit.**, p. 49—60.

[58] Anuarul „Socec“, 1912, partea a 5-a, jud. Argeş, p. 1—2.

[59] Ion Ionescu, **Povestiri tehnice**, Bucureşti, Editura Universul, 1944, p. 202.

[60] **Ibidem**, p. 158.

De Piteştii ultimului deceniu al secolului al XIX-lea şi primelor două decenii din secolul al XX-lea şi-au legat numele o serie de arhitecţi de valoare naţională care au proiectat aici lucrări monumentale ce atrag şi astăzi atenţia. Astfel după proiectul arhitectului Dimitrie Maimarolu s-a construit între anii 1898—1899 Palatul Prefecturii judeţului Argeş, astăzi sediul Muzeului judeţean. Dintre construcţiile care i-au adus faima arhitectului Dimitrie Maimarolu (1859—1926) semnalăm Palatul Marii Adunări Naţionale şi Casa Centrală a Armatei din Bucureşti, apropiate ca stil academismului de şcoală franceză, ca şi lucrarea sa din Piteşti.

Biserica Sf. Vineri aşezată în partea de jos a oraşului pe strada cu acelaşi nume, monument de o excepţională valoare arhitectonică a fost proiectată de Ioan N. Socolescu (1856—1924) în perioada cînd era preşedinte al Societăţii Arhitecţilor Români. El a proiectat şi clădirea vechii primării, construită în anul 1886 din îndemnul şi cu sprijinul lui Mihail Kogălniceanu.

În anul 1910, s-a construit după planurile lui Eracle Lăzărescu, fost profesor la Academia de arhitectură din Bucureşti, clădirea Băncii Populare[62] cu o arhitectură în maniera eclectismului de şcoală franceză, foarte la modă în această perioadă în ţara noastră. În clădire, funcţionează astăzi Cinematograful „Modern“ şi Casa tineretului.

Palatul justiţiei, (din anul 1955 Palatul culturii) a fost construit între anii 1912 şi 1914 după planurile aceluiaşi arhitect Eracle Lăzărescu şi ale arhitectului Arghir Culina. (După planurile arhitectului Culina s-au construit mai multe clădiri în Bucureşti printre care şi hotelul „Ambasador“). Cu faţada

---

[61] Silvestru Voinescu, **Argeşeni în spiritualitatea românească**, Piteşti 1980, p. 33—37.

[62] Petre Popa, Voinescu Silvestru, Paul Dicu, **op. cit.**, p. 48—59.

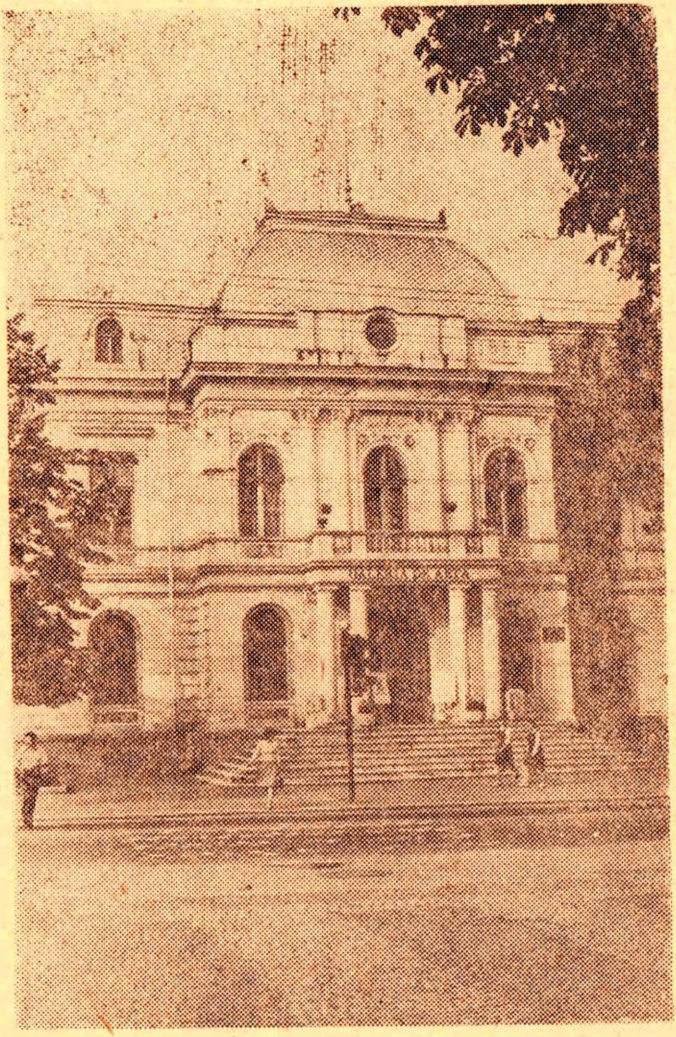

Pitești. Primăria veche (1886), astăzi Galeria de Artă a Muzeului județean Argeș

principală în stil neoclasic, celelalte trei faţade ale monumentalei clădiri au o arhitectură aparţinînd eclectismului de şcoală franceză.

Pînă în anii primului război mondial, după planurile arhitectului Arghir Culina s-au mai construit în Piteşti casa „Gr. T. Coandă" aşezată în parcul din spatele actualei primării a municipiului, (cu o arhitectură în maniera specificului naţional care trimite cu gîndul la lucrările lui Mincu şi Cristofi Cerchez), iar după planurile arhitectului Eracle Lăzărescu, casa „Simian" de pe strada Justiţiei în care se află astăzi „Casa căsătoriilor".

În anii 1914—1915 s-a construit după planurile arhitectului Ion Simionescu-Piteşti, casa Bobancu, situată pe strada 1 Mai. Cu o arhitectură de specific naţional, păstrează şi astăzi decoraţiile interioare executate de Rudolf Materna în anul 1915.

În apropierea Piteştilor, în fostul sat Florica — astăzi Ştefăneştii Noi, pe domeniul familiei Brătianu, într-o poiană la marginea pădurii, unde fusese adusă bisericuţa lui Horea din Albac, (demontată şi reconstruită la Olăneşti), în anul 1898 s-a construit, după planul arhitectului Lecomte du Nouy, biserica în care sînt înmormîntaţi membrii cei mai de seamă ai acestei familii[63].

În anii 1912—1915 aici au fost reconstruite în forma actuală după planurile arhitectului Petre Antonescu, cele două clădiri, castelul din parc, şi fostele „atenanse" în care se află astăzi Staţiunea de cercetări viticole Ştefăneşti[64].

Începuturile vieţii muzicale în Piteşti trebuie căutate cu secole în urmă, cînd va fi fost limitată doar la cîntarea omofonă din jurul stranelor bisericilor din oraş şi la muzica lăutarilor care cîntau singuri sau în taraf la petrecerile de familie sau ale obştei.

Prima formă organizată a vieţii muzicale în Piteşti este atestată documentar în anul 1866 cînd la 18 februarie se înfiinţează Societatea corală „Liedertafel", după dorinţa organizatorilor ei, meşteşugari de origine germană veniţi din Transilvania aici, unde au găsit vad bun pentru desfacerea produselor muncii lor. Corul acestei societăţi a funcţionat pînă în anii primului război mondial, antrenînd în activitatea sa încă de la începuturi o serie întreagă de localnici, aşa cum rezultă din documentele vremii. Concertele corale se dădeau la sediul societăţii de pe actuala stradă „Crinului" şi mai tîrziu în Sala „Uklar" de pe aceeaşi stradă. Venirea în Piteşti a diaconului Teodor Băjenaru, fratele cîntăreţului de operă Ionel Băjenaru, prilejuieşte înfiinţarea unui alt cor, în anul 1884 la biserica domnească. Acest cor a stat la baza Societăţii Muzicale Române „Dorul" al cărui iniţiator a fost tot Teodor Băjenaru. Societatea „Dorul" va desfăşura o activitate muzicală susţinută pînă la începutul primului război mondial, timp în care îşi va schimba denumirea în „Dorul Carpaţilor" şi apoi în „Armonia"[65].

---

[63] Sabina Cantacuzino, **Din viaţa familiei I. C. Brătianu**, Bucureşti „Universul", 1933, p. 249.

[64] Grigore Ionescu, **Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor**, Bucureşti, Editura Academiei, 1982, p. 557.

În anul 1908 în Piteşti ia fiinţă încă o societate corală numită „Farmecul". Statutul acestei societăţi dovedeşte vederile înaintate ale autorilor lui, privind rolul social al corului în viaţa oraşului. Arătînd care este scopul societăţii corale, în art. 2 se spune: „a) A dezvolta şi răspîndi gustul muzicii în toate stratele societăţii; b) a înlesni iubitorilor de muzică mijloacele de a se cunoaşte şi imprieteni; c) a contribui prin artă la cultivarea şi dezvoltarea sentimentului naţional"[66]. Sufletul acestei formaţii a fost profesorul de muzică Teodor Săvulescu, care timp de cîteva decenii s-a aflat în permanenţă legat de viaţa culturală a oraşului Piteşti. Se mai păstrează încă în colecţiile Bibliotecii judeţene cîteva programe tipărite ale concertelor susţinute de Societatea corală „Farmecul" în anul 1909. În repertoriul corului figurau creaţii ale unor compozitori ca: Gh. Dima, I. Vidu, T. Popovici, Mandicevschi, Kreutzer, Verdi.

În anul 1913 în Piteşti a luat fiinţă un cvartet de coarde din care iniţial au făcut parte Remus Macarie (profesor de ştiinţe naturale), vioara I, Stănescu-Delar (institutor, căzut în primul război mondial) vioara a II-a, Gh. Nuţu (institutor) violă, şi Constantin Albu (profesor de muzică) violoncel. Cu componenţă diferită, acest cvartet a avut o activitate neîntreruptă pînă în anii socialismului, sufletul formaţiei rămînînd tot timpul profesorul C. Albu.

---

[65] Silvestru D. Voinescu. **Un secol de activitate corală în Piteşti**, Piteşti, 1971, p. 10—18 şi resp. p. 19—29.

[66] **Statutele Societăţii Corale Române „Farmecul"**, Piteşti, 1908.

În cea de a doua jumătate a secolului trecut, Piteştii au avut lăutari vestiţi. Ziarul local „Cultura" din 1 octombrie 1881 publică o cronică semnată de „Const. I. Teiuleanu" în urma unei serate organizate in salonul „Agop". În această cronică se spune printre altele... „Mai focos era însă arcuşul lui Tudorică! Cînd înceta muzica, începea la moment, fără întrerupere orchestra naţională, adevărată descendinte a lui Barbu Lăutaru, ba chiar a lui Chilom, răposatul nostru concetăţean!...". Este vorba de Teodor Marinescu care avea un taraf renumit ce se întrecea în vremea aceea cu taraful lui V. Teodorescu, tatăl renumitului chitarist de la sfîrşitul secolului trecut, Tănase Teodorescu, şi bunicul lui Gheorghe Teodorescu, ţambalagiu şi solist vocal, intrat în istoria muzicii lăutăreşti din ţara noastră sub numele de „Zavaidoc".

Primele decenii ale secolului nostru vor avea de asemenea lăutari vestiţi în Piteşti din familiile Dură şi Dumitrescu, dintre care unii au cîntat în mari restaurante din Bucureşti şi Piteşti, s-au bucurat de prietenia lui Grigoraş Dinicu sau a lui Gheorghiţă Dinicu-Piteşteanu şi au fost iubiţi de locuitorii oraşului. Toţi aceştia şi-au adus contribuţia la viaţa muzicală din Piteşti pînă în anii războiului şi se vor alătura cu dăruire unor iniţiative valoroase după anul 1920[67].

Una dintre referirile documentare asupra **existenţei unui doctor în Piteşti** datează din vremea domnitorului Ion Gheorghe Caragea (1812—1818). La 15 aprilie 1815 vîlcenii reclamau domnitorului că Episcopia Rîmnicului nu l-a mai plătit pe doctor, din care cauză acesta a plecat, în timp ce Episcopia Argeşului, respectîndu-şi îndatorirea a făcut ca piteştenii să aibă doctor. În referatul către domn al boierilor Grigore Brîncoveanu şi Constantin Nestor care au cercetat plîngerea vîlcenilor se spune: „...căci asemenea se urmează şi în oraşul Piteşti — sud Argeş, avînd şi şcoală şi dohtor din ajutorul eparhiei şi al orăşenilor, ca să fie spre îngrijirea pătimaşilor bolnavi şi pentru învăţătura i procopseala celor sărmani şi lipsiţi"...[68].

Prin Regulamentul Organic, s-a înfiinţat un comitet care „...va fi însărcinat cu privegherea asupra stării sănătăţii în tot cuprinsul dinlăuntrul Prinţipatului şi pentru acest sfîrşit se va împărţi Prinţipatul în şase părţi.. cel de al patrulea, al căruia loc cel mai de frunte va fi Piteştii, va cuprinde judeţele Argeşul şi Muscelul..“[69].

---

[67] Silvestru D. Voinescu, **op. cit.**, p. 58—61.

[68] Pompei G. Samarian **Medicina şi farmacia în trecutul românesc**, vol. 3, Bucureşti, 1938, p. 299.

În luna aprilie 1831, în Piteşti a fost numit medic Vasile Ananici, care, aşa cum prevedea Regulamentul Organic, răspundea şi de judeţele Argeş şi Muscel. La sosirea lui în oraş, găseşte lucrînd de mai mulţi ani aici pe doctorul empiric Nicolet Mavrolu, cu care neînţelegîndu-se, în anul următor demisionează. La 12 mai 1832 este numit în Piteşti doctorul Carol Sekely[70]. În anul următor doctorul Sekely se va ocupa şi de stingerea unor molime care bîntuiau la Cîmpulung. În Piteşti a continuat să-şi desfăşoare activitatea Nicolet Mavrolu, care prepară şi medicamente pînă în anul 1837, cînd îl găsim printre pensionarii statului, remunerat cu suma de 80 lei lunar[71].

În perioada 1837—1838 se organizează primul spital în Piteşti cu o capacitate de 30 de paturi[72]. Din această perioadă avem ştiri şi despre existenţa unor farmacii. Astfel doctorul Iosif Beneş din Piteşti reclama „maghistratului“ în anul 1839 că la „spiţeria“ oraşului ucenicii lucrează fără nici un control asupra medicamentelor[73]. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea vom avea mai multe farmacii în Piteşti. Dezvoltarea spitalului a fost foarte lentă, deoarece în anul 1859 cînd domnitorul Alexandru Ioan Cuza a vizitat oraşul, avea tot 30 de paturi[74], număr care se menţine şi în anul 1866[75]. De abia în anul următor 1867 se vor mai adăuga încă cinci paturi[76].

Extinderea oraşului impune şi mărirea numărului de paturi în spital. Astfel în anul 1879 aici erau 50 de paturi în care din octombrie al acestui an pînă în octombrie 1880 au fost trataţi 1 067 bolnavi[77].

Din documentele vremii aflăm că în această perioadă în Piteşti mai erau încă o serie de „babe“ care practicau medicina empirică, adesea cu rezultate nefaste. Această situaţie devine alarmantă în jurul anului 1885, fapt care îl îndeamnă pe medicul urbei să ceară primarului luarea unor măsuri, arătînd printre altele că „...unele femei în timpul naşterii încă sînt asistate in loc de moaşe cu diplomă, numai de babe..." stare de lucruri socotită ca „...fiind periculoasă pentru femeile care nasc..." în aceste condiţii[78].

---

[69] Regulamentul Organic, secţia II-a art. 187, Bucureşti, 1832, p. 115.
[70] Dr. Pompei Gh. Samarian, **op. cit.**, p. 210.
[71] Ibidem, p. 338.
[72] Al. G. Gălăşescu, **Eforia spitalelor civile din Bucureşti,** Bucureşti, 1899, p. 345.
[73] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar nr. 20/1839.
[74] Ibidem, dosar nr. 114/1859.
[75] Analele statistice ale României pe anul 1866, Bucureşti, 1870, p. 13.
[76] Analele statistice ale României pe anul 1867, Bucureşti, 1870, p. 14-15.
[77] Expunerea situaţiei judeţelor pe anul 1880, Bucureşti, 1882, p. 3.

Revenind la spital vom constata că trece prin greutăţi şi lipsuri de tot felul. Aşa se şi face că în anul 1898 neavînd un local adecvat şi personalul de specialitate necesar, funcţionează cu numai 45 le paturi subvenţionat de Eforia spitalelor civile din Bucureşti şi de primăria oraşului[79]. În acelaşi timp, spitalul era foarte slab utilat, fapt care reiese şi din adresa medicului Radu Ionescu către conducerea oraşului, prin care cere suma de 80—100 lei pentru a cumpăra un set de instrumente necesare autopsiilor, deoarece, „...judeţul are două... cutii cu asemenea instrumente, ..însă mai adesea aceste instrumente ale judeţului sînt în afară în plăşi pentru constatarea morţilor bănuite[80].

La începutul secolului al XX-lea în funcţia de econom al spitalului din Piteşti, vom găsi la 14 octombrie 1903 — data încetării sale din viaţă, pe Titus Dunka, entuziast luptător pentru eliberarea naţională a popoarelor Europei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, participînd cu gradul de căpitan la războiul de independenţă din 1877—1878 ,acel „...cavaler rătăcitor pe drumurile libertăţii..." cunoscut şi apreciat de Victor Hugo, Giuseppe Garibaldi şi alte mari personalităţi ale vremii sale[81].

În anul 1906 Chiriac Vasiliu, locuitor al oraşului donează casele sale şi terenul din strada Brătianu (azi 1 Mai)[82] pe care se va începe construcţia noului local de spital, în care, cu o serie de adăugiri, funcţionează şi astăzi Spitalul „Nicole Bălcescu". După construirea noului local, spitalul din Piteşti va funcţiona din anul 1909 cu un număr de paturi distribuite pe trei secţii specializate : chirurgie, medicină internă şi boli contagioase. Alte secţii ale spitalului se vor înfiinţa după anii primului război mondial.

---

[78] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 15/35, 1866—1867.

[79] **Raport asupra stării generale... a judeţului Argeş...** pe 1898, Piteşti, 1899, p. 11.

[80] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 15/35, 1886—1887.

[81] Tiberiu Avramescu, **Un cavaler rătăcitor pe drumurile libertăţii — Titus Dunca,** Magazin istoric, anul II, Nr. 7—8, 1968, p. 141—147, nr. 9, 1968, p. 80—83 şi nr. 10 din 1968, p. 84—88.

[82] **Anuarul oraşului Piteşti şi al judeţului Argeş,** Piteşti, 1925, p. 36.

Paralel cu acest spital în oraş şi-a desfăşurat activitatea, uneori în aceeaşi clădire, Spitalul militar. Prima referire despre un spital militar „permanent" în Piteşti datează din perioada 1881—1882. Totuşi în timpul războiului de independenţă, la Piteşti a funcţionat un spital militar, care a desfăşurat o bogată activitate. Printre cadrele medicale, se afla în anul 1877 şi tînărul medic, de numai 25 de ani, Nicolae Codreanu. Pentru eforturile permanente de zi şi noapte desfăşurate în acest spital, unde veneau în permanenţă răniţi de pe cîmpurile de luptă din Bulgaria, doctorul Nicolae Codreanu a primit înaltul ordin „Steaua României" În anul următor, la numai 26 de ani, Nicolae Codreanu, cunoscut mai ales ca militant socialist s-a stins din viaţă la Curtea de Argeş în casa prietenului său, doctorul Nicolae Russel.

În 1883, Spitalul militar va funcţiona ca spital al Diviziei a II-a care s-a înfiinţat în acest an în Piteşti. Şeful spitalului a fost numit locotenent-colonelul medic George Dianu. Pe lîngă spital funcţiona şi o farmacie. Iniţial spitalul a avut 22 de paturi.

În anul 1886 se va muta împreună cu Spitalul judeţean în localul acestuia de pe strada Negru Vodă. Prin desfiinţarea comandamentului diviziei din Piteşti în anul 1889, în oraş rămîne o „infirmerie centrală de garnizoană", care în anul 1896 ia din nou denumirea de spital militar. Între anii 1913 şi 1919 Spitalul militar din Piteşti a fost mutat în Tîrgovişte.

Încă din ultimul pătrar al secolului al XIX-lea în Piteşti încep să apară cabinete medicale particulare, care vor juca un rol important în prima jumătate a secolului nostru, în privinţa asistenţei medicale a locuitorilor oraşului. În anul 1912 în Piteşti îşi desfăşoară activitatea un număr de aproximativ 20 cabinete medicale şi 5 farmacii[83].

---

[83] **Anuarul „Socec"**, 1912, partea a V-a, jud. Argeş, p. 6—7.

Primele ştiri despre o **activitate sportivă** organizată în Piteşti le avem de la începutul secolului nostru cînd, pe 11 septembrie 1900 se înfiinţează în Piteşti, Societatea de gimnastică „Aqvila“ pe care o conducea Vasile Mîndru, profesor de specialitate de la Liceul „I. C. Brătianu“. Această societate folosea pentru antrenamente sala de gimnastică a liceului, după ce în prealabil se obţinuse aprobarea ministrului[84]. Societatea Aqvila îşi va prelungi existenţa pînă în anii primului război mondial prin înfiinţarea unei societăţi similare cu acelaşi nume a elevilor din cursul superior al liceului[85].

Pînă în anii războiului în Piteşti vor mai apărea două societăţi şi anume : „Societatea de sport, arme şi gimnastică“ înfiinţată de Mihail Fărcăşanu în anul 1909 şi Societatea de sport „Viforul“ înfiinţată în anul 1912 sub preşedinţia lui Ion Teodorescu. Ambele au avut însă o activitate efemeră.

În anii primului război mondial, ocupaţia armatelor austro-germane pe care au suportat-o Piteştii a adus oraşului şi locuitorilor lui nu numai pagube materiale ce nu pot fi calculate, ci şi o păgubitoare rămînere în urmă a vieţii spirituale. Reluarea activităţii paşnice va reface, uneori din temelii, viaţa social-economică, care, aşa cum vom vedea, va fi trăită în Piteşti cu şi mai multă intensitate.

— o o O o o —

---

[84] Arh. St. Piteşti, fond Liceul de băieţi, dosar 42/1900, f. 294.

[85] M. Bădescu şi N. Mateescu, op. cit., p. 161.

EVOLUȚIA ORAȘULUI PITEȘTI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

În anii de după primul război mondial a urmat un anevoios proces de redresare economică. S-au accentuat totuși preocupările de industrializare a țării prin punerea în valoare a bogățiilor solului și subsolului. Agricultura, sector predominant în economie a înregistrat o oarecare dezvoltare. Se dezvoltă, de asemenea, transporturile, comerțul și, în special, sistemul bancar. Cu toate succesele dobîndite în domeniul industrializării capitaliste, România continuă să se numere totuși printre țările slab dezvoltate din punct de vedere economic[1].

O oarecare înviorare industrială cunoaște, în acești ani, și orașul Pitești. La finele anului 1919 existau în oraș un număr de cinci societăți industriale pe acțiuni : „Țesătoria Română", „Societatea anonimă de electricitate", „Brutăria populară" și două mici unități de băuturi gazoase[2]. În oraș funcționa, de asemenea, și o societate comercială de producție și consum pe acțiuni[3].

Dintr-o statistică din anul 1921, pe care o considerăm însă a fi incompletă, reiese că în oraș erau mai multe ateliere de tip industrial, dintre care : două ateliere mecanice cu 50 de lucrători, șapte de tăbăcărie cu peste 50 de lucrători și patru de tîmplărie cu 12 lucrători[4].

O rapidă dezvoltare a cunoscut, imediat după război, sistemul bancar. La sfîrșitul anului 1919 numărul băncilor din oraș se ridica la șapte : „Banca populară", Banca țărănească „Trivalea“, Banca „Creditorul comercial“, Banca „Pitești, Societatea economică Argeș“, Banca „Buna vestire“ și „Banca Comerțului și Industriei“[5].

---

[1] **Istoria României — Compendiu**, București, 1971, p. 380.

[2] Ministerul Industriei și Comerțului, **Statistica societăților pe acțiuni din România la finele anului 1919**, București, 1922, p. 146—147.

[3] Ibidem, p. 244.

[4] Arh. St. Pitești, fond Prefectura Jud. Argeș, dosar 25/1921, f. 4—5.

6 PITEȘTI. Camera de Comerț

Camera de Comerț din Pitești

O statistică din anul 1922 redă ceva mai complet imaginea economică a orașului. Printre altele este consemnată existența a 20 de unități industriale socotite mai importante. În cele două ateliere mecanice, în care munceau 19 lucrători, se executau reparații de mașini agricole, precum și piese pentru diferite mașini. Intr-un atelier în care se prelucra arama, care avea 14 lucrători, se confecționau cazane primitive pentru fabricat țuică, alambicuri sistematice și articole pentru menaj.

Industria lemnului cuprindea două ateliere de tîmplărie, situate în actuala stradă 1 Mai, în care munceau doar 7 lucrători și unde se executau diferite articole din tîmplărie, mobilă și binale.

---

[5] Ministerul Industriei și Comerțului, **Statistica societăților pe acțiuni din România la finele anului 1919**, București, 1922, p. 244.

În ceea ce priveşte industria chimică amintim existenţa fabricii de săpun de pe str. Băilor, cu 25 de lucrători. Statistica mai consemnează cinci unităţi ale industriei alimentare : două de ape gazoase, una de bere, „Brutăria populară" şi moara „Progresul", cu 56 salariaţi, care avea o capacitate zilnică de măcinat de 4 vagoane.

Cel mai mare număr de muncitori era ocupat în industria textilă. La fabrica „Ţesătoria Română", unde erau instalate 200 de războaie mecanice, lucrau 166 de muncitori, iar la „Textila Românească" din Găvana, care apare ca înfiinţată în anul 1914, dar care în 1922 încă nu intrase decît parţial în producţie, existau 191 războaie mecanice şi avea 45 de lucrători[6]. În str. Viilor se afla instalat un atelier cu 25 de lucrători, în care se confecţionau frînghii şi ştreanguri din in, tei şi cînepă.

În ramura tăbăcăriei existau patru ateliere, dintre care două în Găvana, cu 68 de lucrători, în care se produceau : talpă, toval, iuft, opinci, crupoane, hamuri şi bice. Mai erau : un atelier de cărămizi refractare, cu 6 lucrători şi unul pentru pietre de hotar, care însă nu funcţiona[7].

Dacă la acestea mai adăugăm Depoul C.F.R., Atelierele centrale de poduri şi căi ferate şi Societatea anonimă de electricitate, se întregeşte oarecum tabloul unităţilor industriale socotite mai importante din Piteşti existente în anul 1922.

Statistica din anul următor consemnează înfiinţarea a încă două ateliere mecanice cu 35 lucrători şi a unei unităţi de tăbăcărie cu un număr mediu zilnic de 12—18 lucrători. Mai trebuie subliniată sporirea numărului de lucrători în aproape toate unităţile existente, dintre care cea mai importantă se constată la fabrica „Ţesătoria Română" ; de la 166 muncitori în anul 1922, la 300 în 1923[8].

În anii care au urmat a sporit capacitatea de producţie a unor unităţi industriale existente şi au luat fiinţă altele noi.

Astfel, în anul 1925, fabrica de butoaie, înfiinţată la începutul secolului, ajunge la o capacitate de 700 000 de decalitri anual şi la un număr de 80 de lucrători[9]. În anul 1927, industria metalurgică era reprezentată prin două unităţi : atelierul mecanic „Gottwald Nicht“, cu un capital investit de 44 325 lei aur, 17 diferite maşini-unelte, o putere instalată de 24 C.P. și un număr de 42 lucrători, în care se reparau mașini agricole și industriale și se turnau unele piese din fontă. Celălalt atelier mecanic, „Adolf Schweitzer“, avea un capital investit de 32 500 lei aur, 11 maşini-unelte, o putere instalată de 14 C.P. și un număr de 15 lucrători. Și în acest atelier se reparau mașini agricole și industriale[10]. Comparativ cu 1922, cînd existau tot două ateliere, puterea instalată a sporit de la 13 la 38 C.P., iar numărul de muncitori a crescut de trei ori.

---

[6] **Indicatorul industriei româneşti,** Bucureşti, 1922, p. 16—18, 31, 35, 92, 94, 123, 133—168, 218.

[7] Ibidem, p. 219, 241—245, 259—270.

[8] Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, dosar 4/1923—1924, f. 83 şi 94.

[9] **Anuarul oraşului Piteşti, Curtea de Argeş şi al judeţului Argeş — 1925.** Piteşti, 1925, p. 82.

În continuă dezvoltare se afla și industria textilă. Alături de „Țesătoria Română“, în anul 1927 funcționa, cu toată capacitatea, și „Textila Românească“ din Găvana. În cele două fabrici lucrau, în acest an, peste 600 de muncitori la cele 429 războaie mecanice, față de 211 lucrători la cele 391 războaie în anul 1922.

Industria tăbăcăriei cuprindea tot patru unități în care lucrau 77 muncitori. Acestea aveau o putere instalată de 146 C.P. și produceau anual peste 270 de tone talpă și pielărie diversă

Activitatea din domeniul materialelor de construcții era reprezentată de o unitate în care se fabricau țigle și plăci pentru trotuare. Exista, de asemenea, o unitate în care se fabricau plăci de teracotă și faianță. În oraș mai funcționau trei unități ale industriei alimentare : o fabrică de lichior, o moară în Tîrgul din Vale, cu 21 de valțuri și două pietre, și vechea „fabrică“ de bere din Trivale. În unitățile industriale amintite lucrau peste 900 de muncitori, cel mai mare număr (circa 600) fiind ocupat în industria textilă, urmată de industria pielăriei și cea alimentară[11].

În această perioadă este semnalat atelierul căpitanului Gheorghe Iov, instalat în str. Șerban Vodă, în care se confecționau brîie medicinale. Pentru calitatea lor, se primeau multe scrisori de mulțumire din America, Africa, Asia și, în special, din țările balcanice. Mașinile și aparatele folosite la confecționarea brîului erau, în exclusivitate, invențiile proprietarului. De altfel, Gheorghe Iov era autorul mai multor invenţii brevetate, atît în ţară, cît şi în alte ţări ca : Franţa, Polonia, Bulgaria etc[12].

---

[10] **Indicatorul industriei românești,** București, 1927, p. 33, 40.

[11] Ibidem, p. 175, 180—181, 185, 197, 322, 337, 345, 356, 387.

În perioada 1922—1928, la patrimoniul edilitar al oraşului se adaugă alte noi înfăptuiri. Ca urmare a creşterii consumului de apă potabilă a fost construită cea de a doua conductă de refulare de la uzină la bazin şi au fost instalate încă un motor şi o nouă pompă, debitul de apă urcîndu-se astfel de la 3 600 m.c., la 7 200 m.c. zilnic[13].

Anii primului război mondial şi, îndeosebi, ocupaţia oraşului de către trupele inamice au produs grave perturbări iluminatului electric. Întreaga reţea aeriană destinată iluminatului public şi parte din cea destinată iluminatului particular a fost ridicată din ordinele administraţiei militare de ocupaţie, aducînd pagube în valoare de aproximativ 1 400 000 lei. Cu toate măsurile luate în primii ani de după război, lucrările de refacere a reţelei electrice, s-au desfăşurat cu mare încetineală, datorită atît lipsei materialelor necesare, cît şi stării financiare slabe în care se afla Societatea anonimă de electricitate Piteşti (S.A.E.P.). În urma cerinţelor repetate ale locuitorilor oraşului, abia în vara anului 1926 au fost luate măsuri pentru procurarea şi montarea celui de al treilea grup electrogen, în capacitate de 550 cai putere, precum şi pentru efectuarea lucrărilor de refacere şi extindere a reţelei electrice în oraş, lucrări încheiate, în linii mari, în anul 1929[14].

Tot în această perioadă au fost construite fabrica de gheaţă, precum şi halele de carne şi de peşte aflate în piaţa centrală a oraşului. Principala arteră de circulaţie — actualul Bulevard al R.S.R. — a fost canalizată şi pavată. Au fost, de asemenea, pavate alte străzi importante din oraş, printre care amintim : Libertăţii, Craiovei, Doamna Bălaşa, Teiuleanu, Plevnei şi altele. O serie de îmbunătăţiri a cunoscut şi parcul Trivale, principalul loc de promenadă al piteştenilor[15]. A fost amenajată o nouă piaţă comercială, cunoscută sub denumirea de piaţa „General Cristescu“[16].

---

[12] **„Tribuna Comerţului“**, Piteşti, anul I, nr. 10/1927. p. 2.

[13] Arh. St. Piteşti, Primăria orarşului Piteşti, dosar 18/1936—1937, f. 161.

[14] C. **Florea**. **op. cit.**, p. 17—21.

[15] **Ziarul „Gazeta Argeşenilor“**, nr. 7 din 10 mai 1934, p. 3.

[16] **Ibidem**, nr. 2/1933, p. 3.

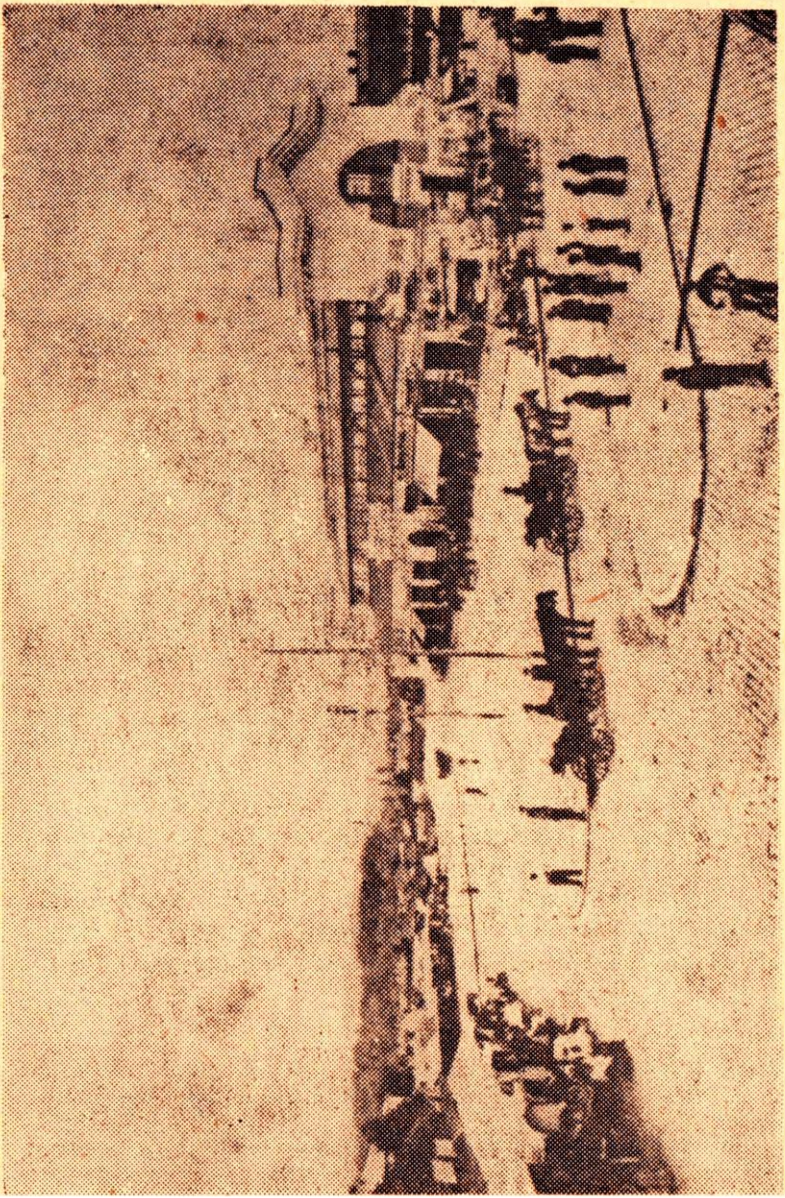

Pitești, fosta piață comercială

Criza economică din anii 1929—1933 a cuprins şi oraşul Piteşti. O imagine a oraşului din această perioadă, sub aspect demografic şi economic, o desprindem din recensămîntul întocmit la 29 decembrie 1930. La acea dată oraşul număra 19 532 locuitori, dintre care 8 924 persoane erau trecute în rîndurile populaţiei active şi 10 608 în rîndurile celei pasive. Din rîndurile populaţiei active, în unităţile socotite industriale, care cuprindeau atît fabricile, cît şi atelierele mai mari, precum şi pe cele mici, meşteşugăreşti, erau 2 116 lucrători, adică aproape 24 la sută din populaţia activă. Pe ramuri industriale situaţia se prezenta astfel : 309 persoane lucrau în ramura metalurgică, 230 în cea a lemnului, 142 în construcţii, 1 010 în ramura textilă, 348 în cea alimentară, 52 în industria chimică şi a tiparului şi 25 în alte unităţi. În ceea ce priveşte locul ocupat în producţie, din datele recensămîntului se desprinde faptul că, din totalul de 2 116, un număr de 624 erau patroni, 859 lucrători, 453 ucenici şi practicanţi, 53 membri de familie, 77 servitori, 2 liber profesionişti şi 48 alţii. Din populaţia activă a oraşului, un număr de 830 persoane lucrau în transporturi şi comunicaţii şi 1 349 în comerţ[17].

Ca urmare a reducerii masive a producţiei industriale şi meşteşugăreşti şi în Piteşti a crescut, fără precedent, numărul şomerilor. În anul 1931, spre exemplu, oficiul de plasare din Piteşti comunica organelor superioare : „Sîntem asaltaţi zilnic de un număr important de muncitori manuali şi de meseriaşi de diferite categorii şi sexe care solicită înscrierea lor pentru lucru“[18].

Aproape jumătate din numărul muncitorilor din Piteşti lucrau în cele două fabrici de textile : „Ţesătoria Română“ şi „Textila Românească“ — Găvana. La fabrica „Textila Românească“, datorită însă greutăţilor privind aprovizionarea cu materie primă, este semnalată concedierea a numeroşi muncitori[19]. Cealaltă unitate, „Ţesătoria Română“, înfiinţată în 1907 cu capital româno-belgian, şi-a sărbătorit, la 26 noiembrie 1932, jubileul de 25 de ani de la înfiinţare, la care au participat o serie de personalităţi marcante ale vieţii politice din ţară şi din

---

[17] **Recensămîntul general al populaţiei României,** vol. V, Edit. Institutului Central de Statistică, Bucureşti, 1940, p. XXII. XLIII, LXIV.

[18] N. N. Constantinescu. **Situaţia clasei muncitoare din România,** 1914—1944, Bucureşti, 1966, p. 249.

[19] Ziarul **„Fulgerul“**, octombrie 1931. p. 2.

Belgia. Printre alţii, au luat parte : D. R. Ioaniţescu, ministru al Sănătăţii Publice, I. Lugojeanu, ministrul Industriei şi Comerţului, Armand Călinescu, ministru subsecretar de stat, baronul Guillaume, ministrul Belgiei la Bucureşti şi dr. Edmond Landauer, vice-preşedinte al Comitetului internaţional pentru organizarea ştiinţifică a muncii, care era şi director general al fabricii.

Ofensiva guvernanţilor burghezo-moşiereşti împotriva condiţiilor de viaţă s-a resimţit cu toată puterea şi în oraşul Piteşti. Reducerea masivă şi repetată a salariilor a afectat toate categoriile de muncitori, meseriaşi, funcţionari, precum şi pe pensionari. Mari nemulţumiri se semnalau în rîndurile textiliştilor din Găvana din cauza „salariilor de mizerie" pe care le primeau cu o întîrziere de luni de zile[20]. Au avut loc mai multe adunări de protest ale comercianţilor, meseriaşilor şi industriaşilor din Piteşti. La adunarea din aprilie 1932 ei arătau că nu mai pot suporta „să troneze mizeria" şi cereau reducerea impozitului cu 50 la sută, precum şi desfiinţarea cifrei de afaceri la meseriaşi[21]. În ianuarie 1933 ei îşi manifestau nemulţumirea faţă de prevederile noii legi a impozitului pe lux şi cifra de afaceri şi au hotărît ca o delegaţie a lor să prezinte memorii atît primului ministru Vaida Voevod, cît şi ministrului de finanţe prin care să ceară desfiinţarea legii respective[22].

Învăţătorii şi profesorii din oraş se plîngeau că nu primiseră salariile de cîteva luni[23], iar funcţionarii de toate categoriile erau îngrijoraţi din cauza prevederilor legilor privind măsurile financiare şi punerea în cadru disponibil[24]. Un ziar al vremii semnala că „zilnic pensionarii făceau pelerinaj la uşa Administraţiei financiare cerînd modesta lor remuneraţie pentru ca mereu să fie izgoniţi..."[25].

Sub aspect edilitar-urbanistic se constată, în general, o activitate redusă în perioada crizei. De reţinut totuşi că la 22 octombrie 1933 a avut loc solemnitatea punerii pietrei fundamentale a localului şcolii primare aflate în apropierea gării[26]. Cele-

---

[20] Ziarul **„Presa"**, nr. 95/1933, p. 4 şi nr. 108/1933, p. 2.
[21] **Ziarul „Fulgerul"**, nr. 13/1932, p. 1.
[22] Ziarul **„Presa"**, nr. 90—91/1933, p. 3.
[23] Ibidem, nr. 63/1931, p. 1.
[24] Ibidem, nr. 95/1933, p. 3.
[25] Ziarul **„Fulgerul"** din octombrie 1931, p. 1.
[26] Ziarul **„Presa"**, nr. 106/1933. p. 1.

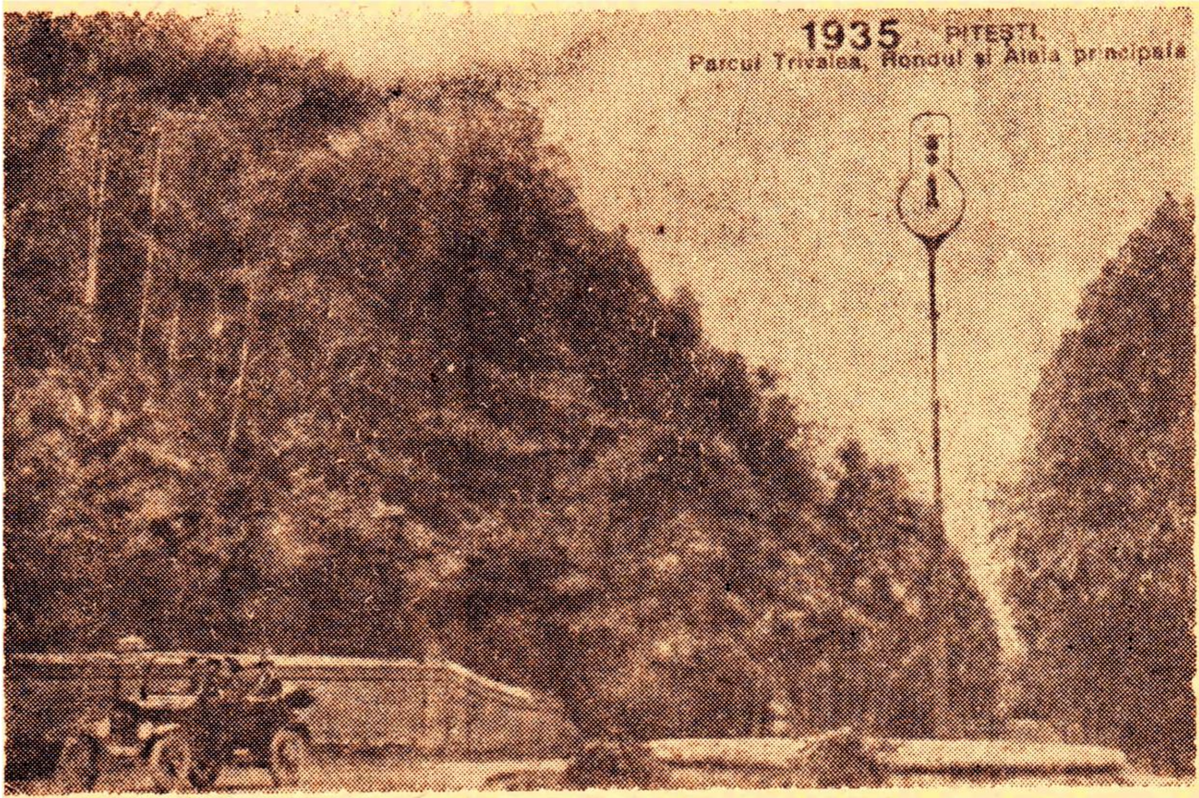
1935 . PITEȘTI.
Parcul Trivalea, Rondul și Aleia principală

Imagine din parcul „Trivale“ (1935)

lalte lucrări gospodăreşti din această perioadă privesc: repararea şcolilor primare, a localului poliţiei, a halei de alimente şi a abatorului, canalizarea şi pavarea unor străzi, precum şi mici amenajări în grădina publică şi în parcul Trivale[27]. Cu prilejul votării bugetului primăriei, consiliul comunal era criticat, pe drept cuvînt, că în perioada 1930—1933 „n-a făcut lucruri importante în gospodăria oraşului, deşi a cheltuit circa 35 milioane lei“[28].

În perioada interbelică, la Piteşti au existat importante organizaţii politice ale Partidului Naţional Liberal şi ale Partidului Naţional Ţărănesc, aflate sub directa îndrumare a liderilor acestor partide — Ion I. C. Brătianu, Vintilă Brătianu şi Dinu Brătianu (PNL), Ion Mihalache, Armand Călinescu (PNT) şi alţii, mulţi fiind născuţi în Piteşti sau în apropiere şi avînd proprietăţi în zona Argeş — Muscel.

Tot în aceşti ani, îşi conturează cariera militară şi convingerile politice generalul Ion Antonescu, născut în Piteşti la 2 iunie 1882 (m. 1 iunie 1946), comandant al diviziei din localitate, devenit mareşal, conducător al statului şi preşedinte al Consiliului de Miniştri, în perioada septembrie 1940 — 23 august 1944, instaurînd un regim dictatorial[29].

Între anii 1934—1940, pe fundalul slabei dezvoltări industriale şi în condiţiile apariţiei unor noi fenomene de criză, activitatea economică a oraşului Piteşti se încadrează aproximativ în progresul general al ţării. Dacă în oraş se menţine în principal acelaşi număr de unităţi industriale, în schimb, creşterea investiţiilor a dus la sporirea producţiei care a determinat, în mod firesc, folosirea pe scară mai largă a muncitorilor. Pricipalele unităţi industriale au rămas şi în această perioadă, cele două fabrici de textile, două de tăbăcărie şi trei ale industriei alimentare.

---

[27] Ibidem, nr. 101/1933, p. 2 şi 102/1933, p. 2.

[28] Ziarul **„Gazeta Argeşenilor“**, nr. 2/1933, p. 3.

[29] C. Căzănişteanu, V. Zodian, A. Pandrea, **Comandanţi militari. Dicţionar,** Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 31.

„Ţesătoria Română“ dispunea, în anul 1937, de un capital rulant de 43 565 479 lei şi de un capital investit în maşini şi instalaţii în valoare de 58 900 084 lei. Unitatea avea o forţă motrice de 742 C.P., 300 de războaie şi o capacitate anuală de peste 7 000 000 m.p. ţesături de bumbac. În anul respectiv, fabrica a avut o serie de perturbări în procesul de producţie determinate, în special, de aprovizionarea cu bumbac şi piese de schimb din import. Ca urmare, producţia anuală s-a ridicat la numai 4 705 842 m.p. ţesături.

Din aceleaşi considerente, cu capacitate redusă de producţie a lucrat, în anul 1937 şi cea de a doua unitate de textile — „Textila Românească“ din Găvana — care avea o forţă motrice de 345 C.P., 424 războaie, o capacitate de producţie săptămînală de 50 000 m ţesături, folosind în medie, 475 muncitori.

Fabrica de tăbăcărie „Costică Dumitrescu“ din Găvana avea o forţă motrice de 60 C.P. folosind în medie, zilnic 22 muncitori şi dispunea de o capacitate anuală de producţie de 80 000 kg talpă şi crupoane, 32 000 kg piele toval şi blănculeţ, 15 000 kg piele pentru hamuri şi 8 000 kg diferite alte piei. Cealaltă unitate — fabrica de tăbăcărie „Costică Petrescu“, tot din Găvana — avea o forţă motrice de 65 C.P., folosind in medie 120 muncitori şi avea o capacitate anuală de producţie de 50 000 perechi de încălţăminte. Amîndouă fabricile au lucrat, în anul 1937, la aproape jumătate din capacitatea lor de producţie datorită atît greutăţilor de aprovizionare cu materii prime din import, cît şi concurenţei marilor întreprinderi asemănătoare din ţară[30].

Statisticile din anii 1930-1940, deşi incomplete, redau totuşi o imagine mai clară a activităţii producţiei industriale a oraşului Piteşti[31]. După cum reiese din conţinutul acestora, în cele 11 unităţi industriale care dispuneau de un capital investit de 150 733 663 lei şi care aveau o putere motrice de 1924 C.P., lucrau 1 620 salariaţi. Pe ramuri industriale ei erau repartizaţi după cum urmează : 76 lucrători în cele două unităţi metalurgice, 125 în trei unităţi de pielărie, 1 318 în două fabrici de textile, 30 într-o unitate de ceramică şi 71 în trei unităţi ale industriei alimentare. De reținut că, mai mult de 81 la sută din numărul muncitorilor, lucrau în cele două fabrici de textile.

---

[30] Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, dosar 40/1938—1939, f. 17—19.
[31] Ministerul Economiei Naţionale. **Indicatorul industriei româneşti 1939—1940**, p. 65, 68, 169, 172, 175, 274, 276, 379, 409, 424.

În statisticile oficiale din 1939—1940 nu sînt cuprinse însă o serie de unități industriale ca : Depoul C.F.R., Atelierele centrale de poduri și căi ferate, Societatea anonimă de electricitate, fabrica de butoaie, tipografiile, unele unități ale industriei alimentare și altele care au existat și au funcționat în orașul Pitești în acei ani. Dacă la acestea se adaugă abatorul comunal, fabrica de gheață, precum și atelierele meșteșugărești, se întregește oarecum tabloul activității productive din orașul Pitești în anii dinaintea celui de al doilea război mondial.

Mai mulți dintre locuitorii orașului se ocupau cu agricultura. În Pitești existau peste 180 ha teren arabil cultivat cu cereale, aproape 44 ha erau plantate cu livezi de pomi fructiferi și în primul rînd, cu pruni, 4 ha cu vii și mai mult de 30 ha cu grădini, situate pe malul rîului Argeș, care contribuiau la aprovizionarea populației cu legume și zarzavaturi[32].

Situat la poalele regiunii deluroase, orașul Pitești constituia, și în această perioadă, locul de întîlnire pe piață al locuitorilor din județele Argeș, Muscel și parte din Olt și Teleorman. Cu toate greutățile create de lipsa de credit, în oraș se desfășura totuși o intensă activitate comercială. În anul 1937 funcționau în Pitești un număr de 990 firme comerciale, majoritatea ocupîndu-se cu desfacerea produselor industriale, alimentare și materialelor de construcții. Prin stația C.F.R. au fost descărcate peste 21 000 tone mărfuri diferite. În tîrgul săptămînal care funcționa în oraș au fost încheiate în anul 1937, după datele oficiale, tranzacții comerciale pentru 1 266 404 kg cereale și pentru aproape 25 000 capete vite mari și mici[33].

În ceea ce privește sistemul financiar-bancar se semnalează existența, în perioada interbelică, a unui număr însemnat de instituții de credit care însă, nedispunînd de suficient capital, nu puteau face față solicitărilor din ce în ce mai mari[34]. Dintre acestea amintim Sucursala Pitești a Băncii „Creditul Național Agricol" (1938—1948), băncile populare piteștene „Avîntul", „Negoiul", „Furnica", „Albina", precum și Banca Tehnică Argeșeană, Banca Sindicatului Viticol etc.

---

[32] Arh. St. Pitești, Primăria orașului Pitești, dosar 31/1938, f. 364.

[33] Arh. St. Pitești. Primăria orașului Pitești, dosar 40/1938—1939, f. 15—17.

[34] Institutul Central de Statistică, **Statistica societăților anonime din România**, vol. XX, București, 1938, p. 108.

Sub aspect edilitar sînt semnalate, în această perioadă, atît unele realizări, cît şi greutăţi şi rămîneri în urmă. Dacă pînă în 1936 exista o bună aprovizionare cu apă potabilă a locuitorilor oraşului, în acel an se semnalau defecţiuni la puţurile de captare datorită forţării peste puterile lor[35]. Tot atunci a avut loc la uzina de apă a oraşului un puternic incendiu, pentru remedierea căruia au fost cheltuite fonduri băneşti în valoare de aproape 2 200 000 lei[36].

Creşterea consumului de curent electric a determinat sporirea producţiei uzinei care, în anul 1939, era cu peste 52 la sută mai mare faţă de cea din 1933. În anii dinaintea celui de al doilea război mondial, ca urmare a învechirii utilajului şi neîntreţinerii lui în bune condiţii, exploatarea energiei electrice în oraş prezenta multe deficienţe. Astfel, în perioada 1 noiembrie 1939 — 4 februarie 1940 s-au produs 13 întreruperi în furnizarea energiei electrice iar între 9 februarie — 4 martie curentul pentru iluminatul public a fost complet întrerupt[37].

În această perioadă a început construcţia pentru localul Casei Armatei[38]. a fost ridicată clădirea unui Casino comunal în grădina publică[39] şi s-a dat în folosinţă azilul de bătrîni[40]. Spaţiul locativ al oraşului s-a îmbogăţit, în perioada ianuarie 1933 — iunie 1938, cu un număr de 310 imobile particulare[41]. Pînă în anul 1936 bulevardul oraşului se întindea de la actualul local al poştei pînă la gară. În acel an a fost prelungit, realizîndu-se astfel cea mai frumoasă arteră de circulaţie a oraşului[42]. În vara anului 1937 a început ,cu militari de la regimentele aflate în oraş, construirea Bulevardului Eroilor. Din cauza greutăţilor întîmpinate cu exproprierile de teren, lucrările s-au desfăşurat foarte încet. În toamna anului 1941 acestea nu erau încă terminate[43]. Au fost continuate lucrările de canalizare,pavare a unor străzi,precum şi de amenajări în parcurile oraşului.

---

[35] Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, dosar 18/1936—1937, f. 161.

[36] Ibidem, dosar 74/1936—1937, f. 21.

[37] C. Florea, op. cit., p. 21.

[38] Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, dosar 70/1938—1939, f. 7.

[39] Ibidem, dosar 69/1938, f. 3—6.

[40] „Gazeta argeşenilor", nr. 7/15, iunie 1934, p. 2.

[41] Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, dosar 68/1938—1941, f. 241, 244.

[42] Ziarul **„Presa"**, nr. 151/1936, p. 1.

[43] Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, dosar 68/1938—1941, f. 20.

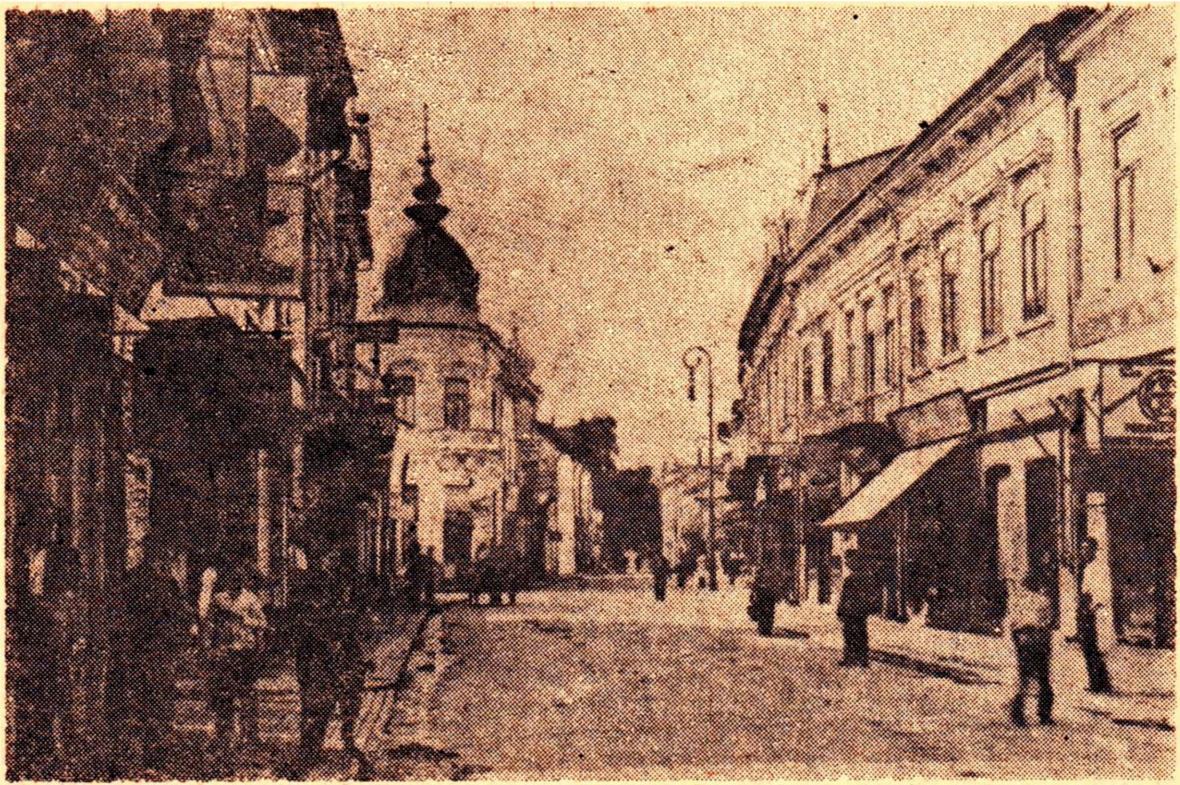

Zona centrală a orașului Pitești, în anii 1930—1940

Anii dinaintea celui de al doilea război mondial sînt socotiţi de istoriografia noastră ca fiind cei mai prosperi ai economiei burghezo-moşiereşti din România. Cu toată reducerea simţitoare a şomajului şi sporirea salariului nominal, nivelul de trai al maselor muncitoare era destul de scăzut datorită, îndeosebi, creşterii preţurilor la bunurile de larg consum, sporirii impozitelor ,măririi chiriilor, scumpirii serviciilor publice şi altele.

Situaţia aceasta este asemănătoare şi pentru majoritatea populaţiei oraşului Piteşti. Condiţiile cele mai grele de muncă şi de viaţă afectau în primul rînd muncitorii din unităţile industriale ale oraşului. Marea lor majoritate lucrau în locuri insalubre, cu utilaje, în general, învechite, fără măsuri care să le asigure securitatea muncii şi fără asistenţă medicală. Salariile destul de mici în raport cu scumpirea nivelului de trai şi neachitarea lor la timp au provocat numeroase conflicte între muncitori şi patroni. Cele mai multe conflicte de muncă sînt semnalate în această perioadă la fabrica „Textila Românească“ din Găvana. Astfel, în luna ianuarie 1935, în rîndurile muncitorilor de aici se semnalau „grave agitaţii“, deoarece nu primiseră salariile de patru luni[44]. În octombrie acelaşi an, un număr de circa 600 muncitori au încetat lucru şi au mers la conducerea fabricii cerînd achitarea la timp a salariilor[45]. La sfîrşitul lunii decembrie 1936, fabrica a fost închisă, lăsînd pe drumuri aproximativ 800 de muncitori, iar patronii au fugit. Ei datorau muncitorilor pentru salariu suma de 2 800 000 lei, impozit fiscului 2 000 000 lei, precum şi 120 000 lei bani reţinuţi de la salariaţi şi neachitaţi Casei asigurărilor sociale din Piteşti[46].

O existenţă nesigură şi grea duceau şi alte categorii sociale. În adunările din ianuarie şi mai 1935, micii comercianţi şi meseriaşi din Piteşti au protestat împotriva impozitelor excesive[47]. În primăvara anului 1936, învăţătorii din Piteşti şi din judeţ au organizat un congres pentru a protesta împotriva salariilor de mizerie pe care le primeau. În telegramele trimise regelui, primului ministru, ministrului de finanţe şi ministrului învăţămîntului şi cultelor ei, arătau printre altele: „Faţă de scumpirea excesivă a vieţii, care creşte în fiecare zi, învăţătorimea nu mai poate face faţă nici celor mai elementare necesităţi ale traiului cu salariile de mizerie...“[48]. Tot ca urmare a nivelului de viaţă scăzut, mulţi locuitori ai oraşului datorau, în anul 1936, impozite restante în valoare de 10 000 000 lei. Primarul oraşului califica această situaţie ca „penibilă“[49].

---

[44] Ziarul **„Presa“**, nr. 128, din 20 ianuarie 1935, p. 4.
[45] Ibidem, nr. 143, din 19 octombrie 1935, p. 3.
[46] Ziarul **„Avîntul Argeşului“**, ediţie specială, din 5 ianuarie 1937, p. 1—2.
[47] Ziarul **„Presa“**, nr. 128, din 20 ianuarie 1935, p. 3 şi nr. 136, din 12 mai p. 3.

În continuare ne referim la alte aspecte menite să demonstreze nivelul de viaţă scăzut al locuitorilor oraşului în această perioadă. Astfel, după un sfert de secol de la introducerea iluminatului electric în Piteşti, în anul 1938 mai mult de 65 la sută din numărul locuitorilor foloseau încă lampa cu petrol, iar peste 56 la sută nu dispuneau de racordarea apei potabile în locuinţele lor. În ceea ce priveşte spaţiul locativ, o mare parte a populaţiei trăia în locuinţe insalubre, aproape 40 la sută locuiau cîte 3—6 persoane într-o singură cameră. Un procent de 28,9 la sută din locuitorii oraşului erau analfabeţi şi numai 2,10 la sută aveau studii universitare. În oraş bîntuiau numeroase boli iar mortalitatea infantilă, în rîndurile copiilor nevaccinaţi, se ridica la 20 la sută[50].

Locuitorii oraşului Piteşti au cunoscut întregul cortegiu de suferinţe pe care le-au adus ţării şi poporului român dictatura militaro-fascistă, ocupanţii hitlerişti şi războiul antisovietic. Încă din toamna anului 1939 ei au primit spre găzduire grupuri de refugiaţi polonezi. Un an mai tîrziu piteştenii au fost profund indignaţi de apariţia ostaşilor hitlerişti pe străzile oraşului. La începutul anului 1941 legionarii au săvîrşit la Piteşti jafuri, crime şi tulburări ,au atacat prefectura în scopul de a se instala la cîrma judeţului, dar calea lor spre putere a fost blocată de către armată. După 22 iunie 1941 un însemnat număr de piteşteni au fost trimişi pe front, numeroase familii rămînînd îndoliate.

În anii războiului antisovietic, situaţia materială a locuitorilor din Piteşti, asemeni celor din întreaga ţară, s-a agravat de la o zi la alta. Intensificarea terorii şi înrăutăţirea tot mai mult a condiţiilor de muncă, lipsa de pe piaţă a produselor alimentare și a mărfurilor de larg consum, inflația și specula au înăsprit la maximum viața piteștenilor, în rîndurile lor creștea indignarea față de politica guvernului antonescian, care subordonase țara intereselor Germaniei fasciste, precum și față de continuarea războiului hitlerist.

---

[48] Ibidem, nr. 151, din 25 martie 1936, p. 4.
[49] Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, dosar 6/1936.
[50] Ibidem, dosar 40/1938—1939, f. 20.

Starea economică a orașului s-a înrăutățit tot mai mult în această perioadă și, îndeosebi, în prima jumătate a anului 1944. Ca urmare, înainte de toate, a lipsei de materii prime, au fost închise unele secții ale unităților industriale mai mari și multe ateliere meșteșugărești, sute de muncitori și meșteșugari rămînînd astfel fără lucru.

În anul 1941 funcționau în Pitești un număr de 39 unități industriale, comerciale și bancare socotite ca fiind „mai mari". Din rîndurile acestora amintim cele două fabrici de textile cu aproape 1 000 de muncitori (mai puțin cu peste 300 muncitori față de anii 1939—1940), două fabrici de tăbăcărie cu peste 130 muncitori, două ateliere mecanice cu 75 muncitori, două mori cu peste 100 muncitori și alte unități mai mici[51].

Din lipsă de materie primă, la începutul lunii septembrie 1942 secția țesătorie de la „Textila Românească" din Găvana și-a redus producția cu 80 la sută, iar secția filatură își încetase activitatea[52]. În luna aprilie a aceluiași an, muncitorii de la Fabrica de tăbăcărie „C. Petrescu" au fost obligați să părăsească lucrul pe mai multe săptămîni, tot din lipsă de materie primă[53].

La 18 iunie 1944, dintr-un tabel cu unitățile industriale din județul Argeș care aveau mai mulți de 10 muncitori, aflăm că în orașul Pitești existau numai zece asemenea unități : cele două fabrici de textile cu 564 muncitori (față de 1 318 cîți erau în perioada 1939—1940) ; două mori și „Brutăria populară", cu 131 salariați ; două ateliere mecanice cu 92 muncitori ; două fabrici de tăbăcărie cu 99 muncitori și Fabrica de butoaie cu 14 lucrători[54]. De reținut faptul că, în comparație cu 1939—1940, numărul muncitorilor fusese redus cu aproape 44 la sută. Cea mai afectată a fost Fabrica „Țesătoria Română", unde numărul muncitorilor scăzuse de la 976 în 1939—1940 la 150 în iulie 1944.

---

[51] Arh. St. Pitești, Subinspectoratul muncii Pitești, dosar 32/1941, f. 20—21.
[52] Ibidem, dosar 40/1942—1943, f. 68.
[53] Ibidem, dosar 43/1942—1944, f. 7.
[54] Ibidem, dosar 5/1944—1945, f. 123.

Unităţile industriale au fost supuse regimului muncii în timp de război. Printr-un decret-lege din 2 octombrie 1941, ziua de muncă în întreprinderi putea fi sporită pînă la 12 ore. În baza acestei legi, la 4 octombrie 1941 „Ţesătoria Română", din Piteşti era autorizată să lucreze cîte 12 ore pe zi pentru a termina la timp contractele încheiate cu Ministerul Înzestrării Armatei[55]. Mai mult de 10 ore pe zi au lucrat, în anumite perioade, şi muncitorii de la Fabrica de tăbăcărie „Costică Dumitrescu"[56], cei de la „Brutăria populară"[57], de la moara „Viaţa" şi din alte unităţi economice din oraş. La 18 iulie 1944, toţi muncitorii din cele 10 unităţi industriale din Piteşti care aveau mai mulţi de 10 salariaţi erau obligaţi să lucreze 10 ore pe zi[58].

Prelungirea zilei de lucru, intensificarea muncii în schimbul unui salariu de mizerie, agravarea tot mai mult a nivelului de trai au determinat numeroase manifestări de protest şi sute de conflicte de muncă individuale şi colective în unităţile industriale şi atelierele meşteşugăreşti din oraş. Cele mai multe asemenea conflicte au fost înregistrate însă la „Textila Românească" din Găvana, unde condiţiile de lucru erau de-a dreptul neomeneşti[59]. Sărăcia, foamea şi mizeria au determinat şi celelalte pături de oameni ai muncii din Piteşti să protesteze împotriva politicii dictaturii militaro-fasciste.

La situaţia economică şi materială a populaţiei din Piteşti care se agrava din ce în ce mai mult, se adaugă, la începutul acestei perioade, distrugerile provocate de cutremur şi inundaţii, iar către sfîrşitul ei, de bombardamentele aeriene.

Cutremurul din noaptea de 9—10 noiembrie 1940 a avariat grav 15 imobile particulare şi parţial alte 31 imobile. Au fost, de asemenea, parţial avariate, un număr de 18 imobile proprietatea oraşului, printre care : primăria, cele două judecătorii, Teatrul comunal, Hala de peşte, secţia de pompieri, cele trei şcoli primare de băieţi, Şcoala primară nr. 2 de fete şi Uzina de apă[60].

---

[55] Ibidem, dosar 16/1941—1942, f. 14.
[56] Ibidem, dosar 40/1942—1943, f. 109.
[57] Ibidem, dosar 43/1942—1944, f. 206.
[58] Ibidem, dosar 5/1944—1945, f. 123.
[59] Ibidem, dosar 33/1941—1942, f. 39.
[60] Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, dosar 38/1940, f. 208, 209, 256.

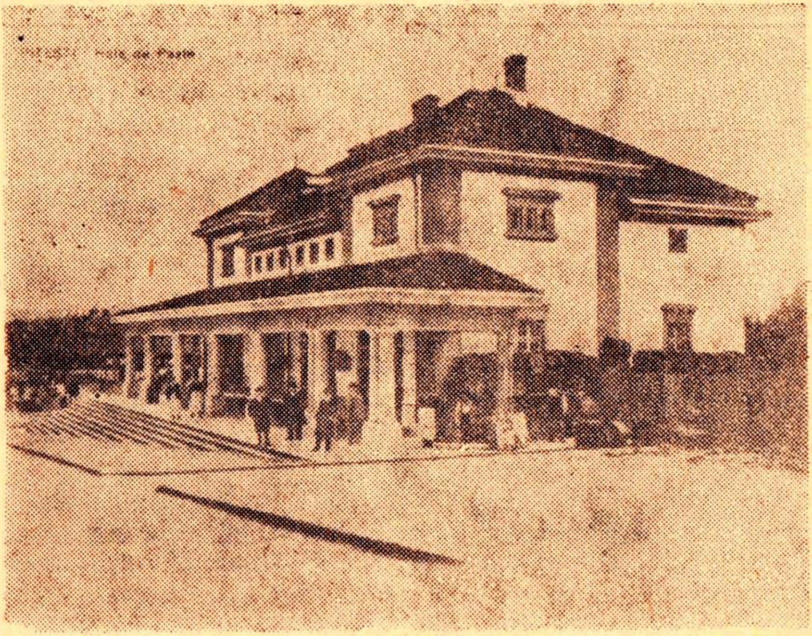

Hala de pește din Pitești, înainte de cutremurul din 1940

De pe urma inundaţiilor din zilele de 11 şi 12 iulie 1941 au avut de suferit peste 170 de familii din oraş. Furia apelor a distrus digul de pe malul Argeșului precum și pavajul unor străzi ca V. Lupu, Smeurei, Primăverii, Libertății etc., pe o lungime de peste 4 km[61].

În cursul lunilor mai, iunie şi iulie 1944, oraşul a fost bombardat de trei ori — 6 mai, 6 iunie şi 4 iulie. Cele 210 avioane care au zburat deasupra orașului au aruncat 455 bombe cu exploziv și două incendiare a cîte 250 şi 500 kg fiecare în cantitate totală de 152 750 kg. Bombardamentele aeriene, îndeosebi cele din 6 mai, au curmat viaţa a 199 cetăţeni ai orașului și din satele apropiate ale județului, au rănit 269 persoane, au transformat în ruine 246 case, au avariat 536 locuinţe şi au omorît 40 de animale mari (vaci şi cai). Au fost lovite de bombe un număr de 14 clădiri proprietatea oraşului, dintre care cinci au fost complet distruse, două grav avariate şi 4 puţin avariate. Pagubele cauzate acestora precum şi lucrărilor de pavaje au fost evaluate la sumai de 68 950 000 lei[62]. Din cele trei conducte de refularea apei potabile, două au fost distruse[63]. Au fost de asemenea lovite şi distruse conductele de canalizare şi reţeaua electrică pe mai multe străzi (Bd. Republicii, Fraţii Goleşti, Sf. Vineri, D-na Bălaşa etc.), oraşul rămînînd în mare parte fără apă şi fără lumină electrică.

---

[61] Ibidem, dosar 30/1941.

Pagube însemnate au produs bombardamentele şi unor întreprinderi economice cum sînt: „Ţesătoria română“, Şantierul de poduri C.F.R., Depoul de locomotive şi altele. A fost distrus podul de cale ferată de la Bănănăi precum şi linia ferată, pe anumite porţiuni, la ieşirea din staţia Piteşti pe direcţiile Bucureşti şi Costeşti[64].

Cu toate că s-a aflat departe de zona operaţiunilor militare şi nu a cunoscut distrugerile dezastruoase provocate în alte părţi ale ţării, se poate aprecia că oraşul Piteşti a avut destul de mult de suferit de pe urma războiului hitlerist.

Pe măsura agravării situaţiei economice şi a înrăutăţirii necontenite a condiţiilor de viaţă ale maselor largi populare, piteştenii şi-au manifestat deschis şi tot mai puternic nemulţumirea şi revolta împotriva politicii antinaţionale a dictaturii militaro-fasciste. Plastic vorbind, acestea au constituit un pîrîu care s-a scurs în marele fluviu al rezistenţei antifasciste a poporului român în fruntea căreia s-a situat partidul comunist şi care a dus la victoria revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă din august 1944. Marele act istoric de la 23 August a deschis o eră nouă în istoria poporului român — era unor profunde transformări democratice, revoluţionare a realizării deplinei independenţe şi, suveranităţii naţionale, a făuririi unei vieţi noi pe pămîntul patriei.

---

[62] Ibidem, dosar 13/1944, f. 193, 210—211.
[63] Ibidem, dosar 19/1944.
[64] Ibidem, dosar 19/1944.

ACŢIUNI ALE ORGANIZAŢIEI COMUNISTE ŞI ALE ALTOR FORŢE POLITICE PROGRESISTE DIN PITEŞTI, ÎN PERIOADA 1922—1944

În această perioadă, muncitorimea din Piteşti, masele populare, organizaţia partidului comunist, celelalte forţe politice democrate şi progresiste, s-au înscris activ în cadrul luptei generale a poporului român împotriva exploatării şi asupririi, pentru eliberare socială şi naţională.

Dezvoltarea economică a oraşului şi în mod deosebit apariţia a noi unităţi industriale a determinat, cum era şi firesc, creşterea numărului muncitorilor, sporirea gradului lor de concentrare şi organizare, amplificarea luptelor sociale. Organizaţia din Piteşti a Partidului Comunist Român a acţionat cu hotărîre încă din primul an al existenţei sale (1921) pentru atragerea de noi membri, crearea unor grupri de simpatizanţi în unităţile economice şi în satele apropiate, difuzarea presei, ajutorarea familiilor celor închişi, pentru o legătură permanentă cu conducerea centrală a partidului.

Deseori organele siguranţei statului au semnalat faptul că între comuniştii din Capitală şi cei din Piteşti existau strînse legături, în special în ceea ce priveşte difuzarea de materiale propagandistice.

La 7 octombrie 1921, spre exemplu, este reţinut faptul că mai mulţi membri ai partidului comunist care lucrau în Bucureşti aveau legături secrete cu organizaţia P.C.R. din Piteşti[1], în mod deosebit pentru sprijinirea celor implicaţi în aşa-numitul proces din Dealul Spirii. În acest sens, în anul 1921, la Depoul C.F.R. şi în alte întreprinderi şi ateliere din Piteşti s-au depus mai multe liste de subscripţii pentru colectarea de ajutoare băneşti necesare celor închişi[2].

---

[1] Arhivele C.C. al P.C.R., fond 95, dosar 1999, f. 12.

[2] **Organizaţii de masă legale şi ilegale create, conduse sau influenţate de P.C.R.**, vol. I, Edit. politică, Bucureşti, 1970, p. 4.

Activitatea comuniştilor, deşi s-a desfăşurat la început în condiţii legale, a fost totuşi strict urmărită de poliţie şi siguranţă. La 17 august 1922, Ministerul de Interne cerea prefectului de Argeş să ţină într-o strictă observaţie mai multe persoane, printre care : Mărioara Băncişor, Nicolae Daneş, Florea Ispas, Florea Dardic, Ioniţă Gheorghe, Meilă Popescu, Grigore Mohanu, Nicolae Besmuş, Alexandru Olteanu, care sînt comunişti sau au vederi comuniste[3]. În februarie 1923, în locuinţa comunistului Florea Ispas, a luat fiinţă Clubul tinerilor muncitori şi a fost constituit un cerc al tineretului comunist. La scurt timp după începerea activităţii, organele poliţiei au efectuat la 24 februarie 1923, o percheziţie la club şi au ridicat 100 bonuri de subscripţie ale Comitetului de apărare a P.C.R.

În anul 1923 şi în primele luni ale anului 1924, Partidul Comunist Român a desfăşurat o amplă activitate pentru crearea unor noi organizaţii „precum şi pentru consolidarea celor existente în localităţi şi centre ca : Bucureşti, Galaţi, Iaşi... Piteşti..."[4].

După 1924, în ciuda represiunilor, comuniştii din Piteşti au folosit multiple modalităţi pentru a menţine permanentă lupta lor revoluţionară, împletindu-se în mod frecvent activitatea legală cu cea ilegală, iar, în aprilie 1925, Florea Ispas, secretarul organizaţiei locale de partid, a fost ales şi secretar al sindicatului mixt din Piteşti şi Curtea de Argeş. La 6 aprilie 1925, s-a organizat o primă întrunire în ilegalitate a comuniştilor din Piteşti, la care au luat parte printre alţii Radu Ionescu, Florea Ispas, Gheorghe R. Alexandru, Dumitru Manda, Nicolae Nicolescu, Radu Vochin şi Ilie Nicolescu, cunoscuţi propagandişti comunişti. S-a hotărît, cu acest prilej, să se continue, sub diferite forme, activitatea ilegală şi să se treacă treptat la organizarea de nuclee de partid pe ateliere şi fabrici.

Cu toate că în perioada stabilizării relative a capitalismului, în România, amploarea grevelor a scăzut în comparaţie cu anii precedenţi, este totuşi de semnalat faptul că muncitorii din Piteşti au participat în anul 1926, alături de cei din Bucureşti, Cluj, Timişoara şi Braşov, la unele acţiuni greviste, numărul lor fiind destul de mare în comparaţie cu alte centre ale ţării[5]. De asemenea, în anul 1926, au fost lansate mai multe liste de subscripţie printre care şi cea de la fabrica de butoaie din Piteşti în urma căreia au fost arestaţi Florea Ispas şi Radu Ionescu — fruntaşi ai organizaţiei comuniste locale. Procesul lor a durat un an, după care au fost eliberaţi ca urmare mai ales a pledoariilor lui Mihai Cruceanu.

---

[3] Arh. St. Piteşti, fond Prefectura judeţului Argeş, dosar 52/1922, nepaginat.

[4] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, **Romînia după Marea Unire,** vol. II, partea I, 1918—1933, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. 191—192.

Comuniştii din Piteşti au sprijinit în anii 1927—1928 activitatea pentru crearea Blocului Muncitoresc Ţărănesc şi au demascat curajos politica demagogică a P.N.L. şi P.N.Ţ. Tot în aceşti ani organizaţia P.C.R. din Piteşti a desfăşurat activitatea prin organizarea filialei locale a „Ajutorului Roşu“ contribuind astfel la susţinerea presei democrate[*].

În anii crizei economice (1929—1933) lupta revoluţionară a oamenilor muncii din România a luat o amploare fără precedent. În această perioadă au avut loc şi la Piteşti unele mişcări cu caracter revendicativ-politic, determinate mai ales de scăderea salariilor, creşterea şomajului şi a preţurilor. În anii 1920—1930 de exemplu, la Piteşti sînt ilustrate documentar ajutoarele acordate şomerilor de către oficialităţi ceea ce demonstrează şi aici tendinţa generală de reducere a mîinii de lucru[6]. De asemenea s-au aplicat noi impozite asupra micilor proprietari, au crescut continuu preţurile la pîine şi la alte produse alimentare înrăutăţindu-se situaţia chiar şi a categoriilor mijlocii ale populaţiei[7].

Începînd cu anul 1930 au fost reorganizate atît nucleele comuniştilor, mai ales în unităţile industriei textile şi C.F.R. cît şi filiala „Ajutorul Roşu“, de care s-a stabilit să se ocupe tînărul comunist Petre Năstăsescu. Cu ocazia sărbătoririi zilei de 1 Mai 1930, comuniştii de la „Textila Românească“ au tipărit la şapirograf mai multe manifeste adresate muncitorilor prin care erau îndemnaţi la organizarea de acţiuni politice pentru a obţine condiţii mai bune de muncă şi viaţă. Manifestele au fost difuzate de către muncitoarele Alexandra Emilionora, Elena Ştefănescu şi Vasilica Ispas, simpatizante ale P.C.R. cu sprijinul direct al comuniştilor Nicolae Alexandrescu şi Gh. Dicu[8].

---

[5] **Istoria României în date**, Editura Academiei, Bucureşti, 1970, p. 334.

[*] Din memoriile nepublicate ale militanţilor comunişti Fl. Ispas şi Petre Năstăsescu.

[6] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşai, dosar 16/1930, vol. I, dosar 27/1931.

[7] Ibidem, dosar 8/1929, dosar 128/1932 ş.a., nenumerotate.

Acţiunile muncitoreşti din anii 1930—1931 s-au desfăşurat sub directa influenţă a comuniştilor, cu toate că activitatea lor era îndeaproape urmărită de poliţie. Astfel, într-un raport din 7 noiembrie 1930, se arăta că organizaţia din Piteşti a făcut legătura cu organizaţia comunistă şi conducătorii partidului din Bucureşti, iar la 15 decembrie 1930, organele locale de represiune sesizau că nu au identificat încă pe toţi aderenţii la politica comunistă, deoarece aceştia nu-şi manifestă ideile în public[9].

Casa conspirativă a organizaţiei locale din Piteşti a P.C.R. de pe strada Tudor Vladimirescu

Înaintea începerii grevelor de la Atelierele Griviţa şi în timpul acestora, au avut loc acţiuni greviste şi adunări ale muncitorilor de la C.F.R. precum și de la alte unități din Pitești, în cadrul cărora s-a explicat necesitatea aderării la mișcarea grevistă generală îndreptată împotriva exploatării și a aplicării curbelor de sacrificiu de către administrația C.F.R. Prin intermediul fochistului de locomotivă de la Depoul C.F.R. Pitești Alexandru R. Gheorghe, au fost răspîndite pe ruta București—Pitești—Piatra Olt, în mai multe rînduri, manifeste comuniste preluate de la Atelierele C.F.R. din Capitală. Asemenea materiale de propagandă au fost răspîndite de către Vasile Ilina și cu prilejul zilei de 1 Mai 1933, mai ales pe calea ferată Pitești—Costești și Pitești—Curtea de Argeș. Totodată, muncitorii și muncitoarele de la „Textila" Găvana—Pitești s-au aflat permanent într-o stare de agitație și frămîntare.

---

[8] Arhiva C.C. al P.C.R., fond 95, dosar 1999, f. 12.
[9] Ibidem, f. 123.

Frămîntări au avut loc și în rîndurile muncitorilor de la Fabrica de tăbăcărie „Titu Dumitrescu", Fabrica de încălțăminte „C. Petrescu"[10], precum și în cele ale muncitorilor brutari care la 27 aprilie 1932 au pregătit declanșarea unei greve, fiind însă înăbușită de organele represive[11].

La sfîrșitul anului 1933 a luat ființă la Pitești comitetul antifascist local, al cărui delegat a fost prezent la consfătuirea Comitetului Național Antifascist din 9—10 septembrie 1934. De remarcat, de asemenea faptul că în octombrie 1933 s-au desfășurat la Pitești lucrările consfătuirii „Ajutorului Roșu", la care au luat parte delegați din București, Transilvania, Banat, Dobrogea, Bucovina, Oltenia și doi reprezentanți din partea C.C. al P.C.R. Participanții, printre care Ion Popescu-Puțuri, au analizat succesele și limitele manifestate în activitatea organizației „Ajutorul Roșu" din diferite regiuni și au adoptat în final o serie de măsuri concrete[12].

În perioada care a urmat crizei economice, ritmul dezvoltării vieții locale industriale a sporit comparabil cu etapa anterioară, în timp ce nivelul de trai al maselor muncitoare a rămas pe mai departe scăzut, mai ales în raport cu creșterea costului vieții și a profiturilor burgheziei și moșierimii. Aceasta va fi în continuare cauza principală a nemulțumirilor și frămîntărilor maselor populare la care se adaugă accentuarea procesului de limitare a drepturilor și libertăților cetățenești.

---

[10] Arh. C.C. al P.C.R., fond 95, dosar 1999, f. 23.

[11] Arh. St. Pitești, fond Prefectura jud. Argeș, dosar 38/1930, nepaginat și dosar 37/1932, f. 5.

[12] **Organizații de masă legale și ilegale...**, p. 185, 396, 406.

Se evidenţiază în acest sens muncitorii de la „Textila" Găvana care au continuat lupta cu patronatul din cauza condiţiilor grele de muncă, a nerespectării contractului colectiv şi a sărbătorilor legale, a menţinerii salariilor mici şi a duratei excesive a zilei de lucru. La 28 aprilie 1934 muncitorii au întrerupt lucrul şi în grupuri s-au îndreptat spre sediul Camerei de Muncă din Piteşti, impunînd conducerii întreprinderii începerea imediată a tratativelor şi satisfacerea revendicărilor lor[13]. Opoziţia muncitorilor a fost dîrză, obţinînd achitarea imediată a unei părţi din salariu, recunoaşterea reprezentanţilor, primirea la lucru a celor concediaţi, sărbătorirea zilei de 1 Mai. Un manifest lansat cu acest prilej de către organizaţia comunistă din Piteşti arăta „Pentru respingerea atacului patronal, pentru cucerirea revendicărilor noastre, o singură cale vă stă în faţă — lupta unită a muncitorilor din toate secţiile, organizarea comună a acţiunilor. În ianuarie şi iunie 1935 au avut loc mai multe conflicte de muncă[14], iar în octombrie 1935 a izbucnit din nou o grevă care s-a încheiat prin promisiunea patronatului de a satisface revendicările muncitorilor[15]. În lunile aprilie şi iulie 1936 au avut loc alte conflicte de muncă iar în decembrie 1936 munmuncitorii textilişti au declarat o nouă grevă[16].

Frămîntări au avut loc şi în rîndul muncitorilor de la Depoul C.F.R. Într-un raport al poliţiei din Piteşti se sublinia teama acesteia din cauza posibilităţii „izbucnirii unei mişcări puternice printre muncitori, mai ales printre cei de la C.F.R., unde se evidenţiază pericolul curentului comunist care a cuprins pe muncitori". Pentru liniştirea muncitorilor se cerea mărirea efectivului de poliţişti, arme, gaze lacrimogene, înfiinţarea lîngă centrele muncitoreşti, mai ales la gară, a unor depozite speciale cu mijloace de reprimare[17].

Începînd din anul 1934,comuniştii din Piteşti, în strînsă legătură cu alte forţe democratice şi progresiste desfăşoară o susţinută activitate antifascistă, revoluţionară prin intermediul presei sau al unor organizaţii politice legale. Evidenţiem în acest sens crearea la Piteşti a filialei „Amicii U.R.S.S." precum şi tipărirea primului număr al publicaţiei „Amicii U.R.S.S.", organ de presă central al asociaţiei. „În anul 1934, cu sprijinul comunistului Petre Năstăsescu — scrie avocatul Constantin Stănescu, unul din iniţiatorii acestei filiale — m-am numărat alături de antifasciştii piteşteni Constantin Chiriac şi Theo Simionescu, printre cei care au contribuit la crearea asociaţiei „Amicii U.R.S.S.", pe baza actului autentificat la 12 noiembrie 1934 la Tribunalul Argeş"[18]. S-a recurs la această alternativă, întrucît în Bucureşti guvernul liberal condus de Gheorghe Tătărăscu, ameninţînd cu introducerea stării de asediu, nu a dat autorizaţie pentru apariţia ziarului. Comitetul asociaţiei „Amicii Republicilor Socialiste Sovietice" hotărînd în acest caz să-l tipărească la Piteşti[19].

---

[13] Arh. St. Piteşti. fond Camera de Muncă Piteşti, dosar 9/1935, f. 194 ; **Gazeta Argeşenilor an. II, nr. 7/1934.**

[14] Ibidem, fond Prefectura jud. Argeş, dosar 21/1935, f.l, şi urm.

[15] Ibidem, fond Tribunalul jud. Argeş, S.I., dosar 9/1935, f. 154 ; **„Omul liber"**, an. I, nr. 1/1935.

[16] Ibidem, fond Prefectura jud. Argeş, dosar 35/1936 ; „Presa" an. VIII, nr. 160/1936 ; **„Cuvîntul Argeşului"**, an. II, nr. 28/1937.

[17] Ibidem, fond Prefectura jud. Argeş, dosar 131/1936, f.10.

La începutul anului 1934 s-a înfiinţat la Piteşti un comitet local antifascist, ca secţie a Comitetului Naţional Antifascist. În cadrul conferinţei naţionale a acestui comitet, desfăşurată la Bucureşti în zilele de 9 — 10 septembrie 1934 au participat şi reprezentanţi ai comitetului local antifascist de la Piteşti[20].

La 3 august 1935 a apărut la Piteşti „Gazeta tineretului pentru ştiinţă, artă şi literatură", din care a fost identificat un singur număr. Tipărită la „Tipografia Română" a lui Ştefan Voiculescu, sub directoratul ziaristului Alex. N. Mărgeanu, gazeta susţinută de un grup de publicişti democraţi argeşeni — avocaţii Theo Simionescu şi Constantin Chiriac din Piteşti, învăţătorul Gheorghe Bădescu din Aref ş.a., a luat poziţie făţişă contra măsurilor ordonate de guvernanţi împotriva libertăţilor fireşti ale poporului şi a dat un semnal de alarmă pentru trezirea celor mulţi şi cinstiţi de a se apăra împotriva pericolului fascizării ţării[21].

---

[18] C. Stănescu, **Făclie luminînd idealurile întregului popor**, în „Secera şi Ciocanul", nr. 5249, Piteşti, 3 aprilie 1971.

[19] I. Eschenazi, **„Amicii URSS", organ al Asociaţiei „Amicii URSS", An. I, 1934**, în „Anale", anul V, nr. 2/1959, p. 114—121.

[20] **Organizaţii de masă legale şi ilegale**... p. 396 406.

[21] Titu Georgescu, **Nicolae Iorga împotriva hitlerismului**, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, p. 17 şi următoarele.

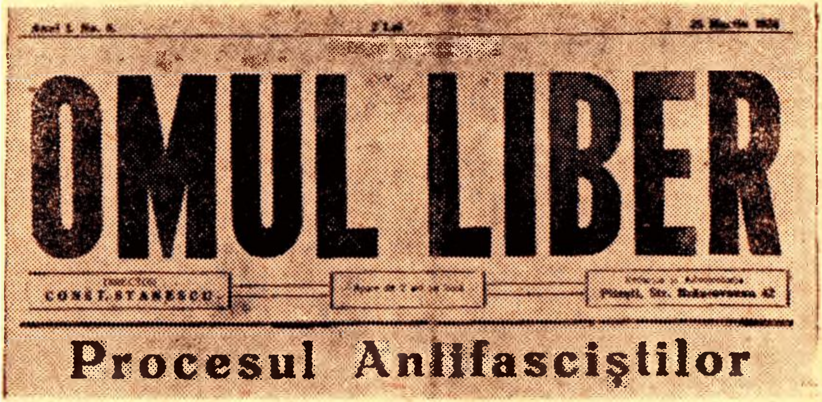

OMUL LIBER

CONST. STANESCU

Procesul Antifasciştilor

Ziarul „OMUL LIBER“ tipărit la Pitești

Din inițiativa Partidului Comunist Român a apărut la Pitești, în anii 1935 — 1936, ziarul „Omul Liber“, publicație antifascistă, militantă pentru crearea Frontului popular, avînd ca director pe avocatul Constantin Stănescu. Primul număr are patru pagini și este datat — noiembrie 1935. Numerele 2 — 6 au apărut cu intermitență — 23 noiembrie, 14 decembrie 1935, 12 ianuarie, 8 martie și 25 martie 1936. Ultimul a fost dedicat „Procesului antifasciştilor“[22].

Oamenii muncii din Pitești, din județul Argeș, se mîndresc cu prezența prestigioasă în mișcarea comunistă ilegală de pe aceste locuri a tovarășului Nicolae Ceaușescu. „Cunosc Piteștiul din anul 1935, cînd am fost aici ca secretar al Uniunii Tineretului Comunist“, arăta secretarul general al P.C.R. cu prilejul mitingului de la Pitești din iunie 1972[23].

În anii 1935 — 1936 tovarășul Nicolae Ceaușescu a străbătut orașele și satele din Argeș și Muscel, a mers la Bilcești și Mioarele, la minele din Godeni și Poenari, la fabricile de cherestea din Stîlpeni și Domnești, la atelierele textile de la Găvana. În acest timp, a conceput apeluri şi manifeste vibrante către muncitori şi ţărani, care erau difuzate pe străzile Piteştiului, în ateliere sau sate.

---

[22] Ion Cruceană, **Presa progresistă la Pitești în perioada 1930 — 1940**, St. com. Pitești. 1971, p. 250 și următoarele.

[23] Nicolae Ceaușescu, **Cuvîntare la mitingul oamenilor muncii din Pitești**, „Scînteia“ an. XLI nr. 9173, 9 iunie 1972.

Datorită activităţii sale devenite periculoase pentru regimul burghezo-moşieresc, a fost tot mai mult urmărit de siguranţă şi apoi arestat în 1936 în parcul „Ştefănescu" din Cîmpulung, în momentul în care explica celor din jur pericolul fascizării ţării. Dar cuvintele edificatoare privind succesul incontestabil al luptei comuniştilor vor zdrobi implacabil organele de represiune : „Sîntem mulţi ca boabele de grîu. Uniţi nu se poate să nu învingem". Peste ani, cuvintele au devenit fapte de viaţă.

Participarea tovarăşului Nicolae Ceauşescu la mişcarea comunistă a tineretului din Piteşti, lupta desfăşurată de Partidul Comunist în anii ilegalităţii în această parte a ţării, constituie pentru toţi oamenii Argeşului o înaltă mîndrie patriotică.

Către sfîrşitul anului 1935, din indicaţia Partidului Comunist au început pregătirile pentru înfiinţarea secţiei locale Piteşti a organizaţiei „Blocului Democratic". S-a stabilit legătura cu Comitetul Central al organizaţiei, de la care s-au primit îndrumările necesare. La 1 ianuarie 1936, în locuinţa muncitorului cizmar Vasile Ilina din Piteşti, în prezenţa tovarăşului Nicolae Ceauşescu, a avut loc o reuniune la care au participat 30 de persoane, hotărîndu-se înfiinţarea secţiei Piteşti a Blocului Democratic. Din comitetul de acţiune au făcut parte, printre alţii, ca preşedinte, muncitorul comunist Petre Năstăsescu, iar ca secretar Constantin Stănescu — avocat[24].

Organizaţia Partidului Comunist şi comitetul de acţiune al secţiei Blocului Democratic au desfăşurat o intensă activitate de propagandă şi organizatorică. La 2 martie 1936, la sediul din str. 1 Mai nr. 2, a avut loc prima întrunire de masă a secţiei locale a Blocului Democratic. Cu acest prilej a fost prezentat programul în 14 puncte al secţiei locale a Blocului Democratic, în cadrul căruia revendicările economice şi sociale se împleteau cu cerinţele de ordin politic ca : lupta împotriva războiului, pentru pace, pentru un pact de asistenţă mutuală cu Uniunea Sovietică şi cu celelalte ţări paşnice etc.

---

[24] **„Omul Liber"**, nr. 5, 8 martie 1936.

Activitatea secției Pitești a Blocului Democratic a continuat pînă către sfîrșitul anului 1936, cînd sediul său a fost închis și sigilat de către organele represive ale regimului burghezo-moșieresc, iar bunurile organizației confiscate. La activitatea Blocului Democratic au participat muncitori, meseriași, intelectuali. Deși de durată relativ scurtă, activitatea secției Pitești a Blocului Democratic a reprezentat o adevărată rază de lumină în condițiile grele ale ascensiunii pericolului fascist, o cale însemnată de sporire a influenței Partidului Comunist Român.

La începutul lunii martie 1936, s-a organizat la Pitești sub influența organizației comuniste „Grupul avocaților democrați" care a întreprins acțiuni pentru sindicalizarea avocaților, constituind totodată un factor însemnat în cadrul activităților secției Pitești a Blocului Democratic[25].

În anul 1936, din indicațiile Comitetului Central al P.C.R. organizația comunistă de la Pitești a tipărit la tipografia Ștefan Voiculescu, în 3 000 exemplare, broșura „Procesul antifasciștilor", folosindu-se manuscrisul lui Petre Constantinescu-Iași. După tipărire a fost expediată la București și Brașov, iar la Cluj, Petre Năstăsescu a transportat aproximativ 2 000 de exemplare[26] Prin această publicație partidul comunist a chemat clasa muncitoare la realizarea unității de acțiune împotriva pericolului fascist, a șomajului și înfometării, a îndemnat la lupta pentru unitatea tuturor celor ce muncesc.

În această perioadă la Pitești au fost organizate mai multe manifestații antirevizioniste, pentru pace, pentru apărarea integrității, independenței și suveranității patriei noastre. Astfel, la 1 decembrie 1936, în grădina publică a orașului a avut loc un miting încheiat cu demonstrație de stradă, iar după amiază a avut loc festivitatea prilejuită de aniversarea unirii Transilvaniei cu România. Toți participanții au condamnat politica revizionistă și și-au exprimat hotărîrea de apărare a patriei. „Acum după atîtea jertfe ale strămoșilor noștri — arăta un vorbitor — credem că avem dreptul să trăim liniștiți în țara noastră. Cu jertfe de la vechii voievozi și pînă azi, am plătit destul de scump acest ideal. Fiecare petic de pămînt e frămîntat cu sîngele nostru. N-am jinduit bogăția nimănui. Luptele noastre au fost numai pentru apărarea patrimoniului nostru"[27].

---

[25] Ibidem.

[26] Dumitru N. Tudor, op. cit., p.47.

[27] „Presa", an. VIII, nr. 160/1936.

În anii 1938 — 1940 comuniştii din Piteşti au depus o muncă stăruitoare în rîndul muncitorilor şi al micilor meseriaşi pentru reorganizarea activităţii sindicale. Au avut loc noi alegeri în cadrul sindicatului textiliştilor şi al lucrătorilor din unităţile de tăbăcărie şi încălţăminte. Aceste asociaţii profesionale, unele din ele cu caracter de întrajutorare, au determinat scoaterea de sub influenţa partidelor reacţionare a unor muncitori sau mici meseriaşi. S-au remarcat pentru activitatea lor, desfăşurată în Piteşti şi în împrejurimi, muncitorii Petre Năstăsescu, Florea Ispas, Nicolae Voinea şi alţii.

Începutul celui de-al doilea război mondial a găsit organizaţia comunistă de la Piteşti în plină activitate. Pentru mai mult timp Constantin Agiu a rămas la Piteşti, unde s-a sfătuit cu membrii organizaţiei de partid asupra situaţiei grele în care se găsea poporul român, împins într-un război pe care nu-l dorea. S-au căutat căile şi metodele cele mai adecvate pentru a lovi în maşina de război a fascismului german[28].

La 23 ianuarie 1940 comuniştii din Piteşti au ţinut în casa din str. Sf. Vineri nr. 8 o importantă şedinţă, în cadrul căreia s-a îmbunătăţit conducerea organizaţiei, ca secretar fiind reales Petre Năstăsescu. S-a discutat mai mult despre necesitatea extinderii activităţii de propagandă în rîndul maselor de muncitori, pentru atragerea de noi membri şi simpatizanţi, în special din întreprinderile industriale. În ziua de 22 martie 1940, la Piteşti, sub podul de peste rîul Argeş s-a găsit un pachet cu nouă broşuri comuniste, exemplare din ziarul „Scînteia" şi mai multe manifeste elaborate în ianuarie 1940. Întregul material era ascuns sub o copertă care avea ca titlu : „Bonuri pentru înzestrarea armatei". Faţă de această situaţie, socotită de conducerea legiunii de jandarmi extrem de gravă, s-a ordonat tuturor şefilor de secţii şi de posturi de jandarmi să intensifice de îndată serviciile de informaţii. Posturile Ştefăneşti şi Mărăcineni, din imediata apropiere a oraşului, au primit ordin să întreprindă investigaţii pentru a descoperi urgent pe autorii tipăririi şi răspîndirii acestor manifeste[29].

---

[28] **Din lupta antifascistă pentru independenţa şi suveranitatea României**, Ed. Militară, Bucureşti, 1971. p. 157.

[29] Arh. St. Piteşti, fond Legiunea de Jandarmi Argeş, dosar 16/1940, f 256.

Zilele care au urmat odiosului dictat de la Viena s-au caracterizat şi în Piteşti printr-o stare de spirit deosebit de încordată. În această perioadă judeţul Argeş făcea parte din ţinutul Bucegi cu sediul la Braşov. De aceea, mulţi cetăţeni aveau directe legături cu Transilvania, împărtăşind astfel de foarte aproape frustrarea sentimentelor demnităţii noastre naţionale. Ziarul „Presa“ care apărea la Piteşti releva atitudinea de durere pe care o încerca populaţia locală prin acest act, pătruns în inima locuitorilor „ca un fier ars“. Dar, preciza această publicaţie „de o înfrîngere omenească a naţiei noastre nu poate fi vorba, vulturul românilor veghează“[30]. La Piteşti, unde spiritele se dovedeau destul de agitate, guvernul a trimis un număr sporit de peste 800 ordonanţe prin care interzicea manifestaţiile[31]. Eforturile şi atitudinea piteştenilor nu au fost însă zadarnice. În condiţiile înfrîngerii Germaniei fasciste, teritoriul românesc vremelnic răpit s-a întors la patria mumă.

Instaurarea dictaturii militaro-fasciste la 6 septembrie 1940 şi împingerea ţării în războiul antisovietic au avut urmări nefaste şi în oraşul Piteşti. Ziua de muncă a fost mărită la 12 — 14 ore, iar în unităţile militarizate, ca de exemplu fabrica de maşini şi turnătorie „G. Nicht“, brutăria populară sau brutăria „Viaţa“, nu exista practic o reglementare a duratei zilei de lucru sau în ceea ce priveşte folosirea minorilor în munci grele şi istovitoare. Organele de represiune s-au abătut cu furie asupra comuniştilor, asupra muncitorilor din fabrici şi ateliere, pentru a înfrînge rezistenţa populară antirăzboinică[32]. În aceste condiţii de teroare, comuniştii din Piteşti, prin acţiuni conspirative desfăşurate în întreprinderi sau ateliere, au luptat cu consecvenţă pentru întărirea organizaţiei lor, pentru atragerea de noi forţe cu orientare democratică, difuzarea de materiale şi organizarea de manifestări. Cele mai multe întruniri s-au desfăşurat în această perioadă grea în casa secretarului organizaţiei de partid, din str. Sf. Vineri nr. 8. „La D-l Petrică Năstăsescu — se arăta într-o notă informativă a poliţiei —, fiind de culoare comunistă, de la ora 9 seara, încep să vină pe rînd persoane necunoscute. Din informaţiile culese, printre aceştia sînt : Alexandrescu, lucrător la Fabrica Găvana, un plăpumar din str. Craiovei şi alţii. Pleacă apoi tot cîte unul, se strecoară. Tot din informaţii s-a aflat că are un aparat de radio, transmisie care se aude dacă se ascultă la uşă"[33]. Petre Năstăsescu a fost arestat iar după 12 zile de torturi în beciurile siguranţei şi jandarmeriei, a fost internat în lagărul de la Tîrgu Jiu, de unde a fost eliberat grav bolnav în septembrie 1942. În vara anului 1943, Petre Năstăsescu şi Florea Ispas vor fi din nou arestaţi şi internaţi la Craiova, Văcăreşti şi Piteşti.

---

[30] **„Presa“** nr. 225, Piteşti, 12 septembrie 1940.

[31] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 13/1940, f. 88.

[32] Tamaş Cornel, Răcilă Emil, **Acţiuni ale maselor muncitoare din regiunea Argeş împotriva dictaturii militaro-fasciste**, R.A., VII, nr.1/1964, p. 173 şi urm.

În această perioadă, au avut loc curajoase acte de sabotaj care au adus însemnate pagube materiale. Astfel, la gara Bascov-Piteşti, în stivele de lemne ale arsenalului armatei, a avut loc un mare incendiu, iar în gara Piteşti mecanicii au tamponat două trenuri militare petroliere, întîrziind deplasarea carburanţilor pe front. În ziua de 19 aprilie 1942, tot în gara Piteşti au fost sustrase muniţii din trenurile militare şi a fost tăiat un fir telefonic de cupru pe o porţiune de 250 m[34]. În faţa acestor situaţii s-a întărit paza gărilor şi au fost trimise formaţiuni de jandarmi pentru a asigura securitatea liniilor telefonice şi telegrafice pe rutele Piteşti — Craiova, Piteşti — Rm. Vîlcea, Piteşti — Curtea de Argeş[35].

Pentru a scăpa de sub supravegherea poliţiei, comuniştii din Piteşti au acţionat de regulă în grupuri mici, stabilind sarcinile în raport cu evenimentele cotidiene. Asemenea întîlniri s-au desfăşurat în zilele de 2 şi 10 mai 1942 în pădurea Trivale şi respectiv în cimitirul oraşului. La întîlnirea din 10 mai 1942, au fost stabilite şi sarcinile muncii de propagandă în unităţile militare, considerîndu-se că izbînda va fi a comuniştilor atunci cînd soldaţii nu vor mai îndrepta armele contra poporului. Au avut loc unele întîlniri între comuniştii din Piteşti şi cei din Cîmpulung la 26 aprilie 1943 sub podul de peste rîul Argeş, precum şi la 29 iunie 1943 într-o casă conspirativă din Găvana.

În perioada înfăptuirii actului istoric de la 23 August 1944 în Piteşti şi în împrejurimi au acţionat unele unităţi militare, ajutate de forţe populare, care au contribuit la dezarmarea şi la capturarea forţelor inamice aflate în aceeastă zonă sau în retragere, acţiune ce s-a înscris în efortul general al armatei române, al întregului popor pentru eliberarea ţării şi înfrîngerea Germaniei fasciste[36]. De remarcat faptul că în Directiva operativă a Marelui Stat Major din 23 August 1944, s-au stabilit misiunile de luptă ale Corpului I Armată, care prevedeau includerea Piteştilor, a întregii zone de vest a Munteniei, în planul de eliberare a teritoriului, prin lichidarea oricărei rezistenţe a trupelor germane şi împiedicarea retragerii acestora prin trecătorile Carpaţilor[37].

---

[33] Arh. St. Piteşti, fond Legiunea de jandarmi Argeş, dosar 20/1941.

[34] Ibidem, fondul Poliţiei Piteşti, dosar 1/1944, f. 61.

[35] **23 August 1944. Documente 1939 — 1943**, Vol. I, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, p. 389 (doc. 291).

Prin activitatea lor permanentă şi susţinută, masele populare din Piteşti, organizaţia comunistă, celelalte forţe politice progresiste şi democratice au adus, în toată perioada 1922 — 1944, o contribuţie însemnată la lupta revoluţionară a întregului popor român împotriva exploatării şi asupririi, pentru eliberare socială şi naţională.

Evenimentele din august 1944 au fost întîmpinate de comuniştii piteşteni, de toţi oamenii muncii, cu nespusă bucurie şi ardoare de a contribui, alături de întregul popor, la transformarea structurală a României, la consolidarea independenţei şi suveranităţii noastre naţionale.

— o o O o o —

---

[36] Ilie Ceauşescu, Florin Constantiniu, Mihail Ionescu, 200 **de zile mai devreme. Rolul României în scurtarea celui de al II-lea război mondial,** Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, p. 96 — 97.

[37] **23 August 1944, Documente, 1944, vol. II,** Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, p. 409—411 (doc. 670).

ACTIVITATEA CULTURALĂ DIN PITEȘTI ÎN ANII INTERBELICI

În timpul primului război mondial, învățămîntul din orașul Pitești a avut foarte mult de suferit, așa cum s-a întîmplat de altfel și cu alte sectoare ale vieții social-economice. O serie de profesori au fost chemați sub arme și, în același timp, multe dintre localurile școlilor au fost folosite pentru nevoile armatei. În timpul ocupației o parte dintre școli s-au transformat în cazărmi sau depozite, așa încît, după terminarea războiului a fost nevoie nu numai de foarte multă muncă dar și de foarte mult entuziasm pentru repararea gravelor răni pe care le suferise orașul.

Dezvoltarea învățămîntului piteștean în perioada dintre cele două războaie mondiale se caracterizează prin diversificarea sa, prin prelungirea duratei de școlarizare, prin creșterea efectivului de elevi și a numărului de cadre didactice, prin îmbunătățirea bazei materiale a școlilor existente și prin construirea de noi localuri de școală. O serie de măsuri luate la nivelul întregii țări, ca perfecționarea programelor școlare, crearea comitetelor școlare, noile legi școlare etc. s-au răsfrînt favorabil și asupra organizării, conținutului și funcționării învățămîntului din Pitești.

Învățămîntul primar era reprezentat ca și mai înainte prin șase școli: trei de băieți și trei de fete. Localuri proprii nu aveau, însă decît 4 școli (nr. 1 și 2 de băieți și nr. 1 și 2 de fete). Creșterea populației școlare și situarea celor șase școli în centrul orașului au impus înființarea Școlii mixte nr. 4 în cartierul „Gării". În ziua de 20 octombrie 1933 a avut loc „Solemnitatea punerii pietrei fundamentale a noii școli primare" în prezența ministrului Instrucțiunii Publice, Petre Andrei[1]. Această școală a funcționat în localul propriu din toamna anului 1935 pînă în anii noștri, cînd sistematizarea cartierului a impus demolarea clădirii. În acest cadru s-a desfășurat și dezvoltat învățămîntul primar pînă în anii de după cel de al doilea război mondial.

---

[1] „Presa", V, seria a II-a, nr. 106/22 octombrie 1933.

Învățămîntul secundar cunoaște o dezvoltare mai mare decît în etapa anterioară. Liceul teoretic de băieți „I. C. Brătianu" a continuat să fie instituția cea mai importantă a învățămîntului piteștean. Procesul instructiv-educativ s-a reorganizat pe baza prevederilor legii din 1898. În anul 1928 s-a adoptat o nouă lege pentru învățămîntul secundar prin care liceul va avea o durată de 7 ani. Fără să dea rezultatele scontate, în anul școlar 1935—1936 se revine la liceul de 8 ani. Ultimele două clase ale cursului superior erau organizate pe secțiile modernă și reală. În anii 1924—1925 s-a construit internatul liceului amplasat spre turnul pompierilor.

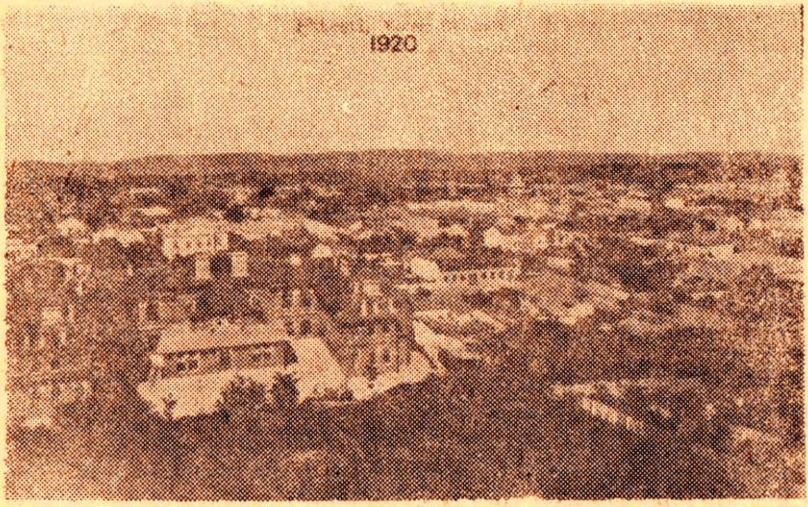

Vedere din Pitești. În prim plan, liceul de băieți.

În această perioadă, liceul piteștean s-a bucurat, ca și în anii dinaintea războiului, de prezența în corpul profesoral a unor personalități afirmate pe plan național sau în curs de afirmare. Profesorii Virgil Lupescu și Mihai Mihăileanu, care au predat de la începutul secolului și pînă aproape de cel de al doilea război mondial istoria și respectiv limba latină, s-au remarcat prin numărul mare de lucrări publicate, unele premiate, care au cunoscut o largă circulaţie la vremea lor. O altă figură a învăţămîntului piteştean din aceşti ani a fost profesorul Nicolae Brînzeu, care a predat pînă în anul 1930, timp de 33 de ani, latina şi germana. Imediat după război aici a fost profesor de limba germană Ioan D. Ţicăloiu, fost elev al liceului, cunoscutul fonetist de mai tîrziu, care studiase la Bucureşti şi Berlin şi care, în 1924, îşi va susţine doctoratul la Universitatea din Hamburg. Între anii 1921—1924 aici a predat istoria Constantin Marinescu, doctor al Universităţii din Bucureşti, specialist în istorie universală la Sorbona, care va deveni profesor universitar la Cluj şi membru al Academiei Române. Între anii 1931 şi 1952 profesorul Haralambie Ciocan a predat fizica şi chimia, dar în acelaşi timp a publicat o serie de lucrări ce s-au bucurat de frumoase aprecieri. Între anii 1933 şi 1939 a predat limba română Nicolae Iordache, cunoscutul istoric literar de mai tîrziu — Vladimir Streinu. Mai semnalăm, de asemenea, nume ca : Alexandru Burcescu, Constantin Rabega, Constantin Drăgulescu, Gheorghe Aman, Emil Morţun, care şi-au încheiat cariera didactică în învăţămîntul universitar. Alături de aceştia trebuie menţionate numele unor profesori care şi-au închinat întreaga carieră liceului din Piteşti şi care prin munca lor au contribuit la realizarea şi menţinerea prestigiului naţional al acestei şcoli, cum au fost : Alexandru Dumitrescu (limba franceză, 1897—1935) ; Ion Boierescu (matematică, 1900—1937) ; Vasile Vestemeanu (limba germană, 1902—1934) ; Alexandru Batist (limba elină, 1906—1938) ; Ion Baiulescu (filozofie, 1907—1941) ; Ion Gavriliu (fizică-chimie, 1911—1936) ; Constantin Albu (muzică, 1912—1945) ; Ion Oncica (matematică, 1913—1944) ; Teodor Neicu (limba franceză, 1918—1948) ; Franţ Cheresteni (şt. naturale, 1921—1954). În această perioadă au absolvit cursurile Liceului „I.C. Brătianu" din Piteşti o serie de elevi eminenţi care în anii următori îşi vor înscrie, prin activitatea lor, numele în ştiinţa şi cultura românească[2].

În septembrie 1921 s-a înfiinţat Şcoala secundară de fete gradul II[3]. Lipsa acestei şcoli era de mult simţită în oraşul Piteşti, pentru fete neexistînd o şcoală secundară publică ci numai şcoli particulare. Iniţial şcoala a fost extrabugetară. În anul şcolar 1924—1925 a trecut în întregime în bugetul statului. A funcţionat în clădiri închiriate sau ale unor şcoli primare pînă în anul 1928, cînd s-a dat în folosinţă localul propriu început în anul 1926. În anii următori, s-au construit o nouă aripă şi internatul. Toate acestea s-au ridicat, în cea mai mare parte, din donaţia Sevastiţei Vasilescu. În anul 1928 şcoala se transformă în liceu unitar de 7 clase, iar din anul 1935 în liceu de 8 clase.

---

[2] Nicolae Vlad şi Tudor Popescu, op. cit., p. 102—108.

[3] Cecilia Petrescu şi Emil Răcilă, **Monografia Liceului de fete „Zinca Golescu"**, Piteşti, 1971, p. 20.

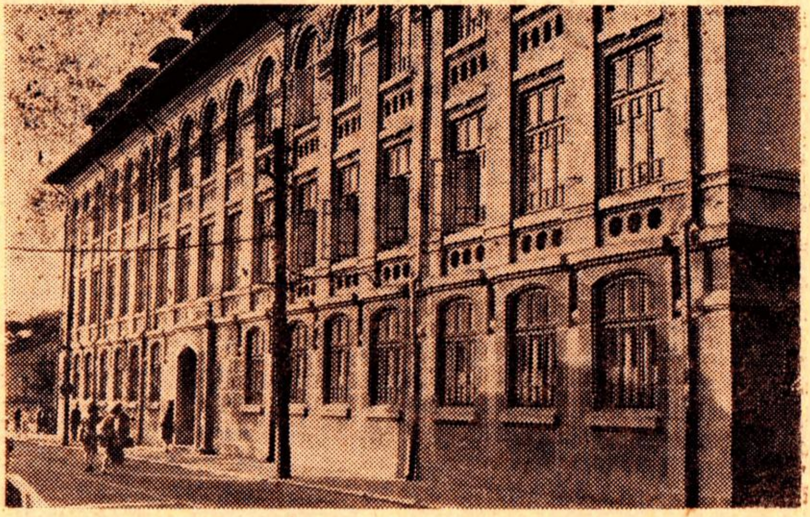

Liceul de fete din Piteşti

În toamna anului 1919, s-au înfiinţat în Piteşti două şcoli normale, una de învăţători şi alta de învăţătoare. Faptul se încadra în avîntul general al învăţămîntului normal din anii de după primul război mondial, motivat de lipsa de cadre didactice, simţită atît la oraşe, cît mai ales la sate.

Şcoala normală de învăţători înfiinţată în toamna anului 1919 a funcţionat iniţial în case închiriate. În anul 1920 s-a mutat în cazărmile Regimentului 27 Infanterie „Radu Negru"[4].

---

[4] I. Dinu, **Monografia Şcolii normale şi a Liceului „Alexandru Odobescu"**, Piteşti, 1969.

În anul 1922 şcoala este împroprietărită cu 25 ha teren în partea de sud a oraşului, unde se va construi un local propriu (în care a funcţionat în anii noştri Facultatea de învăţămînt pedagogic). Noua clădire a fost dată în folosinţă în anul şcolar 1931—1932. În anul 1933 şcoala a fost desfiinţată.

Şcoala normală de fete s-a înfiinţat tot în anul 1919 şi a funcţionat în localul Şcolii primare de fete nr. 1 „Nicolopolu". În anul 1930, şcoala s-a desfiinţat, iar elevele au fost transferate la Şcoala normală din Turnu Severin[5]. În localul Şcoii normale de băieţi, desfiinţată în anul 1933, s-a mutat Şcoala normală de fete de la Cîmpulung Muscel. La începutul anului şcolar 1941 — 1942, localul este ocupat aproape în întregime de Spitalul nr. 116 al Crucii Roşii.

Aceste şcoli au avut un mare rol pentru completarea necesarului de învăţători atît în Piteşti şi judeţul Argeş cît şi în judeţele limitrofe.

Învăţămîntul profesional continuă prin şcolile înfiinţate înainte de primul război mondial, la care se adaugă altele noi. În anul 1927, se înfiinţează Şcoala superioară de comerţ. Tot în acest an, Camera de comerţ a construit un local în care s-au mutat cele două şcoli, Şcoala superioară de comerţ şi Şcoala inferioară de comerţ, existentă încă din anii dinaintea războiului. În anul 1930, cele două şcoli se unifică, noua instituţie numindu-se „Şcoala comercială tip E. Piteşti". Prin legea din anul 1936, şcoala se transformă în „Liceul comercial" cu 8 clase[6].

Şcoala elementară de meserii îşi continuă activitatea cu cele trei secţii : tîmplărie, tinichigerie şi lăcătuşerie-fierărie. În anul 1925, începe construirea unui local propriu existent şi astăzi pe strada „1 Mai". După 12 ani se terminase doar parterul. În anul 1936, această şcoală se va transforma în „Liceul industrial"[7].

Şcoala profesională de fete „Teiuleanu" şi-a redeschis porţile în toamna anului 1918 în localul său care în curînd a devenit neîncăpător. În vara anului 1937 începe construirea unui local propriu pe strada Teiuleanu care va fi gata în anii următori. În anul 1936 şcoala se transformă în „Liceul industrial de fete“ cu 8 clase, funcţionînd astfel pînă în anul 1948[8].

---

[5] I. Dinu, op. cit., p. 75.

[6] Arh. St. Piteşti, fond Liceul comercial Piteşti, 427/1919, 22/1927, 428/1923—1930.

[7] Vezi Filip Stănescu, **Monografia Liceului industrial „Textila" din municipiul Piteşti**, 1982.

În anul 1920 s-a înfiinţat „Şcoala de ucenici“. Cursurile acestei şcoli s-au ţinut în localul Şcolii primare de băieţi nr. 1, fiind frecventate de ucenicii din comerţ şi industrie care nu împliniseră vîrsta de 18 ani[9]. În anul 1929 se creează un comitet al căminului de ucenici din Piteşti cu sarcina de a construi un local de şcoală pentru aceştia. Construcţia clădirii a început tocmai în octombrie 1938, pe strada Mircea Vodă, réalizîndu-se un local impunător care există şi astăzi, fiind folosit de Liceul industrial nr. 8 Piteşti.

Pe lîngă şcolile publice secundare au funcţionat şi în această perioadă şcoli particulare. Semnalăm Institutele „Apostolescu“, „Lăzărescu“, „Elena Batist“ şi „Tomescu“. În anul 1938, în Piteşti erau 27 unităţi şcolare şi preşcolare cu un număr de 5.305 elevi şi cu 434 cadre didactice.

Ca urmare firească a dezvoltării învăţămîntului între cele două războaie mondiale, numărul ştiutorilor de carte din rîndul populaţiei oraşului Piteşti a crescut substanţial, fapt care se va răsfrînge în mod corespunzător asupra întregii vieţi spirituale.

La jumătatea acestei perioade, în anul 1930, în Piteşti erau 13.172 de ştiutori de carte dintr-un număr de 17.139 de locuitori de la 7 ani în sus. Pe categorii, ştiutorii de carte se împărţeau astfel : 272 cu instrucţiune extra-şcolară, 8 117 cu instrucţiune primară, 2.390 cu instrucţiune secundară, 1 759 cu instrucţiune profesională, 413 cu instrucţiune universitară, 218 cu alte şcoli superioare[10].

În aceeaşi perioadă în Piteşti **şi-au desfăşurat activitatea o serie de personalităţi** care s-au făcut cunoscute în ţară prin creaţiile lor în domeniul tehnicii, ştiinţei sau literaturii.

Una dintre acestea a fost profesorul Remus Macarie, care între 1910 şi 1925 a predat ştiinţele naturale la liceul din oraş. Remus Macarie este cunoscut însă ca lutier, fiind realizatorul unora dintre cele mai strălucite viori de construcţie românească.

---

[8] Arh. St. Piteşti, Şcoala profesională de fete, dosar 345/1933—1938.

[9] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 14/1929, f. 77.

[10] **Recensămîntul general al populaţiei României din 29 decembrie 1930**, vol. III, Bucureşti, 1938, p. 18.

Iniţiindu-se în construcţia viorii în Italia, într-un orăşel de lîngă Cremona şi apoi la München, perseverează în atelierul său instalat în mansarda liceului din Piteşti. A realizat o serie de viori după modelul „Stradivari", de o execuţie impecabilă şi cu o sonoritate bogată. George Enescu a concertat cu o vioară „Macarie" atît în ţară cît şi peste hotare, care se află astăzi în Muzeul „Enescu" din Dorohoi. Remus Macarie a fost profesorul altor doi străluciţi lutieri români — Dimitrie Ştirbulescu şi Mihail Rădulescu. A construit 76 de viori, 4 viole şi 4 violoncele[11]. Toate instrumentele „Macarie" care se mai află astăzi în ţară sînt în evidenţele Patrimoniului Cultural Naţional.

După încetarea sa din viaţă în anul 1925, o serie de consemnări tehnice, reţete de lacuri şi o parte din scule au ajuns, prin intermediul farmacistului piteştean N.N. Bobancu (violonist care a cîntat aproape 60 de ani pe o vioară „Macarie"), la lutierul argeşean din Brădet, Ion Sava Ivaşcu, care a construit la rîndul lui o serie de viori valoroase folosite în prezent în mai multe instituţii muzicale. Tehnica construcţiei viorii „Macarie" este astăzi dusă mai departe în Piteşti de lutierul Valeriu Ivaşcu, fiul lui Ion Sava Ivaşcu.

Printre profesorii de fizică de la liceul din Piteşti, după primul război mondial, a fost şi Haralambie Ciocan, absolvent al Universităţii din Bucureşti, care începînd cu anul 1930 a publicat o serie de lucrări, dintre acestea, amintim „Ipoteza cosmogonică" (1933) şi „Etudes électrique cosmogonique" (1934)[12]. Dintr-o însemnare a autorului făcută pe un exemplar ce se află în colecţiile Bibliotecii judeţene Argeş, aflăm că această din urmă lucrare, tipărită în limba franceză în numai 300 de exemplare, a fost apreciată de cîţiva savanţi de renume mondial, cum au fost : Victor Grignard (Premiul Nobel — chimie 1912), Charles Guillaume (Premiul Nobel — fizică, 1920), Georges Claude (membru al Institutului Franţei) etc. Acumulatorul cu gaz de care se ocupă profesorul H. Ciocan în lucrarea sa a cunoscut o largă aplicaţie în diferite sectoare ale tehnicii.

Profesorul Virgil Lupescu, despre care s-a mai amintit, va publica la Piteşti în anul 1925 „Istoria patriei", manual pentru clasa a VIII-a secundară, iar în anul 1926 „manual de antichități publice romane“, lucrări ce fac atît dovada pregătirii temeinice cît și a orientării științifice a autorului lor.

---

[11] Zoltan Hegyesi, **Vioara şi constructorii ei**, Bucureşti, Edit. muzicală, 1962, p. 261—269.

[12] Imprimerie „Artistica" P. Mitu — Piteşti, Roumanie, 1934.

În anul 1929, profesorul Vasile Christescu, doctor în litere, scoate de sub tipar o foarte interesantă lucrare intitulată „Viața economică a Daciei romane. Contribuții la o reconstituire istorică“... În tipografia aceluiași P. Mitu din Pitești va apărea în anul 1935 lucrarea medicului Vasile Tițescu, intitulată „Considerații radiologice și sociale asupra pulmonilor la 20.000 de bolnavi văzuți pe ecranul radiologic“.

După anul 1930 profesorul Ion Gr. Rădulescu de la Liceul comercial a întreprins o atentă cercetare a trecutului comercial al orașului, publicînd în anul 1938 valoroasa lucrare „Comerțul și industria în trecutul orașului Pitești“. Fiind singura lucrare ce se ocupă inclusiv de organizarea și de activitatea breslelor din Piteștii secolului al XIX-lea, cartea lui I. Gr. Rădulescu devine indispensabilă cercetătorului de astăzi al istoriei orașului.

O prezență științifică în Piteștii acestei perioade a fost și cunoscutul pedagog Radu Petre, directorul Școlii Normale între anii 1927—1933. Autor a numeroase manuale pentru cursul primar (unele în colaborare cu institutorul Dumitru Udrescu), profesorul Radu Petre ...„a experimentat și aplicat la realitățile românești idei ale școlii active... A studiat și a localizat printre primii metoda Decroly (centrele de interes), la sfîrșitul deceniului III, asociind-o cu sistemul de predare tradițional“[13].

Dintre lucrările sale cele mai valoroase apărute în volum semnalăm : „Experimentări și realizări în spiritul școlii active“ (1930) ; „Problema interesului și metoda centrelor de interes“ (1930) și „Două aspecte noi ale școlii active“ (1936)*.

Absolvent al liceului din Pitești în anul 1920, după terminarea Facultății de Litere și Filozofie din București, profesorul Nicolae Iordache își va completa studiile la universitățile din Paris și Nancy. Doctor în filozofie la data venirii sale în Pitești în anul 1933, era deja un nume cunoscut, prin colaborări prețioase la o serie de reviste de prestigiu cum au fost „Convorbiri literare“, „Zburătorul“, „Cugetul românesc“, „Kalende“ (din a cărei conducere făcea parte împreună cu Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu și Tudor Șoimaru). „Contimporanul", „Cetatea literară" etc. În timpul șederii sale la Pitești, pe lîngă activitatea de la catedră pe care a desfășurat-o la nivelul cel mai înalt, a continuat să scrie și să publice. De remarcat faptul că în această perioadă a colaborat la o serie de reviste cu orientare democratică, printre care „Adevărul literar și artistic". Este perioada care îi va aduce consacrarea. Va rămîne cunoscut în cultura românească sub pseudonimul Vladimir Streinu. În timpul celor șase ani cît și-a desfășurat activitatea la Pitești, prezența sa a constituit un stimulent pentru o serie de elemente, aproximativ din aceeași generație. Printre acestea îl amintim pe profesorul Dumitru Al. Nanu, care în 1933 a publicat o culegere de folclor „Poezia milităriei și a crăciunului pe Valea Argeșului", în anul 1934 va publica o comedie în două tablouri intitulată „Plecarea recruților", iar în anul 1937 volumul de schițe și povestiri „Pe șoseaua Mălurenilor". (260 p.) Preocupările din anii următori l-au consacrat pe profesorul D. Nanu ca un bun cunoscător al folclorului argeșean.

---

[13] **Dicționar de pedagogie contemporană,** Edit. Enciclopedică, București, 1969.

* Toate cele 3 volume au apărut în Tipografia „Artistica“ P. Mitu.

În anul 1934, Mihail Ilovici a publicat la Pitești „Negativismul tinerei generații", iar în 1938 „Monografia critică Claudia Milian". Mihail Ilovici se va bucura încă din această perioadă de aprecierile lui Vladimir Streinu și ale lui Șerban Cioculescu.

Deși nu au locuit în Pitești în anii dintre cele două războaie mondiale, s-au aflat adesea în orașul lor natal doi scriitori consacrați, Tudor Teodorescu-Braniște și Constantin Kirițescu.

În acești ani însă, au locuit și au scris mult, în imediata apropiere a Piteștilor, Liviu Rebreanu — la Valea Mare și Mihail Sorbul — la Valea Mărului. Căsătoriți cu două piteștence, surorile Fanny și Maria Rădulescu, cei doi scriitori au desfășurat în deceniul al patrulea al secolului nostru, multiple activități în Pitești, devenind pe cît de obișnuiți pe atît de respectați printre orășeni.

Activitatea economică a orașului pe de o parte, pe de altă parte viața culturală tot mai intensă au făcut să crească numărul **tipografiilor** și să se mărească capacitatea de producție a unora dintre cele existente.

Cea mai bine utilată dintre tipografiile dinaintea primului război mondial, „Mihai Lazăr-Fiu", înființată încă din anul 1863 ca librărie, editură și papetărie, a fost cumpărată în anul 1919 de inginerul Dimitrie Dima și se va numi, de la această dată, „Liga poporului". Condusă de tipograful Ion Iotta, acesta va deveni proprietarul ei din anul 1924. Aici s-au tipărit cele două anuare ale oraşului Piteşti şi judeţului Argeş, primul în 1925 (118 p.) şi cel de al doilea, sub semnătura gazetarului Vlad Furtună, în anul 1936 (160 p.) Ambele tipărituri sînt lucrări de referinţă care furnizează un număr apreciabil de informaţii foarte utile pentru această perioadă.

După primul război mondial, în fruntea tipografiilor din Piteşti se va situa Tipografia „Artistica“ a lui Petrache C. Mitu[14], care, cu o capacitate mai mare de producţie, a tipărit mult şi a calificat un număr însemnat de muncitori care au lucrat şi la alte tipografii din oraş. Din cele peste 200 titluri care s-au tipărit în Piteşti în perioada interbelică, mai mult de jumătate au fost scoase de Tipografia „Artistica“ P. Mitu[15]. În această tipografie, au apărut o serie de lucrări de mare importanţă pentru istoria Piteştilor şi a împrejurimilor cum sînt: „Istoricul Regimentului Argeş nr. 4“ de Barbu Pârâianu (1927), „Statutul Ateneului Popular Ionescu-Gion“ (1929), „Bisericile din oraşul Piteşti cu un mic istoric“ de Tatiana Bobancu (1933), „Cîteva pagini din trecutul Şcolii primare Domneşti...“ de Gh. M. Franţescu (1936), „Comerţul şi industria în trecutul oraşului Piteşti“ de Ion Gr. Rădulescu (1938) şi altele. În Tipografia „Artistica“ P. Mitu, între 1925 şi 1930 Ilie Popescu-Spineni, doctor în drept la Paris, fost profesor de drept roman la Universitatea din Iaşi, a tipărit un număr de cinci cărţi, iar între 1930 şi 1938 pedagogul Radu Petre a tipărit şase lucrări. Aici şi-au tipărit o parte din cărţi profesorul Haralambie Ciocan (unele în limba franceză), episcopul Argeşului Grigorie Leu, profesorii Virgil Lupescu, Mihail Mihăileanu, Dimitrie Nanu, Mihail Ilovici etc.

O altă unitate importantă a fost „Tipografia Română — Ştefan Voiculescu“, unde s-a tipărit, în anul 1936, „Procesul mişcării antifasciste din România“.

În Piteşti au mai funcţionat, în această perioadă, Tipografia „Modernă“ a lui Traian Novacovici şi Tipografia „Progresul“ fostă „Haralambie Rădulescu“. Actul naţionalizării din anul 1948 găseşte în Piteşti un număr de cinci tipografii[16].

În aceşti ani, tipografiile din Piteşti au realizat şi o serie întreagă de ziare şi reviste, cele mai multe însă cu o scurtă apariţie. În anul 1925, aici apăreau şase publicaţii periodice:

---

[14] Augustin Z.N. Pop, op. cit.

[15] N. Rizescu, op. cit. p. 1—77.

[16] Augustin Z.N. Pop, op. cit., p. 36.

„Buletinul Camerei de Comerț și Industrie“ (care a apărut cu unele întreruperi încă din 1894), „Glasul Argeșului“, „Îndrumarea“, „Monitorul județului Argeș“, „Secera“ și „Sentinela Argeșului“[17].

Între anii 1928 și 1946, la Pitești, a apărut ziarul „Presa“. În prima parte a existenței sale, ziarul a fost condus de harnicul și talentatul gazetar piteștean Vlad Furtună. Acest ziar a publicat foarte multe informații ale timpului, referitoare la Pitești și la județul Argeș, în coloanele sale apărînd totodată o serie de încercări literare, care dovedesc existența unor interesante preocupări în domeniul creației.

Stimulați de succesele pe care le avea Compania Grigoriu cu spectacolele de operetă în Pitești — din care nu lipsea Nicolae Leonard —, cîțiva entuziaști, în frunte cu actorul Panait Constantinescu și profesorul de muzică Teodor Săvulescu, au pregătit în jurul anului 1910 și au dat spectacole cu **opereta** „Crai nou“ de Ciprian Porumbescu. În cor și orchestră au cîntat și unii din membrii Societății „Liedertafel“ despre care s-a vorbit în paginile precedente.

În anii primului război mondial, chiar în timpul ocupației, din inițiativa căpitanului Iov și a fiicei sale, care avea voce foarte frumoasă, s-a pregătit și s-a jucat opereta „Mam'zelle Nitouche“. Alături de instrumentele de coarde asigurate de piteșteni, cei mai mulți fiind liceeni, au cîntat și alămurile oferite de garnizoana austriacă. Spectacolul s-a bucurat de mult succes și a fost aplaudat mai ales de ofițerii austrieci care n-au lipsit de la nici o reprezentație. În același timp însă, același colectiv a pregătit și opereta „Crai nou“. Printre cei care aplaudau frenetic la premieră se aflau aceiași ofițeri austrieci, care s-au dezmeticit de abia după spectacol, cînd totul se transformase într-o manifestație de patriotism românesc.

După război, spectacolele cu opereta „Mam'zelle Nitouche“ sînt reluate, de data aceasta cu largul concurs al lui Iordache Matache care a dirijat și a adus și alămurile necesare din fanfara sa de la Regimentul 4 Argeș, întoarsă de pe front.

În anul 1927, opereta lui Ciprian Porumbescu este din nou adusă în scenă, de data aceasta de către „Cercul studențesc argeșean“. Pregătirea muzicală i-a revenit lui Nicolae N. Brînzeu, la data aceea student la Conservatorul din București. În anul 1928, acesta pregătește creația lui Tiberiu Brediceanu „La șezătoare“, de inspirație folclorică, reprezentația bucurîndu-se de un mare succes.

---

[17] Anuarul Socec, 1925—1926, București, IV, **Provinciile vechiului regat**, p. 6.

Desele popasuri în Pitești ale revistei lui Constantin Tănase, uneori numărînd 70 de persoane, au stimulat inițiativa organizării unor reviste locale. Primul spectacol local de revistă, intitulat „Vremuri grele“ realizat după un libret de I. Al. Glonțescu, s-a jucat în anul 1925. Dirijat de N.N. Brînzeu, cu aranjamente muzicale de farmacistul N.N. Bobancu și medicul Anghel Păunescu ,spectacolul s-a bucurat chiar de elogiile lui Constantin Tănase. Peste doi ani se va juca revista „S-a făcut“, pe libretul aceluiași I. Al. Glonțescu. Ziarele locale din ianuarie 1927 „Cronica Argeșului“ și „Tribuna comerțului“ se ocupă pe larg de spectacolul care a fost ovaționat dar care, în același timp, „a stîrnit multe nemulțumiri“.

Între anii 1930 și 1936 în Pitești s-a jucat o altă revistă „Gara film“ libretul lui Gh. Florescu, impiegat de mișcare, pe aranjamentele muzicale ale lui Anghel Constantinescu. De data aceasta, revista s-a organizat în cadrul Asociației „Radu Negru“ a unităților C.F.R. din Pitești. Cu acest spectacol s-a făcut un turneu în țară la Turnu Măgurele, Craiova, Turnu Severin, Sibiu, Cluj, Oradea, care s-a încheiat cu două spectacole în București în sala „Marna“ și respectiv în grădina Atelierelor Grivița.

Muzica instrumentală cultă s-a bucurat în Piteștii dintre cele două războaie mondiale de o prezență statornică și o ținută elevată. Cvartetul de coarde înființat în 1913 îl va pierde în anul 1925 pe Remus Macarie (Stănescu Delar căzuse pe front). Din această formație, condusă cu competență profesională de profesorul C .Albu care a cîntat tot timpul la violoncel, au mai făcut parte N.N. Bobancu și A. Păunescu, Traian Serafim și Al. Petrescu sau Tănase Ștefănescu. După 1930 se vor da nenumărate concerte în formulă de cvintet abordînd un repertoriu de ținută. Atît cvartetul cît și cvintetul au cîntat în toți acești ani și în cei care vor urma, numai cu instrumente „Macarie“.

În anii 1934 și 1935, iubitorii de muzică din Pitești vor asista la o serie de concerte ale sextetului de coarde, în care cînta acum și N.N. Brînzeu. În anul 1934, N.N. Brînzeu terminase „Schola Cantorum“ de la Paris și, în același an, cîștigase premiul II la concursul pentru compoziție „George Enescu“, premiul I fiind cîștigat de Dinu Lipatti.

În formulă de **cvartet, cvintet, sextet sau orchestră de cameră**, formaţia piteşteană a abordat, de-a lungul acestor ani, creaţii ale unor compozitori ca: Haydn, Mozart, Beethoven, Mendelsonn Bartholdy, Bach, Händel, Bocherini, Schubert, Schumann, Cherubini, Dvorjac. Cu tot atîta grijă şi rafinament au fost alese piesele din creaţia românească ce au figurat permanent în repertoriu.

Între anii 1935 şi 1936 tînărul şi entuziastul compozitor şi pianist N.N. Brînzeu, cu ajutorul coriştilor şi al instrumentiştilor din oraş, al cîtorva prieteni din Bucureşti a pregătit şi prezentat „Missa încoronării" de Mozart şi respectiv „Missa în do major" de Beethoven.

După primul război mondial, George Enescu a concertat de mai multe ori în Piteşti. La 20 februarie 1923, un grup de iubitori de muzică şi devotaţi ai marelui muzician au trimis lui George Enescu o scrisoare din care cităm ultimele două fraze: „...Pentru arta Voastră neîntrecută şi pentru patriotismul Vostru luminos şi cald, îngăduiţi-ne scumpe maestre să vă aşezăm în sufletele noastre, alături de marii români Eminescu şi Grigorescu. Cu Eminescu în poezie, Grigorescu în arta plastică şi cu Voi în arta muzicii, avem o trinitate sfîntă artistică, cu care s-ar putea mîndri orice popor din lume de bătrînă civilizaţie. Iubitorii de muzică din Piteşti". (Originalul scrisorii se află expus în Muzeul muzicii din Bucureşti).

Peisajul muzical al Piteştilor va fi în permanenţă completat de **coruri** bine instruite şi organizate, care au abordat şi prezentat publicului mai ales creaţii din repertoriul naţional, din care nu lipseau Dumitru Kiriac, Ion Vidu, Gheorghe Dima, Augustin Bena, Ionel Brătianu, Gheorghe Cucu, Ştefan Popescu, Gavriil Musicescu şi alţii. Dintre dirijorii care s-au remarcat în această perioadă trebuie subliniat numele aceluiaşi neobosit Constantin Albu[18].

După primul război mondial, nevoia de carte se făcea tot mai simţită. Librăriile oraşului erau însă modest aprovizionate, întrucît producţia editorială a ţării nu putea satisface cerinţele. Iubitorii de carte şi cei care erau obligaţi să apeleze la paginile ei încep din nou să caute biblioteca publică.

---

[18] Silvestru D. Voinescu, **op. cit.**, p. 62—75.

LIBRARIA
DEPOSITUL
ZIARE
AGENTIE TEATRALA

O librărie şi agenţia teatrală din fosta zonă centrală a Piteştilor.

Întorcîndu-se în localul propriu după încetarea războiului, liceul și-a reorganizat biblioteca școlară la un loc cu cea a „comunei“ înființate în 1880 prin donaţia „Ştefu“. În felul acesta, circulația cărţii către cititorii din oraş era însă îngreuiată. Problema s-a rezolvat prin înfiinţarea în anul 1929 a „Ateneului popular Gh. Ionescu-Gion“, care a funcţionat încă de la început cu bibliotecă publică, în cadrul căreia energia şi priceperea institutoarei Tatiana Bobancu au fost simţite timp de aproape 20 de ani de toţi cei ce au frecventat această instituţie. Biblioteca Ateneului „Gion" şi-a început activitatea cu o mică parte din cărţile pe care le avea biblioteca „comunei" în anul 1929, celelalte rămînînd în continuare la liceu. Întregul fond de carte cu care a ajuns biblioteca ateneului în anii noştri se află azi în colecţiile Bibliotecii judeţene Argeş. Printre acestea cîteva zeci de volume sînt din donaţia istoricului Gh. Ionescu-Gion.

Ateneul „Gh. Ionescu-Gion", care a funcţionat pînă în anul 1948 cu bibliotecă şi muzeu, a desfăşurat o intensă activitate pe linia propagării cunoştinţelor prin intermediul conferinţelor, şezătorilor culturale, audiţiilor colective la radio etc. La invitaţia preşedintelui ateneului, Tatiana Bobancu, în Piteşti au conferenţiat personalităţi de seamă ale culturii româneşti ca Nicolae Iorga, Gala Galaction, Liviu Rebreanu, Bogdan Duică, G.G. Antonescu, Mihail Sorbul, Mihail Lungeanu şi mulţi alţii. Tatiana Bobancu se numără printre intelectualii patrioţi care a desfăşurat o prodigioasă activitate în perioada interbelică[19].

În domeniul **artelor plastice**, în perioada la care ne referim, Piteştii au dat trei reprezentanţi de primă mărime printre valorile naţionale. Astfel Costin Petrescu (1872—1954) a pictat în aceşti ani Catedrala de la Alba Iulia şi „Marea frescă" de la Ateneul Român, care este considerată capodopera acestui important reprezentant al picturii murale româneşti. Nu este lipsit de interes faptul că pe fresca din sala Ateneului, ţăranii din scena reluării muncii paşnice, după trecerea populaţiilor migratoare, sînt îmbrăcaţi în costume specifice zonei Argeşului. Printre lucrările de şevalet ale lui Costin Petrescu, se află şi tabloul intitulat „Eroul sergent instructor Tilică Alexandru din Regimentul 4 Argeş".

Un alt artist de seamă născut la Piteşti este Rudolf Schweitzer-Cumpăna (1886—1975), care lucrează şi expune mult în această perioadă, cînd se afirmă definitiv, avînd o manieră proprie şi un mare respect pentru artă. Apreciat în ţară şi în străinătate, el va rămîne permanent cu sufletul la oraşul natal căruia îi va dona o mare parte din creaţia sa.

---

[19] Silvestru Voinescu, **Argeşeni în spiritualitatea românească**, Piteşti, 1980, p. 6—9.

Celor doi pictori de mai sus, li se adaugă Dan Băjenaru, născut în Pitești în anul 1900. După cursurile de specialitate de la București, în anii 1926—1927 studiază la Paris, unde expune și se afirmă ca un talent viguros. Începînd din anul 1928 și pînă în anul 1946, participă la toate Saloanele oficiale de desen și gravură, timp în care deschide o serie de expoziții personale în săli de prestigiu sau participă la expoziții colective în țară și în străinătate, obținînd numeroase premii. S-a bucurat de aprecieri ale unora dintre cei mai avizați critici de artă. A murit la București.

În domeniul picturii monumentelor de cult, în această perioadă se remarcă alți doi fii ai orașului, frații Dumitru și Gheorghe Belizarie. Dumitru Belizarie, cu studii în Italia, la Ierusalim și la Muntele Athos, a fost unul dintre marii cunoscători ai picturii bizantine. A pictat cîteva catedrale mari din țară și a făcut importante restaurări. Gheorghe Belizarie a pictat în Pitești bisericile Maica Precista și Buna Vestire Greci și în împrejurimi. A pictat, de asemenea, monumentala Catedrală din Turda, lucrare considerată ca fiind cea mai valoroasă din creația sa. Spre deosebire de fratele său Dumitru, Gheorghe Belizarie a pictat numai în ulei.

În domeniul **sculpturii**, trebuie să semnalăm monumentele care s-au ridicat în Cimitirul eroilor, inaugurat în anul 1920 și reamenajat în anul 1938 cu concursul Societății „Cultul Eroilor". Tot aici cît și în cimitirul orașului, au lucrat mult o serie de harnici pietrari, printre care Luigi Arganini și N. Kaghiorghis. În anii 1920 și 1929 s-au ridicat monumentele eroilor din Găvana și respectiv Prundu, astăzi cartierul Petrochimiștilor. Cele două monumente au fost reamplasate în anii noștri în parcurile cartierelor respective.

S-au **construit**, în această perioadă, cîteva clădiri monumentale, de existența cărora sînt legate nume din galeria marilor arhitecți ai țării. Astfel, în anii 1934—1936, după planurile arhitectului Statie Ciortan — profesor la Școala Superioară de Arhitectură și președinte al Societății Arhitecților Români între anii 1929—1933, s-a construit în Pitești, clădirea Administrației Financiare în care se află astăzi Primăria municipiului Pitești. Peste cîțiva ani, în anul 1939, în centrul orașului s-a așezat piatra fundamentală a Casei Armatei, după planurile arhitectului Octav Doicescu. La festivitatea care a avut loc în ziua de 7 iulie, a participat și Armand Călinescu, piteștean de origine, la data aceea președinte al Consiliului de Miniștri.

După planurile arhitectului I. Facler s-a început, în anul 1924, construcția Liceului de fete, numit astăzi „Zinca Golescu“, lucrare finalizată de-abia după anul 1960. Între anii 1925 și 1930 s-au construit cîteva case în maniera arhitecturii tradiționale românești după planurile arhitectului Dimitrie Ionescu-Berechet, printre care, casa profesor Nae Dumitrescu, iar între anii 1930 și 1940 o serie de case în stil „cubist“, după planurile arhitectului Eugen Ivanov, în acești ani arhitectul șef al orașului.

Așa cum am precizat mai sus, pînă în anii primului război mondial **spitalul piteștean** avea doar secții de chirurgie, medicină internă și boli contagioase. În anul 1928 se va înființa cea de a patra secție după ce, în urma insistențelor repetate ale medicilor spitalului, s-au procurat și s-au instalat aparatele necesare serviciului de radiologie. În anul 1938, spitalul din Pitești avea 120 de paturi[20]. Se remarcă activitatea medicilor Gh. Nelepcu, director al instituției, în cea mai mare parte din acest timp, și Vasile Tițescu, medic primar radiolog, cel care a semnalat necruțătoarea boală a lui Liviu Rebreanu, ilustrul său prieten.

În Pitești a funcționat în acești ani și **Spitalul militar.** Revenit în oraș imediat după război, în anul 1922, Spitalul militar s-a desființat, fiind reînființat în anul 1926, de cînd funcționează fără întrerupere pînă astăzi. În anul 1926, cînd și-a reluat activitatea, dispunea de un număr de 75 de paturi[21]. Pînă la construirea noului local, Spitalul militar a funcționat în clădirile de pe strada Nicolae Bălcescu, în care se află astăzi secțiile de oftalmologie și neuropsihiatrie ale Spitalului județean. În afara celor două spitale, în anul 1936 orașul mai avea și două circumscripții sanitare, încadrate cu cîte un medic, un subchirurg și o moașă[22].

După război, s-a reluat **activitatea sportivă.** În anul 1921 va apărea echipa de fotbal „Săgeata“[25], care se va transforma ulterior în societate. La 29 mai 1924, un grup de piteșteni, amatori de sport cer prefectului aprobarea pentru înfiinţarea unei societăţi sportive al cărui scop era „...Educaţia sportivă şi muzicală a tineretului şi tuturor amatorilor, cu practicarea tuturor sporturilor în general şi a fotbalului în special...". La 24 iulie 1924 Ministerul de Interne a aprobat Statutul Societăţii[24].

---

[20] Sabin Manuilă, **Statistica sanitară a României,** București, 1939, p. 16.
[21] **Revista sanitară militară** nr. 4 1969, p. 487—491.
[22] **Anuarul orașului Pitești și al județului Argeș,** Pitești, 1936, p. 39.
[23] **Argeș F.C. — Drum prin ani,** Pitești, 1968, p. 20.

Aspect de altădată din parcul Trivale.

---

[24] Arh. St. Piteşti, Prefectura jud. Argeş, dosar 28/1924, f. 65.

În aprilie 1925, Societatea sportivă „Săgeata“ solicită Primăriei oraşului un teren de fotbal şi unul de tenis. La 22 iunie în acelaşi an, primăria pune la dispoziţia societăţii o suprafaţă de 8 125 mp teren (125 m lungime şi 65 m lăţime) din proprietatea comunei. Terenul se afla pe platoul din parcul Trivale, unde se ţinea periodic bîlciul de primăvară. Acesta a fost primul teren de fotbal, special amenajat, pe care l-a avut oraşul Piteşti[25].

În anul 1924 în Piteşti s-a înfiinţat clubul sportiv „Tricolorul“ care, pe lîngă activitatea fotbalistică, promovează şi alte discipline sportive, mai ales ciclismul[26].

Societatea sportivă care se va impune însă în oraşul Piteşti şi care va desfăşura o activitate permanentă va fi „Sporting-club“, înfiinţată la 15 august 1926[27]. Această asociaţie s-a menţinut datorită ajutorului bănesc oferit de primărie şi sprijinului acordat de iubitorii de sport din oraş. În cadrul ei a fost promovată o gamă largă de discipline sportive. Pe primul loc însă se va situa tot fotbalul, care va aduce clubului un binemeritat renume prin meciurile pe care echipa le va susţine de-a lungul anilor cu partenere de valoare naţională cum au fost C.F.R. Bucureşti, Juventus, Unirea Tricolor şi altele. Ciclismul a constituit, de asemenea, una dintre preocupările de seamă ale clubului. În anii 1928 şi 1930, se organizează în Piteşti două asociaţii sportive muncitoreşti, respectiv Asociaţia „F.C. Muncitorii“ şi „C.F.R. Radu Negru“[28].

Despre activitatea sportivă ce se va desfăşura în Piteşti în anii următori, vorbesc o serie de documente de arhivă dar, în acelaşi timp, în repetate rînduri ziarul „Presa“, principala publicaţie locală a vremii. Bunăoară, numărul din 28 ianuarie 1933, prin articolul „Sporturile de iarnă în Argeş“, informează că „Sporting-Club“ avea echipe de sky şi bob, iar în grădina publică amenajase un patinoar, în vederea unor concursuri de patinaj şi hochei. Acelaşi ziar „Presa“ din 1 aprilie 1937 relata că în ziua de 28 martie se disputase pe terenul „Sporting-Club“ din Piteşti, meciul de fotbal dintre „Sporting-Club“

---

[25] **Ibidem**, Primăria oraşului Piteşti, dosar 28/1925, f. 1, 2.

[26] **Ibidem**, Prefectura judeţului Argeş, dosar 28/1924, f. 77.

[27] **Ibidem**, Primăria oraşului Piteşti, dosar 1937—1938. (Bugetul).

[28] V. T(amaş), **Piteşti. Primele asociaţii sportive**, Secera şi ciocanul, 21 mai 1967.

şi „F.C. Muncitorii“, contînd pentru campionatul districtului Piteşti. Informaţia este valoroasă întrucît aflăm despre existenţa terenului de fotbal „Sporting-Club“, care a fost amenajat pe strada Leonte Filipescu. Acesta a fost principalul stadion al oraşului pînă cînd s-a amenajat stadionul din Ştrand. În anul 1936, Asociaţia „Sportul muncitoresc“ din Piteşti s-a afiliat la Federaţia română de fotbal[29]. Paralel cu mişcarea sportivă organizată în Piteşti între cele două războaie mondiale s-a desfăşurat o susţinută şi interesantă mişcare sportivă şcolară.

Anii celui de al doilea război mondial vor determina şi în domeniul vieţii spirituale numeroase greutăţi. Va fi nevoie de multă energie umană, dar mai ales de mult şi însufleţitor spirit patriotic, pentru ridicarea în continuare a gradului de cultură al locuitorilor oraşului, pentru repararea distrugerilor provocate de război.

— o o O o o —

---

[29] Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, 1937—1938, Bugetul.

MUNICIPIUL PITEŞTI ÎN ANII REVOLUŢIEI ŞI CONSTRUCŢIEI SOCIALISTE

Condiţiile concret-istorice ale începutului revoluţiei de eliberare socială şi naţională din ţara noastră au determinat afirmarea tot mai puternică a clasei muncitoare, a ţărănimii şi a altor categorii sociale interesate în realizarea obiectivelor majore ce stăteau în faţa poporului român : eliberarea întregului teritoriu al patriei şi participarea la lupta pentru victoria finală împotriva fascismului, intensificarea luptei pentru apărarea intereselor celor ce muncesc, înfăptuirea unor reforme economice şi îndeosebi a reformei agrare, democratizarea ţării, instaurarea unui guvern care să garanteze realizarea tuturor acestor ţeluri[1].

Activitatea forţelor politice democratice locale în etapa 1944—1948.

Un factor esenţial care a influenţat în mod determinant evoluţia evenimentelor a fost reorganizarea Partidului Comunist Român şi a activităţii sale în noile condiţii legale. Printre organizaţiile care şi-au reluat activitatea imediat după 23 August 1944, s-a aflat şi organizaţia comunistă de la Piteşti. La 30 august 1944 s-a format aici, cu ajutorul direct al C.C. al P.C.R. un comitet local provizoriu constituit din comuniştii care activaseră şi în anii grei ai ilegalităţii, printre aceştia aflîndu-se în primele rînduri muncitorul Petre Năstăsescu, secretarul organizaţiei locale a partidului comunist[2].

Organizaţia P.C.R. de la Piteşti s-a afirmat cu hotărîre în viaţa politică locală şi naţională, depunînd eforturi susţinute şi obţinînd succese însemnate în unirea muncitorilor şi a altor categorii sociale pentru îndeplinirea mobilizatoarelor chemări ale partidului.

---

[1] Petre Popa, **Activitatea politică a forţelor democratice din Piteşti în prima etapă a revoluţiei populare**, St. Com. Piteşti, 1971, p. 279—286.

[2] Arh. Com. Jud. Argeş al P.C.R., fond 1, dosar 1, f. 12.

Ca urmare, în cursul anului 1944 s-au înfiinţat comitete muncitoreşti la Fabrica „Textila“ Găvana, Depoul şi mişcare C.F.R., Fabrica de încălţăminte „C. Petrescu“, Fabrica de tăbăcărie „Titu Dumitrescu“, Moara „Progresul“, „Brutăria populară“ şi în alte unităţi economice. După 1 septembrie 1944, cînd s-a constituit comisia de organizare a sindicatelor din România, un număr însemnat de muncitori din Piteşti, din cele mai diverse domenii de activitate, s-au îndreptat cu mare încredere spre sindicate, ceea ce va constitui un ajutor preţios pentru activitatea revoluţionară viitoare[3].

Un raport al organizaţiei locale a P.C.R. arată că în această perioadă „aproape 600 de muncitori de la Textila Găvana, 350 muncitori de la Depoul C.F.R., 200 muncitori de la mişcare C.F.R. precum şi un număr însemnat de salariaţi din întreprinderile comunale, funcţionari publici şi alţii sînt organizaţi în sindicate puternice care sprijină activitatea comitetelor de fabrică“[4].

Un însemnat succes al acţiunii de întărire a forţelor democratice şi progresiste îl reprezintă constituirea la 24 septembrie 1944, într-o adunare la care au participat peste 400 de intelectuali, mici meseriaşi şi alte categorii sociale, a organizaţiei locale a „Uniunii patrioţilor“, la 8 octombrie 1944 a comitetului „Apărarea patriotică“[5], precum şi orgnizarea în noiembrie 1944 a comitetului local al U.T.C.[6]. Se extinde pe baza Platformei Frontului Unic Muncitoresc colaborarea dintre organizaţiile locale ale P.C.R. şi P.S.D.[7], iar la sate se întăreşte Frontul plugarilor.

În lupta pentru făurirea Frontului Naţional Democrat, pentru formarea unui guvern democratic, organizaţiile politice progresiste din Piteşti desfăşoară o permanentă muncă de atragere şi lămurire a maselor populare asupra obiectivelor fundamentale ale Platformei F.N.D. Importantă în acest sens este adunarea din 15 octombrie 1944, în cadrul căreia masele

---

[3] **România Liberă**, an. II, nr. 62, p. 6.

[4] Arh. Comit. Jud. al P.C.R. Argeş, fond. 1, dosar 1, f. 9.

[5] Ibidem, f. 12 şi 53.

[6] Ibidem, f. 11.

[7] **Presa**, an. XVII, nr. 266, 10 octombrie 1944, p. 3.

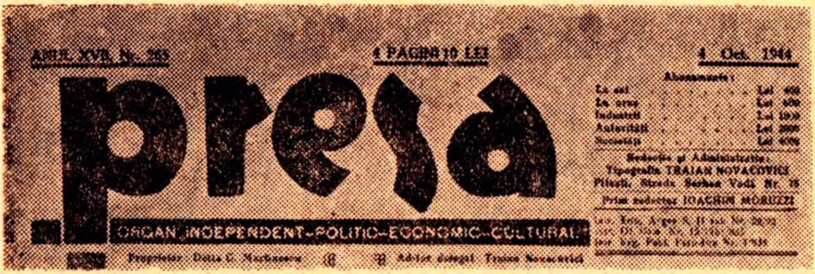

4 PAGINI 10 LEI

4 Oct. 1944

presa

ORGAN INDEPENDENT-POLITIC-ECONOMIC-CULTURAL

Tipografia TRAIAN NOVACOVICI

Prim redactor IOACHIM MORUZZI

Facsimil din publicaţia locală „Presa“ tipărită la Piteşti. Număr din octombrie 1944.

populare din Piteşti şi-au arătat deschis atitudinea potrivnică faţă de modul cum era guvernată ţara, exprimîndu-şi cu însufleţire adeziunea pentru proiectul de platformă al F.N.D. propus tuturor partidelor şi organizaţiilor politice de către partidul comunist. „Marea adunare populară — se arată în moţiunea adoptată cu acest prilej — aderă cu însufleţire la proiectul de platformă al Frontului Naţional Democratic şi ne luăm angajamentul de a lupta cu hotărîre pînă la capăt pentru interesele poporului român, pentru continuarea războiului alături de Armata Roşie contra cotropitorilor fascişti-hitlerişti, pentru curăţirea aparatului de stat de trădătorii din ţară, legionari, antonescieni şi toţi criminalii de război, pentru democratizarea instituţiilor de stat şi a întregii vieţi publice... Cerem libertatea de organizare a muncitorilor, un guvern în care să fie reprezentate toate forţele democratice, iar pentru oraşul şi judeţul nostru, primar şi prefect aleşi din oameni din popor“. Moţiunea se încheia cu un vibrant angajament : „Vom lupta pentru deplina realizare a platformei de luptă şi de construcţie a F.N.D., care de azi înainte devine programul de luptă al întregului popor, pentru România liberă, democratică şi independentă“[8].

Refuzul P.N.T. şi P.N.L. de a colabora în cadrul aceleaşi platforme, nu a putut să oprească acţiunea dezlănţuită irezistibil, de a consolida unirea partidului comunist cu celelalte forţe progresiste, în scopul constituirii unui guvern reprezentativ democratic. Această tendință era vizibilă și pe plan local. La 23 octombrie 1944 s-a constituit la Pitești, fără colaborarea organizațiilor locale ale P.N.Ț. și P.N.L., Consiliul județean al F.N.D. Prin intermediul acestui consiliu, organizația locală comunsită, cu sprijinul celorlalte forțe politice democratice, va desfășura o susținută activitate pentru curățirea aparatului de stat și rezolvarea unor acute probleme economice[9].

---

[8] Ibidem, nr. 267, 21 oct. 1944, p. 3—4.

Sub egida Consiliului județean Argeș al F.N.D. s-a desfășurat la Pitești, la 19 noiembrie 1944, adunarea generală a profesorilor secundari din județul Argeș, la care au participat, ca invitați, delegați ai muncitorilor, învățătorilor și funcționarilor publici. Din moțiunea adoptată cu acest prilej s-a desprins, mai ales, ideea democratizării învățămîntului, crearea de condiții pentru a pătrunde în școală elemente capabile provenite din cele mai largi categorii sociale[10].

Prin voința maselor populare, la 27 noiembrie 1944 conducerea primăriei orașului Pitești a fost preluată de reprezentanți ai F.N.D. care vor acționa cu fermitate pentru îndeplinirea platformei F.N.D. și a programului de lucru al Consiliului județean al F.N.D., în special în ceea ce privește îmbunătățirea aprovizionării, combaterea speculei și mărirea producției în fabrici. Pentru a contribui la rezolvarea acestor cerințe, mii de cetățeni din Pitești au participat cu însuflețire la întrunirea din 2 decembrie 1944, în cadrul căreia, pe lîngă unele cerințe economice, s-a solicitat cu insistență un guvern cu adevărat democratic[11].

Militînd cu consecvență pentru unitatea de acțiune a tuturor organizațiilor democratice, din inițiativa comuniștilor s-a convocat la 22 noiembrie 1944 în sala Teatrului comunal din Pitești, o întrunire a reprezentanților comitetelor muncitorești, sindicatelor, Uniunii patrioților, Apărării patriotice și U.T.C. Cu acest prilej, activiști ai partidului comunist au explicat pe larg principalele evenimente aflate la ordinea zilei precum și obiectivele care stăteau în fața luptei poporului român[12].

Importante pentru orientarea muncii în funcție de condițiile locale au fost și ședințele de lucru ale comuniștilor din

---

[9] Arh. Com. jud. Argeș al P.C.R., fond. 1, dosar 6, f. 7.
[10] Ibidem, f. 36.
[11] Ibidem, f. 12.
[12] Ibidem, dosar 1, f. 10.

Pitești, desfășurate în zilele de 18 octombrie, 8 și 23 noiembrie precum și 18 decembrie 1944, în cadrul cărora s-a definit mai bine poziția față de diferite evenimente și s-au adoptat noi măsuri pentru intensificarea activității politice și organizatorice.

Un moment de seamă în viața politică de la Pitești l-a reprezentat organizarea și desfășurarea la 20 decembrie 1944 a lucrărilor primei conferințe județene a partidului comunist, cu care prilej s-a constituit Comitetul județean Argeș al Partidului Comunist Român[13].

La sfîrșitul anului 1944 și începutul anului 1945, cînd lupta pentru putere a intrat în faza sa hotărîtoare, masele populare din Pitești, organizațiile cuprinse în F.N.D. au devenit o prezență activă în sprijinul formării guvernului cu adevărat democratic. Centrul de greutate al muncii de partid s-a deplasat tot mai mult în unitățile economice, pentru constituirea celulelor de partid, în scopul amplificării activității sindicale și a comitetelor de fabrică, pentru mărirea producției atît de necesare susținerii frontului antihitlerist. La 21 ianuarie 1945 a avut loc Plenara Comitetului județean Argeș al P.C.R. care a stabilit noi măsuri pentru îmbunătățirea muncii celulelor și organizațiilor de partid, a sindicatelor și a comitetelor din fabrici[14].

Cu prilejul desfășurării primului congres general al sindicatelor unite (26—30 ianuarie 1945), care a hotărît și crearea C.G.M., s-a evidențiat faptul că în județul Argeș erau 6 400 de membri de sindicat, marea lor majoritate grupați în întreprinderile din Pitești[15].

După publicarea la 28 ianuarie 1945, a programului de guvernare a F.N.D., și în Pitești s-a accentuat dezagregarea organizațiilor partidelor reacționare, ceea ce a determinat o însemnată deplasare de forțe spre stînga. Semnificativ în acest sens este comentariul ziarului „Scînteia“ referitor la întrunirea P.N.Ț. desfășurată în Pitești la 12 octombrie 1944, în cadrul căreia, unii membri ai respectivului partid „au cerut unirea tuturor forțelor democratice în lupta pentru stîrpirea fascismului și a elementelor legionare și totodată realegerea unui guvern compus din toate forțele democratice, guvern revendicat de masele populare, dar pe care conducătorii oficiali ai partidului ţărănist nu vor să-l aprobe. În acest fel — concluzionează „Scînteia“ — democraţia cîştigă noi poziţii, mărindu-şi sfera ei de influenţă“[16].

---

[13] Ibidem, f. 25.

[14] Ibidem, dosar 1, f. 25.

[15] Ibidem, dosar 4, f. 24.

În perioada 24 februarie — 6 martie 1945, prin adunări desfăşurate în întreprinderi şi în instituţii sau direct în stradă, masele populare din acest oraş, avînd în frunte comuniştii, şi-au adus o însemnată contribuţie la formarea stării generale de spirit favorabilă instaurării guvernului Frontului Naţional Democrat. Aşa de exemplu, în ziua de 4 februarie 1945, la Piteşti a avut loc în sala teatrului o întrunire publică, în cadrul căreia, după cuvîntul mai multor vorbitori reprezentînd toate organizaţiile politice locale ale F.N.D., s-a adoptat următoarea moţiune: „Noi, cetăţenii oraşului Piteşti şi ai judeţului Argeş, din toate categoriile sociale..., cerem imediata îndeplinire a reformei agrare, arestarea şi judecarea tuturor criminalilor de război şi vinovaţi de dezastrul ţării, măsuri severe împotriva sabotorilor şi speculanţilor..., cerem realizarea acestor revendicări, care nu pot fi înfăptuite de actualul guvern în care elementele reacţionare fac jocul forţelor înfrînte. Adunarea cere chemarea cît mai neîntîrziată la cîrma ţării a unui guvern F.N.D.“[17].

În acest mod, piteştenii au contribuit direct la înfăptuirea unuia dintre cele mai însemnate evenimente ale istoriei noastre contemporane.

În telegrama trimisă apoi din Piteşti preşedintelui guvernului — dr. Petru Groza —, se arată adeziunea argeşenilor de la oraşe şi sate care „se alătură la lupta de redeşteptare naţională şi de dezrobire a ţărănimii române, ce nu se poate realiza decît printr-un guvern al F.N.D.“[18].

După 6 martie 1945, oamenii muncii din oraşul Piteşti, organizaţiile politice progresiste din această parte a ţării au apărat şi consolidat regimul democrat popular luptînd pentru aplicarea în viaţă a programului F.N.D. Într-o impunătoare adunare populară care a avut loc la Teatrul comunal din Piteşti în ziua de 11 martie 1945 a fost prezentat pe larg opiniei publice locale programul noului guvern[19]. În fabrici şi în ateliere, sub un puternic impuls patriotic s-a lucrat cu entuziasm pentru mărirea producţiei, pentru refacerea unităţilor distruse de război, sprijinindu-se prin diferite mijloace frontul antihitlerist. Mulţi muncitori din Piteşti au mers la sate pentru a ajuta la înfăptuirea reformei agrare şi la desfăşurarea campaniilor agricole.

---

[16] **Scînteia** nr. 31, an. I, 22 oct. 1944, p. 4.

[17] **Scînteia**, an. II, nr. 135, 100 febr. 1945 ; **România liberă**, an. II, nr. 16, 8 II. 1945.

[18] **Frontul Plugarilor**, an I, nr. 6, martie 1945, p. 3.

[19] **Presa**, an. XVII, nr. 272, 15 martie 1945, p. 25.

În aprilie 1945, comunistul Petre Năstăsescu a fost ales primar al oraşului Piteşti, ceea ce a reprezentat un important succes al forţelor politice democratice, al partidului comunist. La 22 aprilie 1945, într-o adunare publică, apoi cu prilejul sărbătoririi primului 1 Mai liber, populaţia oraşului şi-a manifestat ataşamentul deplin faţă de măsurile economice şi politice ale guvernului democrat[20]. Continuă să se întărească pe mai departe, colaborarea în cadrul F.U.M. În Piteşti se organizează mai multe întruniri ale Frontului Plugarilor la care participă dr. Petru Groza şi alţi membri ai guvernului, aşa cum a fost, de exemplu, adunarea de la 21 mai 1945, la care au luat parte peste 4.000 de ţărani din judeţele Argeş, Muscel şi Dîmboviţa[21].

Intelectualitatea piteşteană, majoritatea ei făcînd parte din Uniunea Patrioţilor, s-a alăturat cu hotărîre organizaţiilor politice progresiste, a participat cu entuziasm la acţiunile de culturalizare a maselor, susţinînd atît reformele democratice cît şi politica externă a României[22].

Un moment însemnat în lupta pentru refacerea economică a ţării l-a constituit Conferinţa Naţională a Partidului Comunist Român din 16—21 octombrie 1945. Comuniştii din Piteşti au fost reprezentaţi la Conferinţă de muncitorul Ion Stoian. Prin adunări şi mitinguri organizate în unităţile industriale s-au susţinut hotărîrile Conferinţei Naţionale, acţionîndu-se în producţie pentru îndeplinirea lor.

La începutul anului 1946, în oraşul Piteşti se întăresc numeric şi calitativ organizaţiile P.C.R., de sindicat şi ale altor organizaţii cu orientare democratică. La 10 ianuarie are loc plenara lărgită a Comitetului judeţean Argeş al P.C.R., care adoptă o serie de hotărîri pentru îndeplinirea rezoluţiilor Conferinţei Naţionale, iar în primele zile ale lunii februarie 1946 se organizează Comitetul orăşenesc Piteşti al P.C.R. compus, pentru început, din 11 membri, ca secretar fiind ales Florea Ispas[23].

---

[20] Arh. Com. jud. Argeş al P.C.R., dosar 12, f. 4.
[21] Ibidem, dosar 4, f. 37.
[22] Ibidem, f. 23.

În lunile februarie — martie 1946, oraşul Piteşti a devenit centrul unor însemnate întruniri politice ale organizaţiilor democratice, la care au participat adeseori reprezentanţi de seamă ai partidelor respective cum sînt : Emil Bodnăraş (P.C.R.), Petru Groza (Frontul Plugarilor), Ştefan Voitec (P.S.D.), Vlădescu-Răcoasa (P.N.P.), Gheorghe Vîntu (P.N.L. Tătărescu) şi alţii. Activitatea de bază a tuturor forţelor politice în anul 1946 este orientată, cu precădere, spre pregătirea şi desfăşurarea alegerilor parlamentare. În acest sens, s-a remarcat influenţa tot mai crescîndă în rîndul maselor muncitoare a forţelor democratice, în frunte cu partidul comunist, ceea ce se va amplifica, cu deosebire, după crearea Blocului Partidelor Democrate.

Campania electorală pentru alegerea primului Parlament democrat al ţării a cunoscut în Piteşti două etape : mai — iulie şi august — noiembrie. În prima etapă a predominat activitatea politică desfăşurată prin întruniri, consfătuiri şi mitinguri, iar în cea de-a doua, lupta electorală s-a dus mai ales de la om la om prin acţiuni directe în întreprinderi, instituţii, cartiere.

În preajma campaniei electorale, organizaţiile democratice din judeţul Argeş angajate în bătălia parlamentară, prezentau următoarea forţă numerică : P.C.R. — 6.044 membri, P.S.D. — 5.000 membri, Frontul Plugarilor — peste 12.000 membri, P.N.L. Tătărescu — 2.400 membri, P.N.Ţ. Alexandrescu — 3.500 membri, P.N.P. — 6.500 membri[24].

Pentru alegerile care s-au desfăşurat la 19 noiembrie 1946, au fost depuse 10 liste electorale : B.P.D. — 1, P.N.L. Brătianu — 1, P.N.Ţ. Maniu — 1, P.S.D. Titel Petrescu — 1, P.N.Ţ. dr. Lupu — 1, Mişcarea Naţională Ţărănească — 1, precum şi 4 liste independente[25]. După depunerea listelor, febrilitatea electorală a crescut în intensitate, B.P.D. desfăşoară o amplă propagandă scrisă şi verbală, se tipăresc manifeste şi chemări adresate muncitorilor, ţăranilor, tinerilor, micilor comercianţi şi industriaşi, femeilor şi văduvelor de război, intelectualilor. În perioada imediat anterioară alegerilor se obţin, cu sprijinul maselor largi populare, succese în democratizarea organelor de

---

[23] Ibidem, dosar 10. f. 13.

[24] Ibidem, dosar 14. f. 23—24.

[25] Arh. St. Piteşti, fond Prefectura Argeş, dosar 57/1946, nepaginat.

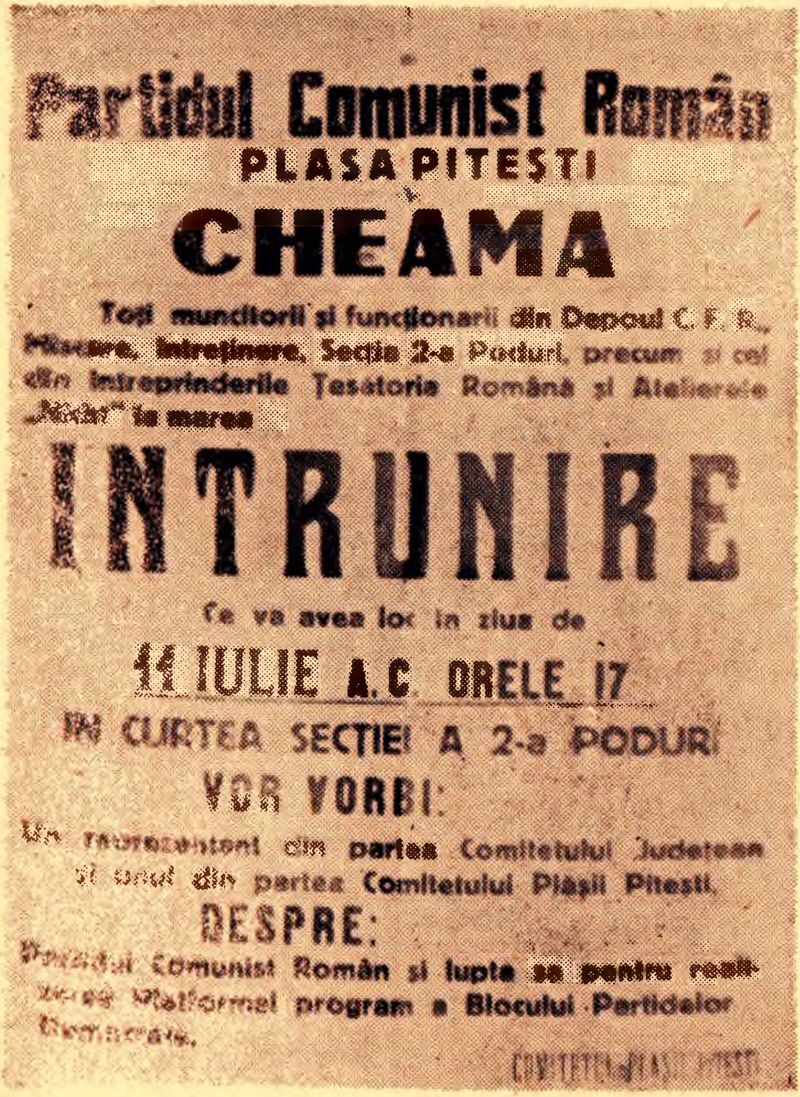

Partidul Comunist Român
PLASA PITEŞTI
CHEAMĂ

Toţi muncitorii şi funcţionarii din Depoul C. F. R., Mişcare, Intreţinere, Secţia 2-a Poduri, precum şi cei din Intreprinderile Ţesătoria Română şi Atelierele „[illegible]" la marea

INTRUNIRE

Ce va avea loc în ziua de
14 IULIE A.C. ORELE 17
IN CURTEA SECŢIEI A 2-a PODURI

VOR VORBI:
Un reprezentant din partea Comitetului Judeţean şi unul din partea Comitetului Plăşii Piteşti.

DESPRE:
Partidul Comunist Român şi lupta sa pentru realizarea Platformei program a Blocului Partidelor Democrate.

COMITETUL PLĂŞII PITEŞTI

Întrunire politică la Piteşti, în 1946.

stat, prin înlăturarea din aparatul primăriei orăşeneşti, a prefecturii şi a primăriilor săteşti a unui număr de 57 de funcţionari reacţionari.

Desfăşurarea alegerilor — o adevărată sărbătoare populară a dovedit forţa şi influenţa de necontestat a B.P.D., cu deosebire a partidului comunist, expresie a năzuinţelor maselor populare din România spre o viaţă nouă, spre democratizarea Parlamentului ţării. Muncitorii, intelectualii, celelalte categorii sociale au răspuns cu entuziasm chemării B.P.D., au participat în masă la vot, acordînd cu încredere sufragiul lor candidaţilor Blocului Democratic. În oraşul Piteşti, peste 85% din cei ce s-au prezentat la vot, şi-au exprimat sufragiul pentru lista B.P.D.[26].

În perioada 19—29 noiembrie 1946, în marea majoritate a întreprinderilor şi instituţiilor oraşului au avut loc însufleţitoare adunări, mitinguri, şedinţe lărgite ale organizaţiilor de partid şi de masă prin care s-a susţinut şi sărbătorit succesul istoric în alegeri al B.P.D. Cea mai mare manifestare a avut loc la 23 noiembrie 1946, cînd în centrul oraşului Piteşti s-a desfăşurat „mitingul victoriei în alegeri a forţelor democratice“[27].

Noua situaţie politică a ţării de la sfîrşitul anului 1946 şi începutul anului 1947 a determinat un însemnat reviriment al activităţii de partid şi de stat în toate domeniile.

În scopul dinamizării şi orientării activităţii comuniştilor din Piteşti spre problemele majore ale etapei respective, la 16 aprilie 1947, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a participat la şedinţa extraordinară a Biroului Comitetului Judeţean Argeş al P.C.R., cu care prilej s-au dezbătut, îndeosebi, aspectele privind căile de luptă pentru înfrîngerea definitivă a reacţiunii, munca de partid la sate şi problema organizării pe baze noi a tineretului[28].

În etapa imediat următoare, se constată un reviriment în munca politică şi organizatorică. Totodată, în întreprinderile industriale din oraşul Piteşti s-au obţinut creşteri însemnate în producţie, se consolidează continuu organizaţiile de partid şi de tineret, colaborarea în cadrul F.U.M. este tot mai fructuoasă. Datorită impulsionării activităţii organizaţiilor politice muncitoreşti, se accentuează aderenţa maselor populare la politica democratică a guvernului. Treptat, din aparatul local de stat au fost înlăturate elementele reacţionare, s-a întărit spiritul de partid în unităţile de justiţie, procuratură şi în armată.

---

[26] **Frontul Plugarilor**, nr. 541, 29 noiembrie 1946, p. 3.
[27] Arh. Com. jud. Argeş al P.C.R., fond 1, dosar 29, f. 135.
[28] Arh. Com. jud. Argeş al P.C.R., fond 1, dosar 29, f. 135.

Prin diverse forme şi manifestări, oamenii muncii din oraşul Piteşti au sprijinit acţiunile întreprinse de guvern, participînd tot mai mult la viaţa politică locală. În cadrul organizaţiilor care formau B.P.D. se fac treptat unele clarificări, în sensul izolării elementelor care nu susţineau complexul de măsuri iniţiat de puterea revoluţionar-democratică, de organele politice şi de stat locale.

Spre sfîrşitul anului 1947, viaţa politică, economică şi culturală a oraşului Piteşti, ca de altfel în întreaga ţară, este dominată cu insistenţă de ideea unor noi transformări cu caracter revoluţionar care vizau un pas hotărîtor spre o nouă etapă, calitativ superioară. Starea de spirit este favorabilă rupturii definitive cu „aliaţii vremelnici“ ai proletariatului şi ţărănimii, cu acea parte a burgheziei cu care se colaborase pentru un timp. Ideea republicii era şi la Piteşti tot mai mult susţinută.

Abolirea la 30 Decembrie 1947 a monarhiei, ultimul reazim al reacţiunii, a fost primită de masele largi populare din oraş cu o mare însufleţire, convinse fiind de utilitatea unei asemenea schimbări fundamentale a formei de stat, care să ofere condiţiile construirii viitorului socialist al României. „La 31 decembrie a avut loc în sala Teatrului comunal un important miting, la care au luat parte muncitori, funcţionari, delegaţi ai ţăranilor, militarilor şi intelectualilor progresişti. Expunerile vorbitorilor au fost ascultate cu mult interes şi des întrerupte prin aplauze, atunci cînd se vorbea de „Republica Populară Română“[29]. Lozinci scumpe tuturor — „Trăiască Republica Populară Română“, „Trăiască Partidul Comunist Român“, „Trăiască guvernul Groza“ au fost scandate minute în şir, reprezentînd crezul miilor de cetăţeni cinstiţi, ataşaţi politicii promovate consecvent de Partidul Comunist Român în perioada care trecuse de la 23 August 1944[30].

---

[29] Arh. St. Piteşti, fond Inspectoratul General Administrativ Piteşti, dosar 359/1947—1948, f. 59 ; **Scînteia**, an. IV, nr. 1011, 3 ian. 1948, p. 3.
[30] Arh. Com. jud. Argeş al P.C.R., fond 1, dosar 47, f. 60.

Înlăturarea monarhiei va declanșa noi energii creatoare ale oamenilor muncii din Pitești, care încă din primele zile ale anului 1948 vor obţine importante succese în domeniul economic. Așa de exemplu, sub deviza „Să întărim tînăra noastră republică“, la Textila Găvana programul de producţie stabilit de Ministerul Industriei şi Comerţului a fost depăşit în ianuarie 1948 cu peste 1.600 kg fire la filatură, iar în unităţile CFR norma de producţie a fost realizată în procent de 104 la sută. Erau dovezi ale ridicării continue a rolului clasei muncitoare în producţie, ale valorificării superioare a materiilor prime și materialelor.

Oraşul Piteşti a fost condus, în aceşti ani, de primarii Petre Năstăsescu şi Teodor Bachide.

In acest mod, masele populare din Pitești, alături de întreaga ţară au început să scrie o nouă pagină din istoria lor contemporană. Piteștiul și oamenii lui intrau astfel prin poarta larg deschisă a viitorului, spre socialism[31]. Începea o perioadă de luptă neobosită pentru victoria deplină a idealurilor socialiste, ale democraţiei și progresului, susţinute și promovate cu clarviziune prin politica realistă a partidului comunist, forţa politică conducătoare a măreței opere de transformare structurală a României.

— o o O o o —

---

[31] Petre Popa, **Contribuţia maselor populare din Argeş la proclamarea republicii,** St. Com Golești, 1974, p. 117—133.

EVOLUŢIA ORAŞULUI PITEŞTI ÎN PERIOADA 1948—1965

Împreună cu întreaga ţară, piteştenii au parcurs în perioada 1948—1965 o etapă de consolidare a succeselor politice de extindere a bazei economice, de perfecţionare a relaţiilor de producţie. Cu sprijinul direct al partidului şi al statului socialist, la Piteşti s-a început acţiunea de reorganizare şi dezvoltare a industriei socialiste, a întregii vieţi economice, sociale şi culturale.

Referindu-se la situaţia economică a municipiului Piteşti în această perioadă, tovarăşul Nicolae Ceauşescu arăta, cu prilejul inaugurării Întreprinderii de Autoturisme, în august 1968 : „Gîndiţi-vă ce industrie era în Piteşti în '38, sau în '45, în '50 sau chiar mai tîrziu ! Şi nu numai la Piteşti ci aproape în întreaga ţară ! În anii construcţiei socialiste au apărut puternice centre industriale, noi uzine, în industria constructoare de maşini, în industria chimică, în industria uşoară... care fac să crească bogăţia societăţii noastre“[32].

Politica partidului şi statului nostru de repartizare judicioasă a forţelor de producţie pe tot cuprinsul ţării, evoluţia planificată a economiei au oferit multiple posibilităţi pentru valorificarea superioară a resurselor naturale şi a forţei de muncă din Piteşti şi din împrejurimi. Acest lucru se impunea cu atît mai mult, cu cît, insuficienta dezvoltare economică a judeţului Argeş în perioada capitalistă a afectat vizibil situaţia social-economică a oraşului Piteşti. Ca urmare, la naţionalizarea principalelor mijloace de producţie de la 11 iunie 1948, localitatea se încadra în grupa oraşelor industriale mici, a cărei populaţie ocupată în economie lucra cu precădere în sectoarele de prelucrare[33]. Unităţile industriale aparţineau în marea lor majoritate industriei uşoare şi alimentare, ramuri care au cunoscut în primii ani de după 23 August 1944 o oarecare înviorare a producţiei, datorită cerinţelor mari de bunuri de larg consum cît şi existenţei, în continuare, a forţei de muncă provenite atît din oraş cît şi din comunele învecinate.

---

[32] Nicolae Ceauşescu, **România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste**, Vol. 3, Edit. Politică, Bucureşti, 1969, p. 407—408.

[33] **Întreprinderile particulare, industriale, comerciale şi de transport, rezultate provizorii ale inventarierii din octombrie 1947, în Biblioteca** D.C.S. nr. 41293 A. tabelul VI, p. 12—13 ; tabelul XXVI, p. 52—55.

Aşa de exemplu, „Ţesătoria Română“ din zona Gara Sud şi „Textila Românească“ din Găvana erau cele mai însemnate întreprinderi ale oraşului Piteşti, şi care, în anul 1948 dădeau aproape jumătate din producţia sa industrială. Aceste unităţi aveau însă o mică importanţă în cadrul ramurii industriale respective, pe întreaga ţară, întrucît reprezentau numai 2,6% din numărul de fuse şi 4,1% din numărul de războaie[34]. La naţionalizare, cele două fabrici s-au comasat sub denumirea de Întreprinderea Textila „11 Iunie“ posedînd 383 războaie mecanice de ţesut, cu o producţie de cca 3 milioane m.p. ţesături pe an[35].

La naţionalizare, Fabrica de pielărie „C.I. Dumitrescu“ cu 55 de salariaţi şi cu o capacitate de prelucrare de 1.667 kg. de piei crude în 24 de ore a luat denumirea de „Proletarul“. Fabrica de încălţăminte şi pielărie „C. Petrescu“ cu 46 de salariaţi, avînd posibilităţi de a produce 150 de perechi de încălţăminte şi a prelucra 267 kg de piei crude în 24 ore a devenit Întreprinderea „Căprioara“. Ulterior, acestea s-au comasat, constituind Fabrica de încălţăminte Piteşti. De asemenea au mai fost naţionalizate alte cinci tăbăcării de capacităţi mai reduse[36].

După naţionalizare au cunoscut, de asemenea, o înviorare a procesului de producţie şi fabricile de tăbăcărie şi de încălţăminte din zona Găvana, asigurîndu-se aprovizionarea cu materie primă provenită din regiunile învecinate.

Unităţile industriei alimentare, respectiv morile, fabricile de pîine şi de mezeluri, de gheaţă, de bomboane, de sifoane, ca şi abatorul, împreună cu aproape toate restaurantele, cantinele şi hotelurile au fost comasate după naţionalizare în cadrul Întreprinderii economice Piteşti, care în anii următori s-a reprofilat ca unitate productivă sub denumirea de Întreprinderea Industriei Locale de Stat „Progresul" Pitești[37].

---

[34] **Geografia economică a R.P.R.,** Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1957, p. 163, 164.

[35] Arh. St. Piteşti, fond Inspectoratul General Administrativ Piteşti, dosar 380/1948, f. 11.

[36] Arh. St. Piteşti, fond Inspectoratul General Administrativ Piteşti, dosar 380/1948, f. 11.

Se reține faptul că la Secția a II-a Poduri de lîngă Depoul CFR, unitatea de reparații poduri metalice, proprietate de stat (actuala Întreprindere de Poduri Metalice și Prefabricate din Beton) procesul de producție s-a reluat pe o scară mai largă, datorită cerințelor mari de reparații ca urmare a avariilor produse în timpul războiului.

Apare la Pitești prima unitate de transporturi auto pentru călători și mărfuri[38], cunoscută astăzi sub numele de Intreprinderea de Transporturi Auto Argeș. Unitatea de metalurgie a fost refăcută, lărgindu-se profilul de la producția de diverse piese și reparații de mașini ,la reparații de utilaje agricole și industriale, lucrînd și pentru județele învecinate Teleorman, Olt, Vîlcea, Dîmbovița și Muscel. În anul 1948, producția s-a extins, trecîndu-se și la fabricarea diferitelor piese pentru C.F.R. și pentru societatea de tramvaie București, folosind ca materie primă fonta și cocsul metalurgic. La naționalizare această unitate avea 75 de salariați[39].

Industria de prelucrare a lemnului era reprezentată în anul 1948, de Fabrica de butoaie în care lucrau numai 12 muncitori.

Cooperația ca formă a muncii colective a fost organizată încă din anul 1945, cînd 62 de mici meseriași cizmari din Pitești s-au unit în cadrul cooperativei „Viitorul". Începînd din anul 1949 s-au organizat și alte unități ale cooperației meștesugărești, de desfacere și de consum[40].

Așadar, unitățile industriale existente în orașul Pitești la naționalizare erau modeste, cu un scăzut nivel tehnic și de mecanizare, iar numărul de muncitori era relativ redus. Cu toate că întreprinderile economice erau dispersate pe tot cuprinsul orașului, se remarcă totuși o oarecare concentrare în zona Găvana, a industriei textile și de încălțăminte, precum și în jurul stației CFR Pitești-Sud, îndeosebi a întreprinderilor textile, de transport și de prelucrări metalice. Această zonă era însă dezavantajată, întrucît nu oferea posibilităţi de extindere între calea ferată şi lunca Argeşului.

---

[37] Idem, f. 32.

[38] Autobaza T.A. Pitești, la cea de a XXV-a aniversare, Pitești, 1972 p. 3 și următoarele.

[39] Arh. St. Pitești, fond Inspectoratul General Administrativ, Pitești, dosar 380/1948, f. 32.

[40] **Dezvoltarea industriei R.P.R.**, culegere de date statistice, DCS București, 1964, p. 66.

În primii ani de după naţionalizare, funcţia economică principală a oraşului era încă cea de factură comercială, evidenţiată şi printr-o specializare a acestei activităţi pe străzi şi zone. Astfel, magazinele textile, de încălţăminte, alimentare, farmaciile şi drogheriile erau concentrate pe străzile Şerban Vodă (Victoriei de astăzi), Doamna Bălaşa, Teiuleanu, Craiovei şi în jurul pieţei vechi, unde se aflau hala mare de carne şi cea mică de peşte. Magazinele şi depozitele de materiale de construcţii : cherestea, var, ciment, articole de fierărie erau concentrate în Tîrgul din Vale şi pe str. Teiuleanu. Erau însă unităţi comerciale mici şi supraaglomerate.

În ceea ce priveşte aspectul general edilitar-urbanistic, acesta prezenta o structură nesistematizată, cu o textură radial-concentrică, avînd în centru piaţa şi zona principalelor magazine comerciale, iar la periferie un aspect semirural. În zona centrală erau concentrate şi clădirile administrative.

La recensămîntul din anul 1948, în oraşul Piteşti existau 5.572 de clădiri, din care 67% erau construite din cărămidă, 84% aveau lumină electrică, 40% instalaţie de apă, 30% canalizare şi 1% încălzire centrală. Reţeaua de străzi gravita către zona centrală a oraşului, evidenţiindu-se căile de comunicaţie paralele cu lunca Argeşului — Bulevardul şi calea ferată Piteşti — Curtea de Argeş. Lungimea totală a străzilor în 1948 era de 53 km, dintre care numai 20% erau pavate corespunzător.

În cadrul începutului procesului de industrializare socialistă a ţării, oraşul Piteşti a avut, cu deosebire după anul 1955, o intensitate superioară de dezvoltare faţă de multe alte zone. Astfel, în perioada 1955—1965 ritmul mediu anual de creştere a producţiei industriale a fost de 15,1%, în comparaţie cu 14% la nivelul întregii ţări[41]. Acest ritm a fost determinat de alocarea unor importante fonduri de investiţii. În primul plan cincinal (1951—1955), volumul investiţiilor în Argeş a fost de 2,5 miliarde lei, între anii 1956—1959 fondurile de investiţii au crescut la 3,2 miliarde lei, ca apoi, în perioada 1960—1965, să ajungă la peste 8 miliarde lei. În întreaga perioadă 1951—1965, volumul investițiilor în Argeș a crescut de 9,5 ori față de 4,7 ori la nivelul întregii țări[42], majoritatea fondurilor fiind alocate pentru dezvoltarea orașului Pitești.

---

[41] Ibidem, p. 132.

Principala orientare în evoluția economică a localității a fost dezvoltarea industriei, prin extinderea și diversificarea vechilor întreprinderi și mai ales prin crearea și dezvoltarea unor noi ramuri industriale, în special construcția de mașini și prelucrarea metalului, industria chimică și de prelucrare a lemnului, care s-au conturat treptat ca ramuri de bază ale economiei locale și republicane.

Începutul industrializării socialiste a impus valorificarea superioară a resurselor naturale. Ca urmare, în vecinătatea orașului Pitești s-au descoperit importante zăcăminte de petrol și gaze, iar pentru coordonarea activității de prospectare și exploatare a zăcămintelor identificate în zona deluroasă dintre Olt și Dîmbovița, s-au înființat Trustul de Foraj Pitești (1952) și Trustul de Extracție Pitești (1955). De asemenea, pentru executarea lucrărilor în cadrul schelelor petroliere, în anul 1955 s-a constituit la Pitești Întreprinderea de Construcții-Montaj[43].

Cerințele din ce în ce mai mari pentru consumul productiv și al populației orașului, iar apoi activitatea de electrificare rurală au determinat dezvoltarea producției de energie electrică, dar mai ales organizarea transportului și distribuției acesteia. În asemenea condiții, în anul 1960 s-a înființat Întreprinderea de Rețele Electrice Pitești.

În orașul Pitești și în imediata sa apropiere, începînd din anul 1952 s-a dezvoltat industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor. Una din unitățile de bază a reprezentat-o Uzina de Piese Auto, înființată în anul 1952, situată în comuna suburbană Colibași și care, prin dezvoltarea sa ulterioară, a devenit o puternică unitate a industriei republicane[44].

Producția de construcții metalice grele s-a dezvoltat prin reorganizarea, începînd din anul 1955 a Întreprinderii de Poduri Metalice și Prefabricate din Beton[45]. Aceasta s-a reprofilat pentru realizarea de poduri și construcții metalice de mare tonaj, utilaje tehnologice pentru construcţii şi transporturi şi pentru mecanizarea sectorului de transport, precum şi prefabricate şi traverse din beton armat pentru căi ferate, utilizînd ca materie primă pentru secţiile de prefabricate nisipul şi pietrişul din albia rîului Argeş.

---

[42] **Dezvoltarea economică a României, 1944—1964,** Edit. Academiei R.P.R., București, 1964, p. 520—521.

[43] Ibidem, p. 534.

[44] Ibidem, p. 524.

[45] **Dezvoltarea economică a R.P.R. pe drumul socialismului, 1948—1957,** Edit. Academiei R.P.R., București, 1958, p. 302.

În primii ani ai industrializării socialiste se situează şi începuturile industriei chimice din Piteşti, prin intrarea în funcţiune, în anul 1951, a primei fabrici de tananţi vegetali din ţară. Înfiinţarea acestei unităţi la Piteşti a fost favorizată de existenţa unei apropiate baze de materii prime şi anume lemnul de stejar ce se află din abundenţă în ţinuturile deluroase din vecinătate, precum şi de necesitatea reducerii importului de tanin vegetal utilizat în industria de pielărie.

Cantitatea însemnată de masă lemnoasă din zona montană şi deluroasă din bazinul superior şi mijlociu al Argeşului era insuficient valorificată prin cele cîteva fabrici vechi de cherestea. Potrivit Directivelor Congresului al VIII-lea al P.C.R., în anul 1961 a început construcţia la Piteşti a Combinatului pentru Prelucrarea Lemnului, unitate complexă dotată cu utilaje moderne, care a intrat parţial în producţie în anul 1963[46].

Profilul unităţii l-au constituit prelucrarea lemnului brut şi transformarea lui în produse finite şi semifinite, cum sînt: mobilă, binale, placaj, plăci fibrolemnoase, cherestea, parchete, lăzi etc.

Micile tipografii care fuseseră naţionalizate în anul 1948 slab utilate în trecut nu mai corespundeau noilor cerinţe. Ca urmare, în anul 1963 s-a trecut la construcţia unei noi întreprinderi poligrafice, avînd posibilitatea executării diverselor tipărituri, inclusiv a publicaţiilor locale de presă.

În cadrul Întreprinderii Textila, au fost extinse mai ales secţiile filatură şi ţesătorie, unde, începînd din anii 1950—1951, s-au mărit spaţiile de producţie, crescînd gradul de automatizare, prin înlocuirea războaielor mecanice cu cele automate, realizate în ţară sau aduse din import.

Dezvoltarea continuă a industriei textile a determinat creşterea ponderii acestei ramuri în totalul economiei oraşului precum şi sporirea posibilităţilor de folosire a unei însemnate părţi din forţa de muncă, îndeosebi feminină, din Piteşti şi din împrejurimi. O altă ramură care a cunoscut o oarecare dezvoltare în perioada de început a industrializării socialiste a fost industria pielăriei, reprezentată prin Fabrica de încălţăminte, care a fost reutilată şi modernizată. În anul 1951, la Piteşti s-a organizat Întreprinderea „Vinalcool“, astăzi Întreprinderea Viei şi Vinului, avînd ca obiectiv colectarea, conservarea şi industrializarea vinului şi rachiurilor. O realizare deosebită în domeniul industriei alimentare a fost şi construirea în anul 1965, a Fabricii de Produse Lactate, precum şi modernizarea celor şase mori sistematice şi a secţiilor de brutărie.

---

[46] **Dezvoltarea economică a României,** 1944—1964., Edit. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1964, p. 128.

Importanţă deosebită s-a acordat şi dezvoltării industriei locale. Întreprinderea economică „Progresul“, înfiinţată în anul 1949, avînd o activitate diversificată a devenit, în anul 1960, o unitate industrială cu secţii de producţie bine conturate : metalurgică, tîmplărie, cărămidărie şi altele.

Reconstrucţia şi modernizarea oraşului Piteşti au impus înfiinţarea, în anul 1950, a Trustului de Construcţii Argeş, unitate specializată care a asigurat executarea noilor cartiere de locuinţe şi a multor obiective social-culturale.

În perioada 1960—1965, în oraşul Piteşti volumul producţiei industriale a crescut de două ori şi jumătate, cu un ritm mediu anual de 19,8%, iar numărul de angajaţi s-a dublat, sporind considerabil ponderea muncitorilor în totalul celor ce lucrau în industrie[47].

Dezvoltarea economică a oraşului Piteşti şi a comunelor subordonate în, perioada 1960—1965 nu s-a manifestat numai prin evoluţia de ansamblu a industriei ci şi prin modificări calitative în însăşi structura industriei atît prin extinderea unor ramuri moderne, cît şi prin valorificarea superioară a resurselor locale din această parte a ţării. Astfel s-au înregistrat ritmuri de creştere mai mari în domeniul materialelor de construcţii, exploatarea şi prelucrarea lemnului cît şi în construcţiile de maşini, a căror pondere în volumul total al producţiei industriale a localităţii a crescut de la 43,9% în anul 1960, la 64,4% în anul 1965, paralel însă cu sporirea producţiei şi la

---

[47]. **Dezvoltarea industriei R.P.R., culegere de date statistice**, DCS, Bucureşti, 1964, p. 86—87.

Oraşul Piteşti în primii ani ai construcţiei socialiste (1950) celelalte ramuri ale industriei : energie electrică şi termică, textilă, alimentară, pielărie-încălţăminte etc[48].

Dezvoltarea industrială din perioada 1950—1965 a corectat în mare măsură dispersarea unităţilor în teritoriul oraşului. În construcţia noilor capacităţi de producţie şi extinderea celor existente ,s-au conturat în Piteşti încă din aceşti ani, trei zone industriale :

— Zona industrială Nord, situată între cursul Argeşului şi Drumul Naţional Piteşti — Rm. Vilcea, avînd mai ales unităţi ale industriei (textile, de încălţăminte şi de prelucrare a lemnului), precum şi unităţi de coordonare a exploatării petrolului şi gazelor de sondă, în comuna suburbană Bascov ;

— Zona industrială Sud, cuprinzînd unităţi din domeniul construcţiilor metalice, pentru prefabricate din beton, din industria textilă, precum şi unităţi ale C.F.R. şi ale industriei locale ;

— Zona industrială Est, formată în principal din Uzina de Piese Auto din comuna subordonată Colibaşi.

Dezvoltarea industriei în oraşul Piteşti a permis, în anul 1963, ierarhizarea „nodului industrial în formare de la Piteşti" pe locul trei din ţară, din cele patru stabilite în cadrul grupei industriale sud-carpatică. Acest nod industrial se compunea din centrul Piteşti, avînd diverse ramuri de activitate, centrul construcţiilor de maşini de la Colibaşi, centrele de extracţie a petrolului de la Cobia, Găieşti şi Leordeni, precum şi unităţile industriale din oraşele Cîmpulung Muscel şi Curtea de Argeş. De la începutul existenţei sale, nodul industrial Piteşti a întreţinut multiple relaţii de colaborare pe plan naţional[49].

Economia din teritoriul administrativ al oraşului Piteşti şi din comunele subordonate s-a caracterizat în primii ani ai socialismului şi prin reorganizarea agriculturii din zona periurbană, care a dus la creşterea producţiei agricole, orientate îndeosebi spre valorificarea condiţiilor locale de climă şi de sol, ca urmare a cooperativizării totale. Astfel, încă din anul 1950 in comuna Ştefăneşti s-au constituit două cooperative agricole de producţie, iar în anul 1952 s-a înfiinţat Cooperativa Agricolă de Producţie Goleşti ; în anul 1956, s-a organizat C.A.P. Bascov, iar în anul 1960, C.A.P. Mărăcineni. Apoi, în anul 1961 s-a cooperativizat comuna Bradu, iar în anul 1962 — anul încheierii cooperativizării agriculturii, comuna Colibaşi. În anul 1965 s-a înfiinţat, la Mărăcineni, Staţiunea de Maşini Agricole. O parte din suprafaţa agricolă intrată în proprietatea statului a fost administrată şi valorificată în cadrul Întreprinderii Agricole de Stat Piteşti, înfiinţată în anul 1949 şi al Staţiunii de Cercetări Viticole din Ştefăneşti, organizată în anul 1959.

---

[48] Ibidem, p. 132 şi urm.

[49] **Dezvoltarea economică a României 1944—1964**, Edit. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1964, p. 537.

Ca urmare a încheierii procesului revoluţionar de cooperativizare a agriculturii, în zona periurbană s-au petrecut importante modificări structurale în repartizarea suprafeţelor agricole şi arabile, pe categorii de folosinţă. Astfel, s-au extins suprafeţele plantate cu vii şi livezi, iar cultivarea de către cooperativele agricole de producţie şi gospodăriile populaţiei a terenului arabil s-a făcut în mai mare măsură cu cereale. Ca urmare, suprafeţele cultivate cu cereale pentru boabe au crescut în anul 1965 cu mai mult de jumătate faţă de anul 1960, iar cele cu legume de aproape 6 ori, toate acestea pentru mai buna aprovizionare a pieţii orăşeneşti[50].

Accentuarea complexităţii funcţiei economice a oraşului Piteşti a dus şi la creşterea activităţii de transport, fapt pentru care a fost necesară modernizarea şoselelor naţionale spre Rm. Vîlcea — Sibiu, spre Cîmpulung-Braşov, cît şi a celei dintre Piteşti — Curtea de Argeş — Cheile Argeşului, rute principale de transport a materialelor, utilajelor şi produselor cît şi a forţei de muncă navetiste. De asemenea, în anul 1965 lungimea străzilor orăşeneşti era de 94 de km dintre care 40 de km modernizate. Pentru asigurarea în bune condiţii a transportului în comun a populaţiei în continuă creştere, s-a extins lungimea traseelor de autobuze de la numai 4 km cît era în anul 1950 la 55 de km în anul 1965, a crescut de peste 50 de ori numărul autobuzelor din dotarea unităţilor specializate, iar numărul călătorilor transportaţi a reprezentat, la nivelul anului 1965, circa 14 milioane faţă de 30 de mii în anul 1950*.

Creşterea numărului locuitorilor oraşului Piteşti, cerinţele din ce în ce mai mari de bunuri de larg consum au impus o mai bună organizare a activităţii comerciale. Începînd din anul 1948 s-au înfiinţat unităţi socialiste de aprovizionare a populaţiei cu mărfuri alimentare şi industriale precum şi întreprinderi comerciale cu ridicata pentru produse de textile-încălţăminte, metalo-chimice şi alimentare, a căror activitate s-a dezvoltat şi s-a diversificat continuu. Comerţul socialist a influenţat asupra restrîngerii activităţii pieţii neorganizate.

---

[50] Ibidem, p. 544.

* După datele furnizate de Direcţia de Statistică a judeţului Argeş.

În perioada 1960—1965 volumul total al desfacerilor de mărfuri s-a dublat, iar valoarea mărfurilor ce au revenit la un locuitor a crescut simţitor, reflectînd atît schimbările din structura socială, cît şi cerinţele mereu sporite ale populaţiei.

Reorganizarea şi dezvoltarea unităţilor industriale şi de construcţii, a celorlalte activităţi, îndeosebi cele cu caracter productiv, au determinat sporirea numărului de oameni ai muncii, angajaţi în toate sectoarele vieţii economice şi social-culturale. În perioada 1960—1965 forţa de muncă din industrie s-a dublat, iar în construcţii, aceasta a crescut de peste trei ori. Importante sporuri s-au înregistrat şi în celelalte ramuri ale economiei : agricultură, transporturi, telecomunicaţii, circulaţia mărfurilor, gospodăria comunală ,învăţămînt, cultură, artă, ştiinţă, ocrotirea sănătăţii.

Creşterea numărului de angajaţi în toate domeniile de activitate, cu deosebire în industrie, a determinat o concentrare urbană densă a populaţiei, iar în consecinţă s-a impus asigurarea, la un nivel mai ridicat, a prestărilor de servicii dintre cele mai diverse.

În anul 1965, în oraş şi în comunele subordonate, cooperaţia meşteşugărească dispunea de o reţea de aproape 100 de unităţi de servire a populaţiei, în care lucrau circa o mie de cooperatori din cele mai diverse meserii. De asemenea, existau 17 unităţi P.T.T.R. dintre care 10 cu servicii telefonice publice, aproape 13 mii abonamente radio, 5 mii la radioficare, 5,6 mii la televiziune, 2,5 mii la reţele telefonice etc.

Ca urmare a dezvoltării industriei şi a creşterii funcţiei politico-administrative şi social-culturale a oraşului, s-a impus reconstrucţia şi sistematizarea sa, încă din primul deceniu al economiei socialiste. Astfel, în anul 1952 s-a început construcţia zonei „Traian“ de pe terasa Exerciţiu, ca un prim pas însemnat al sistematizării oraşului şi a apariţiei unor noi zone moderne de locuit. A urmat apoi, după anul 1960, modernizarea cartierelor „Leonte Filipescu“, „Calea Bucureşti“ şi „Craiovei“. Numai în perioada 1960—1965 s-au construit peste 4 100 de apartamente din fondurile statului şi 1 130 de case noi din fondurile proprii ale populaţiei.

La sistematizarea oraşului Piteşti s-a ţinut seama de condiţiile cu totul favorabile reconstrucţiei unui oraş modern pe vatra unui fost tîrg, stabilindu-se platformele industriale la periferia zonelor de locuit, iar cartierele noi la cele trei porţi principale de intrare dinspre Bucureşti, Craiova şi Rm. Vîlcea, cu posibilităţi mari de extindere pe terasele superioare ale Argeşului.

Corespunzător noilor cerinţe, s-a dezvoltat şi activitatea de gospodărie comunală, astfel că, faţă de situaţia existentă în 1950, în anul 1965 lungimea reţelei de distribuire a apei potabile a crescut cu 68⁰/₀, iar cantitatea totală de apă distribuită a crescut de peste 9 ori. S-a dublat reţeaua de canalizare, a crescut capacitatea unităţilor hoteliere şi s-a trecut la distribuirea în cantităţi sporite a gazelor pentru uz casnic.

Transformările sociale şi politice petrecute în ţara noastră, aplicarea concretă a principiilor politicii de industrializare socialistă la condiţiile reale ale judeţului Argeş şi, respectiv ale oraşului Piteşti, mutaţiile în structura socială a populaţiei, precum şi ridicarea nivelului de trai au condus la schimbări semnificative în ceea ce priveşte ponderea oraşului Piteşti şi a comunelor suburbane în ansamblul judeţului Argeş. Ca urmare în anul 1965, oraşul Piteşti se ridica la nivelul unui centru teritorial-administrativ cu un potenţial economic în continuă creştere, cu o organizare social-economică în măsură să asigure evoluţia pe mai departe a tuturor domeniilor sale de activitate.

Viaţa politică a oraşului Piteşti în anii 1948—1965 s-a dezvoltat continuu pe măsura evoluţiei sale permanente. După unificarea organizatorică a clasei muncitoare, prin Congresul al VI-lea al partidului, din 21—24 februarie 1948, la care au participat de la Piteşti şapte delegaţi[51], comuniştii din Piteşti au fost reprezentaţi la toate forurile politice naţionale, respectiv la Congresul al VII-lea din decembrie 1955, Congresul al VIII-lea din iunie 1960 precum şi la consfătuirile republicane pe diverse domenii, dovedindu-se susţinători ferventi ai politicii de construire a societăţii socialiste. La 1 decembrie 1950 s-a constituit Comitetul orăşenesc de partid, prin separarea de Comitetul raional de partid, iar la 3 decem-

---

[51] Petre Popa, **Contribuţia organizaţiilor P.C.R. şi P.S.D. din judeţul Argeş la făurirea partidului unic al clasei muncitoare**, St. Com. Piteşti, 1972, p. 354—364.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, deputat de Pitești în M.A.N., analizează prima schiță de sistematizare a orașului elaborată în anii socialismului (1961).

brie 1951 s-a reorganizat conducerea administrativă a localității, sub forma Sfatului Popular Orășenesc.

În această perioadă, funcția de prim-secretar al Comitetului orășenesc de partid Pitești a fost deținută de : Marin Teodorescu, Gheorghe Mătușa, Gheorghe Tuiu și Mihai Istrate. iar cea de primar de : Gheorghe Medve, Dumitru Ion, Ion Jiga, Marin Teodorescu și Vasile Călinescu.

În întreprinderile și instituțiile din Pitești s-a desfășurat o susținută muncă politică pentru mărirea numărului membrilor și candidaților de partid, în rîndurile cărora au intrat mii de muncitori, tehnicieni, maiștri, ingineri, cadre didacatice, medici și alte categorii sociale, asigurîndu-se astfel condiții pentru creșterea rolului de conducător al organizațiilor de partid pe locurile de producție.

— o o O o o —

DEZVOLTAREA SUSȚINUTĂ ȘI MULTILATERALĂ A MUNICIPIULUI PITEȘTI ÎN PERIOADA 1966—1986

În îndelungata sa existență, perioada 1966 — 1986, însumînd numai două decenii, reprezintă pentru municipiul Pitești, o etapă de vîrf în care această așezare a devenit un important centru economic al României contemporane, rezultat intrinsec al înfăptuirii consecvente a politicii profund științifice și realiste a Partidului Comunist Român.

Prin desfășurarea amplei opere de industrializare socialistă a țării, într-o concepție unitară și de largă perspectivă, pornindu-se în primul rînd de la condițiile și posibilitățile concrete ale națiunii, conducerea partidului și a statului nostru a avut permanent în vedere dezvoltarea armonioasă a tuturor zonelor și localităților, valorificîndu-se într-un mod superior resursele materiale și de forță de muncă ale țării.

În acest context, pe baza Directivelor și a Hotărîrilor Congreselor și Conferințelor Naționale ale Partidului Comunist Român, Piteștii au cunoscut, în perioada 1966 — 1986, o dezvoltare vertiginoasă în toate domeniile de activitate.

Începînd cu anul 1968, străvechea așezare de pe Argeș — Pitești a devenit municipiu. Dezvoltarea sa se datorește, înainte de toate, atenției deosebite acordate permanent din partea conducerii partidului și a statului nostru, personal a tovarășului Nicolae Ceaușescu, care în ultimii 20 de ani, a purtat un permanent dialog cu oamenii muncii din întreprinderile, șantierele și instituțiile municipiului Pitești. Timp de 17 ani, în perioada 1952 - 1969, tovarășul Nicolae Ceaușescu a reprezentat cetățenii din Pitești, ca deputat în Marea Adunare Națională. Prin vizitele de lucru din iunie 1966, octombrie 1967, august 1968, iulie 1969, martie 1970, iunie 1972, septembrie 1976, octombrie 1977, august 1982, precum și cu alte prilejuri, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost prezent la Pitești pentru stabilirea locului de amplasare a marilor obiective industriale, în timpul edificării acestora, precum și la inaugurarea lor. Împreună cu conducătorul partidului și statului nostru s-a aflat tovarășa Elena Ceaușescu, care începînd din anul 1975 îi reprezintă pe piteșteni, ca deputat în Marea Adunare Națională.

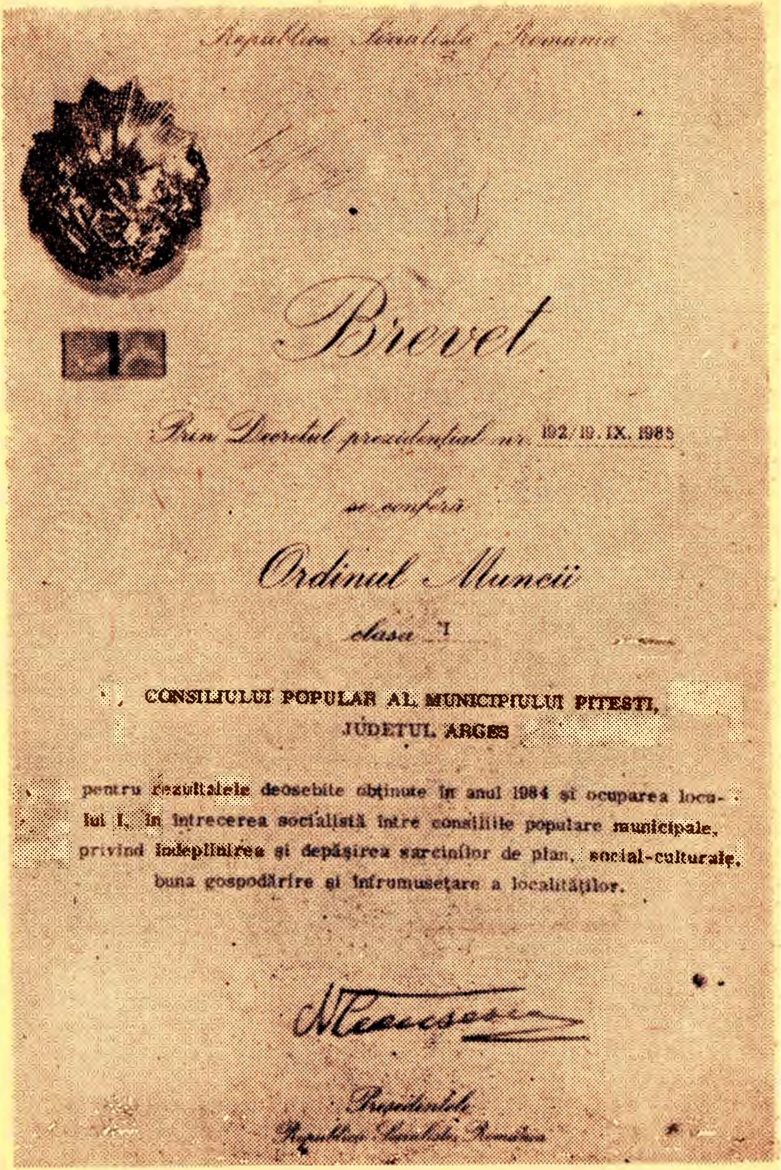

Republica Socialistă România

Brevet

Prin Decretul prezidenţial nr. 192/19.IX.1985

se conferă

Ordinul Muncii

clasa I

CONSILIULUI POPULAR AL MUNICIPIULUI PITESTI,
JUDETUL ARGES

pentru rezultatele deosebite obţinute în anul 1984 şi ocuparea locului I, în întrecerea socialistă între consiliile populare municipale, privind îndeplinirea şi depăşirea sarcinilor de plan, social-culturale, buna gospodărire şi înfrumuseţare a localităţilor.

N. Ceauşescu

Preşedintele
Republicii Socialiste România

„Ordinul Muncii", clasa I, decernat municipiului Piteşti pentru activitatea din anul 1984.

În iunie 1966, cu prilejul mitingului de la Pitești, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta prospectiv : „În cadrul prevederilor de viitor, îndatoriri mari revin și regiunii Argeș. În domeniul industriei se vor crea noi obiective industriale, cum sînt : Rafinăria de țiței din Pitești, Combinatul petrochimic din Pitești..., întreprinderile de textile din Pitești și de încălțăminte și cauciuc din Pitești..."[52] Ca o încununare a succeselor obținute de toți oamenii muncii sub conducerea organelor și organizațiilor de partid, în iunie 1972, la impunătorul miting din noua piață civică a municipiului, secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, reliefa cu satisfacție faptul că „Piteștiul a devenit astăzi unul din marile centre industriale ale României, iar în 1975 va fi unul din centrele petrochimice cele mai puternice ale țării. Iată ce înseamnă politica partidului comunist de industrializare a țării, de dezvoltare a tuturor localităților și regiunilor patriei noastre"[53].

Peste un deceniu, în condițiile amplei evoluții a tuturor sectoarelor de activitate ale județului Argeș, tovarășul Nicolae Ceaușescu aprecia la Marea Adunare Populară din Pitești, desfășurată în ziua de 12 august 1982 : „În toate întreprinderile vizitate am constatat cu deosebită bucurie că oamenii muncii sînt preocupați de a asigura folosirea la maximum a capacităților de producție, ridicarea nivelului tehnic și calitativ al produselor, reducerea cheltuielilor materiale și creșterea eficienței economice. Aș dori să adresez de la această mare adunare populară calde felicitări ... colectivelor de oameni ai muncii din întreprinderile din Pitești... pentru rezultatele bune obținute și urarea de noi și noi succese în întreaga activitate"[54].

Pentru a se putea realiza transformarea fundamentală a municipiului Pitești într-un important centru economico-social al țării, în fiecare cincinal au fost repartizate prin planul unic de dezvoltare însemnate fonduri de investiții, însumînd în perioada 1966 — 1986, peste 40 de miliarde lei, ceea ce a condus la creşterea în ritm susţinut a potenţialului său în toate domeniile.

---

[52] Nicolae Ceaușescu, **România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste,** Vol. 1 Edit. Politică București, 1968 p. 460.

[53] Nicolae Ceaușescu, **România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate,** vol. 7, Edit. Politică, București 1973, p. 403.

[54] Nicolae Ceaușescu, **România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate,** vol. 24, Edit. Politică, București, 1983, p. 229.

Peste 82 % din aceste fonduri au fost destinate dezvoltării industriei. Ca urmare s-au construit numeroase capacităţi de producţie, iar cele vechi au fost modernizate, îndeosebi în ramurile fundamentale reprezentate de construcţia de maşini, chimia, electrotehnica, energia nucleară, prelucrarea lemnului. Ritmul mediu anual de creştere a producţiei industriale din municipiul Piteşti a fost în ultimele două decenii de peste 20 la sută, cu mult superior celui naţional. În cele 130 de întreprinderi şi instituţii existente în municipiul Piteşti lucrează în anul 1986, peste 120 000 de oameni ai muncii.

Continuîndu-se consolidarea zonelor industriale aşezate la extremităţile oraşului propriu-zis, în Piteşti sînt constituite trei mari platforme economice specializate în principal în industria chimică şi petrochimică (Piteşti — Sud), în industria constructoare de maşini (Piteşti — Est), respectiv în industria uşoară şi alimentară (Piteşti — Nord).

Cele mai multe dintre marile obiective industriale au fost construite şi date în folosinţă în cincinalul 1966 — 1970, după cum urmează : Întreprinderea de Autoturisme (1968), Întreprinderea de Motoare Electrice (1967), Combinatul Petrochimic (1969), Rafinăria de Petrol (1969), Întreprinderea de Stofe „Argeşeana" (1969), Întreprinderea de Bere (1969), Combinatul de Articole Tehnice din Cauciuc (1970), Fabrica de Preparate din Carne (1969), Fabrica de Pîine (1969) şi altele. De asemenea, au avut loc în aceste decenii, noi dezvoltări şi modernizări de capacităţi la Întreprinderea de Poduri Metalice şi Prefabricate din Beton, Combinatul de Prelucrare a Lemnului, Întreprinderea Textila, în unităţile industriei locale şi de transport. Pentru valorificarea potenţialului hidroenergetic al rîului Argeş, în perimetrul municipiului s-au construit trei lacuri de acumulare — Bascov, Piteşti şi Goleşti, precum şi trei hidrocentrale electrice, lucrări ce asigură pe lîngă sporirea producţiei de energie electrică, şi o mai bună aprovizionare cu apă a zonei urbane. Începînd cu anul 1976 municipiul Piteşti şi-a înscris numele pe harta obiectivelor energetice nucleare prin intrare în funcţiune a Institutului de Reactori Nucleari Energetici.

Aşadar, o caracteristică de bază a dezvoltării economice a municipiului este gama deosebit de diversificată a reţelei sale industriale. Fără a exagera, se poate aprecia că la Piteşti se află la o anumită scară chintesența industriei românești contemporane. Puține centre economice ale țării oferă o asemenea imagine.

Față de anul 1965, volumul producției industriale în anul 1986 a crescut de peste 35 de ori, iar producția anului 1950 se realizează în mai puțin de două zile.

Un loc de seamă în activitatea economică a municipiului Pitești îl ocupă industria constructoare de mașini, reprezentată, în primul rînd prin Întreprinderea de Autoturisme, construită în frumosul cadru natural al pădurii Colibașilor, lîngă vechea uzină de piese auto. În apropierea marii unități constructoare a autoturismelor „Dacia" se află noul cartier de locuințe Mioveni, ridicat în ultimii ani pentru cei ce lucrează în cele peste 20 de secții, modern echipate, ale acestei întreprinderi republicane. De pe banda de montaj au ieșit peste 1 200 000 de autoturisme. Construită în colaborare cu firma franceză „Renault", întreprinderea dispune acum de un important potențial tehnic și de cercetare, ceea ce a favorizat o rapidă asimilare și integrare a producției noastre de autoturisme.

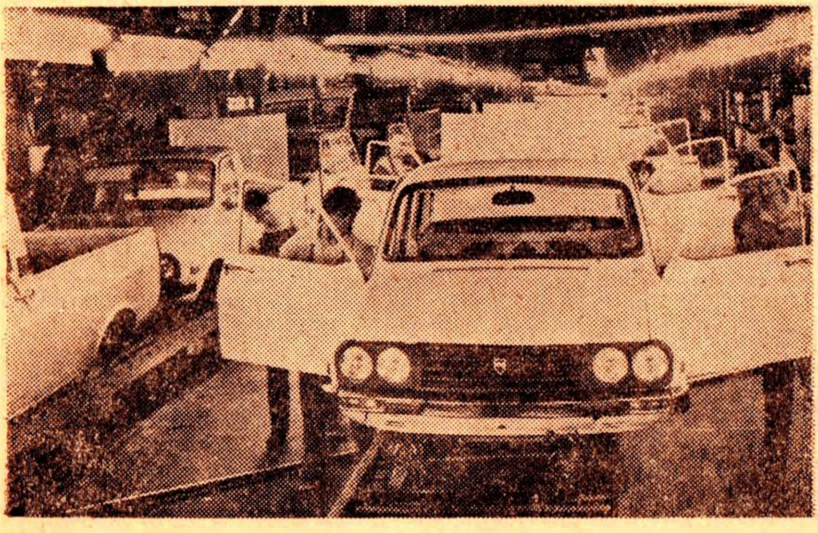

Un nou lot de autoturisme „Dacia" pe banda de montaj de la Colibași — Pitești.

Cu prilejul inaugurării întreprinderii, la 20 august 1968 conducătorul partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu a consemnat în cartea de onoare a noii unități : „La început de drum, urăm tînărului colectiv al Uzinei de Autoturisme Pitești, mari succese și multe satisfacții în activitatea sa. Constructorilor și montorilor le adresăm calde felicitări pentru modul exemplar și termenul scurt în care au realizat acest important obiectiv al planului cincinal". Este o mare mîndrie faptul că primul automobil românesc, denumit simbolic „Dacia", s-a fabricat la Pitești, fiind rezultatul frămîntărilor minții și brațelor cetățenilor săi. În anul 1969, vechea uzină de piese auto și uzina de autoturisme s-au unificat într-o singură unitate — Întreprinderea de Autoturisme Pitești[55].

O dată cu intrarea în funcțiune a acestei importante întreprinderi s-a asigurat dezvoltarea și modernizarea, în continuare, a secțiilor ce produc și astăzi piese de schimb și subansamble pentru autocamioane, tractoare și autoturisme, inclusiv pentru unități din alte zone ale țării. În ultimii ani, procesele de producție de la secțiile de turnătorie feroase și neferoase, prelucrări mecanice, tratamente termice și montaj general au fost supuse unui intens ritm de modernizare și automatizare. Tot în ultimii ani au intrat în funcțiune noi spații de producție la presaj, caroserie, motor, punți transmisie, cutii de viteză, segmenți, tratamente termice și altele. Întreprinderea dispune de moderne piste de încercări, cercetarea științifică se desfășoară printr-un institut propriu, relațiile comerciale externe prin Întreprinderea „Auto-Dacia", iar asistența tehnică printr-o rețea de unități specializate, aflate în țară sau peste hotare.

Începînd din anul 1971, un important număr de autoturisme sau autoutilitare „Dacia" au fost exportate în numeroase țări din Europa, Asia, Africa și America de Sud, iar în cadrul raliurilor internaționale, mașinile de curse „Dacia" au lăsat o frumoasă impresie, cucerind însemnate trofee. Colectivul de muncitori, ingineri și tehnicieni din cadrul acestui important obiectiv industrial al României socialiste muncește cu pasiune pentru perfecționarea continuă a proceselor de fabricație, pentru introducerea noului în producție. Așa de exemplu, călirea prin curenți de înaltă frecvență, turnarea mecanizată a pieselor în cochilii metalice sau turnarea sub presiune, cibernetizarea și robotizarea unor puncte de lucru sînt numai unele dintre principalele procedee tehnologice superioare aplicate în diferite secții, contribuind astfel la creșterea substanțială a productivității muncii, la îmbunătățirea calității produselor și valorificarea complexă a materiilor prime și a materialelor.

---

[55] Petre Popa, Florin Anghel, Gheorghe Deaconu, Gheorghe Vasile. **Municipiul Pitești pe noi coordonate.** Pitești. 1969, p. 6 și următoarele; Constantin Ștefănescu, Constantin Moroșan, Ion Soare, **Monografia Uzinei de Autoturisme,** Pitești, 1972.

Dezvoltarea la Pitești a industriei electrotehnice este ilustrată prin existența modernei Întreprinderi de Motoare Electrice, amplasată la intrarea în municipiu, pe șoseaua națională Pitești — București. Proiectată și construită într-un termen scurt această unitate a intrat în producție la sfîrșitul anului 1967, avînd ca profil fabricarea a numeroase tipuri de motoare electrice destinate echipării autoturismelor și a diferitelor instalații industriale, precum și aparatelor de uz casnic și gospodăresc.

De la darea în funcțiune și pînă în prezent, această întreprindere a produs peste 20 de milioane de micromotoare și motoare electrice asincrone. Realizate la un înalt nivel tehnic, motoarele electrice de la Pitești sînt exportate într-un mare număr de țări : U.R.S.S., Iugoslavia, Polonia, R.F. Germania, Italia, Turcia și alte state, ceea ce constituie o nouă expresie a realizării în Pitești a unor produse competitive pe piața mondială.

Pe baza Directivelor Congreselor al XII-lea și al XIII-lea ale partidului, Întreprinderea de Motoare Electrice și-a extins și diversificat activitatea, iar procesele de producție sînt în continuă modernizare.

Industria chimică din Pitești a cunoscut în perioada 1966 — 1986 o dezvoltare deosebit de rapidă, realizîndu-se saltul spectaculos de la modesta Fabrică de Tananți, la existența în acest municipiu a celei mai mari platforme petrochimice a țării, precum și a unui impunător Combinat de Articole Tehnice din Cauciuc.

Edificarea platformei petrochimice din sudul municipiului Pitești se datorește, printre altele existenței în județul Argeș a unor importante zăcăminte de petrol și gaze, precum și posibilităților lesnicioase de aprovizionare cu materii prime din alte zone ale țării. Prin natura instalațiilor sale, în cadrul Combinatului Petrochimic Pitești, se poate prelucra, cu foarte bune rezultate, o mare cantitate de petrol adus din import.

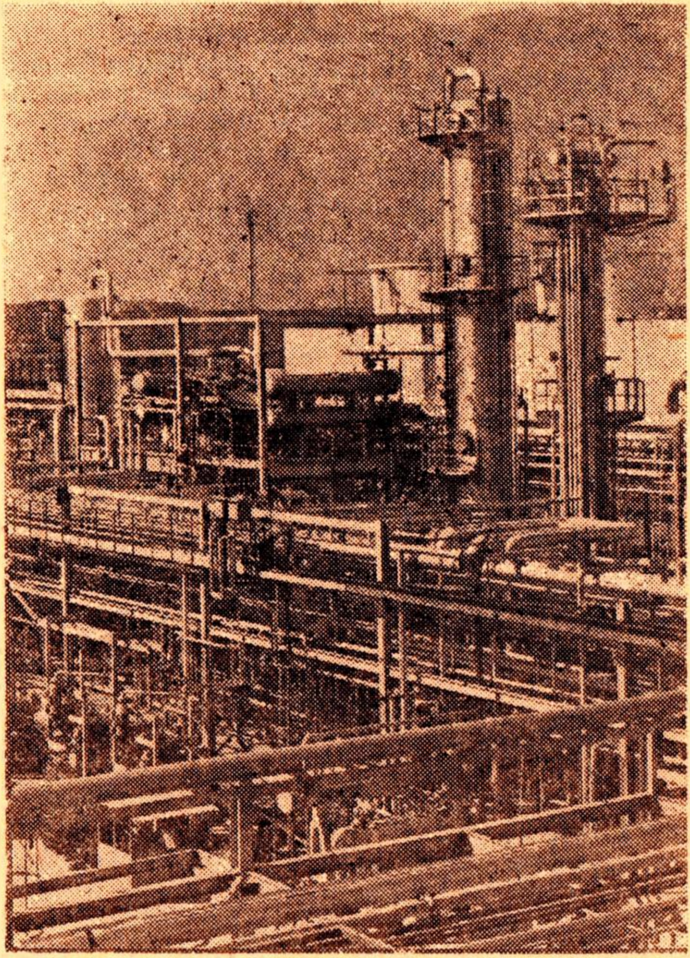

Imagine de pe platforma petrochimică din Pitești.

Începutul acestei platforme industriale datează din anul 1966, cînd s-a dat în folosință Uzina de negru de fum. A urmat apoi construirea concomitent, a primei rafinării de petrol și a primelor instalații pentru piroliză și polietilenă, asigurîndu-se condițiile pentru inaugurarea oficială a Combinatului Petrochimic Pitești la 21 iulie 1969. De-a lungul anilor au intrat în producție alte două rafinării precum și numeroase instalații în petrochimie — printre care amintim : o nouă piroliză, secțiile de polietilenă de joasă presiune, normal-parafine, dimetiltereftalat, un modern centru de cercetări și multe alte capacități de producție.

Prin prelucrarea materiilor prime, rezultă produse deosebit de valoroase, cu o largă utilizare industrială ca : polietilena realizată în peste 50 de mărci, acrilonitril, care se întrebuințează la fabricarea fibrelor sintetice ; cianură de sodiu, deosebit de importantă în industria extractivă a metalelor prețioase, izotriazodon, cu o largă utilizare în agricultură ca ierbicid, negru de fum folosit la industria de cauciuc și altele. O mare parte din producția combinatului este destinată exportului, influențînd favorabil balanța de comerț exterior a țării. Instalațiile tehnologice sînt prevăzute cu aparate de măsură și control cu un avansat grad de automatizare, iar controlul procesului de producție se face, în cadrul fiecărei instalații, de la un tablou central de comandă.

Instalațiile complexe cu care sînt înzestrate rafinăriile au un înalt grad de automatizare, datorat aparatelor electronice tranzistorizate, de producție indigenă. În rafinării funcționează trei mari instalații : distilarea atmosferică (desalinarea electrică a țițeiului), reformarea catalitică (prepararea aromatelor), hidrofinarea petrolului și a motorinei precum și recuperarea sulfului. Prin construirea acestor rafinării, municipiul Pitești a fost înscris în rîndul marilor centre de prelucrare a petrolului din lume. Proiectul care a stat la baza investiției a fost mult apreciat, atît în țară, cît și în străinătate, iar execuția primei rafinării s-a făcut într-un timp de două ori mai scurt decît în cazul Rafinăriei de la Brazi[56].

O altă mare unitate a industriei chimice din Pitești o constituie Combinatul de Articole Tehnice din Cauciuc, situat în partea de nord a municipiului. A intrat în funcțiune în anul 1970. Astăzi realizează un impresionant număr de repere cum sînt : benzi de transport cu inserții textile metalice, plăci, covoare, diferite furtunuri de mari presiuni, o diversitate de garnituri presate, multe dintre acestea înlocuind total importul. În ultimele două cincinale, marca „Rolast“ Pitești a devenit cunoscută și apreciată peste hotare.

---

[56] **Dezvoltarea economiei românești, 1966 — 1970**, Edit. Politică, București, 1971, p. 75.

În cadrul Combinatului de Articole Tehnice din Cauciuc Piteşti se desfăşoară o susţinută activitate pentru reducerea consumurilor de cauciuc natural şi sintetic, de energie electrică şi termică. Există aici importante preocupări pentru stimularea invenţiilor şi inovaţiilor, pentru introducerea noului în procesul de producţie şi creşterea productivităţii muncii. Prin tinereţea şi vigoarea sa, colectivul de muncă din acest combinat s-a integrat cu bune rezultate în evoluţia necontenită a economiei şi vieţii sociale a municipiului Piteşti.

Ramura energetică este reprezentată prin cele trei hidrocentrale de pe rîul Argeş — Bascov, Piteşti şi Goleşti, însumînd o putere instalată de 24 MW, prin Întreprinderea de Reţele Electrice, al cărui dispecerat de distribuire a energiei s-a construit în cincinalul 1981 — 1985, de Institutul de Reactori Energetici Nucleari, inaugurat la 17 septembrie 1976, precum şi de marea termocentrală realizată în anii din urmă pe platforma industrială Piteşti-Sud. Paralel cu folosirea energiei convenţionale, în diferite unităţi din Piteşti există o permanentă preocupare pentru realizarea de surse care să producă energie neconvenţională. Anumite rezultate s-au obţinut în folosirea energiei solare, eoliene şi a biogazului, mai ales în activitatea gospodărească.

Aflat într-un areal bogat în resurse naturale, municipiul Piteşti a oferit condiţii în vederea extinderii capacităţilor de prelucrare superioară a masei lemnoase. Ca urmare în Zona de Nord s-a extins, începînd mai ales din cincinalul 1971 — 1975, una dintre cele mai puternice unităţi din ţară a industriei noastre forestiere, respectiv Combinatul de Prelucrare a Lemnului. Aici se produc plăci fibro-lemnoase, garnituri moderne de mobilă, placaje, binale, cherestele şi multe alte elemente din lemn. Urmărind consecvent creşterea eficienţei economice în prelucrarea şi în valorificarea lemnului, s-au dat în folosinţă fabricile de făină din lemn şi de drojdie furajeră, precum şi o nouă instalaţie de producere a furfurolului din cadrul unităţii de tananţi, integrată în prezent în Combinatul de Prelucrare a Lemnului.

Muncitorii, inginerii şi tehnicienii de la acest modern combinat depun eforturi susţinute pentru reducerea consumului specific şi ridicarea gradului de folosire a masei lemnoase. De asemenea, în atenţia colectivului de muncă stă îmbunătăţirea calităţii producţiei şi ridicarea prestigiului tuturor produselor care şi-au impus superioritatea pe pieţele externe, din zeci de ţări, Deosebit de apreciată este mobila cu intarsii, precum şi mobila sculptată, care se inspiră din tradiţia prelucrării lemnului în zona Argeş — Muscel.

Activităţile din domeniul transporturilor şi telecomunicaţiilor au cunoscut în ultimele decenii, importante dezvoltări. A sporit considerabil capacitatea de transport călători şi marfă pe calea ferată Piteşti — Bucureşti ; Piteşti — Craiova şi Piteşti — Curtea de Argeş, iar în staţia Piteşti — Sud s-au introdus instalaţii moderne de dirijare a circulaţiei feroviare. A fost dată în folosinţă staţia Piteşti — Nord şi s-au produs importante îmbunătăţiri în reţeaua feroviară care asigură serviciile din cadrul platformei petrochimice. În anul 1981 s-a sistematizat intrarea căii ferate dinspre Craiova în Piteşti, fiind edificat un frumos viaduct la marginea de Sud a Cartierului Petrochimiştilor. Funcţia de nod al căilor ferate a sporit prin construirea în perioada 1975 — 1977 a Triajului de la Goleşti, iar în ultimii ani a liniei Vîlcele — Rm. Vîlcea.

În ceea ce priveşte căile de transport rutier, cea mai importantă realizare a acestor ani o reprezintă sistematizarea şi modernizarea Bulevardului care traversează oraşul de la sud la nord, lung de 15 km, tronsonat sub denumirile de „Bulevardul Petrochimiştilor",„ Bulevardul Republicii" şi „Bulevardul Nicolae Bălcescu". Au apărut totodată noi artere de circulaţie în cartiere şi în zonele industriale. În cincinalul 1971 — 1975 s-a dat în folosinţă Autostrada Piteşti — Bucureşti. S-au construit moderne autogări pentru marfă şi călători, s-a mărit de aproape zece ori capacitatea de transport în cadrul I.T.A. Argeş, iar Întreprinderea de Transport Local s-a extins considerabil, pe măsura dezvoltării noului oraş industrial.

În ceea ce priveşte vechile unităţi din această ramură de activitate — Întreprinderea de Poduri Metalice şi Prefabricate din Beton precum şi Depoul C.F.R., acestea au devenit puternice componente ale contemporaneităţii. Produsele realizate la I.P.M.P.B. Piteşti sînt întîlnite tot mai mult la marile poduri feroviare, pe drumurile de fier din ţara întreagă şi din diferite ţări ale lumii, iar în vechiul Depou, impunătoarele locomotive „Diesel" sînt pregătite cu migală pentru transporturile de călători şi mărfuri.

Evoluţia industrială şi urbanistică a municipiului Piteşti a impus o considerabilă extindere a reţelei de poştă, prin introducerea telefoniei automate, integrată sistemului naţional şi internaţional. De asemenea, în Piteşti s-a dat în folosinţă în anul 1972 unul dintre cele mai puternice relee de televiziune din ţară.

În cadrul industriei uşoare, localizată în cea mai mare parte în zona Nord, sînt cuprinse trei importante unităţi : Întreprinderea „Textila“, Întreprinderea de Stofe „Argeşeana“ şi Întreprinderea de Încălţăminte Piteşti.

Întreprinderea „Textila“ a fost dezvoltată şi modernizată continuu în ultimii ani, transformîndu-se astăzi într-o mare unitate industrială. Începînd din anul 1967, principalele secţii ale întreprinderii au fost extinse şi dotate cu utilaje şi maşini de înaltă productivitate. S-a construit o nouă filatură, iar ţesătoria şi-a mărit mult capacitatea de producţie. Volumul producţiei industriale al acestei întreprinderi s-a triplat faţă de anul 1965, produsele executate fiind mult apreciate şi peste hotare. Datorită rezultatelor obţinute în producţia ţesăturilor din bumbac, Întreprinderea „Textila“ din Piteşti a fost distinsă de mai multe ori cu „Ordinul Muncii“.

Una dintre cele mai mari unităţi ale industriei uşoare din ţară este Întreprinderea de Stofe „Argeşeana“. Construită şi utilată prin concepţie românească, unitatea de la Piteşti dovedeşte capacitatea şi talentul proiectanţilor, constructorilor şi montorilor noştri. Unele soluţii folosite la ridicarea acestei fabrici, cum este, de exemplu, grinda — canal de susţinere a plafonului în filatură, au fost premiate la concursul internaţional de la Nürnberg[57].

Intrată în funcţiune în anul 1969, cu trei secţii de bază — filatură, ţesătorie şi finisaj, avînd condiţii excepţionale de muncă, întreprinderea produce însemnate cantităţi de fire şi fibre naturale şi sintetice, obţinîndu-se în final, peste 20 de milioane de metri pătraţi de stofe fine şi foarte fine pe an. O parte din producţie este destinată exportului fiind mult apreciată pe pieţele externe.

Întreprinderea de Încălţăminte, care a fost modernizată şi extinsă îşi aduce o însemnată contribuţie la realizarea volumului ridicat al producţiei industriale a municipiului, cu produse de calitate, care se bucură de aprecieri pe piaţa internă şi externă. În anul 1973 s-a dat în folosinţă o nouă capacitate de producţie, cu posibilitatea de a realiza peste un milion de perechi de încălţăminte pe an.

---

[57] **Investiţiile în economia României, 1966 — 1970, Edit, Ştiinţifică, Bucureşti, 1971, p. 159.**

Industria alimentară a municipiului Piteşti s-a dezvoltat în ultimele decenii prin construirea de noi unităţi iar cele mai vechi au fost modernizate şi reutilate, creîndu-se mari posibilităţi pentru diversificarea produselor, în vederea unei mai bune satisfaceri a nevoilor de consum. Investiţiile realizate în acest domeniu au fost destinate dezvoltării capacităţii pentru fabricarea produselor care prezintă o importanţă deosebită în alimentaţia populaţiei (pîine, carne, lapte, bere).

Cea mai mare unitate din Piteşti a industriei alimentare — Întreprinderea de Bere, intrată în funcţiune în anul 1969 şi situată în zona industrială Nord a municipiului, poate produce mai multe sortimente cum sînt : „Blondă“, „Trivale“, „Primăvara“, „Porter“, „Zimbru“, „Brună specială" şi altele. La proiectarea acestei unităţi s-a adoptat un nou sistem constructiv pentru secţia germinare, care a permis reducerea cu circa 25% a suprafeţei secţiei respective şi obţinerea unor importante economii de oţel[58]. Echipată cu utilaje şi maşini moderne, unitatea s-a încadrat într-un termen foarte scurt în parametrii tehnico-economici proiectaţi. De la intrarea în funcţiune şi pînă în anul 1986 s-au produs aici milioane de hectolitri de bere mult apreciată de consumatori.

Fabrica de produse lactate, Fabrica de preparate din carne, Fabrica de pîine, Combinatul de vinificaţie din Ştefăneşti şi Centrul de îmbuteliere a vinului — construite în cursul cincinalului 1966 — 1970, alături de vechile întreprinderi ale industriei alimentare, contribuie la realizarea unui echilibru judicios între dezvoltarea tuturor ramurilor economice ale municipiului Piteşti. Tot în zona de Nord a municipiului s-a extins Tipografia „Argeş“, s-a construit Centrala Electro-Termică şi au apărut secţiile de producţie ale Trusturilor de construcţii civile şi industriale, care au edificat noile cartiere şi marile platforme industriale.

Industrializarea şi modernizarea accentuată a economiei municipiului Piteşti în perioada 1966—1986 au dus la sporirea cantitativă impresionantă a producţiei industriale, într-un ritm mediu anual de circa 35 %. Cele mai importante sporuri s-au obţinut în ramurile de bază ale industriei : chimie. construcţii de maşini, combustibil, unde ritmurile de creştere au fost deosebit de ridicate. În anul 1986 volumul producţiei industriale obţinute în unităţile din municipiul Piteşti şi din comunele suburbane a fost de 75 de ori mai mare decît în anul 1955.

---

[58] Ibidem, p. 159.

Procesul de modernizare intensivă a economiei municipiului Piteşti îşi găseşte o vie expresie în schimbările structurale petrecute în însuşi sectorul industrial, crescînd continuu ponderea ramurilor cu un înalt grad de prelucrare a materiei prime. Industria construcţiilor de maşini, chimia, energetica — ramuri definitorii pentru profilul unei economii contemporane — au devenit prioritare în industria municipiului. Faţă de anul 1965, cînd aproape jumătate din activitatea industrială era deţinută de ramurile : exploatarea şi prelucrarea lemnului, textilă şi alimentară, în anul 1986 ponderea acestora a scăzut la mai puţin de 1/3 din total, în timp ce mai mult de jumătate din producţia industrială s-a obţinut în ramurile : construcţii de maşini, prelucrarea metalelor, electrotehnica şi chimia.

Noile capacităţi de producţie intrate în funcţiune în această perioadă precum şi extinderea şi modernizarea celor existente au condus nu numai la creşterea volumului producţiei industriale dar şi la o mare varietate de produse, cu o însemnată pondere în economia naţională. În Piteşti se realizează în prezent cea mai mare parte din producţia de autoturisme de oraş a ţării şi se produce o mare cantitate de piese şi subansamble auto, motoare electrice, produse de rafinărie şi petrochimie, materiale de construcţii, cherestea, mobilă, fire şi ţesături din lînă şi bumbac, încălţăminte din piele, produse alimentare şi multe altele.

De-a lungul cincinalelor, nomenclatorul de produse fabricate la Piteşti s-a îmbogăţit cu autoturisme de oraş, cutii de viteză Estafette, noi tipuri de motoare electrice, benzină, motorină, polietilenă, negru de fum, butadienă, acrilonitril, toluen, xilen, izotriazodon, clorură de cianuril, articole tehnice din cauciuc, ţesături din lînă, furfurol, bere şi multe alte produse, valorificîndu-se la un nivel superior materiile prime şi materialele. La introducerea în fabricaţie a noilor sortimente, s-a avut în vedere atît posibilitatea de cooperare pe plan local cît şi cooperarea cu economia naţională, dar şi posibilităţile de desfacere la export.

O dată cu sporirea numărului sortimentelor şi a volumului producţiei s-au îmbunătăţit parametrii tehnico-economici şi calitatea produselor, a crescut competitivitatea lor pe piaţa externă. Produsele întreprinderilor piteştene sînt prezente în zeci de ţări de pe toate continentele, bucurîndu-se de aprecieri favorabile.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al P.C.R., președintele Republicii, într-o nouă vizită de lucru la Pitești .

Volumul produselor exportate a crescut an de an, iar structura acestora s-a îmbunătățit, sporind ponderea celor cu un înalt nivel de prelucrare : autoturisme de oraș, piese de schimb auto, motoare electrice de diferite tipuri, polietilenă, acrilonitril, articole tehnice din cauciuc, negru de fum, mobilă, plăci fibrolemnoase, placaj și multe altele.

Procesul de dezvoltare și modernizare a economiei a cuprins nu numai industria ci și celelalte ramuri : construcțiile, agricultura, comerțul, întreaga activitate economică din municipiu și comunele suburbane.

Însemnatele fonduri de investiții alocate de stat, în această perioadă, pentru construirea de noi capacități de producție, ritmul înalt de industrializare, dezvoltarea fără precedent în această zonă a activității de construcții industriale cît și social-culturale, de gospodărie comunală sau de locuințe au impus unele măsuri de reorganizare a unităților și șantierelor de construcții. Astfel, în cadrul Trustului Județean de Construcții s-a diversificat mult activitatea, iar ca urmare s-a micșorat, an de an durata de edificare a unor importante zone de locuințe, unități comerciale și instituții. Apoi, în anul 1965 s-a înființat Trustul de Construcții Industriale, unitate de importanță republicană, ca antreprenor general pentru ridicarea noilor capacități de producție industrială. La Pitești se află, de asemenea, Trustul de Construcții Hidrotehnice, unitate economică ce a realizat sistemul hidro-energetic al Argeșului.

Sediul politico-administrativ al județului Argeș.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu la Pitești, cu prilejul „Zilei Recoltei".

Unitățile de construcții sînt dotate cu utilaje moderne, de mare productivitate, iar constructorii, în cea mai mare parte recrutați din această zonă, s-au calificat în diverse meserii, asigurînd o înaltă calitate lucrărilor executate. Amplasarea în această parte a țării a numeroase obiective industriale de importanță națională a condus la creșterea continuă a volumului de construcții-montaj, încît în perioada 1966—1975 acestea au reprezentat mai mult de jumătate din totalul investițiilor, fiind de peste 6,5 ori mai mare decît în anii anteriori. Un asemenea nivel reflectă amploarea deosebită a activității extensive de ridicare a marilor obiective industriale în deceniul 1966—1975. În anii următori, această activitate s-a redus, în favoarea dezvoltării intensive a producției industriale.

În domeniul agriculturii au fost făcute progrese însemnate. Unitățile agricole din raza municipiului au folosit, pe o scară tot mai largă, realizările științei agrotehnice. S-au asigurat, de la an la an, cantități sporite de îngrășăminte chimice, extinzîndu-se totodată lucrările de irigații și cele de îmbunătățiri funciare. În același timp, s-a ridicat gradul de mecanizare a muncilor agricole, îndeosebi a celor care solicitau un volum mare de forță de muncă, iar dotarea tehnică s-a îmbogățit permanent.

Valorificînd poziția deosebit de favorabilă a dealurilor din vecinătatea municipiului Pitești, îndeosebi a celor de la Ștefănești și Mărăcineni, s-au extins suprafețele cu plantații de vii și pomi fructiferi dezvoltîndu-se amplu activitatea de cercetare științifică. La Stațiunea de Cercetări Viticole din comuna suburbană Ștefănești, la Institutul Național de Cercetări și Producție Pomicolă, înființat în comuna suburbană Mărăcineni, în anul 1967, precum și la Stațiunea Agrozootehnică din localitatea Albota, organizată în anul 1970, s-au obținut remarcabile rezultate în dialogul știință-producție, iar ca urmare aceste unități au fost, de mai multe ori, pe primele locuri din țară.

Pentru dezvoltarea zootehniei și creșterea producției de carne, s-au constituit în comuna suburbană Bradu, asociațiile intercooperatiste de creștere și îngrășare a porcilor și de creștere a bovinelor, precum și de îngrășare a mieilor în comuna suburbană Bascov.

În cincinalul 1981—1985 s-au amenajat la Bascov întinse suprafețe pentru cultivarea legumelor în sere industriale, iar la Mărăcineni s-a conturat, în aceeași perioadă, un important centru de cercetare pentru mecanizarea agriculturii. Concomitent cu activitatea din unitățile cooperatiste și de stat, gospodăriile populației din comunele suburbane — Bascov, Bradu, Colibași, Mărăcineni și Ștefănești contribuie la buna aprovizionare a orașului.

Municipiul Pitești a fost locul unde s-au desfășurat, la 23 octombrie 1977 și la 31 octombrie 1978, „Zilele Recoltei", în cadrul cărora tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu s-au întîlnit cu zeci de mii de oameni ai muncii din industrie și agricultură. La marea adunare populară din Pitești de la 31 octombrie 1978, s-a expus, pentru prima oară, ideea noii revoluții agrare.

Dezvoltarea activității economice a determinat creșterea continuă a numărului de locuitori, extinderea și diversificarea rețelei comerciale cu amănuntul, de stat și cooperatiste, cît și a celei prestatoare de servicii. A sporit considerabil, în ultimele decenii, numărul magazinelor de toate categoriile, atît al celor ce desfac mărfuri alimentare cît și nealimentare, precum și numărul unităților de alimentație publică. Acestea au fost amplasate nu numai în zona centrală, dar și în cartierele municipiului, zone cu o mare densitate a populației sau cu un mare aflux de cetățeni. Creșterea numărului de unități comerciale cu amănuntul, grija manifestată pentru o cît mai bună și mai variată aprovizionare cu mărfuri a populației au determinat ca volumul mărfurilor alimentare și nealimentare vîndute prin rețeaua cu amănuntul a comerțului socialist să fie, în anul 1986, de peste patru ori mai mare față de cele desfăcute în anul 1965.

Municipiul Pitești dispune în prezent de un sistem bine echilibrat de mari complexe comerciale, cele mai semnificative fiind „Trivale", dat în folosință în anul 1972, „Fortuna", deschis în anul 1974, „Premial" și „Big", existente în aproape toate cartierele. Zonele comerciale „Victoriei", „1 Mai", „Găvana", „Exercițiu", „Prundu", „Craiovei" sau „Războieni" sînt recunoscute pentru spațiile lor ample, bine aprovizionate și frumos gospodărite. În Pitești există numeroase magazine universale dar și magazine specializate în vînzarea unor produse ca : autoturisme, materiale sportive, porțelan, cristal, artizanat, obiecte de uz casnic, unelte agricole.

În centrul municipiului se află Hotelul „Muntenia" și Hotelul „Argeș", în pădurea Trivale, restaurantul și campingul „Cornul Vînătorului", iar în localitățile suburbane s-a amenajat o rețea corespunzătoare de spații comerciale, mai importante fiind Hanul de la Valea Ursului — Bascov și modernele magazine din Mioveni — Colibași. În Pitești s-au deschis noi restaurante, cu deosebire în cartierele orașului, iar tradiționalul restaurant „Argeș" a fost renovat și modernizat în anii 1985—

Vedere de ansamblu din centrul municipiului Piteşti.

1986. În marile hoteluri şi restaurante din Piteşti au fost primite numeroase delegaţii străine şi s-au desfăşurat o serie de reuniuni internaţionale.

Se remarcă faptul că acţiunea de modernizare a magazinelor a fost precedată de construirea unor noi spaţii de depozitare, amplasate în imediata vecinătate a principalelor artere de circulaţie feroviară şi rutieră, dotate cu instalaţii de mare productivitate. În anii 1980—1985 s-au reamenajat şi s-au construit pieţele comerciale din toate cartierele municipiului.

Concomitent cu dezvoltarea în ritmuri înalte a economiei, s-a impus, ca o cerinţă obiectivă, dezvoltarea edilitar-gospodărească la nivelul cerinţelor unui mare centru industrial. Municipiul Piteşti şi-a schimbat radical înfăţişarea, devenind în ultimii 20 de ani, un oraş modern, cu un centru complet reconstruit, cu străzi largi şi bulevarde impunătoare, avînd toate cartierele edificate după criterii bine definite. Numai în perioada 1966—1986 s-au construit în oraşul propriu-zis, din fondurile statului şi ale populaţiei, peste 45 000 de apartamente, iar în comunele suburbane — mai ales la Ştefăneşti şi Colibaşi au fost date în folosinţă zeci de blocuri.

Municipiul Piteşti dispune de mari cartiere. Astfel, cartierul „Calea Bucureşti“ terminat în anul 1966 are 2 270 de apartamente, cartierul „Craiovei“, construit între anii 1965—1969, cuprinde 3 840 de apartamente, cartierul „Trivale“, edificat între anii 1970—1986, are 8 000 de apartamente, cartierul „Războieni“, ridicat între anii 1970—1976, dispune de 5 000 de apartamente, cartierul „Negru Vodă“, construit între anii 1966—1974, are 3 880 de apartamente, cartierul „Banatului“ conturat între anii 1976—1986 însumează peste 4 500 de apartamente, cartierul „Găvana“, a cărui construcţie s-a desfăşurat între anii 1975—1986, are 5 800 de apartamente, iar cel mai tînăr, cartierul „Petrochimiştilor“ început în anul 1978 (construcţia de locuinţe continuă şi astăzi) are peste 4 000 de apartamente. La acestea se adaugă impunătoarele şi modernele construcţii din zona centrală şi din alte părţi ale oraşului. Tradiţionalelor artere de circulaţie — Bulevardul Nord-Sud, străzile Exerciţiu, 1 Mai, Eroilor, Stadionului sau Fraţii Goleşti li s-au adăugat noi străzi şi bulevarde pe măsura dezvoltării urbanistice fără precedent a municipiului Piteşti.

În anul 1986 s-au început noile construcţii care vor uni centrul municipiului cu cartierul Craiovei, iar în zona Depoului și a stației CFR Pitești-Sud s-a trecut la realizarea unor ample lucrări de sistematizare.

Corespunzător cerințelor sporite, în continuă creștere, s-a dezvoltat și activitatea de gospodărie comunală. Astfel, în anul 1986, lungimea totală a străzilor orășenești era de peste 150 de km, fiind aproape în totalitate modernizată; lungimea totală simplă a rețelei de distribuire a apei potabile a crescut de trei ori față de anul 1965, iar cantitatea totală de apă potabilă distribuită s-a mărit de cinci ori în comparație cu anul 1965. Lungimea traseelor de autobuze s-a extins continuu, ajungînd la aproape 300 de km, asigurîndu-se astfel legătura tuturor cartierelor cu marile platforme industriale. S-au extins, de asemenea, rețeaua de canalizare și capacitatea de salubrizare prin dotări noi și moderne, a sporit suprafața spațiilor de agrement.

Modernele construcții de pe strada „1 Mai“ din Pitești.

Pentru derularea unei asemenea vieți complexe, în Pitești, există mai multe filiale ale băncilor din România, un important Centru Teritorial de Calcul, numeroase alte instituții publice, cum sînt: CEC, ADAS, Loto-Pronosport, Direcția pentru Problemele Muncii și Ocrotirilor Sociale etc.

Viaţa politică a municipiului Piteşti, în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, desfăşurat între 19—24 iulie 1965, s-a amplificat continuu, în consens cu marile obiective ce au revenit acestei localităţi în vederea dezvoltării sale susţinute. Reprezentanţii comuniştilor din Piteşti au devenit coautori ai importantelor documente programatice adoptate la Conferinţele Naţionale ale partidului din 1967, 1972, 1977 şi 1982, dar mai ales la Congresele al IX-lea (1965), al X-lea (1969), al XI-lea (1974), al XII-lea (1979) şi al XIII-lea (1985) ale Partidului Comunist Român, unde s-au jalonat noi direcţii de evoluţie multilaterală a întregii ţări, inclusiv a municipiului Piteşti, pe care oamenii săi le-au îndeplinit exemplar.

Actuala clădire a Primăriei municipiului Piteşti.

În prezent, există organizaţii de partid, ale sindicatelor, ale Uniunii Tineretului Comunist şi ale democraţiei socialiste, în toate unităţile din Piteşti, în cadrul cărora oamenii muncii desfăşoară o susţinută activitate. Organizaţia municipală de partid, ale cărei conferinţe s-au desfăşurat cu toată regularitatea, cuprinde în prezent peste 50 000 de comunişti din cele mai diverse domenii. Este asigurat rolul de conducător politic al organizaţiilor de partid la toate locurile de muncă, ceea ce contribuie la îndeplinirea cu succes a tuturor obiectivelor social-economice.

După constituirea municipiului Piteşti (1968), funcţia de prim-secretar s-a cumulat cu cea de primar şi a fost deţinută de : Gheorghe Marinescu, Alexandru Popescu, Ilie Dima, Valeriu Nicolescu, Manole Bivol, iar, în prezent, de Nicolae Zevedei. În acelaşi timp, s-a instituit funcţia de prim-vicepreşedinte, ocupată, de-a lungul anilor de : Ovedenie Vidu, Teodor Nichifor, Valeriu Nicolescu, Florian Popescu, Ioan Rizu şi, astăzi, de Gheorghe Borţea.

Comitetul Executiv al Consiliului Popular Municipal desfăşoară o vastă activitate, conlucrînd fructuos cu oamenii muncii din toate domeniile creaţiei materiale şi spirituale.

— o o O o o —

ÎNFLORIREA VIEȚII SPIRITUALE A MUNICIPIULUI PITEȘTI ÎN ANII SOCIALISMULUI

Municipiul Pitești a cunoscut în anii socialismului o permanentă evoluție a vieții sale spirituale. Învățămîntul, știința, cultura, activitatea sanitară, sportul s-au dezvoltat în deplin consens cu sporirea considerabilă a potențialului economico-social al localității, influențînd în mod favorabil transformarea Piteștilor într-un important centru al României contemporane.

Unul dintre domeniile care a înregistrat transformări fundamentale este învățămîntul. Între anii 1944—1948, rețeaua instituțiilor școlare a rămas, în cea mai mare parte, în structura proprie perioadei interbelice. De remarcat faptul că majoritatea cadrelor didactice din Pitești și din zonele învecinate au susținut noua orientare a politicii românești, integrîndu-se cu entuziasm în rîndurile maselor muncitoare, acționînd pentru înfăptuirea reformelor democratice, pentru refacerea economică și reconstrucția orașului distrus parțial de război.

Deosebită a fost activitatea unor intelectuali, mai ales a profesorilor și a învățătorilor, în primii ani ai procesului revoluționar declanșat la 23 August 1944, pentru alfabetizarea neștiutorilor de carte, pentru răspîndirea științei și culturii. În cartierele orașului, în unitățile economice și militare, în instituții și în satele apropiate au fost organizate 285 de cursuri de alfabetizare, zeci de cercuri de citit, numeroase activități culturale. Un important număr de intelectuali progresiști, de cadre didactice și elevi din clasele superioare au sprijinit activitatea Căminului cultural județean precum și a căminelor culturale din localitățile Argeșului.

Așa cum se preciza în raportul prezentat la Congresul căminelor culturale de la Craiova, desfășurat la 1 octombrie 1943, în județul Argeș, erau organizate, depășindu-se greutățile războiului, 112 cămine culturale urbane și rurale, dintre care 82 ființau încă din anul 1939. Ziarul local „Argeșul“, care apărea în 5 500 de exemplare, avea pagini dedicate special școlii și activității culturale.

La 1 septembrie 1944 ,conducerea Căminului cultural județean a lansat din Pitești o Circulară către toate căminele culturale, către sfaturile lor, formate preponderent din cadre didactice, în care se arăta: „Data de 23 August 1944 va rămîne pentru totdeauna în istoria noastră națională, ca o radicală întorșătură pe care a trebuit s-o luăm sub imperiul intereselor vitale ale neamului şi Țării... Ca urmare, să se continue munca de ridicare a poporului, a oamenilor de la sate și orașe, în folosul patriei". În anul şcolar 1948—1949, prin aplicarea Legii reformei învățămîntului au funcționat în Pitești 31 de unități de învățămînt liceal, gimnazial, primar și preșcolar, în care erau cuprinși 7 834 de elevi și 375 de cadre didactice. Cele mai multe instituții şcolare dispuneau de localuri mici, lipsite de condițiile materiale necesare desfășurării activității didactice.

Cu fiecare an, s-au adăugat noi înfăptuiri în învățămîntul piteștean. Astfel, laicizarea cursurilor școlare, înființarea în anul 1950 a secțiilor serale și fără frecvență precum și a primelor școli tehnice, extinderea și reorganizarea activității școlilor profesionale în funcție de necesitățile principalelor unități economice, trecerea la învățămîntul de șapte clase, generalizat în anul școlar 1961—1962, introducerea învățămîntului de opt ani pe baza hotărîrilor Congresului al VIII-lea al partidului, dezvoltarea rețelei liceale și multe alte înfăptuiri din acest domeniu constituie importante modalități de evoluție

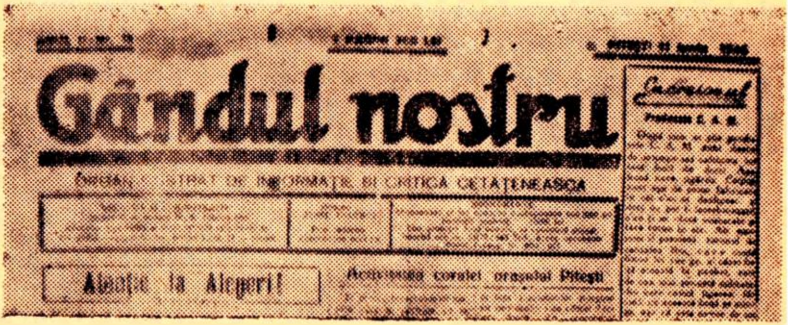

Gândul nostru

La 11 iunie 1946 s-a tipărit în Pitești un nou număr din publicația locală „Gândul nostru".

continuă a procesului instructiv-educativ în scopul formării cadrelor necesare noilor cerinţe ale societăţii româneşti.

Pentru susţinerea ideii consolidării permanente a reţelei unităţilor de învăţămînt din Piteşti, consemnăm deschiderea la 15 septembrie 1950 a Şcolii Tehnice de Construcţii, astăzi Liceul Industrial nr. 6, organizarea la 1 septembrie 1952 a Şcolii Profesionale Ştefăneşti, astăzi Liceul Industrial Colibaşi — Piteşti, construit în anii 1965—1968, deschiderea în 1954 a Casei Pionierilor, ridicarea în 1958 a noului local al Şcolii nr. 2 din zona Exerciţiu, extins în anul 1962, construirea Şcolii nr. 8 în anul 1961, a Şcolii nr. 9 în anul 1962 precum şi inaugurarea Şcolii nr. 10 la 15 septembrie 1964.

În 1962, oraşul Piteşti a devenit centru universitar, prin înfiinţarea Institutului Pedagogic, care timp de aproape două decenii a pregătit cadre didactice în specialităţile : matematică—fizică, filologie, biologie, limbi moderne, educaţie fizică. S-au remarcat, pentru prodigioasa lor activitate, cadrele universitare : acad. Şerban Cioculescu, Augustin Z. N. Pop, Ion Todor, Gh. Vrabie, Iosif Gabrea, Al. Bera, Iosif Antohi, Marin Mocanu, Gabriel Ţepelea, Ilie Stănculescu, Emil Morţun, Gh. Aman, Ion Marinescu, Const. Dumitrescu şi alţii.

La Piteşti au urmat cursurile pregătitoare de limbă română sute de studenţi străini.

Anul şcolar 1965—1966 demonstrează, prin cifrele sale, importanta dezvoltare a şcolii de toate gradele, în consens cu evoluţia generală a oraşului Piteşti şi a comunelor apropiate, încă din primii ani ai socialismului. Au funcţionat atunci 29 de unităţi preşcolare cu 1 521 de copii, 29 de şcoli generale cu 12 881 de elevi, patru licee cu 6 137 de elevi la cursurile de zi, serale şi fără frecvenţă, patru şcoli profesionale şi tehnice cu 2 612 elevi.

Perioada ultimelor două decenii, care a relevat importanţa municipiului Piteşti în istoria naţională, cuprinde inclusiv creşterea considerabilă a numărului şcolilor de toate gradele, consecinţă firească a dezvoltării vertiginoase, economice şi sociale. Ca urmare, în anul 1966 s-a deschis Şcoala nr. 11, începînd totodată construcţia Liceului Industrial nr. 2 Petrol. În anul 1967 s-au deschis cursurile Liceului Industrial nr. 1 Construcţii de Maşini Ştefăneşti, care în perioada următoare se va transfera în Piteşti. În anul 1968, s-a organizat Liceul Industrial nr. 7 Construcţii Industriale, iar la 15 septembrie 1969 s-a dat în folosinţă localul Liceului de Chimie, unde este în prezent de Liceul Industrial nr.8 Construcţii Chimice. În septembrie 1970 s-a deschis Şcoala nr. 12, în anii 1971—1972, s-a construit noul local al Liceului Industrial nr. 3 CFR, pentru ca apoi, în anul 1973 să se deschidă Liceul Industrial nr. 5 Electrotehnic şi Şcoala nr. 14. La 15 septembrie 1974 şi-a inaugurat activitatea Şcoala nr. 13, în anul 1976 s-a început edificarea noului local al Liceului Industrial nr. 4 Chimie din Bulevardul Petrochimiştilor, în anul 1977 s-au dat în folosinţă Şcolile nr. 15 şi 16, la 15 septembrie 1979 s-au deschis cursurile Şcolii nr. 17 Războieni, în anul 1980 s-a dat în folosinţă Liceul Sanitar, iar în 1982 şi-a început activitatea Liceul Agroindustrial Mărăcineni.

Liceul Industrial de Chimie din cartierul „Petrochimiştilor".

De remarcat faptul că în ultimii ani s-a îmbogăţit simţitor baza materială a unor unităţi şcolare de tradiţie din Piteşti, cum sînt : Liceul „Nicolae Bălcescu", Liceul „Zinca Golescu", şcolile 1, 2, 3, 4, 5, 6 şi 7, Liceul Economic, Liceul Ministerului Industriei Uşoare, Liceul Industrial Construcţii de Maşini, Liceul de Construcţii Civile, Liceul de Matematică şi Fizică „Al. Odobescu" şi Casa de Copii, cele mai multe beneficiind de noi spaţii de învăţămînt.

La 15 septembrie 1969 s-au deschis cursurile facultății tehnice, conduse inițial de dr. ing. Gheorghe Poțincu, iar ulterior de dr. ing. Victor Rădulescu și conf. dr. Gh. Ungureanu. În anul 1974 s-a unificat cu Institutul Pedagogic, formînd Institutul de Învățămînt Superior din Pitești. În această formă se vor desfășura activitățile pînă în anul universitar 1983—1984. În prezent, la Piteşti, există numai Facultatea de Subingineri, cursuri zi și serale, ingineri și subingineri în specialitățile: tehnologia construcțiilor de mașini, automobile etc.

În anul școlar 1985—1986, în municipiul Pitești (inclusiv în comunele suburbane), funcționează 40 de unități preșcolare cu peste 3 000 de copii, 42 de școli de opt — zece ani, cu aproape 25 000 de elevi, 17 licee de diferite profiluri, în care învață 15 000 de elevi la cursurile de zi sau serale. S-a realizat, cu bune rezultate, integrarea învățămîntului cu cercetarea și producția. Peste 2 200 de cadre didactice desfășoară o susținută muncă de instruire și educare a copiilor, elevilor și studenților din Pitești. Numeroși tineri pregătiți la Pitești au intrat în rîndurile oamenilor de seamă ai României socialiste, contribuind la înfăptuirea programelor amplei noastre dezvoltări contemporane. La Casa Personalului Didactic, în filialele societăților științifice ale cadrelor didactice se organizează importante manifestări metodice.

Anii socialismului au creat condiții superioare pentru dezvoltarea în Pitești a **activității tehnico-științifice.** În întreprinderile industriale s-a desfășurat o permanentă și stimulatorie mișcare de invenții și inovații, care a condus, în prima etapă, la refacerea secțiilor și utilajelor distruse de război, iar în ultimele cincinale la sporirea considerabilă a producției, la introducerea progresului tehnic. De la chemarea „Totul pentru front — totul pentru victorie!“, care a cuprins acțiunea de sprijinire a luptei împotriva fascismului și refacerea potențialului tehnic al întreprinderilor, pînă la deviza „Drum deschis tehnologiei moderne“ lansată în anul 1963 la Uzina „Vasile Tudose“ Colibași, iar de la aceasta la inițiativa „Fiecare cadru de specialitate să rezolve anual o problemă tehnică în afara programului de lucru“, generalizată în toate întreprinderile municipiului, este un drum de importante înfăptuiri în domeniul tehnico-științific.

În Pitești, numărul inovatorilor și cel al inventatorilor este acum de peste 2 000 de muncitori, ingineri, maiștri și tehnicieni. În anul 1979 s-a deschis expoziția permanentă „Tehnica Nouă“, iar anual, începînd din 1982, se desfășoară manifestarea ştiinţifică „Aplicarea şi generalizarea invenţiilor şi inovaţiilor". În cadrul Întreprinderii de Autoturisme, Combinatului Petrochimic, Întreprinderii de Motoare Electrice, Institutului de Reactori Nucleari Energetici, Trustului Petrolului, unităţilor din industria uşoară şi alimentară, al muzeelor Piteşti şi Goleşti, se organizează anual sesiuni ştiinţifice şi simpozioane, valorificîndu-se rezultatele cercetării în producţie, în viaţa social-culturală.

Principalele unităţi de cercetare din Piteşti sînt integrate marilor platforme industriale. Ca urmare, în zona Combinatului Petrochimic îşi desfăşoară activitatea Filiala ICECHIM Bucureşti, în perimetrul Întreprinderii de Autoturisme se află C.C.S.I.T.A. Piteşti, Trustul Petrolului dispune de o filială a Institutului de cercetare de la Cîmpina, pe platforma industriei lemnului se găseşte o unitate de cercetare pe acest profil, iar în pădurea Trivale se află o instituţie de cercetare din domeniul silvic. Deosebit de intensă este activitatea de cercetare în cadrul IRNE, precum şi în alte unităţi preocupate de găsirea a noi surse energetice neconvenţionale.

Activitatea de cercetare ştiinţifică agricolă se desfăşoară prin : Institutul Naţional pentru Cercetare şi Producţie în Pomicultură Mărăcineni (1967), Staţiunea de Cercetări Pomicole „Argeşelul", Staţiunea de Cercetări Viticole Ştefăneşti (1959), Staţiunea de Cercetări Agricole Albota, precum şi în alte unităţi mai mici de cercetare pentru pajişti, zootehnie, seminţe, legumicultură, sericicultură şi pedologie. Aceste institute, centre, staţiuni, filiale sau laboratoare de cercetare s-au înfiinţat ca urmare directă a dezvoltării multilaterale a municipiului Piteşti, dovedindu-şi din plin utilitatea în sporirea continuă a eficienţei economice.

Activitatea spirituală a oraşului a fost influenţată inclusiv prin domeniile **tipografiei şi presei.** Astfel, la 6 decembrie 1948, unificîndu-se cele cinci ateliere tipografice, s-a constituit Întreprinderea Tipografică „Argeş", care la 1 iulie 1963 a primit un nou spaţiu de producţie, în zona de nord a municipiului. Aici se tipăreşte săptămînal, gazeta „Secera şi Ciocanul", al cărui prim număr a apărut la 16 martie 1951. Printre redactorii şefi care au condus această publicaţie, amintim pe Gheorghe Stănculescu şi Nicolae Oanţă. De asemenea, aici se tipăreşte, începînd din iunie 1966, revista de cultură „Argeş", cu editare lunară, condusă, în aceste decenii, de redactorii şefi : Mihail Diaconescu, Gheorghe Tomozei și Sergiu I. Nicolaescu. În perioada 1944—1951 s-au tipărit la Pitești diferite publicații, printre care mai importante au fost : „Presa“, „Gândul nostru“ şi „Argeşul“.

În ultimii ani, la Tipografia din Pitești (director, Constantin Siman), au fost realizate mai multe lucrări de valoare deosebită, cum sînt : Albumul omagial „Președintele României Socialiste, Nicolae Ceaușescu, și Argeșul“ (1983), „Argeș. Cartea Eroilor“ (1984) și altele.

Literatura română a beneficiat de valoroase creații realizate de scriitori din această parte a țării. La 1 septembrie 1944 a încetat din viață, la Valea Mare — Pitești, marele romancier Liviu Rebreanu (n. 1885), unde renumitul scriitor român a creat o bună parte din nemuritoarea sa operă. Au continuat să desfăşoare o prodigioasă activitate dramaturgul Alexandru Kirițescu (1888—1961), scriitorul și ziaristul Tudor Teodorescu — Braniște (1899—1969), Vladimir Streinu (1902—1970), Sanda Movilă (1901—1970), Mihail Ilovici (1910—1983), lingvistul şi folcloristul Anton Balotă (1901—1971), scriitorul C. Papastate (n. 1907), filologii Mihail M. Nanu (1904—1960) și Pandele P. Olteanu (n. 1908), scriitorul Vlad Mușatescu (n. 1922), folcloriștii Virgil Ene (n. 1929), Dumitru Udrescu (1892—1982), Dumitru Nanu (n. 1906) ș.a.

În noiembrie 1947 s-a constituit la Pitești cenaclul literar „Orizonturi Noi“, denumit apoi „Alexandru Sahia“, iar din 1956 „Liviu Rebreanu“, care ființează și astăzi la Palatul Culturii. De-a lungul anilor, aici au prezentat din creațiile lor : Ion Bănuță, Dan Zamfirescu, Cezar Baltag, Dumitru M. Ion, Ileana Mălăncioiu, Constantin Miu — Lerca, Mihail Diaconescu, Ludmila Ghițescu, Dan Rotaru, Otilia Nicolescu, Marin Ioniță, Miron Cordun, Ion Voiculescu, Ion Lică — Vulpești, Corneliu Marcu, Toma Biolan, Stelian Zamora, Tudor Diaconu, Ion Popa — Argeșeanu, Octav Pîrvulescu, Dan Bițică, Ion M. Dinu, Marin Bădescu, Aurel Anchidin, Elisaveta Novac, Marin Radu—Ene, Ion Cruceană, Florin Anghel, Marian Stoica şi mulți alții.

Festivalul Național „Cîntarea României“ a stimulat și la Pitești extinderea creației literare — proză, poezie, teatru, critică literară, culegerea de folclor. În mai multe întreprinderi, școli și instituții culturale au fost organizate noi cercuri, cenacluri și saloane literare. Pentru diversificarea modalităților de creație literară, în Pitești se organizează, din doi în doi ani, începînd din 1984, concursul „Poetul şi Cetatea“, iar anual zilele culturale „Liviu Rebreanu“.

ARGEŞ
inal
un
ARGEŞ
argeş
ARGEŞ
Partid
al libertăţii
şi demnităţii
româneşti

Revista „Argeş" care se editează la Piteşti de peste două decenii.

Tradițiile teatrale din Pitești au fost reluate în anul 1948 pe un plan calitativ superior, prin deschiderea Teatrului Muncitoresc, devenit la 1 februarie 1949 Teatrul de Stat, în prezent Teatrul „Alexandru Davila". La secţia de proză s-a adăugat, începînd cu 1 octombrie 1949, secţia de păpuși, apoi, la 1 noiembrie 1957, s-a organizat secţia de estradă, ulterior, în anul 1970 orchestra de muzică populară românească „Doina Argeșului" a intrat tot în componenţa teatrului piteștean. În perioada 1977—1979. clădirea Teatrului „Al. Davila" a fost reparată și extinsă în forma actuală.

Pe scena din Piteşti s-au prezentat mai multe premiere absolute din dramaturgia românească și universală, iar prin turneele efectuate în diverse ţări europene, s-a făcut cunoscută arta teatrală românească. În cadrul instituţiei funcţionează studioul de imprimare „Mărţişor", deschis la 1 martie 1980, cenaclul de dramaturgie „Al. Davila", muzeul activităţii teatrale din Argeş (1980), iar periodic se organizează reuniunea naţională a studiourilor de teatru. Cunoscuţii actori Vasile N. Brezeanu, Sebastian Papaiani, Mariana Mihuţ, Ioana Ciomîrtan, Vistrian Roman, Sorin Gheorghiu, Hamdi Cerchez, Colea Răutu, Gheorghe Leahu, Vasile Creţoiu, Telly Barbu, Ştefan Tapalagă, Nicolae Dinică, George Musceleanu, Alexandru Critico, regizorii : Constantin Dinischiotu, Nae Cosmescu, Radu Boroianu, Alex. Tocilescu, Tudor Mărăscu sînt născuţi-la Piteşti sau au slujit cu devotament scena din capitala Argeşului. Aceştia au fost urmaţi în anii din urmă de Ileana Focşa, Constantin Zărnescu, Dem Niculescu, Ion Focşa, Ion Roxin, Ileana Zărnescu, Sorin Zavulovici, Petre Dumitrescu, Petre Dinuliu, Ion Lupu, Angela Radoslavescu, Lidia Dobrin, Dragoş Mîrzan, Gigi Niculescu şi alţii (actori), Mihai Radoslavescu, Mihai Lungeanu (regizori), Ion Olian, Alexandru Şovăilă, Emil Moise şi M. Piţigoi (scenografie), Elisabeta Ticuţă, Tică Sorescu, Nelu Păun, Neli Mihai, Nicolae Martin (solişti vocali), George Moreanu, Al. Busuioc, Emil Tănase, Dumitru Lupu (dirijori) şi mulţi alţii, care au conferit spectatorilor multe creaţii emoţionante, interesante montări şi valorificări ale muzicii populare şi uşoare.

La 23 august 1958, s-a dat în folosinţă Grădina de vară a Teatrului „Al. Davila" din centrul oraşului.

Activitatea teatrală profesionistă din Piteşti este completată de strădaniile colectivelor de amatori de la Palatul Culturii şi Casa Sindicatelor (regizor Val Dobrin), precum şi din alte unităţi economice sau instituţii. Cea mai cunoscută este echipa de teatru din cadrul Palatului de Cultură, înfiinţată în anul 1961, care a cucerit numeroase premii naţionale şi a efectuat turnee în Franţa (1972) şi în Belgia (1974). La 6 decembrie 1986 s-a sărbătorit împlinirea unui sfert de veac de activitate teatrală de amatori în Piteşti.

La 23 septembrie 1950 s-a reorganizat în Piteşti activitatea cu filmul, prin înfiinţarea Întreprinderii Cinematografice Argeş. La cinematografele mai vechi din Piteşti, s-au adăugat în anii socialismului noile unităţi : „Bucureşti", inaugurat în anul 1958, „Lumina", construit, de asemenea, în anul 1958, precum şi „Dacia", inaugurat la 3 martie 1968. Cinematograful

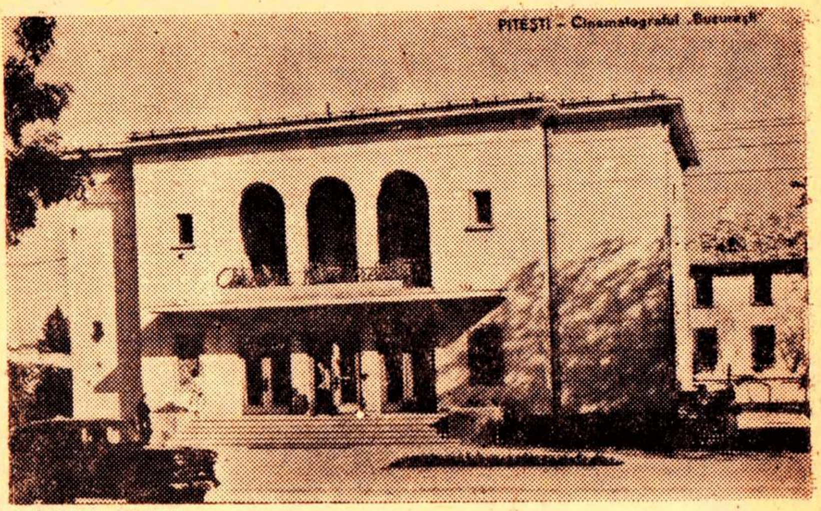

Cinematograful „București" unul dintre primele edificii culturale construite în anii socialismului (1958).

„Modern", fostul „Aqvila" a fost renovat în anul 1972. Activități cu filmul sînt organizate în toate cele cinci comune suburbane, în diferite întreprinderi și instituții, iar în zona centrală a municipiului există mai multe grădini de vară.

În Pitești se desfășoară importante manifestări cum sînt : „Festivalul filmului de educație științifică", „Luna culturii cinematografice", „Retrospectiva filmului istoric" și altele. S-a dezvoltat, totodată, activitatea cinecluburilor, cel mai important fiind „Arg-Film", organizat de Ion Butnicu în anul 1974, cîștigător al multor premii naționale și internaționale. În anii 1970—1980, ing. Dumitru Codăuș a condus cu frumoase rezultate cineclubul Școlii Populare de Artă din Pitești.

Municipiul Pitești dispune în prezent de două **importante unități muzeale** și de mai multe spații expoziționale. Muzeul județean Argeș, instituție de prestigiu național și internațional, a preluat în anul 1955 activitatea de la expoziția existentă în cadrul Ateneului Popular din Pitești. Inițial, la 1 aprilie 1955, muzeul a fost organizat în clădirea Palatului Culturii — fostul Tribunal de Argeș, apoi în clădirea din Bulevardul Republicii nr. 66, în care funcționează acum Școala Populară de Artă, iar din anul 1970 se află în sediul fostei Prefecturi de Argeș, construită în anul 1899 și în vechea primărie, construită în anul 1886.

În cadrul Muzeului județean Argeș sînt organizate : Expoziția de istorie a județului Argeș (1974), Expoziția de protecție a mediului natural pe baze ecologice — unică în țară, realizată în 1977 de un colectiv condus de dr. Radu Stancu, Galeria de artă modernă și contemporană (1971), Galeria națională de artă naivă (1975), Casa memorială „Liviu Rebreanu“ de la Valea Mare (1969), Castrul roman de la Jidava, Peștera Dîmbovicioara (electrificată în anul 1980) și Salonul de muzică „Dinu Lipatti“ de la Leordeni (1985). În depozitele muzeului se află numeroase obiecte de patrimoniu, lucrări de artă a copilului și obiecte de științe ale naturii care vor fi expuse în anii viitori. Este în pregătire o expoziție de istorie a culturii argeșene. Din anul 1980 ființează în cadrul muzeului, societatea cultural-științifică „Natură și Civilizație“. Anual, se organizează „Zilele cultural-științifice ale Muzeului județean Argeș“. Periodic se editează revista „Studii și comunicări“.

În satul Golești din comuna suburbană Ștefănești a fost organizat Complexul muzeal Golești, care s-a amenajat începînd din anul 1958, în conacul vechii familii Golescu, prin intrarea în circuitul de vizitare a secției memoriale. În 1962 s-a deschis secția „Școala de la Golești“, iar în anul 1963 Expoziția de etnografie și artă populară a zonei Argeș, reorganizată, în noi spații, în ultimii ani. Începînd din 1966 la Golești s-a amenajat Muzeul Viticulturii și Pomiculturii din România, devenit astăzi unul dintre cele mai importante muzee etnografice ale Europei.

Ultimii ani au permis edificarea unei clădiri destinate special păstrării și restaurării patrimoniului muzeal, formată din laboratoare, depozite și ateliere, precum și deschiderea, în 1981 a expoziției „Locul și rolul Goleștilor în istoria și cultura națională“. Complexul muzeal Golești organizează, începînd din 1982 „Tîrgul olarilor“ din Pitești, devenit tradițional, precum și alte manifestări cultural-științifice. La organizarea Complexului muzeal Golești o contribuție deosebită au adus-o Nicolae Mihăilescu, Nicolae Mateescu, Constantin Iliescu, Iulian Rizea, Vasile Novac și alții.

La Piteşti s-a deschis, în anul 1975, Galeria de Artă „Metopa“, aparţinînd Uniunii Artiştilor Plastici, filiala Piteşti, unde sînt prezentate mai ales lucrări de pictură şi sculptură. Alte spaţii de expoziţii sînt amenajate la Casa de Cultură a Sindicatelor, Palatul Culturii, Casa Tineretului, precum şi într-o serie de întreprinderi sau instituţii.

Continuînd tradiţia, în Piteşti s-a desfăşurat, în anii socialismului, o intensă **activitate de răspîndire a cărţii.** Principala instituţie specializată este Biblioteca judeţeană Argeş. Din iniţiativa directorului unităţii — Silvestru Voinescu, în anul 1980 s-a sărbătorit **centenarul** primei biblioteci publice din Piteşti. Reorganizarea instituţiei s-a început în anul 1951, după ce între 1929—1948, a funcţionat în cadrul Ateneului Popular „G. Ionescu-Gion“, iar între 1948—1950, în cadrul Ateneului Popular „Nicolae Bălcescu“. Începînd din anul 1955 se află în clădirea Palatului Culturii. Dacă în 1951 avea 12 000 de volume, în prezent instituţia dispune de peste 300 000 de publicaţii precum şi de un important portofoliu de discuri, diapozitive, diafilme, stampe, fotografii, hărţi, cărţi poştale ilustrate şi alte documente. În ultimul an, numărul cititorilor a ajuns la 15 000, iar cel al publicaţiilor împrumutate, la peste 380 000.

Anual, începînd din 1981, se organizează, „Zilele cultural-educative ale Bibliotecii judeţene Argeş“, iar periodic au loc evocări omagiale dedicate celor mai importante personalităţi ale artei, culturii şi ştiinţei româneşti. Datorită dezvoltării localităţii, în ultimii ani s-au organizat filiale ale bibliotecii în principalele cartiere. În comunele suburbane sînt biblioteci publice încă din anul 1948, iar la Casa de Cultură a Sindicatelor începînd din anul 1971. Un important număr de publicaţii se află în bibliotecile marilor unităţi industriale.

La 1 iulie 1958, s-a organizat Centrul de Librării Piteşti avînd unităţi în toate zonele municipiului. Cele mai importante sînt librăriile „Mihail Eminescu“, „Nicolae Bălcescu“, „Tineretului“ şi Colectura bibliotecilor.

Municipiul Piteşti a oferit condiţii şi pentru afirmarea preocupărilor din domeniile **artelor plastice, muzicii, arhitecturii.** În ceea ce priveşte **pictura,** şi-au continuat activitatea cunoscuţii artişti Rudolf Schweitzer — Cumpăna şi Dan Băjenaru şi s-au remarcat : Ion Sălişteanu, Ion Gh. Vrăneanţu, Sorin Ilfoveanu, Lucian Cioată, Aurel Calotă, Gheorghe Pantelie, Ion Pantilie, Ion Vlad, Constantin Marinescu, Aurelia Păunescu, Margareta Popescu şi alţi artişti din noua generaţie. Numeroase

Corala „D.G. Kiriac" a Palatului Culturii din Pitești pe scena Radioteleviziunii Române din București (dirijor prof. Emanoil Popescu).

lucrări ale acestor pictori se află în muzeele din Pitești, București, Craiova și din alte centre, precum și în mai multe expoziții din străinătate. Paralel cu activitatea profesioniștilor s-a constituit o interesantă mișcare a pictorilor amatori precum și a pictorilor naivi. Printre realizările din domeniul artelor plastice semnalăm și cele două ample lucrări în frescă de la Teatrul „Al. Davila" din Pitești, rod al creației din deceniul 1970—1980.

Sculptura este reprezentată, în principal, de Gh. Iliescu—Călinești, Nicolae Georgescu, Vasile Rizeanu și Adrian Radu. În ultimii ani s-au amplasat în diferite zone ale municipiului importante lucrări sculpturale, cum sînt : Monumentul „1907", autor — Ilica Veturia, dezvelit la 5 martie 1960, statuia „Nicolae Bălcescu", autor — Constantin Baraschi, ridicată în 1969, statuia lui Burebista, autor — Radu Aftenie, amplasată în 1982, la Muzeul județean Argeș, mai multe busturi dedicate lui Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu, Fraților Golești și altele. În anii 1964—1965, sculptorul Gh. Iliescu—Călinești a realizat în tabăra de creație de la Măgura Buzăului mai multe lucrări dedicate orașului Pitești, aflate acum în diferite zone ale municipiului. În anul 1986, în urma unei valoroase donații făcute de artist, s-a amenajat la Galeria de Artă din Pitești, expoziția permanentă „Gh. Iliescu—Călinești", iar în zona centrală au fost amplasate mai multe lucrări din lemn. S-au întreprins importante lucrări de restaurare și reamplasare a monumentelor eroilor patriei.

Alte opere deosebite din domeniul artelor plastice sînt : mozaicul cu tematică muncitorească din zona industrială Nord, realizat în anul 1978, șef de proiect Marin Predescu, mai multe creații de grafică, aparținînd lui Romulus Constantinescu, autor, printre altele, și al stemelor județului Argeș și municipiului Pitești, realizate în 1968, precum și cele aparținînd cunoscuților caricaturiști Matty Aslan și Virgil Militaru. La 16 aprilie 1976 s-a înființat Filiala Pitești a Uniunii Artiștilor Plastici, iar la 15 martie 1973, cenaclul plastic „Ion Andreescu".

Activitatea și creația muzicală au cunoscut în anii socialismului noi valențe. Continuînd tradiția acestor preocupări, la 17 ianuarie 1946 s-a constituit corala orașului Pitești, care la 9 februarie 1947 a devenit „Cîntarea Argeșului". A luat ființă, de asemenea, în anul 1947, ansamblul muzical al sindicatelor. În decembrie 1949 s-a constituit corul Sfatului Popular al orașului Pitești, condus de profesorul Tache Sîmbotin. În anul 1955 a început activitatea coralei „D.G. Kiriac" a Palatului Culturii, dirijată de profesorul Emanoil Popescu, devenită una dintre cele mai renumite formaţii artistice de acest gen din ţară. Laureată a tuturor ediţiilor Festivalului Naţional „Cîntarea României", această formaţie a întreprins importante turnee în unele ţări din Europa[59].

La 1 septembrie 1960 s-a deschis Şcoala Populară de Artă, unde s-au desfăşurat numeroase manifestări muzicale, coordonate mai ales de dirijorul şi compozitorul Ion Grecu, iar în anii din urmă de prof. Cornelia Voica. Totodată, la Liceul de Muzică, iar apoi la Şcoala cu clase speciale de muzică, sub conducerea profesorilor Marius Giura şi Moise Mitulescu au fost iniţiate diferite activităţi şi formaţii muzicale atît cu elevii cît şi cu cadrele didactice. La Piteşti se organizează, din doi în doi ani festivalul coral interjudeţean „D.G. Kiriac", ajuns la ediţia a X-a, concursul de muzică cultă şi dans clasic „Darclée", aflat la ediţia a VII-a, concursul de muzică uşoară „Laleaua de Aur" şi alte manifestări asemănătoare. În anii 1962—1970 s-au prezentat trei operete, realizate de artiştii amatori din Piteşti. Dintre personalităţile creaţiei şi interpretării muzicale originale din această zonă amintim pe Emil Lerescu, Vasile Veselovschi şi Valeria Rădulescu.

În contextul amplei dezvoltări urbanistice, în municipiul Piteşti s-au realizat importante edificii care prezintă o deosebită **valoare arhitectonică.** Acestea au fost amplasate, pe baza schiţelor de sistematizare elaborate în 1948, 1961, 1972, 1978 şi 1984, atît în zona centrală cît şi în principalele cartiere ale oraşului. Dintre obiectivele edificate în anii socialismului se detaşează : Trustul Petrolului (1952), Poşta Centrală (1954), Hotelul „Argeş" (1961), Întreprinderea de Reţele Electrice (1962), Banca Naţională (1964), Întreprinderea de Motoare Electrice (1967), Complexul de Vinificaţie Ştefăneşti (1968), Întreprinderea de Autoturisme (1968), Sediul Politico-Administrativ al judeţului Argeş (1970), Sala Sporturilor (1972), Institutul de Pomicultură Mărăcineni (1972), Piaţa civică centrală (1974), Hotelul „Muntenia" (1970, 1976), Casa de Cultură a Sindicatelor (1971), Magazinul „Trivale" (1972), Complexul comercial „Fortuna" (1972—1982), Liceul Industrial nr. 4 Chimie (1978), Institutul de Proiectare Argeş (1978), Tribunalul Judeţean Argeş (1976), Dispeceratul Reţelelor Electrice (1983), Bazinul Olimpic de Înot (1985), Staţia „Service“ Bascov (1983), Complexul comercial „1 Mai“ (1980—1983), Casa de Cultură Colibaşi (1985). Cele mai multe sînt proiectate la Institutul de specialitate al judeţului Argeş şi construite de T.C. Argeş, condus, în ultimii ani, de ing. Constantin Olteanu.

---

[59] Silvestru Voinescu, **op. cit.**, p. 90—182.

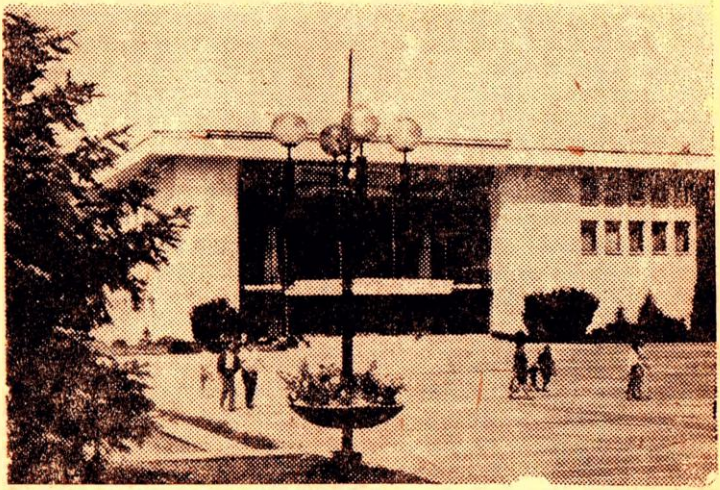

Casa de Cultură a Sindicatelor Piteşti.

Oglindă fidelă a stilului arhitectonic şi constructiv din etapele respective, edificiile enunţate contribuie la definirea personalităţii municipiului Piteşti, prin etalarea unei zone centrale de rafinament, creaţie a arh. Cezar Lăzărescu (1923—1986) şi a cartierelor de locuinţe, dotate corespunzător. Dintre arhitecţii şi inginerii remarcaţi în ultimii ani în institutul de la Piteşti amintim pe : Vladimir Perceag, Gheorghe Marinescu, Valeriu Manu, Eugen Dumitrache, Nicolae Ernst, Ion Popescu, Radu Răuţă, Pompiliu Soare, Adrian Mahu, Maria şi Alexandru Mulţescu, Alexandru Sîrbu, Spirea Miclea, G. Ştefănescu, Mariana Toader, Mihai Beneş, G. Drăguţ şi alţii.

Activitatea spirituală a municipiului Piteşti este întregită prin **munca politico-educativă, artistică şi ştiinţifică**, desfăşurată în **instituţiile culturale**, care au obţinut rezultate deosebite în cadrul Festivalului Naţional **„Cîntarea României“**.

La Palatul Culturii, deschis la 2 octombrie 1955, s-a înființat la sfîrșitul aceluiași an, alături de Corala „D.G. Kiriac“ și o echipă de dansuri condusă de Natalia Petreanu. Acestea au prezentat în anul 1956 primele spectacole. În 1957 s-a înființat aici Universitatea Cultural-Științifică. De-a lungul anilor la Palatul Culturii, s-au organizat zeci de manifestări educative, diferite cercuri și cenacluri de creație, multiple formații artistice de amatori, cele mai multe fiind laureate ale Festivalului Național „Cîntarea României“.

La 10 august 1958 s-a deschis Casa de Cultură a Tineretului, transformată în anul 1980 în Casa Studenților, iar în anul 1986, din nou în Casa Tineretului, prin unirea cu Tehnic-Clubul Tineretului, instituție înființată în martie 1972 la etajul clădirii Cinematografului „Modern“. Începînd din anul 1971, peisajul cultural al municipiului Pitești s-a îmbogățit prin intrarea în funcțiune a Casei de Cultură a Sindicatelor Pitești. Instituția dispune de cea mai mare sală de spectacole din oraș — peste 800 de locuri, ceea ce permite organizarea frecventă a unor reprezentații de teatru, operă, operetă, muzică simfonică, muzică populară și ușoară, a diferitelor reuniuni politice și științifice. Mai multe formații artistice ale Casei de Cultură a Sindicatelor din Pitești au obținut importante premii republicane. În 1985 s-a dat în folosință Casa de Cultură a Sindicatelor de la Mioveni — Colibași.

Festivalul Național **„Cîntarea României“** a stimulat apariția de colective artistice și de creație în toate unitățile din municipiul Pitești.

S-au remarcat Ansamblul folcloric „Dorul“ pregătit de maestrul coregraf Dorin Oancea, corul de cameră „Ars Nova“, dirijat de profesorul Gheorghe Gomoiu, cunoscute în țară și peste hotare, Cenaclul folcloriștilor „C. Rădulescu—Codin“, cenaclul muzicienilor „George Ștefănescu“, studioul de comedie și alte formații artistice, toate acestea fiind organizate în prezent, în cadrul Centrului de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă Argeș. Formația „Clasic—Grup“, dirijată de prof. Magdalena Ioan, din cadrul Sindicatului Învățămînt Pitești, Grupul vocal de la C.P.L., condus de prof. Ion Vlădescu precum și alte formații, cercuri și cenacluri din Pitești au obținut importante succese. La Combinatul Petrochimic s-au înființat Ansamblul folcloric „Chindia“ și corul de femei, laureate cu nenumărate premii pe țară, iar la Întreprinderea de Autoturisme desfăşoară o frumoasă activitate Ansamblul folcloric „Dacia", brigada artistică (instructor Ion Ilinca) şi corul mixt, toate laureate ale Festivalului Naţional **„Cîntarea României"**. Asemenea activităţi sînt organizate şi la Combinatul de Articole Tehnice din Cauciuc, Combinatul de Prelucrare a Lemnului, Întreprinderile „Textila" şi „Argeşeana", în unităţile de transport şi de telecomunicaţii, în cele ale industriei alimentare, în diferite instituţii şi cooperative. Colectivele artistice piteştene s-au distins în cadrul tuturor întrecerilor şi spectacolelor naţionale sau al numeroaselor turnee internaţionale întreprinse în diferite ţări din Europa, Asia şi America.

La Piteşti se află, începînd cu data de 15 ianuarie 1952 o bogată **Filială a Arhivelor Statului**, care deţine importante documente referitoare la istoria acestei zone. De asemenea, sînt prezente cu activităţi susţinute societăţile cadrelor didactice, medicilor, arhitecţilor, asociaţiile fotografilor, filateliştilor, apicultorilor, pescarilor şi vînătorilor sportivi.

Concomitent cu celelalte domenii de activitate s-a dezvoltat în Piteşti şi reţeaua **unităţilor sanitare**. Au fost extinse spitalul „Nicolae Bălcescu", Spitalul Militar şi Spitalul Racoviţa. În anul 1950 s-a organizat unitatea „Centrofarm", care dispune în Piteşti de farmacii atît în zona centrală cît şi în toate cartierele şi comunele. În cadrul instituţiei se află o interesantă expoziţie cu mobilier şi aparatură specifice activităţii farmaceutice. În 1957 s-au dat în folosinţă Spitalul Ştefăneşti şi mai multe dispensare în localităţile rurale. Începînd din anul 1962, municipiul Piteşti are un serviciu organizat al Salvării.

Dezvoltarea vertiginoasă a municipiului Piteşti în ultimele decenii a determinat edificarea în anul 1969 a clădirii Inspectoratului Sanitar de Stat, în anul 1972 a Policlinicii Stomatologice, în anul 1973 a Spitalului Judeţean Argeş cuplat cu policlinică, iar în anul 1978 a Spitalului — cămin de bătrîni. Apoi, în anul 1981 s-a deschis Policlinica „1 Mai", iar în 1984 s-a inaugurat Spitalul de Pediatrie din Bulevardul Eroilor, toate acestea fiind construcţii reprezentative ale municipiului.

În unităţile economice mai mari, în şcoli şi în comune, sînt organizate dispensare sau policlinici. Numărul medicilor a sporit considerabil. În unităţile sanitare din Piteşti se desfăşoară o susţinută activitate de cercetare ştiinţifică, se acţionează pentru creşterea natalităţii şi a sporului natural al populaţiei. Numeroşi medici de prestigiu, cum sînt Constantin Bălăceanu-Stolnici, Ion Stoia, Dan Gavriliu, G. Marinescu-Dinizvor,

Spitalul de Pediatrie Pitești.

precum și Victor Mărtoiu, Cornel Ghinescu, Ștefan Știrbu, Corneliu Nae, Virgil Georgescu, Gheorghe Mateescu, Emil Ștefănescu, Ion Moisescu, Constantin Baltazar, Nicolae Becescu, Valeriu Maxa, Ion Osman, Constantin Capătă, Constantin Hașu, Maria Georgescu, Gheorghe Șerban, Radu Holban și mulți alții din noile generații, sînt născuți sau au lucrat în această localitate.

Anii socialismului au dinamizat **activitatea sportivă** a orașului, preocuparea cetățenilor pentru organizarea locurilor de odihnă și a excursiilor turistice. La 2 august 1953 s-a inaugurat Parcul „Argeș“, care dispune de baze sportive și de agrement. În același an, la 6 august și-a început activitatea la Pitești echipa de fotbal „Dinamo“, transformată în 1968 în „F.C. Argeș“. La 1 martie 1961 s-a organizat Agenția Pitești de Turism. Prin contribuția directă a populației, la 1 Mai 1964 s-a inaugurat Stadionul „1 Mai“. În 1972 s-a dat în folosință Sala Sporturilor, în 1978 a intrat în circuit baza de agrement de pe rîul Argeș și s-a deschis sala de atletică grea. În anul 1984 a fost dată în folosință Baza nautică Bascov, în 1985 s-a inaugurat Bazinul Olimpic de Înot, iar în 1986, complexul sportiv al U.J.C.M. Argeș. Datorită frumuseții sale, municipiul Pitești este vizitat

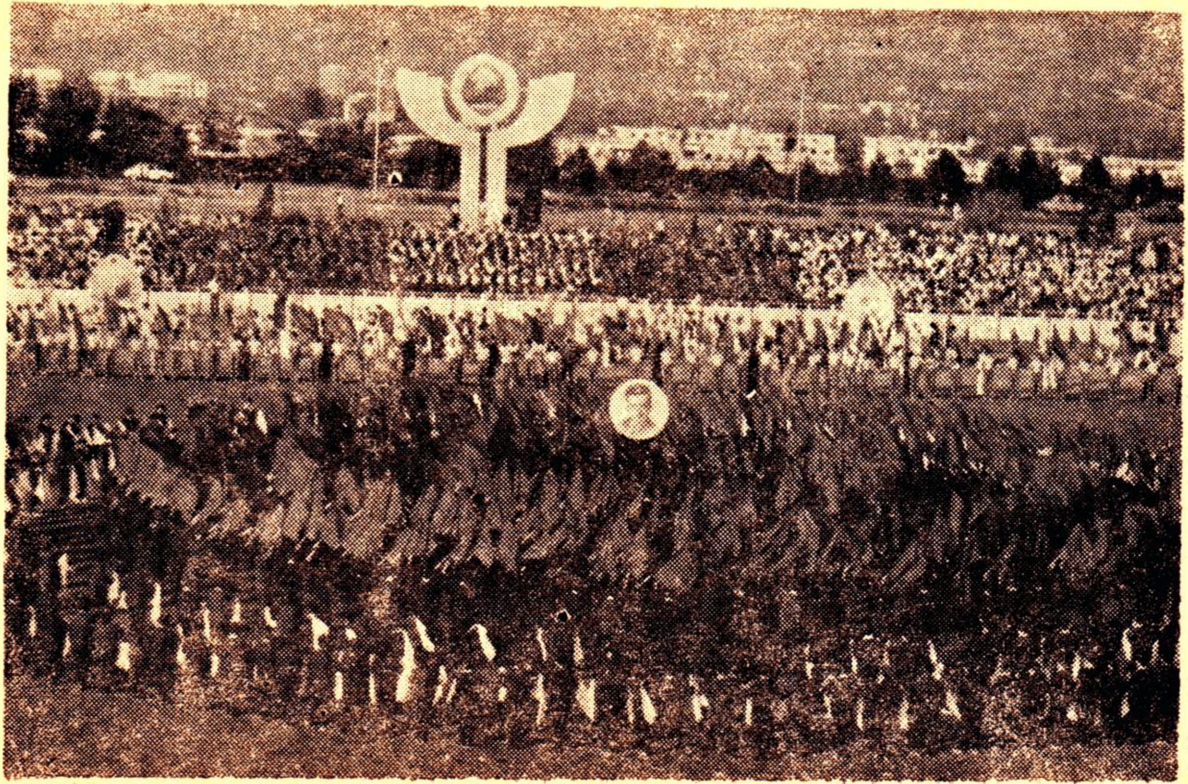

Spectacol omagial pe Stadionul „1 Mai" din Piteşti, organizat la 23 August 1986.

anual de zeci de mii de turiști, iar cetățenii săi realizează numeroase excursii în țară și peste hotare. Renumita Pădure Trivale, parcurile și zonele verzi, lalelele din Pitești, punctul zoologic sînt importante domenii de atracție pentru toate vîrstele.

În municipiul Pitești sînt organizate mai multe cluburi și asociații sportive, dintre acestea detașîndu-se, prin activitatea și performanțele obținute de membrii lor, Clubul Sportiv Muncitoresc, Clubul de lupte „Dacia“, Școala Sportivă „Viitorul“, Clubul de copii „Aripi“, Asociațiile sportive „Foresta“, „Energia“, „Textilistul“, „Argetena“, „Petrochimistul" și altele. În galeria sportivilor de excepție din Pitești se află Mina Ilina (tenis), Ion Ghibu (lupte greco-romane), Nicolae Dobrin (fotbal), Mihai Boțilă (lupte greco-romane), Carol Corbu (atletism), Ion Dulică (lupte greco-romane), Doina Spînu (atletism), Constantin Rizon (atletism) și alții.

În 1978 s-a desfășurat la Pitești Balcaniada de parașutism, iar în anul 1983, campionatul național de planorism, organizat de Aeroclubul „Henri Coandă“. De-a lungul anilor au avut loc numeroase întreceri naționale și internaționale la atletism, handbal, volei, înot, canotaj, gimnastică, tenis de masă, șah, cros și automobilism, iar echipa F.C. Argeș din Pitești a cucerit, în anii 1972 și 1979, titlul de campioană națională.

În peisajul deosebit de bogat al spiritualității piteștene un loc bine definit este ocupat de manifestările complexe: „Primăvara culturală piteșteană“ (1970—1979), „Argeșule, plai de dor“ (1971), „Laudă Muncii — Laudă Țării (1971—1980), „Simfonia lalelelor“ (1978), „Salonul de toamnă al cărții“ (1978), „Pitești — coordonate în timp“ (1980), „Argessis“ (1980), „Dansul florilor“ (1984) precum și Gala Laureaților fiecărei ediții a Festivalului Național **„Cîntarea României“.**

Municipiul Pitești este în prezent cel mai important centru social-economic, cultural și urbanistic al județului Argeș, iar în ierarhia națională ocupă unul dintre primele locuri. Datorită succeselor repurtate în cele mai diverse domenii de activitate, municipiul Pitești a obținut de patru ori (1965, 1974, 1977 și 1984) locul I pe țară în întrecerea socialistă, fiind distins cu „Ordinul Muncii“ clasa I. În același timp, mai multe unități economice au primit ordine și medalii ale Republicii Socialiste România pentru rezultatele remarcabile obținute în realizarea obiectivelor economice[60].

---

[60] Petre Popa, **Pitești 600. Memento,** Pitești, 1983.

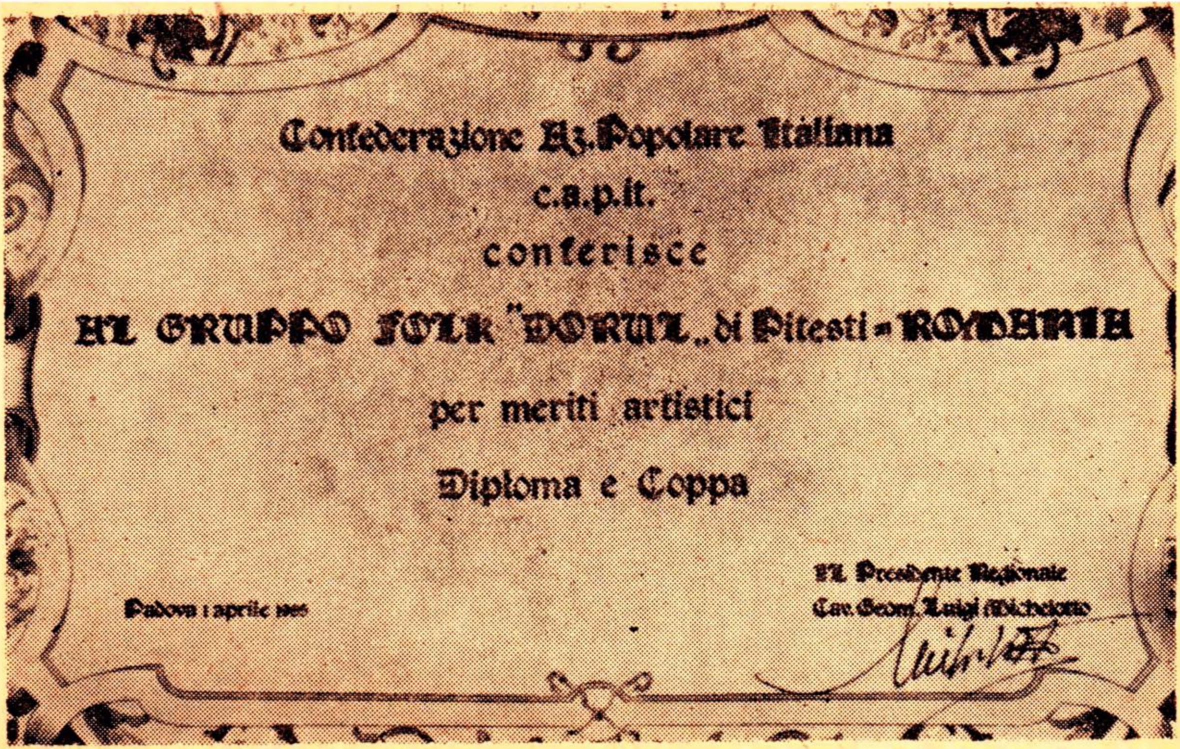

Confederazione Az. Popolare Italiana

c.a.p.it.

conferisce

IL GRUPPO FOLK "DORUL" di Pitesti - ROMANIA

per meriti artistici

Diploma e Coppa

Padova 1 aprile 1985

Il Presidente Regionale

Cav. Geom. Luigi Michelotto

Diploma Confederaţiei italiene de tradiţii populare conferită ansamblului folcloric „Dorul" din Piteşti, după cîştigarea, în anul 1985, a marelui premiu la Festivalul internaţional de la Agrigento (Sicilia).

Începînd din anul 1971, municipiul Piteşti întreţine relaţii de prietenie cu oraşele Sumgait (U.R.S.S.) şi Kragujevač (R.S.F. Iugoslavia), iar anual este vizitat de numeroase personalităţi şi delegaţii de pe toate continentele, care au apreciat, prin cuvinte elogioase, frumuseţile naturale, puternica sa dezvoltare economică, hărnicia cetăţenilor săi. Şefi de state sau de guverne din Bulgaria, Iugoslavia, Franţa, China, Belgia, Cehoslovacia, Finlanda, Mongolia, Malta, Zambia, Turcia şi din alte ţări au vizitat municipiul Piteşti în ultimele decenii.

* * *

Perspectiva dezvoltării industriale şi social-culturale a municipiului Piteşti este însufleţitoare. În actualul cincinal se va realiza un volum mare de producţie care va influenţa în conformitate cu Directivele stabilite de Congresul al XIII-lea şi Conferinţa Naţională ale P.C.R., dezvoltarea şi perfecţionarea structurii economiei naţionale, diversificarea şi creşterea nomenclatorului de produse de calitate superioară, mărirea gradului de prelucrare a materiilor prime.

Se vor da în folosinţă noi capacităţi de producţie, mai ales la Combinatul Petrochimic, Combinatul de Articole Tehnice din Cauciuc, Întreprinderea de Autoturisme, Întreprinderea de Motoare Electrice şi Întreprinderea Textilă, se vor aplica importante măsuri pentru modernizarea tuturor unităţilor economice şi creşterea productivităţii muncii.

Există condiţii superioare pentru dezvoltarea armonioasă a întregii sale economii, industria cunoscînd în continuare ritmuri înalte. În acest mod, municipiul Piteşti se va integra tot mai mult în tendinţa generală de făurire a unei economii româneşti superioare, dinamice.

Dezvoltarea ramurilor moderne, asimilarea de noi produse realizate la parametrii tehnico-economici superiori, îmbunătăţirea permanentă a calităţii produselor vor conduce la mărirea volumului de export, crescînd în mod simţitor ponderea mărfurilor cu un înalt nivel de competitivitate. O dată cu industria, se vor extinde activităţile şi în celelalte ramuri de bază ale economiei : construcţiile, transporturile, circulaţia mărfurilor, agricultura, precum şi în domeniul social-cultural.

Istoria Piteştilor, componentă a istoriei noastre naţionale, constituie o mărturie grăitoare a permanenţei şi continuităţii vieţii şi muncii oamenilor pe aceste plaiuri, demonstrează evoluţia localităţii de-a lungul timpului, în mod cu totul deosebit în anii făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România.

Municipiul Piteşti, asemenea tuturor aşezărilor patriei, va cunoaşte, pe mai departe, în lumina hotărîrilor partidului şi statului nostru, prin strădaniile susţinute ale cetăţenilor săi, înflorirea tuturor domeniilor creaţiei materiale şi spirituale, integrîndu-se astfel în programul întregii ţări, care presupune trecerea, în cincinalul 1986—1990, la o nouă etapă de dezvoltare, iar, în perspectiva anilor 2000, la crearea condiţiilor necesare afirmării în munca şi în viaţa poporului nostru a principiilor comuniste.

Piteşti

noiembrie—decembrie 1986.

— o o O o o —

CUPRINS

Pagina

— Cuvînt înainte — Prof. dr. Radu Stancu — — — — — III

— Istoria Piteştilor in literatura de specialitate. Studiu introductiv — Prof. dr. Petre Popa — — — — XI

— Piteşti, coordonate geografice (Paul Dicu) — — — — 3

— Urme ale culturii materiale din epocile străveche şi veche în municipiul Piteşti (Paul Dicu) — — — — — 15

— Oraşul Piteşti — important centru economic, politic şi social al evului mediu românesc (Paul Dicu) — — 33

— Elemente ale culturii medievale în Piteşti (Silvestru Voinescu) — — — — — — — — — — — — 87

— Participarea piteştenilor la principalele evenimente ale istoriei naţionale din epoca modernă (Petre Popa, Paul Dicu) — — — — — — — — — — — — — — 97

— Începuturile şi organizarea mişcării socialiste şi muncitoreşti locale pînă în anul 1921 (Petre Popa) — 157

— Aspecte ale culturii în perioada 1821 — 1918 (Silvestru Voinescu) — — — — — — — — — — — — 171

— Evoluţia oraşului Piteşti în perioada interbelică. Acţiuni ale organizaţiei comuniste şi ale altor forţe politice progresiste din Piteşti în perioada 1922 — 1944 (Petre Popa) — — — — — — — — — — — — — 205

— Activitatea culturală din Piteşti în anii interbelici (Silvestru Voinescu) — — — — — — — — — — — — 239

— Dezvoltarea susţinută şi multilaterală a municipiului Piteşti în anii revoluţiei şi construcţiei socialiste (Petre Popa) — — — — — — — — — — — — — — 259

La realizarea, in Tipografia "Argeş" — Piteşti, a volumului STUDII şi COMUNICĂRI. PITEŞTI — PAGINI DE ISTORIE, editat de Muzeul judeţean Argeş, în noiembrie — decembrie 1986, au contribuit : Constantin Siman (director), Nicolae Eana, Gheorghe Sima (producţie), Lucian Georgescu, Emil Tudorache (maiştri), Elena Pădeanu, Niculina Tudorache, Elisabeta Ilinca, Paul Marinescu, Chirilă Andreianu (culegere mecanică), Ion Modrojan, Ion Lixandru, Georgică Din (paginaţie), Constantin M. Vochin, Traian Ţoacă (imprimare), atelierul de zincografie condus de Marin Dobre şi atelierul de legătorie condus de Caliopi Trandafirescu.

Tipografia "ARGEŞ" — Piteşti. Cd. 15020/1986